

Regeringens proposition

1987/88:88

om ny strålskyddslag, m. m.

Prop.
1987/88:88

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 11 februari 1988.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Birgitta Dahl

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ny strålskyddslag som skall ersätta den nu gällande strålskyddslagen (1958:110).

Den nya lagens syfte är att skydda människor, djur och miljö mot skadlig verkan av strålning. Med strålning avses i lagen såväl joniserande som icke-joniserande strålning.

Huvudansvaret för samhällets strålskydd skall även i fortsättningen vara samlat hos en central strålskyddsmyndighet. Den nya lagen ger regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer möjlighet att meddela strålskyddsföreskrifter till allmän efterrättelse. Som exempel kan nämnas bestämmelser om provning, arbetsrutiner och märkning.

Den nya lagen innehåller regler rörande allmänna skyldigheter för strålskyddet som, i förhållande till gällande lag lägger ett utvidgat ansvar på dem som är verksamma med strålning.

Enligt den nya lagen åläggs den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med strålning att svara för att radioaktivt avfall hanteras och förvaras på ett tillfredsställande sätt. I lagen finns vidare bestämmelser rörande kasserandet av tekniska anordningar som kan alstra strålning.

I den nya lagen ställs i princip samma krav på tillstånd beträffande joniserande strålning som enligt gällande lag. En viss utvidgning föreslås dock. När det gäller icke-joniserande strålning skall liksom för närvarande tillstånd endast krävas när regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer så föreskriver.

Den nya lagen behåller systemet med en "nedre gräns" för lagens tillämplighet. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får även i fortsättningen fastställa tillämpningsområdet genom att föreskri-

va undantag från lagens bestämmelser beträffande från strålskyddssynpunkt harmlösa mängder av radioaktiva ämnen och tekniska anordningar som avger svag strålning.

Det blir möjligt att anpassa tillstånds- och tillsynsförfarandet till strålkällans farlighet och behovet av kompetens m. m. Individuell tillståndsprövning och tillsyn kan därmed koncentreras till strålkällor med speciella och svåravvägda strålskyddsproblem och där särskild strålskyddscxpertis behövs. Inom andra områden där utvecklingen lett till standardiserad apparatur och där riskerna är väl kända medger lagen att strålskyddet tas till vara genom krav på typgodkännande och tekniska föreskrifter m. m. Liksom hittills skall tillstånd kunna meddelas genom normgivning.

Lagen innehåller flera nya bestämmelser vars syfte är att göra tillsynen mera effektiv. Bl. a. kan nämnas att tillsynsmyndigheten skall kunna meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall. Vidare har möjligheten att använda vite utvidgats och en bestämmelse om tvångsutförande av en förelagd strålskyddsåtgärd har införts.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1988.

1 Förslag till Strålskyddslag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Syftet med denna lag är att människor, djur och miljö skall skyddas mot skadlig verkan av strålning.

2 § Lagen gäller såväl joniserande som icke-joniserande strålning.

Med *joniserande* strålning avses gammastrålning, röntgenstrålning, partikelstrålning eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning.

Med *icke-joniserande* strålning avses optisk strålning, radiofrekvent strålning, lågfrekventa elektriska och magnetiska fält och ultraljud eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, i den utsträckning det kan ske utan att syftet med lagen åsidosätts, föreskriva undantag från denna lag eller vissa bestämmelser i lagen i fråga om radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan alstra strålning.

4 § Regeringen får, i den utsträckning det på grund av rådande särskilda förhållanden är nödvändigt för att stärka försvarsberedskapen, meddela föreskrifter för totalförsvaret som avviker från denna lag.

5 § Med verksamhet med strålning avses i denna lag

1. tillverkning, införsel, transport, saluförande, överlåtelse, upplåtelse, förvärv, innehav och användning av eller annan därmed jämförlig befattning med radioaktiva ämnen,

2. användning av eller annan därmed jämförlig befattning med tekniska anordningar som kan alstra strålning.

Allmänna skyldigheter

6 § Den som bedriver verksamhet med strålning skall med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs

1. vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka skada på människor, djur och miljö,

2. kontrollera och upprätthålla strålskyddet på den plats och i den lokal och övriga utrymmen där strålning förekommer,

3. väl underhålla tekniska anordningar samt mät- och strålskyddsutrustning som används i verksamheten.

7 § Den som bedriver verksamhet med strålning skall svara för att den som är sysselsatt i verksamheten har god kännedom om de förhållanden, villkor och föreskrifter under vilka verksamheten bedrivs samt blir upplyst om de risker som kan vara förenade med verksamheten. Den som bedriver verksamheten skall förvissa sig om att den som är sysselsatt i verksamheten har den utbildning som behövs och vet vad han skall iaktta för att strålskyddet skall fungera tillfredsställande.

8 § Den som är sysselsatt i verksamhet med strålning skall använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som behövs för att strålskyddet skall fungera tillfredsställande.

9 § Den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter ett radioaktivt ämne skall genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna uppgifter som är av betydelse från strålskyddssynpunkt.

10 § Den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter en teknisk anordning som kan alstra strålning eller som innehåller ett radioaktivt ämne, skall svara för att anordningen, när den avlämnas för att tas i bruk eller förevisas i marknadsföringssyfte, är försedd med nödvändig strålskyddsutrustning samt även i övrigt erbjuder en betryggande säkerhet mot skada på människor, djur och miljö. Han skall genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna uppgifter som är av betydelse från strålskyddssynpunkt.

11 § Den som installerar eller utför underhållsarbete på en anordning som avses i 10 § skall svara för att den strålskyddsutrustning som hör till anordningen sätts på plats och att i övrigt de åtgärder vidtas som behövs från strålskyddssynpunkt och som föranleds av arbetet.

12 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela de ytterligare föreskrifter som krävs till skydd mot eller för kontroll av strålning i de hänseenden som anges i 6–11 §§.

I fråga om radioaktiva ämnen finns även bestämmelser i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel och lagen (1982:821) om transport av farligt gods.

Radioaktivt avfall m. m.

13 § Den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med strålning skall svara för att det i verksamheten uppkomna radioaktiva avfallet hanteras och, när det behövs, slutförvaras på ett från strålskyddssynpunkt tillfredsställande sätt. Detsamma gäller kasserade strålkällor som använts i verksamheten.

Om det är påkallat från strålskyddssynpunkt får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med strålning skall svara för att det i verksamheten uppkomna radioaktiva avfallet hanteras eller slutförvaras på särskilt angivet sätt.

14 § Den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med en teknisk anordning som kan alstra strålning skall, i den utsträckning som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, svara för att anordningen oskadliggörs, när den inte längre skall användas i verksamheten.

Förbud och provning m. m.

15 § Om det är påkallat från strålskyddssynpunkt får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva förbud mot att

1. tillverka, till landet införa, transportera, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda eller ta annan därmed jämförlig befattnings med material som innehåller radioaktivt ämne.

2. tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera, underhålla eller ta annan därmed jämförlig befattning med en teknisk anordning som kan alstra strålning och som inte omfattas av tillståndsplikt enligt denna lag.

16 § Den som är under 16 år får inte sysselsättas i arbete som är förenat med joniserande strålning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela särskilda föreskrifter i fråga om arbetstagare under 18 år som utför sådant arbete.

17 § Om ett arbete av visst slag medför särskild risk från strålskyddssynpunkt för vissa arbetstagare, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att särskilda villkor skall gälla för arbetets utförande eller förbjuda att arbetet utförs av sådana arbetstagare.

18 § Den som är sysselsatt eller skall sysselsättas i arbete med joniserande strålning är skyldig att underkasta sig sådan läkarundersökning som behövs för att bedöma om han skulle löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får inskränka denna skyldighet och i övrigt meddela närmare föreskrifter om läkarundersökningen.

Endast den som genomgått läkarundersökning enligt första stycket får sysselsättas i arbete med joniserande strålning. Den som vid läkarundersökningen bedömts löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning får inte utan medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer sysselsättas i arbete med joniserande strålning.

Om någon, som arbetar med joniserande strålning eller på grund av sin sysselsättning kan ha utsatts för joniserande strålning, visar tecken på skada som kan misstänkas vara föranledd av sådan strålning, skall han genom arbetsgivarens försorg ges tillfälle att snarast genomgå läkarundersökning.

19 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om mät- och skyddsutrustningar samt om provning, kontroll och besiktning som är av betydelse från strålskyddssynpunkt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att särskilda avgifter skall tas ut för sådan provning, kontroll och besiktning som avses i första stycket.

Tillståndsplikt m. m.

20 § Tillstånd krävs för att

1. tillverka, till landet införa, transportera, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha eller använda ett radioaktivt ämne,

2. tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla en teknisk anordning som kan och är avsedd att sända ut joniserande strålning eller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålningsynpunkt,

3. tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla andra tekniska anordningar än sådana som avses i 2 och som kan alstra joniserande strålning och för vilka

regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskrivit krav på tillstånd.

Prop. 1987/88:88

21 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om krav på tillstånd för att tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning eller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt.

22 § Frågor om tillstånd enligt denna lag prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får genom föreskrifter meddela tillstånd enligt denna lag för sjukvårdshuvudmän, vissa yrkesgrupper eller vissa vårdinrättningar, institutioner eller företag.

23 § Tillstånd enligt denna lag behövs inte för verksamhet enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, om inte annat föreskrivits i tillstånd som meddelats enligt den lagen.

I fråga om tillstånd att tillverka, till landet införa eller saluföra radioaktiva läkemedel finns även bestämmelser i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

24 § Ett tillstånd får begränsas till att avse en viss tid.

25 § Den som inte har tillstånd när det krävs enligt 20 eller 21 § får endast efter medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ta hand om ett oförtullat radioaktivt ämne eller en oförtullad teknisk anordning på det sätt som avses i 8 § första stycket tullagen (1987:1065). I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor, m. m.

Tillståndsvillkor m. m.

26 § I samband med att ett tillstånd meddelas eller under tillståndets giltighetstid får tillståndsmyndigheten meddela sådana villkor för tillståndet som behövs med hänsyn till strålskyddet.

27 § Om ett tillstånd har meddelats enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet eller under tillståndets giltighetstid, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela de ytterligare villkor som behövs med hänsyn till strålskyddet. Om tillståndet avser en kärnteknisk anläggning, skall dock villkor som i avsevärd mån kan påverka utformningen av anläggningen eller driften vid denna alltid underställas regeringens prövning.

Återkallelse av tillstånd

28 § Ett tillstånd enligt denna lag får återkallas om

1. föreskrifter eller villkor som uppställts med stöd av 12 §, 13 § andra stycket, 14 §, 15 §, 16 § andra stycket, 17 §, 19 § första stycket eller 26 § i något väsentligt avseende inte iakttas,

2. det i annat fall finns synnerliga skäl.

29 § Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av den eller de myndigheter som regeringen bestämmer.

30 § Efter åtagande av en kommun får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer överlåta åt miljö- och hälsoskyddsnämnden att i ett visst avseende utöva tillsynen. Om en sådan överlåtelse sker, skall vad som sägs i lagen om tillsynsmyndighet gälla även miljö- och hälsoskyddsnämnden.

31 § Den som bedriver verksamhet enligt denna lag skall på begäran av tillsynsmyndigheten

1. lämna myndigheten de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för tillsynen,

2. ge myndigheten tillträde till den anläggning eller plats där verksamheten bedrivs för undersökningar och prover i den omfattning som behövs för tillsynen. För uttaget prov betalas inte ersättning.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för tillsynen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov.

32 § Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

Om någon inte vidtar en åtgärd som åligger honom enligt denna lag eller enligt föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen eller enligt tillsynsmyndighetens föreläggande, får myndigheten låta vidta åtgärden på hans bekostnad.

33 § I avvaktan på att en förelagd strålskyddsåtgärd vidtas eller för att säkerställa att ett meddelat förbud iakttas, får tillsynsmyndigheten omhänderta radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan alstra strålning eller som innehåller ett radioaktivt ämne.

Tillsynsmyndigheten får också försegla en teknisk anordning eller anläggning för att förebygga att den brukas olovligen.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för åtgärder enligt första och andra styckena.

34 § Beslut om föreläggande eller förbud enligt denna lag får förenas med vite.

Ansvarsbestämmelser m. m.

35 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 6 §, 7 §, 9–11 §§ eller 13 § första stycket.

36 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot 16 § första stycket eller 20 § 1 eller 2,

2. bryter mot föreskrift som meddelats med stöd av 12 § första stycket, 13 § andra stycket, 14 §, 15 §, 16 § andra stycket, 17 §, 19 § första stycket, 20 § 3 eller 21 §.

3. bryter mot villkor som meddelats med stöd av 26 eller 27 §,
4. bryter mot föreläggande eller förbud som meddelats med stöd av 32 § första stycket.

37 § Till böter döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot vad som föreskrivs i 18 § andra och tredje styckena,
2. underlåter att iakttä vad tillsynsmyndigheten begär enligt 31 § första stycket,
3. lämnar oriktiga uppgifter om förhållanden av betydelse i en ansökan eller annan handling som avges enligt denna lag eller föreskrift som meddelats med stöd av lagen.

38 § Till ansvar enligt denna lag döms inte i ringa fall.

Till ansvar enligt denna lag döms inte om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken eller lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

39 § Den som har åsidosatt ett vitesföreläggande eller överträtt ett vitesförbud döms inte till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

40 § Radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt utbyte av sådant brott skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Första stycket gäller även behållare eller andra strålskyddsanordningar som hör till radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar.

41 § Den som har tagit befattning med ett ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han därvid har fått veta om affärs- eller driftsförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

42 § Beslut i särskilda fall enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten. Beslut i frågor som avses i 27 § överklagas dock hos regeringen.

Föreskrifter om överklagande av en myndighets beslut enligt denna lag med stöd av ett bemyndigande enligt lagen meddelas av regeringen.

Beslut som meddelats enligt denna lag skall gälla omedelbart om inte annat bestäms.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.
2. Genom denna lag upphävs strålskyddslagen (1958:110).
3. Bestämmelserna i 13 och 14 §§ skall ej tillämpas beträffande den som har upphört att bedriva verksamhet före ikraftträdandet.
4. Föreskrifter och beslut i särskilda fall som har meddelats med stöd av strålskyddslagen (1958:110) skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelser i denna lag. Den som vid ikraftträdandet är sådan godkänd föreståndare som avses i 4 § förstnämnda lag skall intill dess annat bestämts även därefter fullgöra de uppgifter som ankom på föreståndaren. Det som med stöd av samma lag föreskrivits om kompetenskrav för föreståndare skall gälla även annan som fullgör motsvarande uppgifter.
5. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrifter

som har ersatts genom bestämmelser i denna lag tillämpas i stället de nya bestämmelserna. Lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete skall dock även efter ikraftträdandet gälla arbetstagare i sådant arbete som avses i 1 § första stycket strålskyddslagen (1958:110).

Prop. 1987/88:88

Lag om ändring i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel

Härigenom föreskrivs att 1 och 7 §§ lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

I denna lag ges bestämmelser om radioaktiva läkemedel vad avser medlens medicinska, biologiska och farmaceutiska egenskaper.

I strålskyddslagen (1958:110) ges bestämmelser om dessa läkemedel från strålskyddssynpunkt.

I strålskyddslagen (1988:000) ges bestämmelser om dessa läkemedel från strålskyddssynpunkt.

7 §

Innan statens strålskyddsinstitut med stöd av strålskyddslagen (1958:110) beslutar i frågor om tillstånd till radiologiskt arbete, som avser tillverkning av radioaktiva läkemedel, skall institutet inhämta yttrande från socialstyrelsen. Detsamma skall gälla i frågor om tillstånd till införsel eller handel med sådana läkemedel. Av yttrandet skall framgå huruvida hinder mot tillstånd föreligger enligt denna lag eller med stöd av lagen beslutade föreskrifter. Har socialstyrelsen förklarat att hinder föreligger, får tillstånd inte lämnas.

Innan beslut fattas med stöd av strålskyddslagen (1988:000) i fråga om tillstånd att tillverka, till landet införa eller saluföra radioaktiva läkemedel, skall yttrande inhämtas från socialstyrelsen. Av yttrandet skall det framgå om det finns hinder mot ett sådant tillstånd enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Om socialstyrelsen har förklarat att det finns hinder, får tillstånd inte lämnas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

Lag om ändring i lagen (1982:821) om transport av farligt gods

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1982:821) om transport av farligt gods skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

I fråga om transport med svenska fartyg eller svenska luftfartyg gäller denna lag även utom riket om inte detta strider mot främmande lag som är tillämplig.

I fråga om örlogsfartyg och militära luftfartyg gäller denna lag endast såvitt regeringen förordnar därom.

I fråga om radioaktiva varor gäller denna lag endast i den mån den är förenlig med *atomenergilagen* (1956:306) respektive strålskyddslagen (1958:110) och med stöd av dessa lagar meddelade föreskrifter eller villkor.

I fråga om radioaktiva varor gäller denna lag endast i den mån den är förenlig med *lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet* respektive strålskyddslagen (1988:000) och med stöd av dessa lagar meddelade föreskrifter eller villkor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

Lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Kärnteknisk verksamhet skall bedrivas på sådant sätt att kraven på säkerhet tillgodoses och de förpliktelser uppfylls som följer av Sveriges överenskommelser i syfte att förhindra spridning av kärnvapen.

Bestämmelser om strålskydd finns i strålskyddslagen (1958:110). Bestämmelser om strålskydd finns i strålskyddslagen (1988:000).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

Lag om ändring i lagen (1985:426) om kemiska produkter

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1985:426) om kemiska produkter skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 §

Denna lag gäller inte sådana kemiska produkter som omfattas av livsmedelslagen (1971:511), läkemedelsförordningen (1962:701) eller lagen (1985:295) om foder. Om det från hälso- eller miljöskyddssynpunkt är särskilt påkallat får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer dock föreskriva att bestämmelserna i denna lag skall tillämpas även på sådan produkt.

I fråga om kemiska produkter som omfattas av strålskyddslagen (1958:110) eller lagen (1975:69) om explosiva och brandfarliga varor är bestämmelserna i denna lag inte tillämpliga för att förebygga hälso- eller miljöskador på grund av joniserande strålning respektive explosion eller brand.

I fråga om kemiska produkter som omfattas av strålskyddslagen (1988:000) eller lagen (1975:69) om explosiva och brandfarliga varor är bestämmelserna i denna lag inte tillämpliga för att förebygga hälso- eller miljöskador på grund av joniserande strålning respektive explosion eller brand.

I fråga om transport av sådana kemiska produkter som är farligt gods enligt lagen (1982:821) om transport av farligt gods gäller denna lag endast i den utsträckning som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 februari 1988

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sígurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Hulterström, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén

Föredragande: statsrådet Dahl

Proposition om ny strålskyddslag, m. m.

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 25 augusti 1983 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet en särskild utredare (numera lagmannen Bengt Eliasson) med uppdrag att se över strålskyddslagstiftningen. Utredaren, som antog namnet Utredningen om översyn av strålskyddslagstiftningen, avlämnade i december 1985 betänkandet (SOU 1985:58) Ny strålskyddslag.

Till protokollet i detta ärende bör som *bilaga 1* fogas utredningens sammanfattning av betänkandet. De lagförslag som har lagts fram i betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet som *bilaga 3*.

I fråga om gällande rätt, beskrivning av strålning och dess verkningar samt nuvarande förhållanden i övrigt hänvisas till betänkandet.

Regeringen beslutade den 10 september 1987 att inhämta lagrådets yttrande över ett förslag till strålskyddslag och lag om ändring i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel. De till lagrådet remitterade lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Lagrådsremissen har notifierats inom EFTA och GATT enligt Sveriges internationella åtaganden om tekniska handelshinder. Den har inte föranlett kommentarer från något land tillhörande dessa organisationer.

Lagrådets yttrande, som avgavs den 7 december 1987, bör fogas till protokollet som *bilaga 5*. I samband med att jag behandlar de olika sakfrågorna och de enskilda paragraferna i mitt förslag till ny strålskyddslag kommer jag in på lagrådets synpunkter. Jag kan emellertid redan nu säga att jag godtar lagrådets förslag till ändringar i det remitterade förslaget. Lagrådets granskning har också lett till vissa redaktionella ändringar.

I det följande (avsnitt 3) föreslår jag vissa lagändringar som inte har granskats av lagrådet. Det är här fråga om följdlagstiftning till strålskyddslagen. Lagändringarna är av den beskaffenhet att lagrådets yttrande skulle sakna betydelse.

2 Allmän motivering

2.1 Nuvarande lagstiftnings tillkomst och uppbyggnad

Med avseende på strålningens biologiska verkan brukar man tala om joniserande och icke-joniserande strålning. Till det förra slaget av strålning hör gammastrålning, röntgenstrålning, alfastrålning, betastrålning och neutronstrålning. Gamma- och röntgenstrålning utgörs av kortvågig elektromagnetisk strålning medan alfa-, beta- och neutronstrålning är partikelstrålning.

Ett huvudområde av den icke-joniserande strålningen är den långvågiga delen av det elektromagnetiska spektret. Dit hör optisk strålning (ultraviolett strålning, synligt ljus och infraröd strålning) och radiofrekvent strålning. Till icke-joniserande strålning räknas i strålskyddssammanhang även ultraljud.

Att joniserande strålning kan ge upphov till skador har varit känt sedan början av detta sekel. Först upptäcktes svårartade, akuta hudskador. Dessa uppkom vid användningen av röntgenapparater och radium. Senare uppmärksammades också risken för blodsjukdomar hos patienter som utsattes för strålning och hos personal i strålningsarbete. Kunskapen om sambandet mellan strålningens egenskaper och verkningar bidrog till att det mycket snart i arbetarskyddslagstiftningen infördes skyddsregler, som syftade till att minska omfattningen av grava skador och förstadier till allvarliga skador.

Genom lagen (1941:334) om tillsyn å radiologiskt arbete m. m. infördes för första gången i Sverige en reglering som tog hänsyn till de särskilda riskförhållanden m. m. som följer av användning av röntgenstrålar och radioaktiva ämnen inom framför allt sjukvården. I väsentlig utsträckning betraktades dock strålskyddsfrågorna till sin karaktär alltjämt utgöra ett arbetarskyddsproblem.

Utnyttjandet av joniserande strålning ökade snabbt under 1940-talet och början av 1950-talet inom forskning, medicin och teknik. Utvecklingen av nya apparater och radioaktiva ämnen, vid vilkas användning förekom stora strålrisker, blev i växande grad ett strålskyddsproblem som berörde alla. Det svenska kärnkraftsprogrammet, som inleddes under mitten av 1950-talet, föranledde också behov av ökade strålskyddsinsatser. Samtidigt ökade kunskaperna om strålningsriskerna.

Genom 1958 års strålskyddslag infördes krav på tillstånd för och tillsyn över i princip alla strålkällor som alstrar joniserande strålning. Därmed avses strålning från radioaktivt ämne, röntgenstrålning och till sin biologiska verkan likartad strålning. Lagens syfte är att bereda skydd mot strålningsskador för alla människor. Dessutom skall djur skyddas om de underkastas radiologisk undersökning eller behandling i veterinärmedicinskt syfte. Enligt lagens motiv (prop. 1958:28) skall dels akuta strålskador (brännskador, blodsjukdomar m. m.), dels genetiska förändringar så långt det är möjligt förebyggas.

Strålskyddet för personer som är sysselsatta i radiologiskt arbete intar en framträdande roll i strålskyddslagen. Med sådant arbete avses arbete

med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning avsedd att sända ut joniserande strålning och arbete vid kärnteknisk anläggning.

Av det sagda framgår att gällande strålskyddslag inte syftar till att skydda djurliv utanför veterinärmedicinsk undersökning och behandling eller miljön i övrigt, i vidare mån än vad skyddet mot strålskador på människor kräver. Det framhålls dock i motiven till lagen att det bör åligga strålskyddsmyndigheten att ägna uppmärksamhet åt faror och olägenheter av radioaktiva ämnens spridning i naturen, även i den mån dessa frågor i och för sig faller utanför lagens tillämpning.

Strålskyddslagen har – med undantag av smärre ändringar – gällt oförändrad sedan dess tillkomst vad avser joniserande strålning. En väsentlig ändring av lagen företogs emellertid år 1976, då tillämpningsområdet utvidgades till att kunna gälla även icke-joniserande strålning. Bakgrunden till lagändringen var den kraftiga expansion av den icke-joniserande strålningens användning som skett under de föregående decennierna. Kompletteringen av strålskyddslagen innebar dock inte någon ändring av de skyddsintressen som angavs vid lagens tillkomst.

2.2 Utnyttjande av strålning – en översiktlig beskrivning av utvecklingen

Vid strålskyddslagens tillkomst förutsågs en snabb utveckling av strålningens utnyttjande. Man räknade med såväl en ökning av antalet anläggningar där joniserande strålning förekommer som utnyttjande av större strålmängder, nya strålslag och nya användningsmöjligheter för strålningen. Man väntade en motsvarande utveckling i fråga om icke-joniserande strålkällor vid strålskyddslagens utvidgning år 1976. Dessa antaganden har besannats.

Inom *sjukvården* har den strålningsfysikaliska utvecklingen – tillsammans med den medicinska utvecklingen – varit framträdande både vad avser den radiologiska diagnostiken och den radiologiska terapin. Före år 1960 knöts intresset i huvudsak till framför allt röntgenstrålningens utnyttjande. 1960-talet innebar ett genombrott för den patientbundna isotopverksamheten (nuklearmedicinen) både som diagnostiskt och terapeutiskt hjälpmedel. En ytterligare utvecklingsfas inträdde under 1970-talet genom införandet av datortomografi. Under 1980-talet har nya tekniker introducerats. Samtidigt har befintlig apparatur utvecklats och förbättrats.

Inom det *odontologiska* området har röntgendiagnostik sedan länge utnyttjats rutinmässigt. Antalet röntgenbilder har under de senaste 25 åren successivt ökat från omkring 3 milj. per år till omkring 17 milj. per år. Någon större ökning av det totala antalet röntgenbilder förutses inte för närvarande. Däremot förutses en minskning av den s.k. kollektivdosen genom röntgentekniska åtgärder.

Inom det *veterinärmedicinska* området används röntgenstrålning vid ca 170 anläggningar i landet. Någon väsentlig förändring förutses inte i användningen av röntgen inom detta område.

En omfattande teknisk utveckling har också ägt rum inom *industrin*.

Såväl joniserande som icke-joniserande strålning används i olika led av industriprocessen. Det svenska kärnkraftsprogrammet har numera byggts ut i enlighet med riksdagens beslut och anläggningar för kärnavfallens mellanlagring och slutförvaring har tagits i bruk eller är under uppförande eller planering.

Strålning används i *forsknings- och utbildningssyfte* vid universiteten och högskolorna. Vid sidan av gängse apparater finns ett antal mycket avancerade strålkällor. Vidare finns för närvarande en forskningsreaktor i drift i Studsvik.

Inom sjukhus-, företags- och forskningslaboratorier, läkemedelsföretag och vissa myndigheter används ett stort antal olika *radioaktiva ämnen*.

Förekomsten av strålkällor inom *försvaret* synes i stora drag ha utvecklats parallellt med den civila utvecklingen. Den mera påtagliga utvecklingen inom försvaret har skett på det icke-joniserande området.

Utnyttjandet av strålkällor i *konsumentartiklar* har hittills skett i begränsad omfattning. En bidragande orsak är den restriktiva hållning som strålskyddsmyndigheten, statens strålskyddsinstitut, intagit framför allt till användningen av radioaktiva ämnen. Sådana ämnen förekommer – inkapslade och med mycket svag aktivitet – i brandvarnare, klockor och viss navigeringsutrustning. På det icke-joniserande området förekommer i konsumtionsledet bl. a. mikrovågsugnar och sollampor, vilka potentiellt är mycket riskabla om inte strålskyddsåtgärder vidtas. Användningen av olika icke-joniserande källor i konsumentartiklar ökar.

2.3 Behovet av en ny strålskyddslagstiftning

Mitt förslag: Nuvarande strålskyddslag ersätts av en helt ny strålskyddslag.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Skälen för mitt förslag: Jag har tidigare berört att gällande strålskyddslag främst syftar till att skydda arbetstagare vid arbete med anordningar avsedda att sända ut strålning eller radioaktivt ämne eller vid arbete i kärntekniska anläggningar. I takt med den tekniska utvecklingen på olika områden av samhället har behovet av skydd mot strålning förändrats. Strålskyddslagen måste – trots utvidgningen år 1976 till icke-joniserande strålning – anses föråldrad i flera avseenden. Vad jag framför allt syftar på är, att lagen inte medger den breddning av strålskyddsverksamheten som enligt min uppfattning är nödvändig för att på ett effektivt och allsidigt sätt kunna tillvarata strålskyddet. Vid sin översyn av strålskyddslagstiftningen har utredningen kommit fram till att nuvarande strålskyddslag bör ersättas med en ny lag. Jag ställer mig bakom utredningens bedömning. Enligt min mening är det särskilt följande omständigheter som bör beaktas.

Som jag tidigare nämnt var det risken för akuta skador i samband med joniserande strålning som sattes främst då 1958 års strålskyddslag kom till. Man visste att vissa skadliga effekter på blodet kunde uppkomma vid

kraftig bestrålning. Det var också känt att den joniserande strålningens biologiska verkningar kunde medföra förändringar av arvsanlagen och framkalla cancer samt att bestrålning av könskörtlarna kunde orsaka sterilitet vid höga doser. Sedan dess har ökade kunskaper tillkommit om den joniserande strålningens långsiktiga verkan och om fosterskador. Med strålningens långsiktiga verkan brukar avses cancer och förändringar i arvsmassan (genetiska skador). De risker som strålning för med sig är således numera bättre och mera i detalj kända än på 1950-talet.

Arbetet att så långt som möjligt förebygga akuta strålskador har bedrivits effektivt i Sverige. Sådana skador är numera sällsynta i vårt land. På den joniserande strålningens område har därför strålskyddsinsatserna koncentrerats på andra skadeformer. En aktiv forskningsinsats och olika epidemiologiska undersökningar har ökat förståelsen för den joniserande strålningens skadliga effekter på människan och andra organismer.

När det gäller icke-joniserande strålning är strålskyddet för närvarande koncentrerat på att förhindra akuta skador. En intensiv forskning pågår samtidigt för att ge svar på frågan om även icke-joniserande strålning kan ge upphov till sena skador.

Det kan noteras att antalet människor som utsätts för påverkan av strålning har ökat. Jag syftar då på både arbetstagare och övriga grupper. Riskerna är inte längre koncentrerade enbart till strålning från radioaktiva ämnen och apparater som sänder ut strålning, dvs. från strålkällor som människan har framställt. Även påverkan från s.k. naturlig strålning har fått ökad aktualitet. Jag avser härmed framför allt strålning som härrör från radon i bostäder och gruvor m.m. samt strålning från andra i naturen förekommande radioaktiva ämnen. Över huvud taget har sambanden mellan miljön och strålningens effekter fått ökad uppmärksamhet.

Strålskyddets centrala roll har på ett påtagligt sätt aktualiserats under det senaste året med anledning av reaktorhaveriet i Tjernobyl i Sovjetunionen våren 1986. För att mildra konsekvenserna av det radioaktiva nedfallet i Sverige har en rad åtgärder vidtagits av regeringen och berörda myndigheter. En närmare redogörelse finns i prop. 1986/87:18. I detta sammanhang vill jag endast understryka vikten av att en modern strålskyddslag ger förutsättningar för ett effektivt strålskyddsarbete, oavsett om strålkällan finns i Sverige eller i utlandet.

Sammanfattningsvis kan sägas att kunskapen om hälsoriskerna föranledda av strålning efter hand har vuxit. Samtidigt har intresseområdet när det gäller eventuella skadeverkningar från olika former av strålning vidgats alltmera och bl.a. kommit att omfatta många svårbedömbara frågor om långtidseffekter på människans organism och på miljön.

Man kan konstatera att ett vidare betraktelsesätt vunnit insteg under senare år i fråga om strålningsmiljön. I den mån radiologiskt arbete kan ge skador, kan ingripanden från strålskyddsmyndigheten i dag fortlöpande ske med målet att förebygga strålskador på främst människan. Det måste emellertid samtidigt konstateras att den breddning av strålskyddsverksamheten som kan följa av att man vill betona en total strålskyddsaspekt – inom sjukvården och arbetslivet i övrigt, den yttre miljön m.m. – inte har kommit till uttryck i gällande strålskyddslag.

I likhet med utredningen har jag alltså kommit till den slutsatsen att nuvarande strålskyddslag bör ersättas med en helt ny strålskyddslag. Syftet med den nya strålskyddslagen bör vara att åstadkomma regler som svarar mot nya förhållanden och en ändrad grundsyn på strålskyddets uppgifter och metoder. Ambitionen bakom den nya lagen måste vara att sträva mot ett totalt strålskydd i samhället.

2.4 Den nya strålskyddslagens inriktning och tillämpningsområde

Mitt förslag: Den nya strålskyddslagen skall ha till syfte att skydda människor, djur och miljö mot skadlig verkan av strålning. Lagen skall bygga på samma grundprinciper som den gällande. Det innebär att strålningsverksamhet liksom hittills skall stå under samhällets kontroll genom en särskild strålskyddsmyndighet. Lagen skall omfatta såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Både naturlig strålning och av människan framställd eller förorsakad strålning skall falla under lagens bestämmelser. I den utsträckning det kan ske utan att syftet med lagen åsidosätts får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer medge undantag från lagens tillämpning.

Utredningens förslag: Överensstämmer i allt väsentligt med mitt.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser är positiva till de grundläggande principer som anges av utredningen. Arbetsarkivstyrelsen är dock kritisk mot utredningens förslag att låta ultraljud omfattas av lagen.

Skälen för mitt förslag: I likhet med utredningen anser jag att huvudmålet för strålskyddet i en ny lagstiftning måste vara att skapa sådana förhållanden att alla människor skyddas till hälsa och säkerhet mot strålningens skadliga effekter. Skyddsverksamheten måste således bedrivas genom förebyggande åtgärder mot strålningsskador. Min målsättning är, att lagen skall bidra till att skapa ett så fullständigt strålskydd som möjligt i samhället. En ny strålskyddslag kan därför inte som den nuvarande vara begränsad till huvudsakligen ett skydd för människan. Även effekter på djurlivet och växterna bör inrymmas i lagen, liksom effekter på miljön i övrigt. Den nya lagen bör således ha till syfte att skydda människor, djur och miljö. Lagen bör gälla såväl djur i frihet som husdjur och andra djur i fångenskap.

Jag delar utredningens uppfattning att det utan tvivel torde ha varit av stort värde att kunskaperna inom de biologiska strålningsverkningsarna och strålningsfysikens områden tidigt kom att samlas inom en och samma myndighet och att denna myndighet tillagts det övergripande och slutliga ansvaret för att olika strålskyddsintressen tillvaratas. På så sätt har ett effektivt strålskydd kunnat genomföras. Enligt min mening är det viktigt att strålningsverksamheten även i framtiden står under samhällets kontroll och att huvudansvaret för strålskyddet finns kvar hos en central strålskyddsmyndighet. Denna myndighet bör tillförsäkras erforderlig kapacitet

för att kunna fullfölja sin funktion. Statens strålskyddsinstitut bör fortsätta att fungera som central strålskyddsmyndighet. Jag skall senare utveckla min syn på strålskyddsmyndighetens verksamhet (avsnitt 2.10). Här skall endast nämnas att strålskyddsmyndigheten enligt min mening bör försöka inrikta sin verksamhet på övergripande frågor. Som exempel kan nämnas frågor om gränsvärden, provning och tekniska föreskrifter m. m. Myndigheten bör därför ha befogenhet att meddela föreskrifter till förebyggande av strålskador i arbetslivet och för den enskilde, liksom för skydd av djurlivet och miljön i övrigt.

En grundläggande fråga är om lagen bör skilja på joniserande strålning och icke-joniserande strålning. Som tidigare nämnts är nuvarande lag i sin helhet tillämplig på joniserande strålning. För icke-joniserande strålning gäller dock lagen endast i den omfattning det särskilt föreskrivs.

Utredningen konstaterar att riskerna med icke-joniserande strålning är av en annan karaktär och knappast kan jämföras med den joniserande strålningens risker. Kunskaperna om risker från olika sorters icke-joniserande strålning är för närvarande under snabb utveckling, men många luckor återstår att fylla. Samtidigt ökar användningen av källor till icke-joniserande strålning starkt i antal, t. ex. lasrar, radiosändare, mikrovågsugnar och ultraljudsapparater. På många områden har sådana källor tredubblats under den senaste tioårsperioden. Det finns inga tecken på en avmattning av utvecklingen.

Jag delar utredningens uppfattning att det med hänsyn till kunskapssituationen beträffande den icke-joniserande strålningen och den tekniska utvecklingen knappast kan vara tillfredsställande att i en ny lagstiftning om strålskyddet bibehålla den nuvarande skillnaden mellan joniserande och icke-joniserande strålning. Jag anser därför att en ny lagstiftning på strålskyddsområdet bör göras generellt tillämplig på alla former av strålning, såväl joniserande som icke-joniserande. En annan sak är att strålskyddsbehovet kan variera för olika typer av strålslag och strålkällor och med hänsyn till den enskildes kontakt med strålkällan.

Enligt min mening bör i den nya lagen anges vad som avses med strålning. I nuvarande strålskyddslag definieras endast joniserande strålning. Beträffande sådan strålning föreslår jag ingen saklig ändring. Med joniserande strålning bör alltså avses gammastrålning, röntgenstrålning och partikelstrålning eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning.

I den nya lagen bör även icke-joniserande strålning definieras. I denna fråga vill jag anföra följande.

I strålskyddssammanhang brukar man till icke-joniserande strålning hänföra den långvägiga delen av det elektromagnetiska spektrat. Inom denna del faller optisk och radiofrekvent strålning. Den lågfrekventa delen av det elektromagnetiska spektrat har inte någon begränsning nedåt i frekvens och omfattar alltså även långsamt svängande och statiska elektriska och magnetiska fält, t. ex. kring elektriska ledningar. Till icke-joniserande strålning brukar man även hänföra ultraljud.

Med mitt förslag till ny strålskyddslag vill jag verka för en ny syn på strålskyddet. Strålskyddslagstiftningen skall kunna ligga till grund för en

vidgning av strålskyddsverksamheten. Behövliga skyddsåtgärder mot såväl joniserande som icke-joniserande strålning skall alltid kunna vidtas med stöd av lagen allt eftersom kunskaperna om strålningens effekter ökas och nya användningsområden utvecklas. Avsikten är att med den nya lagen skapa förutsättningar för ett så långt som möjligt totalt strålskydd i samhället. Mot denna bakgrund bör lagen ha ett vidsträckt tillämpningsområde. Definitionen på icke-joniserande strålning bör utformas på det sätt utredningen föreslagit. Med icke-joniserande strålning bör således avses optisk strålning, radiofrekvent strålning, lågfrekventa elektriska och magnetiska fält och ultraljud. Tillägget "eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning" bör finnas i lagen för att möjliggöra att skyddet mot strålning skall kunna tillvaratas allt eftersom nya kunskaper om dess risker blir kända.

Den förordade definitionen av icke-joniserande strålning ansluter sig i huvudsak till Världshälsoorganisationens (WHO) definition på sådan strålning.

Definitionerna medför att lagens tillämpningsområde kommer att spänna över ett mycket stort område. Som exempel kan nämnas att både strålning som är livsfarlig och strålning som inte fordrar något strålskydd alls eller som t. o. m. är livsnödvändig för människan omfattas av definitionen av icke-joniserande strålning. För att undvika ett omfattande och svåröverskådligt tillämpningsområde anser jag det nödvändigt att generellt begränsa lagens tillämpningsområde till att endast omfatta skydd mot skadlig verkan av strålning.

Enligt gällande strålskyddslag kan regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, strålskyddsmyndigheten bestämma den nedre gränsen för lagens tillämplighet genom att föreskriva undantag från lagens tillämpningsområde i sin helhet eller i vissa delar. I den nya lagen bör en motsvarande möjlighet finnas för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Eftersom syftet med en sådan reglering är att kunna fastställa lagens nedre tillämpningsområde bör rätten att föreskriva undantag begränsas till de fall då det kan ske utan att syftet med lagen åsidosätts.

I den nya lagen bör enligt min mening även finnas en undantagsbestämmelse som tar sikte på de speciella förhållandena inom totalförsyret i vissa situationer. Jag återkommer till den frågan i specialmotiveringen (avsnitt 5.1).

2.5 Grundläggande ansvar för strålskyddet

2.5.1 Allmänna skyldigheter för den som bedriver verksamhet med strålning m. m.

Mitt förslag: Begreppet "radiologiskt arbete" avskaffas och ersätts med "verksamhet med strålning". I en rad allmänt hållna bestämmelser anges vissa grundläggande skyldigheter för den som bedriver verksamhet med strålning. Liksom hittills skall den som är sysselsatt i sådan verksamhet medverka i strålskyddsarbetet.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är övervägande positiva till förslaget. Några instanser uttrycker dock tvëksamhet inför tolkningen av det av utredningen använda uttrycket "verksamhet i vilken strålning förekommer".

Skälen för mitt förslag: I gällande strålskyddslag finns vissa bestämmelser om de allmänna skyldigheter som åligger tillståndshavare, arbetstagare, tillverkare och försäljare av röntgenutrustning m. m. samt installatörer av sådan utrustning.

Den omfattande strålningsverksamhet som förekommer inom olika samhällssektorer förutsätter enligt utredningen att den som bedriver sådan verksamhet själv tar det omedelbara ansvaret för strålskyddet. Att avsätta resurser för en i alla situationer effektiv myndighetskontroll framstår som omöjligt. Dessutom ger den kompetens i strålningsfrågor och de ansvarsregler som numera särskilt finns inom hälso- och sjukvården och i övrigt inom arbetslivet goda förutsättningar för att uppställa ett större krav på den som bedriver verksamhet med strålning. Ansvaret för strålskyddet bör därför enligt utredningens slutsats inte längre som i stora delar förutsatts i den nu gällande strålskyddslagen utgå från strålskyddsmyndigheten och myndighetens tillsynsmän.

Jag delar utredningens uppfattning. För egen del vill jag tillägga följande.

En grundläggande princip måste vara, att den som bedriver viss verksamhet som kan medföra risker för omgivningen också svarar för att godtagbara säkerhetsåtgärder vidtas. Som tidigare sagts innehåller gällande strålskyddslag vissa bestämmelser rörande allmänna skyldigheter för i första hand den som bedriver radiologiskt arbete. Även i den nya lagen bör vissa grundläggande skyldigheter slås fast. Liksom enligt gällande lagstiftning bör de grundläggande aktsamhetskraven i en ny lag utgå från motsvarande regler i arbetsmiljölagen. Grundläggande enligt denna är att det alltid är arbetsgivaren som har huvudansvaret för arbetsmiljön. Denne skall inom ramen för tillgängliga kunskaper och kontrollmetoder förvissa sig om att tekniska anordningar som används på arbetsplatsen är godtagbara från skyddssynpunkt. Arbetsgivaren är således skyldig att vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagare utsätts för olycksfall eller ohälsa.

Jag har tidigare betonat att en ny strålskyddslag bör vara inriktad på att skydda människor, djur och miljö. Lagens allmänna aktsamhetsregler måste därför gälla även utanför arbetsmiljölagens tillämpningsområde. En arbetsgivare skall således ha samma strålskyddsansvar för tredje man och den yttre miljön som han har för de anställda. Aktsamhetsreglerna bör i enlighet med den förordade inriktningen utformas på så sätt att de omfattar all verksamhet eller handhavande med joniserande eller icke-joniserande strålning. Det bör således av en ny strålskyddslag framgå att den som bedriver och har ansvaret för verksamhet med strålning har att vidta de åtgärder som behövs för att upprätthålla skyddet mot skadlig strålning.

Enligt utredningen bör skyldigheten att tillvarata strålskyddet i en ny strålskyddslag i första hand ligga på den som enligt nuvarande terminologi bedriver radiologiskt arbete. Som jag nyss nämnt har jag samma uppfattning

ning. Utredningens förslag om att utmönstra begreppet "radiologiskt arbete" förefaller också välmotiverat. Utredningen har valt att i stället införa begreppet "verksamhet i vilken strålning förekommer". Avsikten är att det nya begreppet främst skall ansluta till användningen av en strålkälla, men att det därutöver skall ha en vidare betydelse. Enligt min mening har det föreslagna begreppet vissa nackdelar. Till att börja med förefaller uttrycket otympligt och krångligt att använda. Den viktigaste invändningen är dock att dess innebörd är oklar. Begreppet "verksamhet i vilken strålning förekommer" omfattar å ena sidan arbete med en strålkälla som sänder ut joniserande strålning – i gällande lag kallat radiologiskt arbete – samt å andra sidan, såsom det torde förstås, verksamhet som i och för sig inte har något samband med strålning men som äger rum där strålning förekommer.

I mitt förslag till ny strälskyddslag har de allmänna aktsamhetsreglerna en central betydelse. Avsikten är att en tillsynsmyndighet skall kunna meddela förelägganden och förbud för att framtvinga reglernas efterlevnad. Vitesföreläggande skall kunna användas. De allmänna aktsamhetsreglerna liksom ett föreläggande eller förbud skall vidare vara straffsanktionerade. Det är därför väsentligt att tillämpningsområdet för bestämmelserna är klarlagt. På grund härav anser jag, att ett annat uttryck än det av utredningen valda "verksamhet i vilken strålning förekommer" bör väljas.

Bakgrunden till att en ny terminologi behövs är att begreppet radiologiskt arbete närmast för tanken till hälso- och sjukvården och att det är önskvärt att kunna använda ett vidare begrepp. De verksamheter man främst vill nå är sådana som omfattar direkt användning av en strålkälla. Som utredningen anført är det vidare önskvärt att verksamheter i vilka strålkällor visserligen förekommer men inte direkt används omfattas av lagen. Som exempel kan nämnas transport och förvaring av radioaktiva ämnen. Som jag nyss sagt är det inte lämpligt att använda ett uttryck som har ett vidare tillämpningsområde än så. Mot bakgrund av det sagda förefaller uttrycket "verksamhet med strålning" lämpligare än det av utredningen föreslagna. Begreppet bör i den nya lagen definieras som tillverkning, införsel, transport, saluförande, överlåtelse, upplåtelse, förvärv, innehav och användning av eller annan därmed jämförlig befattning med radioaktivt ämne samt användning eller därmed jämförlig befattning med teknisk anordning som kan alstra strålning.

Den grundläggande aktsamhetsregeln för den som – med min terminologi – bedriver verksamhet med strålning bör utformas på sätt som utredningen huvudsakligen föreslagit. Den som bedriver verksamhet med strålning skall således med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs vidta alla de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka skador på människor, djur och miljö. I bestämmelsen bör vidare anges att lokaler, apparater och andra tekniska anordningar samt skyddsutrustning som används i strålningsverksamhet bör kontrolleras och underhållas väl. Den grundläggande aktsamhetsregeln för strålningsverksamhet har en förhållandevis allmän utformning. Så är även fallet med motsvarande bestämmelse i arbetsmiljölagen. Enligt min mening är det nödvändigt att ge bestämmelsen en allmän

utformning eftersom den är tänkt att täcka ett mycket stort område med varierande krav på strålskyddsåtgärder.

Enligt arbetsmiljölagen gäller en skyldighet för arbetsgivarna att se till att arbetstagarna får god kännedom om de förhållanden under vilka arbetet bedrivs och att de upplyses om risker som kan vara förbundna med arbetet.

Enligt motiven till gällande strålskyddslag anses en sådan skyldighet gälla utan ett uttrycklig lagstadsagande. Jag anser dock att skyldigheten bör direkt framgå av lagen. Av en sådan bestämmelse bör också framgå att den för verksamheten ansvarige har att förvissa sig om att de anställda har den kompetens och utbildning som behövs för arbetsuppgiften och vet vad som skall iakttas för att kunna tillvarata strålskyddet. Speciellt i fråga om den mera komplicerade apparaturen eller strålningsverksamhet som snabbt utvecklas är det av stor vikt att den personal som handhar utrustningen har en adekvat utbildning och vid behov får vidareutbildning för att kunna sköta utrustningen.

Liksom utredningen anser jag att nuvarande regel om skyldighet att medverka i strålskyddsarbetet för dem som är sysselsatta i verksamhet med strålning bör överföras till en ny strålskyddslag. En sådan bestämmelse kompletterar på ett för strålskyddet väsentligt sätt den strålskyddsansvariges skyldighet att instruera och utbilda arbetstagarna.

2.5.2 Patientstrålskydd m. m.

Mitt förslag: I motsats till utredningen föreslår jag ingen särskild bestämmelse rörande patientstrålskydd.

Utredningens förslag: En särskild regel rörande bestrålning av människor och djur i behandlings- och undersökningssyfte skall ingå i den nya lagen.

Remissinstanserna: Bestämmelsen har inte berörts särskilt av remissinstanserna.

Skälen för mitt förslag: På strålskyddsområdet intar skyddet av patienter inom hälso- och sjukvården en särställning. I samband med radiologisk undersökning och behandling utsätts nämligen patienten för avsiktlig bestrålning. Stråldoserna kan variera avsevärt beroende på vad för slag av behandling eller undersökning det rör sig om. Samma förhållande gäller beträffande radiologisk undersökning och behandling av djur.

Även om risknivån för patientskador vid joniserande strålning är låg inom hälso- och sjukvården och kunskaperna om strålningens verkningar och skyddet häremot kommit långt är strålskyddet dock väsentligt, inte minst med hänsyn till att bestrålningen inom den diagnostiska radiologin utgör ett väsentligt bidrag till kollektivdosen i samhället. Det stora antalet små stråldoser från framför allt röntgendiagnostiska undersökningar inom hälso- och sjukvården samt tandvården är av stort intresse, bl.a. med tanke på de risker som inte kan uteslutas för sena skador (cancer och genetiska förändringar).

De grundläggande bestämmelserna om hälso- och sjukvården finns i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763). Hälso- och sjukvården skall vara av god kvalitet och tillgodose patientens behov av trygghet i vård och behandling. Detta innebär bl. a. att det skall finnas personal med adekvat utbildning och behövlig teknisk utrustning i ändamålsenliga lokaler.

Tandvårdslagen (1985:125) har utformats med hälso- och sjukvårdslagen som förebild.

De centrala bestämmelserna om hälso- och sjukvårdspersonalens ansvar återfinns i lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m. fl. Lagen gäller för personal inom såväl den allmänna som enskilda vården. Hit räknas också yrkesutövare som är legitimerade för sin yrkesutövning, bl. a. tandläkare, eller den som enligt särskild föreskrift har motsvarande behörighet. Personalen skall enligt lagen vinnlägga sig om att ge patienten en sakkunnig och omsorgsfull vård och så långt det är möjligt utforma och genomföra vården i samråd med patienten.

Enligt den allmänna läkarinstruktionen (1963:341) åligger det varje läkare bl. a. att i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet meddela en patient de råd och, såvitt möjligt, den behandling som patientens tillstånd fordrar. Motsvarande skyldigheter åligger tandläkare enligt den allmänna tandläkarinstruktionen (1963:666).

Tillfogas en patient skada i samband med undersökning eller behandling kan skadestånd utgå enligt skadeståndslagen (1972:207), såvida någon anställd gjort sig skyldig till fel eller försummelse. För skada som inte ersätts genom skadeståndslagen finns en särskild patientförsäkring till vilken samtliga sjukvårdshuvudmän samt vissa kommuner och största delen av de privatpraktiserande läkarna och tandläkarna har anslutit sig. Patientförsäkringen är kompletterad med en läkemedelsförsäkring.

Särskilda bestämmelser till skydd för patienter finns också i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

I den nu gällande strålskyddslagen finns ingen direkt uttalad bestämmelse om skyldighet att ta till vara patienters säkerhet vid bestrålning inom hälso- och sjukvården. Deras säkerhet ingår i de allmänna krav som lagen uppställer på tillstånd, villkor och tillsyn i fråga om radiologiskt arbete samt på en tillståndshavares allmänna skyldighet att förebygga skador av strålningen.

Enligt utredningen är de krav som bör ställas på skyddet av patienter så väsentliga att en erinran härom bör göras i en ny strålskyddslag. Utredningen har därför föreslagit att ett särskilt stadgande rörande patientstrålskydd skall ingå i den nya strålskyddslagen. Bestämmelsen bör enligt utredningen utformas som en erinran till den som utför bestrålning, att stråldosen skall avpassas till undersökningens syfte och avsedda resultat.

Jag har tidigare framhållit att en ny strålskyddslags syfte bör vara att alla människor skall skyddas mot skadlig verkan av strålning. Lagen bör naturligtvis vara inriktad på att skydda även patienter och andra som utsätts för avsiktlig bestrålning. Enligt min mening är det emellertid inte nödvändigt att – som utredningen föreslagit – låta en ny strålskyddslag innehålla en särskild bestämmelse om bestrålning av patienter m. fl. i undersöknings- och behandlingssyfte. Jag grundar min uppfattning på följande omständigheter.

Jag har tidigare föreslagit att den nya lagen skall innehålla en grundläggande aktsamhetsregel för den som bedriver verksamhet med strålning. Denne skall med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka verksamheten bedrivs vidta alla de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka skador på människor, djur och miljö.

Den grundläggande aktsamhetsbestämmelsen omfattar all slags verksamhet med strålning, dvs. även bestrålning i undersöknings- eller behandlingssyfte. Enligt min mening följer redan därav en skyldighet att avpassa stråldosen till undersökningens syfte och avsedda resultat. Liksom hittills kommer vidare patienternas säkerhet vid bestrålning att ingå i de krav som lagen ställer upp på tillstånd, villkor och tillsyn.

Det bör vidare beaktas att centrala bestämmelser rörande hälso- och sjukvården liksom bestämmelser om ansvaret för berörd personal redan finns i annan lagstiftning. Jag syftar härvid på de författningar som jag nyss angett.

Sammanfattningsvis gör jag alltså den bedömningen att den av utredningen föreslagna bestämmelsen rörande bestrålning av patienter m. fl. inte bör ingå i en ny strålskyddslag.

Som jag tidigare nämnt bör den nya lagen omfatta skydd av såväl vilda djur som husdjur och djur i fångenskap. För husdjur och djur i fångenskap gäller djurskyddslagen (1944:219). Enligt den lagen gäller bl. a. att djur skall behandlas väl och såvitt möjligt skyddas mot lidande. Särskilda regler gäller om användning av djur för vetenskapligt ändamål. Regeringen har för avsikt att under våren 1988 förelägga riksdagen ett förslag till ny djurskyddslag. Avsikten är att den nya lagen skall träda i kraft den 1 juli 1988.

Vad jag nyss anfört rörande patientstrålskyddet bör i tillämpliga delar även gälla radiologisk undersökning och behandling av djur. De grundläggande bestämmelserna rörande vård och behandling av djur bör dock även i framtiden ges i djurskyddslagstiftningen. Strålskyddslagen skall härvidlag ses som en komplettering av djurskyddslagens regler.

2.5.3 Särskilda skyldigheter för tillverkare m. fl.

Mitt förslag: Den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter en teknisk anordning skall svara för att anordningen förses med nödvändig strålskyddsutrustning och i övrigt erbjuder en betryggande säkerhet mot skada på människor, djur och miljö. Den som installerar eller utför underhållsarbete på en sådan anordning skall svara för att strålskyddsutrustning sätts på plats. Särskilda bestämmelser om informations- och märkningsskyldighet skall vidare gälla för radioaktiva ämnen och tekniska anordningar.

Remissinstanserna har inte haft någon erinran mot vad utredningen anför.

Skälen för mitt förslag: Innehållet i gällande bestämmelser om tillverkar- och försäljares allmänna skyldigheter i fråga om tekniska anordningar bör i huvudsak överföras till den nya lagstiftningen. Enligt den nya lagen bör gälla att tillverkare och överlåtare är skyldiga att svara för att en teknisk anordning, när den avlämnas för att tas i bruk eller förevisas i marknadsföringssyfte, är försedd med nödvändig strålskyddsutrustning och även i övrigt erbjuder en betryggande säkerhet mot skada på människor, djur och miljö. Ansvaret bör dock utvidgas till att omfatta även den som upplåter eller som till landet inför en teknisk anordning. Genom utvidgningen kompletteras strålskyddet i kedjan tillverkare-användare. Med hänsyn till den nya lagens tillämpningsområde kommer den nya aktsamhetsbestämmelsen att även gälla anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning.

I gällande strålskyddslag saknas allmänna bestämmelser om informationsskyldighet i fråga om radioaktiva ämnen och tekniska anordningar som kan alstra strålning.

Information rörande radioaktiva ämnen och tekniska anordningar har enligt min mening stor betydelse för en från strålskyddssynpunkt säker hantering. Särskilt för konsumenter, som för privat bruk använder radioaktiva ämnen eller anordningar som alstrar strålning, är det värdefullt att få information. Denna grupp har sällan tillgång till personlig skyddsutrustning och den har oftast sämre förkunskaper än de som yrkesmässigt hanterar sådana ämnen och anordningar. Det är därför särskilt betydelsefullt att konsumentartiklar förses med information i nu berört hänseende.

Med hänsyn till det sagda anser jag att den nya lagen bör innehålla bestämmelser om informationsskyldighet för den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter ett radioaktivt ämne. Motsvarande skyldighet bör gälla beträffande en teknisk anordning som kan alstra strålning då den avlämnas för att tas i bruk eller förevisas i marknadsföringssyfte. I bestämmelserna bör slås fast att uppgifter som är av betydelse från strålskyddssynpunkt skall lämnas genom märkning eller på annat lämpligt sätt.

Enligt gällande strålskyddslag har den som installerar en teknisk anordning som är avsedd att alstra joniserande strålning vissa allmänna skyldigheter. Denna bestämmelse bör överföras till den nya lagen. I enlighet med lagens uppläggning bör dock bestämmelsen gälla tekniska anordningar som kan alstra joniserande eller icke-joniserande strålning. Enligt min mening bör vidare aktsamhetsbestämmelsen för installatörer ges motsvarande tillämpning beträffande den som utför underhållsarbete på anordningen.

Mitt förslag: Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall kunna meddela ytterligare föreskrifter till skydd mot eller för kontroll av strålning i fråga om verksamhet med strålning, radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan alstra strålning. Om det är av betydelse från strålskyddssynpunkt skall föreskrifter kunna meddelas om mät- och skyddsutrustningar. Om ett arbete av visst slag är särskilt riskabelt för vissa arbetstagare skall särskilda villkor kunna utfärdas för arbetet. Ett sådant arbete skall även kunna förbjudas.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna har med något enstaka undantag lämnat utredningens förslag utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Den nya lagens bestämmelser är förhållandevis allmänt hållna. En sådan ordning torde vara nödvändig med hänsyn till ämnets karaktär och målsättning. Som jag tidigare framhållit bör alltid regler kunna skapas som medger att behövliga strålskyddsåtgärder kan vidtas med stöd av strålskyddslagstiftningen allt eftersom kunskaperna om strålningens effekter ökar och nya användningsområden utvecklas. Avsikten är att den nya lagen i många avseenden skall få sitt konkreta innehåll genom särskilda föreskrifter. Ett bemyndigande som ger regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer möjlighet att meddela ytterligare föreskrifter bör därför finnas i lagen. Enligt det föreslagna bemyndigandet bör det vara möjligt att meddela de ytterligare föreskrifter som krävs till skydd mot eller för kontroll av strålning. Bemyndigandet bör begränsas till att omfatta föreskrifter i fråga om verksamhet med strålning, radioaktiva ämnen och tekniska anordningar som kan alstra strålning. Enligt den nya lagen bör det även finnas möjlighet att meddela föreskrifter om mät- och skyddsutrustningar. I sådana föreskrifter kan krav ställas på konstruktion, funktion och hållbarhet. Min avsikt är att i specialmotiveringen (avsnitt 5.1) ange exempel på föreskrifter som bör kunna meddelas med stöd av nämnda bemyndiganden.

Enligt arbetsmiljölagen är det möjligt att meddela föreskrifter eller förbud för vissa arbetstagargrupper att utföra vissa slags arbeten. En motsvarande möjlighet bör införas i den nya strålskyddslagen. Om ett arbete medför särskild risk från strålskyddssynpunkt för vissa arbetstagare bör det alltså vara möjligt för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att föreskriva särskilda villkor för arbetet eller förbjuda att arbetet utförs av sådana arbetstagare. Ett exempel på tillämpning av bestämmelsen är vid havandeskap då joniserande strålning kan medföra risker.

Mitt förslag: I lagen tas in ett absolut förbud mot att sysselsätta den som inte fyllt 16 år i arbete som är förenat med joniserande strålning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall kunna meddela särskilda föreskrifter i fråga om arbetstagare under 18 år som utför sådant arbete.

Utredningens förslag: En minderårig skall inte få anlitas till arbete i vilket joniserande strålning förekommer före det kalenderår under vilket han fyller 16 år.

Remissinstanserna: Många remissinstanser är kritiska mot förslaget. Bl. a. statens strålskyddsinstitut påpekar att utredningens förslag strider mot ordalydelsen i motsvarande bestämmelse i den av ILO år 1960 antagna konventionen nr 115 angående skydd för arbetstagare mot joniserande strålning, som Sverige har ratificerat år 1961. En del andra remissinstanser är kritiska mot att åldersgränsen sänks från 18 till 16 år. Statens vattenfallsverk menar bl. a. att det kommer medföra praktiska svårigheter att upprätthålla speciella dosgränser för individer mellan 16 och 18 år.

Skälen för mitt förslag: I ILO-konventionen nr 115 angående skydd för arbetstagare mot joniserande strålning stadgas att arbetstagare under 16 år inte får sysselsättas i arbete som är förenat med joniserande strålning. I konventionen nämns vidare att särskilda högsta tillåtliga doser av joniserande strålning skall fastställas för å ena sidan arbetstagare som fyllt 18 år och å den andra sidan sådana som är under 18 år.

Det absoluta förbudet i ILO-konventionen beträffande arbetstagare under 16 år finns inte intaget i gällande strålskyddslag. I lagen sägs endast att arbetstagare som inte fyllt 18 år inte får användas i radiologiskt arbete utan strålskyddsmyndighetens medgivande. Statens strålskyddsinstitut kan medge undantag såväl individuellt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet som generellt för vissa typer av strålkällor eller visst slag av arbete. Dispens meddelas aldrig för arbetstagare som är under 16 år.

Genom att ansluta sig till 1960 års ILO-konvention har Sverige förbundit sig att följa förbudet mot att anlita arbetstagare under 16 år.

I likhet med utredningen anser jag därför att ett motsvarande förbud bör tas in i en ny strålskyddslag. Bestämmelserna bör formuleras i enlighet med ILO-konventionen.

Som nämnts förutsätter ILO-konventionen att särskilda bestämmelser skall gälla för arbetstagare som är under 18 år. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör få bemyndigande att meddela sådana föreskrifter.

Mitt förslag: Liksom hittills skall det finnas bestämmelser om läkarundersökning av arbetstagare i strålskyddslagen. Enligt den nya lagen skall den som är sysselsatt eller som skall sysselsättas i arbete med joniserande strålning vara skyldig att underkasta sig sådan läkarundersökning som behövs för att bedöma om han skulle löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall kunna inskränka denna skyldighet och i övrigt meddela närmare föreskrifter om läkarundersökningen. Endast den som genomgått föreskriven läkarundersökning skall få sysselsättas i arbete med joniserande strålning.

Liksom för närvarande skall en arbetsgivare vara skyldig att ombesörja läkarundersökning av den som visar tecken på skada som kan misstänkas vara föranledd av joniserande strålning.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: De som yttrat sig i denna del har i allmänhet inte haft något att invända mot förslaget.

Skälen för mitt förslag: Enligt strålskyddslagen får inte någon utan statens strålskyddsinstitutets medgivande användas i radiologiskt arbete om han inte vid läkarundersökning befunnits fri från sjuklighet eller svaghet, vilken kan anses göra honom särskilt utsatt för den med arbetet förbundna hälsofaran. Vidare skall den som utför radiologiskt arbete enligt strålskyddsinstitutets bestämmande undergå periodisk läkarundersökning. Strålskyddsinstitutet kan bestämma att den som inte iakttar vad som bestämts inte vidare får användas till radiologiskt arbete.

Läkarundersökning skall också göras när någon som använts till radiologiskt arbete eller som eljest på grund av sitt arbete kan ha varit utsatt för joniserande strålning företer tecken på strålningsskada.

I ILO-konventionen nr 115 år 1960 angående skydd för arbetstagare mot joniserande strålning anges att varje med strålningsarbete direkt sysselsatt arbetstagare skall underkastas lämplig läkarundersökning före eller en kort tid efter påbörjandet av sådant arbete samt därefter undergå periodisk läkarundersökning. Konventionen föreskriver vidare att inte någon i strid mot utlåtande av kvalificerad medicinsk sakkunskap får sysselsättas med eller fortsätta att vara sysselsatt med arbete, på grund av vars art han kan bli utsatt för strålning.

Förutsättningarna för bestämmelserna om läkarundersökning m. m. har förändrats sedan 1958 års strålskyddslag utfärdades. Det grundläggande syftet med läkarundersökning, nämligen att om möjligt förhindra strålskador gäller dock fortfarande. Behov föreligger därför av regler om läkarundersökning även i en ny strålskyddslag. Jag avser återkomma till den närmare utformningen av bestämmelserna i specialmotiveringen, avsnitt 5.1. Som framgår av specialmotiveringen har reglerna utformats i enlighet med *lagrådets* förslag. Genom mitt förslag i denna del får Sveriges åtagande rörande läkarundersökning m. m. enligt den nämnda ILO-konvention anses vara uppfyllt.

Mitt förslag: Den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med strålning skall svara för att avfallsprodukter och kasserade strålkällor hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall kunna föreskriva att radioaktivt avfall skall hanteras eller slutförvaras i särskilt angiven ordning. Det skall vidare finnas möjlighet att föreskriva skyldighet att oskadliggöra tekniska anordningar när de inte längre skall användas.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: De som yttrat sig i denna del är positiva till utredningens förslag.

Skälen för mitt förslag: Nu gällande strålskyddslag saknar bestämmelser om hantering och omhändertagande av radioaktiva avfallsprodukter från verksamheter som regleras enligt lagen. Genom villkor och föreskrifter kan dock statens strålskyddsinstitut indirekt uppställa krav på avfallshanteringen från strålskyddssynpunkt. Inom kärnteknikområdet har genom 1984 års lagstiftning fastslagits det ansvar för bl. a. kärnavfallets hantering och slutförvaring som åligger den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet. I lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen) har sålunda slagits fast, att tillståndshavare till verksamhet på kärnenergiområdet är skyldig att svara för att allt i verksamheten uppkommet kärnavfall och sådant kärnbränsle, som inte kan återanvändas, hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt samt att den anläggning, i vilken verksamheten bedrivits, avvecklas och rivs på ett säkert sätt, sedan verksamheten har upphört. I ansvaret ingår bl. a. att se till att tekniskt kunnande, kompetens, utrustning och anläggningar finns tillgängliga i behövlig utsträckning och att svara för de faktiska kostnaderna.

När det gäller ansvaret för radioaktivt avfall som uppkommer vid verksamheter utanför kärnteknikområdet gör jag följande bedömning.

Regleringen inom kärnenergiområdet bör tas som förebild. Samma krav bör således gälla för allt radioaktivt avfall oavsett om det härrör från kärnteknisk eller annan verksamhet. I princip bör ansvaret för avfallet kvarstå oavsett om verksamheten har upphört eller inte.

I tillståndet för avfallslagret för medel- och lågaktivt avfall utanför Forsmark (SFR-1) och i den överenskommelse som ingåtts mellan Studsvik Energiteknik AB och Svensk Kärnbränslehantering AB har föreskrivits att radioaktivt, icke-kärnenergiknuttet avfall, som innebär långsiktiga risker, skall omhändertas enligt de riktlinjer som lagts fast för kärnavfallet.

Dessa riktlinjer beträffande avfall som innebär långsiktiga förvaringsproblem bör komma till uttryck i den nya strålskyddslagen. Jag föreslår därför att det i en ny strålskyddslag anges att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva hur avfallsprodukter utanför kärnenergiområdet skall hanteras och slutförvaras. Det skall således finnas

möjlighet att ålägga den som bedriver verksamheten att omhänderta och behandla nu avsett avfall vid en bestämd avfallsanläggning i avvaktan på den slutliga förvaringen. Föreskrifterna bör även kunna omfatta krav på hur avfallet skall sändas till avfallsanläggning och hur det skall förpackas med hänsyn till strålskyddet.

Inom många verksamhetsområden uppkommer emellertid åtskilligt, främst lågaktivt avfall, som inte avses placeras i SFR-1. Någon anledning att för sådant avfall uppställa krav på att det måste deponeras i anläggning för avfall med långsiktiga risker synes enligt min mening inte föreligga. Finns det exempelvis inom ett större sjukvårdsområde egna möjligheter att förvara avfallet bör det kunna tillåtas. Det väsentliga är att avfallshanteringen står under fullt betryggande tillsyn med hänsyn till strålskyddet.

En fråga av likartad typ som hanteringen av radioaktivt avfall är kasserandet av utrustning som kan sända ut strålning. En röntgenstrålkälla kan t.ex. innebära fara när den ansluts till det elektriska nätet. Den nya strålskyddslagen bör därför innehålla en bestämmelse om att kasserad apparatur som kan alstra strålning skall oskadliggöras och att ansvaret åligger den som bedriver verksamheten. På samma sätt som förordats beträffande radioaktivt avfall bör ansvaret kvarstå oavsett om verksamheten upphört eller inte. Närmare föreskrifter om vilka typer av apparater som skall omfattas av regleringen och hur apparaterna skall oskadliggöras bör meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Bestämmelsen bör omfatta apparater eller andra tekniska anordningar oavsett om de alstrar joniserande eller icke-joniserande strålning.

Några remissinstanser har påpekat, att den av utredningen föreslagna bestämmelsen om ansvar för radioaktivt avfall bör förtydligas så att det framgår att ansvaret även omfattar kasserade strålkällor. Som exempel nämns sådana strålkällor som används vid s. k. gammarradiografi. Jag delar remissinstansernas uppfattning och anser att den av utredningen föreslagna bestämmelsen bör förtydligas på det sätt som påpekats.

2.6 Tillstånd och tillsyn

2.6.1 Grundläggande principer inom strålskyddskontrollen

Mitt förslag: Nuvarande strålskyddslagstiftnings principiella uppläggning vad gäller tillstånd och tillsyn behålls. Även enligt den nya lagen skall det ankomma på en särskild strålskyddsmyndighet att pröva när strålningsverksamhet bör kunna tillåtas samt att utöva tillsyn över efterlevnaden av lagen samt föreskrifter och villkor som meddelats med stöd av lagen.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget har inte föranlett några erinringar.

Skälen för mitt förslag: I likhet med utredningen anser jag att strålskyddslagstiftningens principiella uppläggning bör behållas. Flera skäl

talar för det. De olika verksamheter som förekommer på strålningsområdet skiljer sig starkt både till karaktär och farlighet. Även om kunskaperna om strålning och dess effekter i dag är större än vid tiden för den nuvarande lagens tillkomst måste lagstiftningen också för framtiden utformas på ett sådant sätt att den kan anpassas till nya kunskaper och metoder samt nya tekniska lösningar och förbättringar. Bestämmelserna om tillstånd och villkor bör därför i en ny strålskyddslag ges samma allmänna uppbyggnad som i den gamla. I den nya lagen bör således endast anges i vilka avseenden tillstånd krävs. Det skall ankomma på strålskyddsmyndigheten att pröva frågor om tillstånd och att ställa upp behövliga föreskrifter och villkor för verksamheten. I fortsättningen skall jag något närmare beröra vissa grundläggande principer inom strålskyddskontrollen i min mening. Jag återkommer senare (avsnitt 2.10) till strålskyddsmyndighetens verksamhet och samordningen med vissa andra myndigheter.

För att uppnå ett tillfredsställande strålskydd på olika områden måste vid bedömningen huruvida strålningsverksamhet bör tillåtas en sammanvägning ske av olika grundläggande faktorer. Man måste bedöma om en viss verksamhet verkligen är berättigad med hänsyn till strålningspotentiala risker. Det innebär bl. a. att nyttan av användningen av strålning skall vara större än de risker som kan vara förenade med strålningen. Nyttan av strålning kan bestå av en bättre hälso- och sjukvård men även av en ökad säkerhet eller rationalisering inom produktionen. Vidare bör strålning inte användas när det finns andra likvärdiga alternativ som medför mindre olägenheter.

För att få ett tillfredsställande strålskydd måste man också sträva efter att skyddet optimeras. Detta innebär att all strålexponering skall hållas så låg som det är rimligt möjligt med beaktande av ekonomiska och samhällsliga överväganden. Man måste således se till att den totala dosbelastningen från en strålkälla blir så låg som möjligt och att så få personer som möjligt används i verksamheten eller utsätts för strålning. Optimering kan i många fall ske genom en bedömning huruvida kostnaden för en viss strålskyddsåtgärd är rimlig i förhållande till vinsten från strålskyddssynpunkt.

En tredje faktor som man måste beakta vid strålningsverksamhet är att alla stråldoser som kan föräntas av verksamheten kan hållas under vissa fastställda gränsvärden. I denna del bör dock beaktas de särskilda förhållanden som gäller vid framför allt behandling av patienter inom sjukvården.

Enligt min mening bör särskilt följande moment beaktas inom strålskyddskontrollen.

- Kontroll av strålningsutrustning och andra tekniska anordningar samt av radioaktiva ämnen.
- Kontroll av strålskyddsutrustning, strålmättningsutrustning samt övrigt strålskydd i arbetslokaler och andra utrymmen som skall användas i strålningsverksamhet eller för förvaring eller transport av radioaktivt ämne.
- Kontroll av att den som bedriver strålningsverksamhet har erforderlig kompetens för verksamheten och är beredd att iaktta de föreskrifter som kan meddelas samt har möjlighet att fortlöpande upprätthålla strålskyddet.

– Kontroll av handhavande, underhåll och skötsel av utrustning och anordning som avger strålning, radioaktiva ämnen och skyddsutrustning.

De olika delmomenten gör sig gällande med olika styrka i kontrollarbetet med hänsyn till strålkällans utförande och farlighet samt utövarens kompetens. Även om generella regler om tillstånd och tillsyn uppställs i strålskyddslagstiftningen måste det således förutsättas att reglernas tillämpning nyanseras med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet. Det väsentliga intresset bakom regelsystemets uppbyggnad bör enligt min mening vara att å ena sidan säkerställa ett tillfredsställande strålskydd vid alla slag av strålkällor men, å den andra sidan, möjliggöra ett praktiskt tillämpbart kontrollsystem i enskilda fall – såväl vad gäller tillståndsförfarandet som tillsynens utövande – med hänsyn till de risker som är förenade med olika slag av strålkällor och dessas skiftande användning.

Som ett led i strålskyddets tillvaratagande fästs i den nu gällande strålskyddslagen stor vikt vid att en godkänd föreståndare finns för vissa fall av strålningsverksamhet. Jag återkommer till frågan om det behövs en särskilt utbildad föreståndare i den nya lagen (avsnitt 2.7).

2.6.2 Tillståndsplikt

Mitt förslag: Nuvarande tillståndsbestämmelser överförs i huvudsak till den nya lagen. Detta innebär att befattning med källor till joniserande strålning i princip skall kräva tillstånd. I viss mån utvidgas tillståndsplikten. Gällande princip rörande icke-joniserande strålning behålls. För tillståndsplikt beträffande sådan strålning skall alltså även i fortsättningen krävas särskild föreskrift av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Utredningens förslag: Överensstämmer i allt väsentligt med mitt förslag.

Remissinstanserna: Utredningens förslag har i huvudsak godtagits. En del remissinstanser, bl. a. Lunds universitet, har dock påtalat att huvudprincipen beträffande icke-joniserande strålning bör vara att befattning med sådan strålning skall kräva tillstånd.

Skälen för mitt förslag: Enligt den nu gällande strålskyddslagen fordras tillstånd för sådant arbete som enligt lagens definition är att anse såsom radiologiskt arbete, dvs. arbete med radioaktivt ämne, arbete vari används röntgenutrustning eller annan teknisk anordning avsedd att sända ut joniserande strålning och arbete vid kärnteknisk anläggning. Med hänsyn till att röntgenutrustning eller annan anordning som är avsedd att sända ut joniserande strålning i sig utgör en påtaglig fara och för att förebygga illegal användning krävs vidare tillstånd för att inneha sådan utrustning eller anordning. Motsvarande krav på tillstånd gäller även, när regeringen eller statens strålskyddsinstitut föreskrivit det, i fråga om teknisk anordning som är avsedd att sända ut icke-joniserande strålning, resp. arbete vari används sådan anordning (för närvarande lasrar och sollampor).

Om tillstånd har meddelats enligt lagen om kärnteknisk verksamhet krävs inte något särskilt tillstånd enligt strålskyddslagen.

I gällande bestämmelser uppställs vidare krav på tillstånd för den som vill idka handel med radioaktivt ämne eller annars till riket införa eller här förvärva, inneha eller överlåta sådant ämne.

Genom den gällande strålskyddslagens konstruktion är lagens krav på tillstånd i princip tillämpligt på alla slag av strålkällor som i radiologiskt arbete avger joniserande strålning och, när det är föreskrivet, icke-joniserande strålning. Sådana strålkällor är också föremål för strålskyddsinstitutets fortlöpande tillsyn. En nedre gräns för lagens tillämplighet får dock som nämnts meddelas av regeringen eller efter regeringens bestämmande av strålskyddsmyndigheten.

Vad först gäller radioaktiva ämnen bör enligt min mening till en ny strålskyddslag överföras de nu gällande bestämmelserna om krav på tillstånd till radiologiskt arbete. Till en ny strålskyddslag bör också överföras de nuvarande tillståndsbestämmelserna beträffande handel m. m. med radioaktiva ämnen. Som jag närmare utvecklat i avsnitt 2.5.1 bör begreppet "radiologiskt arbete" dock utmönstras. Vidare anser jag det lämpligare att i stället för uttrycket "idka handel" använda det vidare begreppet "saluföra". Med den nya lagens terminologi skall tillstånd därmed krävas för att till landet införa, saluföra, överlåta, förvärva, inneha eller använda radioaktivt ämne. Denna uppräkningslista torde i huvudsak stämma överens med vad som enligt gällande lag är tillståndspliktigt. I förhållande till gällande lag bör dock tillståndsplikten utvidgas till att omfatta även tillverkning, transport och upplåtelse av radioaktivt ämne. Tillverkning av radioaktiva ämnen torde redan nu vara att betrakta som radiologiskt arbete. Det kan vidare nämnas att tillståndsplikt gäller enligt lagen om kärnteknisk verksamhet för transport av radioaktivt ämne som utgör kärnämne eller kärnavfall. Till den senare gruppen hör sådana radioaktiva ämnen som har bildats i en kärnteknisk anläggning och som bl. a. används för medicinska ändamål eller i forskningssyfte. Motivet till utvidgningen vad gäller upplåtelse är att lagens krav på tillstånd härmed kommer att omfatta även t. ex. lån, hyra och leasing av radioaktiva ämnen. En sådan komplettering är enligt min mening betydelsefull.

Jag övergår härnäst till frågan om tillståndsplikt för tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning. Till den nya lagen bör överföras bestämmelser om radiologiskt arbete med och innehav av sådan teknisk anordning som är avsedd att sända ut joniserande strålning. Med den nya lagens terminologi innebär detta att användning och innehav av tekniska anordningar som är avsedda att sända ut joniserande strålning även i fortsättningen skall kräva tillstånd.

Tillståndsplikt föreligger som nämnts enligt gällande lag i fråga om handel med radioaktiva ämnen som sker genom företag som endast förmedlar ämnet utan att ta direkt befattning med det. Någon motsvarande skyldighet uppställs inte för företag som endast förmedlat en teknisk anordning utan att inneha eller arbeta radiologiskt med utrustningen.

Med tanke på att tillstånd alltid krävs för innehav och användning av en strålningsanordning kan i och för sig hävdas att tillståndsplikt för endast förmedling av en anordning är obehövlig. Å andra sidan medger ett tillståndskrav i detta fall en kontroll av de apparater som importeras eller

förmedlas och därigenom en lättnad i prövningen av innehavarnas tillstånd, liksom en möjlighet att på ett tidigt stadium meddela behövliga föreskrifter och villkor. Särskilt vid en ordning med generell tillståndsgivning, till vilken fråga jag återkommer i det följande, kan en försäljningskontroll vara av betydelse för att säkerställa strålskyddet. Jag delar därför utredningens uppfattning att tillståndsbestämmelserna bör utvidgas till att omfatta också införsel till landet av samt handel med strålningsapparater för vilka tillståndsplikt föreligger. Som jag nyss nämnt beträffande radioaktiva ämnen bör dock begreppet "saluföra" användas i stället för "idka handel." Enligt min mening bör med samma motivering tillståndsplikt även gälla för tillverkning. För fullständighetens skull bör vidare överlåtelse, upplåtelse och förvärv av en teknisk anordning anges som tillståndspliktigt. Med den föreslagna utvidgningen kommer t.ex. hyra, lån och leasing att omfattas av tillståndsplikt. Som nämnts förordar jag en motsvarande reglering beträffande radioaktiva ämnen.

Enligt den nu gällande strålskyddslagen uppställs inget krav på tillstånd för installation och servicearbeten m.m. av strålningsutrustning, såvida inte ett sådant arbete innefattar radiologiskt arbete eller innehav av utrustningen. För den som i egenskap av självständig företagare utför en installation föreskrivs i lagen endast som en allmän skyldighet att han vid installationen skall tillse, att föreskrivna strålskyddsanordningar blir uppsatta och att övriga föreskrifter för installationen iakttas.

Som jag återkommer till i det följande förutsätts i en ny strålskyddslag att den som bedriver verksamhet i större utsträckning än för närvarande själv skall svara för kontrollen av sin utrustning. Det kan förutsättas att man i många fall kommer att anlita en utomstående för installations- och servicearbeten. Det måste med en sådan ordning läggas särskild vikt vid att den som installerar och utför service har kompetens i strålskyddsfrågor och att strålskyddsmyndigheten får meddela denne de föreskrifter och villkor som behövs. Jag föreslår därför att tillståndsplikt införs för den som installerar eller underhåller en teknisk anordning avsedd att sända ut joniserande strålning.

En ny strålskyddslag bör, som jag tidigare förordat, vara tillämplig på såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Tillståndsbestämmelserna avseende apparater som avger icke-joniserande strålning bör därför i princip ha samma innehåll som de som gäller för apparater med joniserande strålning.

En annan fråga är om det är lämpligt att som huvudregel ställa upp krav på tillstånd i fråga om tekniska anordningar som avger icke-joniserande strålning på motsvarande sätt som föreslagits gälla på det joniserande området. Flera remissinstanser har påtalat att som huvudregel bör gälla samma krav på tillstånd beträffande icke-joniserande strålning. Lunds universitet har bl. a. som motiv för denna synpunkt angett att framför allt ultraviolett strålning och laser i stor utsträckning utnyttjas för "kosmetisk" behandling och att de som bedriver verksamheten inte alltid kan förväntas känna något större ansvar för att tillvarata strålskyddsfrågorna. Övervägande skäl talar dock mot en ordning med tillståndsplikt som huvudregel. Icke-joniserande strålning från konstgjorda källor berör prak-

tiskt taget alla människor i samhället. Som exempel kan nämnas strålning från belysning, elektriska apparater och rundradio.

Med hänsyn till det sagda anser jag att en ny strålskyddslag inte bör innehålla ett principiellt krav på tillstånd för apparater och anordningar som sänder ut icke-joniserande strålning. Endast i de fall befogade skäl föreligger för en tillståndsprövning bör krav på tillstånd uppställas. Jag förordar därför att den nuvarande ordningen behålls, dvs. att tillstånd för icke-joniserande strålkällor skall krävas endast när det föreskrivits i särskild ordning. I övrigt bör strålskyddet på detta område tillvaratas genom föreskrifter rörande strålkällan och dess användning, såsom genom krav på godkännande (typgodkännande) av viss materiel, regler för handhavande av vissa källor (kompetenskrav, arbetsrutiner, gränsvärden m. m.) och genom möjlighet att meddela förbud mot användning av viss strålkälla.

Tillståndsplikten avser sådana apparater eller andra tekniska anordningar som är avsedda att sända ut strålning. Vid sidan av sådana anordningar finns anordningar vilka som bieffekt kan alstra joniserande strålning, s. k. parasitär röntgenstrålning. Exempel härpå är televisionsapparater, databildskärmar, oscilloskop och elektronsvetsutrustningar. Även parasitär icke-joniserande strålning kan förekomma. Som exempel kan nämnas den UV-strålning som kan bildas vid elektrosvetsning.

Jag anser att strålskyddskontrollen av anordningar med såväl joniserande som icke-joniserande parasitär strålning i första hand bör grundas på ett provningsförfarande och på generella strålskyddsföreskrifter till tillverkare. Detta förfarande synes lämpligast att tillämpa beträffande anordningar som används i konsumentledet. Vid vissa större anläggningar med parasitär strålning bör strålskyddsmyndigheten emellertid ges möjlighet att uppställa krav på tillstånd och att utföra kontrollmätningar och utöva tillsyn i övrigt. Jag föreslår därför att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall kunna ställa upp krav på tillstånd beträffande tekniska anordningar som kan alstra strålning.

Enligt gällande strålskyddslag prövas frågor om tillstånd av den myndighet som regeringen bestämmer. Som strålskyddsmyndighet har regeringen utsett statens strålskyddsinstitut. Jag föreslår att samma ordning behålls i den nya strålskyddslagstiftningen.

2.6.3 Tillämpning av tillståndsbestämmelserna och tillsynens genomförande

Mitt förslag: Tillstånds- och tillsynsförfarandet skall kunna anpassas med hänsyn till strålkällans farlighet och kravet på kompetens m. m. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall liksom hittills kunna medge undantag från tillståndsplikten samt meddela generella tillstånd. Ett bemyndigande att meddela föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning införs. I vissa fall skall tillsynsverksamheten kunna utövas av annan myndighet än strålskyddsmyndigheten eller av kommun.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i huvudsak lämnat förslaget utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Tillståndsprövningen enligt nu gällande strålskyddslag är i princip individuell. Varje tillstånd skall hänföras till en viss brukare och avse en viss strålkälla eller arbetsenhet. Denna huvudprincip i lagen var vid tiden för dess tillkomst i och för sig naturlig med hänsyn till att kunskaperna om strålning och om strålningens potentiella risker i flera fall var små hos dem som bedrev strålningsverksamhet och till att antalet strålningsapparater och verksamhetsområden var förhållandevis begränsat. Till stor del var strålskyddskompetensen i landet samlad hos den dåvarande strålskyddsmyndigheten, numera statens strålskyddsinstitut. Tillsynen utövades genom täta inspektioner på arbetsplatserna. Vissa lättnader i den individuella tillståndsprövningen anvisas dock i lagen. Bl. a. kan s. k. generella tillstånd meddelas genom normgivning för viss yrkesgrupp eller för vissa inrättningar, institutioner eller företag.

Den ökade strålningsanvändningen har lett till att statens strålskyddsinstitut inte med nuvarande resurser har möjlighet att i alla avseenden klara av en detaljerad tillståndsprövning och tillsyn över alla verksamheter på vilka strålskyddslagen är tillämplig. Strålskyddsinstitutets kontrollinsatser har därför utformats på skilda sätt inom skilda områden, både med avseende på vem som bedriver verksamheten och på apparater och ämnen.

I den nya lagen bör tillstånds- och tillsynsförfarandet kunna anpassas med hänsyn till strålkällans farlighet m. m. Förfarandet med individuell tillståndsprövning och tillsyn bör i möjligaste mån koncentreras till de strålkällor där speciella och svåravvägda strålskyddsproblem föreligger och där särskild strålskyddsexpertis behövs. Inom andra verksamhetsområden där utvecklingen lett till standardiserad apparatur och där riskerna är väl kända bör strålskyddet tillfredsställande kunna tas tillvara genom krav på kontroll genom teknisk provning, typgodkännande, tekniska föreskrifter, dosgränser, rekommendationer m. m. samt genom föreskrifter om strålskyddet i arbetslokaler och övriga utrymmen, kombinerat med generell tillståndsgivning för den som bedriver verksamheten, i förekommande fall efter provning av dennes kompetens. För sistnämnda grupp förutsätts också att den löpande kontrollen över verksamheten handhas av utövaren, i vissa fall enligt närmare föreskrifter av strålskyddsmyndigheten. Som jag föreslagit i avsnitt 2.4 bör det slutligen finnas en möjlighet att medge undantag från lagens tillämplighet helt eller delvis i det fall det kan ske utan att syftet med lagen åsidosätts.

Som framgår av det anförda och som jag tidigare berört (avsnitt 2.5.4) förutsätter den föreslagna ordningen att strålskyddsmyndigheten i större utsträckning bör kunna meddela föreskrifter till allmän efterrättelse. Denna normgivningskompetens bör kunna omfatta både verksamhet med strålning som bedrivs efter tillstånd enligt lagen och verksamhet som inte kräver tillstånd. Föreskrifter skall vidare kunna avse både joniserande och icke-joniserande strålning. Ett mycket väsentligt inslag i en sådan normgivningskompetens är möjligheten att ställa krav på provning. Krav på förhandskontroll genom provning torde enligt min mening vara ett viktigt

inslag i målsättningen att förskjuta strålskyddskontrollen mot tillverkare av tekniska anordningar. Som utredningen påpekat har statens strålskyddsinstitut genom systemet med typgodkännande av lasrar och sollampor kommit ifrån en formell och numerärt mycket omfattande tillståndsprövning. På grund av det anförda bör i den nya lagen tas in ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning. Enligt bemyndigandet bör det vara möjligt att ta ut avgifter för sådan provning, kontroll eller besiktning.

Möjligheten att meddela generella tillstånd har hittills utnyttjats i mindre utsträckning. Med den nu beskrivna inriktningen av strålskyddskontrollen borde systemet med generella tillstånd kunna användas oftare. Det borde t. ex. finnas goda förutsättningar att i större utsträckning utnyttja generell tillståndsgivning inom hälso- och sjukvården. Också i fråga om de mindre farligt industriapparaterna synes förutsättningar finnas att meddela generella tillstånd. Liksom hittills bör enligt den nya lagen generella tillstånd kunna meddelas för viss yrkesgrupp eller för vissa inrättningar, institutioner eller företag. Enligt den nya lagen bör dessutom generella tillstånd för strålningsverksamhet inom den offentliga hälso- och sjukvården kunna meddelas sjukvårdshuvudmännen.

Enligt gällande strålskyddslag får strålskyddsmyndigheten utse myndighet eller sakkunnig att beträffande vissa slag av ärenden besluta på strålskyddsmyndighetens vägnar liksom att för särskilda fall handha tillsynen.

Som jag tidigare framhållit är avsikten att tillsynsförfarandet i framtiden skall kunna anpassas och utformas på det sätt som är lämpligt för just den aktuella strålkällan. Mot den bakgrunden är det motiverat att behålla möjligheten att kunna delegera tillsynsverksamheten. Nära till hands ligger att låta tillsynsorgan inom arbetarskyddsverket överta tillsynsverksamheten inom arbetslivet vad gäller exempelvis de från strålskyddssynpunkt mindre farliga anläggningarna. Även försvarets sjukvårdsstyrelse, som har anförtrots viss tillsyn enligt bl. a. hälsoskyddslagen (1982:1080) och lagen (1985:426) om kemiska produkter, torde kunna fullgöra strålskyddstillsynen inom sitt område. Inom konsumentområdet bör kunna övervägas att överlåta viss tillsyn till kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder. Det gäller speciellt för typgodkända produkter, exempelvis solarier.

2.7 Strålskyddsföreståndare

Mitt förslag: Ordningen med strålskyddsföreståndare utmönstras i den nya strålskyddslagen.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som yttrat sig i denna fråga är positiva till utredningens förslag. Några remissinstanser, däribland socialstyrelsen, ifrågasätter om strålskyddet inom hälso- och sjukvården kan upprätthållas om strålskyddsföreståndaren avskaffas. En del remissinstan-

ser, bl. a. länsstyrelsen i Kalmar län, anser vidare att strålskyddsföreståndare bör finnas kvar vid kärnkraftverk och kärnavfallsanläggningar. Statens strålskyddsinstitut anser, att det i en ny strålskyddslag bör finnas möjlighet att i särskilda fall förordna föreståndare.

Skälen för mitt förslag: Enligt gällande strålskyddslag skall en av strålskyddsmyndigheten godkänd föreståndare finnas när tillstånd till radiologiskt arbete meddelas för annan än enskild person som själv skall förestå verksamheten.

Av lagens motiv (prop. 1958:29) framgår att föreståndaren skall svara för alla de funktioner som normalt åvilar en tillståndshavare i fråga om tillsyn av och ansvar för den löpande verksamheten för att tillgodose bästa möjliga strålskyddsförhållanden. Avsikten är dock inte att helt befria tillståndshavaren från sina skyldigheter. Föreståndaren skall endast ansvara för den fortlöpande kontrollen av det dagliga arbetet.

Utredningen har klarlagt hur föreståndarebestämmelserna tillämpas inom olika verksamhetsområden. Det framgår av sammanställningen att strålskyddskompetensen hos föreståndarna är i hög grad skiftande. Detta beror främst på strålkällornas olika farlighet och natur.

Min uppfattning är att det även i en ny strålskyddslag måste vara en given förutsättning för all verksamhet med strålning att den som bedriver sådan verksamhet har kompetens att handha utrustningen och strålkällan. Kompetensfordringarna måste samtidigt ställas i relation till strålkällans potentiella farlighet, strålskyddets utformning och de övriga omständigheter som kan påverka strålningsriskerna i en anläggning eller vid hantering av radioaktiva ämnen.

Sedan den nuvarande strålskyddslagens tillkomst har kompetensen i strålningsfrågor ökat betydligt inom olika områden där strålning förekommer. Graden av strålningsfarlighet varierar också i stor utsträckning. Inom industrin används exempelvis små, inkapslade strålkällor för vilka det knappast fordras någon strålskyddskompetens av den som formellt utsetts till föreståndare. I andra fall – både inom sjukvården och industrin – regleras kompetenskraven genom generella föreskrifter eller tillståndsvillkor. En mera ingående kompetensprövning sker i huvudsak endast beträffande verksamheter med de större strålkällorna och de farligare apparaterna.

En annan iakttagelse som kan göras är att föreståndarnas ställning på sina resp. arbetsplatser varierar. Inom en del verksamheter arbetar föreståndaren som utredningen konstaterat "nära strålkällan" och har goda möjligheter att fortlöpande kontrollera det dagliga arbetet och se till att strålskyddsföreskrifterna efterlevs. Inom andra områden återfinns emellertid föreståndaren bland de administrativa befattningshavarna.

I avsnitt 2.5 har jag behandlat frågor om ansvar för strålskyddet. Den som bedriver verksamhet med strålning skall alltid ha huvudansvaret för att strålskyddet tillvaratas. Ansvaret omfattar även radioaktivt avfall. Ett viktigt moment i detta ansvar är att svara för att de anställda har den nödvändiga kompetensen för arbetet samt får utbildning, instruktioner och övriga upplysningar som behövs för strålskyddet, liksom att rutiner för arbetets utförande finns framtagna.

Enligt min mening bör lagen inte innehålla krav på en särskild föreståndare med uppgifter som ingår i huvudmannens ansvar. Snarare gäller frågan om ansvaret för strålskyddet på en arbetsplats hur den interna delegeringen av skyddsansvaret är ordnad. Ansvaret för strålskyddet kan jämföras med vad som gäller fördelningen av andra ansvarsfrågor på en arbetsplats. Det synes också vanskligt att i lag konstruera ett särskilt ansvarssystem för strålskyddet jämsides med de ansvarsregler som redan gäller enligt arbetsmiljölagen. Kontrollen av att strålskyddet kan iakttas inom en verksamhet bör därför regleras på annat sätt än genom ett i lag uppställt krav på föreståndare. Utgångspunkten bör vara att ansvaret för att den erforderliga kompetensen finns åligger huvudmannen för verksamheten i enlighet med principen om att ansvaret för arbetsmiljön vilar på arbetsgivaren. Med arbetsgivare kan avses denne personligen eller ett företags styrelse. Inom den offentliga förvaltningen framgår ofta vem som är ansvarig av instruktion eller arbetsordning. Även den som företräder en arbetsgivare kan vara ansvarig. För att en sådan delegering av ansvaret skall godtas måste vissa huvudprinciper följas. Det är t. ex. nödvändigt att klargöra vem som i olika avseenden bär ansvaret. Den till vilken delegering sker måste inta en relativt självständig ställning. Tillräckliga beslutsbefogenheter måste följa med delegeringen. Den som fått ansvaret måste också vara kompetent att leda verksamheten. Han måste alltså ha tillräcklig erfarenhet och kunskap för uppgiften.

Som nyss nämnts har en del remissinstanser vänt sig mot tanken på att avskaffa föreståndarinstitutet. Det är främst vid kärnteknisk verksamhet och inom hälso- och sjukvården som man anser att föreståndaren bör finnas kvar.

Vad först gäller behovet av föreståndare vid kärnteknisk verksamhet vill jag anföra följande. Av utredningens beskrivning framgår att statens strålskyddsinstitut fäster mycket stor vikt vid att kvalificerad strålskyddskompetens finns vid verksamhet inom kärnenergiområdet. En noggrann prövning sker därför under tillståndsförfarandet. Som jag tidigare påpekat är det en förutsättning för all verksamhet med strålning att den som bedriver sådan verksamhet har erforderlig kompetens. Detta gäller naturligtvis i hög grad verksamhet inom kärnenergiområdet. Ett avskaffande av strålskyddsföreståndaren får självklart inte leda till att strålskyddet försämrats genom lägre kompetens eller till sämre kontrollmöjligheter för ansvariga myndigheter. Det är därför angeläget att se till att föreståndarens strålskyddsfunktion kan tas till vara även i en ny strålskyddslag. Utredningen har anvisat en rad sådana möjligheter. Enligt utredningens åsikter, som jag delar, bör följande åtgärder kunna vidtas i framtiden för att säkerställa strålskyddskompetensen.

Till att börja med bör alltid den som avser att bedriva verksamhet med strålning kunna åläggas att i en ansökan om tillstånd ange sin kompetens för den sökta verksamheten eller kompetensen hos den till vilken strålningsarbetet avses bli delegerat. På så sätt bereds strålskyddsmyndigheten möjlighet att bedöma kompetensfrågan. Under ärendets prövning kan strålskyddsmyndigheten vidare kräva kompletteringar i fråga om den utbildning som behövs för att strålskyddet skall kunna tillvaratas. För sär-

skilt strålskyddskrävande verksamheter kan det vid tillståndsprövningen också vara påkallat att närmare granska och ställa krav på den lokala strålskyddsorganisationen och att ge anvisningar för skyddsarbete m. m. Strålskyddsmyndigheten kan även utse en kontaktman.

Ett annat förfarande som står till buds är att i generella föreskrifter för en verksamhet ange de kompetenskrav som anses nödvändiga. Detta förfarande torde i första hand vara tillämpligt när kompetenskrav behöver uppställas som förutsättning för generella tillstånd.

För att strålskyddsmyndigheten under tillståndstiden skall ha överblick över kompetensfrågorna i olika verksamheter bör den kunna ålägga en tillståndshavare att anmäla förändringar i tidigare godkänd strålskyddsorganisation eller utbyte av den som anmälts som ansvarig person.

Jag övergår här efter till frågan om strålskyddsföreståndare inom hälso- och sjukvården. Som jag tidigare nämnt har vissa remissinstanser framhåvt föreståndarens betydelse inom hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen har bl. a. betonat att patientstrålskyddet är särpräglat och av annan art än övrig strålskyddsverksamhet. Enligt socialstyrelsen är det väsentligt att framhålla att det övergripande ansvaret för patienten ligger hos läkaren som har att göra medicinska överväganden av olika slag. Däri ingår bl. a. att strålningsrisken skall vägas mot andra risker. För att kunna göra erforderliga avvägningar av detta slag är enligt socialstyrelsen specialistkompetens nödvändig.

Jag delar till fullo socialstyrelsens synpunkter. Ett avskaffande av kravet på strålskyddsföreståndare får naturligtvis inte, som jag redan påpekat, medföra ett sämre strålskydd.

Avsikten med den nya regleringen är inte att förändra läkarens grundläggande ansvar för patienten. Det är alltså den för en viss undersökning eller behandling ansvarige läkaren som har att ta till vara patientens säkerhet. Det är läkaren som i det enskilda fallet skall svara för avvägningen mellan strålningens skadeverkningar och det medicinska resultat som avses. Som jag nämnt i avsnitt 2.5.2 sker den närmare regleringen av läkarnas ansvar genom hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Det medicinska ansvaret berörs således inte av att föreståndarinstitutet avskaffas.

Som jag tidigare sagt är avsikten att strålskyddsmyndigheten genom villkor och föreskrifter skall kunna ställa krav på erforderlig kompetens hos den som skall arbeta med viss utrustning. Det kan t. ex. föreskrivas att endast den som har läkarlegitimation och viss vidareutbildning får sysselsättas i medicinsk röntgendiagnostik. Den som får tillstånd enligt strålskyddslagen att bedriva verksamheten har i enlighet med sitt grundläggande ansvar att se till att berörd personal uppfyller kompetenskraven.

Sammanfattningsvis anser jag således, att föreståndarinstitutet kan avskaffas utan negativa effekter för strålskyddet. Enligt min mening finns det tvärtom goda förutsättningar för ett förbättrat strålskydd genom den nya lagens ansvarsbestämmelser kombinerade med strålskyddsmyndighetens möjligheter att styra och kontrollera strålskyddskompetensen inom de från strålskyddssynpunkt mycket varierande verksamheterna.

Som *lagrådet* påpekat är det angeläget att någon oklarhet inte råder om vem som efter den nya lagens ikraftträdande har att svara för strålskydds-

2.8 Naturlig strålning, inbegripet radon i bostäder

Mitt förslag: Strålskyddsmyndigheten skall ha det övergripande ansvaret för att följa utvecklingen i fråga om naturlig strålning (joniserande och icke-joniserande). Myndigheten skall bedriva målinriktad forskning och följa upp den internationella utvecklingen, ha ansvaret för riskbedömning och principer för riskhantering, rekommendera aktivitets- och dosgränser, verka för utveckling och standardisering av mätteknik och mätmetoder samt bedriva rådgivning och information om skador som kan orsakas av den naturliga strålningen.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig är i allmänhet positiva till förslaget.

Skälen för mitt förslag: Människan har i alla tider utsatts för naturligt förekommande joniserande strålning både från världsrymden och från radioaktiva ämnen i den omgivande miljön och i den egna kroppen. Överraskande höga doser har ibland noterats. Det anses att det huvudsakliga bidraget till denna utveckling är förekomsten av radonets sönderfallsprodukter i bostäder.

Även inom den icke-joniserande strålningens område har människan alltid utsatts för påverkan av naturlig strålning. Solen är härvidlag den viktigaste strålkällan.

Mitt förslag till ny strålskyddslag omfattar såväl naturlig som av människan framställd eller förorsakad joniserande och icke-joniserande strålning. Jag har närmare motiverat lagens tillämpningsområde och inriktning i avsnitt 2.4. En grundläggande tanke är att behövliga skyddsåtgärder alltid skall kunna vidtas med stöd av lagen.

Strålskyddsmyndighetens uppgifter när det gäller naturlig strålning kan härledas från den nya lagens grundläggande bestämmelse om lagens syfte. Som tidigare sagts skall syftet vara att skydda människor, djur och miljö mot skadlig verkan av strålning.

De uppgifter som bör åligga strålskyddsmyndigheten inom området för naturlig strålning kan närmare sammanfattas i följande punkter.

- Målinriktad forskning och uppföljning av den internationella utvecklingen.
- Riskbedömning och principer för riskhantering.
- Rekommendationer angående aktivitets- och dosgränser för vidtagande av vissa åtgärder.
- Utveckling och standardisering av mätteknik och mätmetoder. Krav på provning och kontroll av mätteknik och utrustningar.
- Rådgivning och information om skador som kan orsakas av den naturliga strålningen.

I lagen bör som jag föreslagit i avsnitt 2.5.4 och 2.6.3 tas in bemyndiganden för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter i fråga om mät- och skyddsutrustningar samt provning, kontroll eller besiktning. Bestämmelserna skall kunna tillämpas även i fråga om naturlig strålning.

Det står numera med dagens kunskaper klart att de mycket höga radonhalterna i bostäder till övervägande del beror på radioaktiviteten i marken, ibland i kombination med den alusnickerbaserade lättbetongen. Enligt strålskyddsinstitutets beräkningar har den kollektiva stråldosen på grund av radonet och dess sönderfallsprodukter mer än fördubblats under de senaste 20 åren.

Jag har nyss föreslagit på vilka sätt strålskyddsmyndigheten – med stöd i den nya strålskyddslagen – bör vara verksam när det gäller naturlig strålning. De sålunda beskrivna arbetsuppgifterna omfattar även frågor om radon i bostäder. I detta sammanhang bör även nämnas det beslut i radonfrågan som regeringen fattat i december 1985. Beslutet innehåller sammanfattningsvis följande riktlinjer för det fortsatta arbetet.

En rad insatser krävs från flera olika myndigheter. Statens strålskyddsinstitut skall ha det övergripande ansvaret för att följa utvecklingen i fråga om strålning i bostäder, inklusive riskbedömning och mätteknik. Det bör även i fortsättningen ankomma på socialstyrelsen att besluta om gränsvärden eller motsvarande för befintlig bebyggelse och på statens planverk för nybebyggelse.

I nämnda beslut har regeringen vidare erinrat om att kommunerna – inom ramen för sitt allmänna ansvar för miljö- och hälsoskyddet – också har att beakta radonriskerna vid planläggning av mark för bebyggelse och vid provning av byggnadslov.

2.9 Förhållandet till viss annan lagstiftning

2.9.1 Arbetsmiljölagen (1977:1160)

Mitt ställningstagande: Samordningen med arbetsmiljölagen skall ske på samma sätt som hittills.

Utredningens ställningstagande: Överensstämmer med mitt ställningstagande.

Remissinstanserna har ingen erinran mot vad utredningen anför.

Skälen för mitt ställningstagande: Arbetsmiljölagen är övergripande när det gäller skyddet mot ohälsa och olycksfall i arbetet. Lagen täcker i princip även områden med speciallagstiftning (bl. a. strålskyddsfrågor) och det slutliga ansvaret för tillsynen på arbetsplatser bör alltid enligt motiven till arbetsmiljölagen (prop. 1976/77: 149 s. 364 ff) finnas hos arbetarskyddsstyrelsen/yrkesinspektionen. Enligt motiven bör inte detta förhållande föranleda någon inskränkning i andra myndigheters ansvarsområden. Tvärtom torde det vara en fördel att särskilda myndigheter svarar för vissa

Som jag tidigare nämnt i avsnitt 2.5.1 gäller enligt arbetsmiljölagen vissa allmänna skyldigheter av motsvarande innehåll som jag förordar bör gälla vad avser strålskyddet. Tillämpningsområdet för strålskyddslagen kommer således att i vissa avseenden sammanfalla med tillämpningsområdet för arbetsmiljölagen. Det område som kommer att beröras av de båda regleringarna blir i princip all yrkesmässig hantering av strålningsapparater och radioaktiva ämnen såvitt avser skyddet av en arbetstagares hälsa.

Liksom för närvarande bör bestämmelserna i strålskyddslagen även i framtiden vara tillämpliga vid sidan av arbetsmiljölagen. De båda lagarna avses således gälla fullt ut vid sidan av varandra. Det innebär bl. a. att sådana föreskrifter eller villkor av betydelse för strålskyddet i eller utanför arbetslivet som utfärdas med stöd av strålskyddslagen bör av arbetarskyddsmyndigheterna läggas till grund för dess bedömningar och betraktas som minimikrav som under alla omständigheter måste uppfyllas.

Nu angivna förhållande mellan strålskyddslagen och arbetsmiljölagen gäller redan nu och jag har inte med anledning av det nya lagförslaget funnit det påkallat med kompletterande regler i denna fråga.

Det är naturligtvis angeläget att åstadkomma samordning mellan strålskyddsmyndighetens allmänna råd och föreskrifter rörande strålskyddet och sådana råd eller föreskrifter som meddelas med stöd av arbetsmiljölagen. Den samordning som behövs för detta ändamål ämnar jag återkomma till i avsnitt 2.10

2.9.2 Lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel

Mitt förslag: Samordningen med lagen om radioaktiva läkemedel skall ske på samma sätt som hittills. Uttrycket "radiologiskt arbete" utmönstras ur lagen. Ändringen är endast redaktionell och innebär ingen ändring av lagens materiella innehåll.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslaget har ej berörts.

Skälen för mitt förslag: I lagen om radioaktiva läkemedel finns bestämmelser om radioaktiva läkemedel vad avser medlens medicinska, biologiska och farmaceutiska egenskaper. Avsikten med lagen är att garantera att de radioaktiva läkemedlen har lika hög kvalitet och ändamålsenlighet som andra läkemedel och vid normal användning inte orsakar skador, som står i missförhållande till nyttan av läkemedlet.

Med radioaktivt läkemedel förstås en vara som avger joniserande strålning och som är avsedd att användas vid undersökning eller sjukdomsbehandling av människor samt därvid införas i eller anbringas på människokroppen.

En radiofarmaceutisk specialitet får säljas endast om den är godkänd av socialstyrelsen. För ett godkännande krävs att specialiteten uppfyller

kraven på fullgod kvalitet, medicinsk ändamålsenlighet, märkning och skäligt pris. Den skall underkastas en bedömning av nyttan jämfört med risken för skadeverkningar, som är likvärdig med den som gäller för läkemedel enligt läkemedelsförordningen (1962:701). Vid beslut om godkännande vägs efter samråd med strålskyddsinstitutet strålskyddsaspekter in. Radioaktiva läkemedel får i princip beredas endast på sjukhus och apotek samt användas endast på sjukhus.

Strålskyddsinstitutet prövar enligt strålskyddslagen framställningar om tillstånd till tillverkning, införsel och handel med radioaktiva läkemedel. Innan institutet beslutar i frågor om tillstånd skall institutet hämta in yttrande från socialstyrelsen. Av yttrandet skall framgå huruvida hinder mot tillstånd föreligger enligt lagen om radioaktiva läkemedel eller med stöd av lagen beslutade föreskrifter. Har socialstyrelsen förklarat att hinder föreligger, får tillstånd inte lämnas.

Socialstyrelsen tillstyrker att tillstånd lämnas endast i de fall där sökanden visar att han har förutsättningar för att bedriva och avser att bedriva sin verksamhet på ett sätt som står i överensstämmelse med syftet med lagen om radioaktiva läkemedel.

Enligt min mening bör samordningen mellan lagen om radioaktiva läkemedel och den nya strålskyddslagstiftningen ske på samma sätt som hittills.

Lagen om radioaktiva läkemedel bör således även i framtiden reglera medlens medicinska, biologiska och farmaceutiska egenskaper. Bestämmelser om läkemedlen från strålskyddssynpunkt bör liksom för närvarande finnas i strålskyddslagstiftningen. I lagen om radioaktiva läkemedel bör dock företas en redaktionell ändring med hänsyn till att begreppet "radiologiskt arbete" inte tas upp i det nya lagförslaget.

2.9.3 Lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen)

Mitt ställningstagande: Samordningen med kärntekniklagen skall ske på samma sätt som hittills.

Utredningens ställningstagande: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna har inte haft någon erinran mot vad utredningen anfört.

Skälen för mitt ställningstagande: I kärntekniklagen anges bl. a. omfattningen av sådan verksamhet på kärnenergiområdet som är tillståndspliktig samt samlade regler för en tillståndshavares ansvar för sådan verksamhet. Genom kärntekniklagen regleras vidare samhällets möjligheter att uppställa villkor och föreskrifter med avseende på säkerheten i sådan verksamhet. Samtidigt förutsätts att villkor och föreskrifter som behövs med hänsyn till strålskyddet regleras med stöd av strålskyddslagen.

Uppdelningen av kontrollen över kärnenergiverksamheten mellan kärntekniklagen och strålskyddslagen har nyligen varit föremål för regeringens och riksdagens överväganden i samband med kärntekniklagens tillkomst

2.9.4 Lagen (1985:426) om kemiska produkter

Mitt ställningstagande: Samordningen med lagen om kemiska produkter skall ske på samma sätt som hittills.

Utredningen har inte direkt behandlat den nya lagens samordning med lagen om kemiska produkter.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i allmänhet inte berört frågan.

Skälen för mitt ställningstagande: Lagen om kemiska produkter är tillämplig på hantering och import av kemiska ämnen och beredningar (kemiska produkter). Lagens syfte är att förebygga att skador på människors hälsa eller i miljön förorsakas av kemiska ämnens inneboende egenskaper. Vissa grundläggande skyldigheter gäller enligt lagen vid hantering och import av kemiska produkter. Den som hanterar eller importerar en kemisk produkt skall vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att hindra eller motverka skada på människor eller i miljön. Som en komplettering av lagens allmänna regel om försiktighetsmått gäller en bestämmelse om undersökningsskyldighet för den som tillverkar eller importerar en kemisk produkt. Lagen innehåller vidare bl. a. regler rörande krav på kunskaper hos den som yrkesmässigt hanterar eller importerar en kemisk produkt samt skyldighet att lämna produktinformation för den som tillverkar, importerar eller överläter en kemisk produkt.

I fråga om kemiska produkter som omfattas av strålskyddslagen, dvs. radioaktiva ämnen, är lagen om kemiska produkter inte tillämplig för att förebygga hälso- eller miljöskador på grund av joniserande strålning. När det gäller andra hälso- eller miljörisker än joniserande strålning från radioaktiva ämnen får däremot lagen om kemiska produkter tillämpas. Liksom utredningen finner jag inte anledning att föreslå någon annan gränsdragning mellan den nya strålskyddslagen och lagen om kemiska produkter.

2.9.5 Lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete (särskilda semesterlagen)

Mitt ställningstagande: Någon ändring görs inte i den särskilda semesterlagen.

Utredningens förslag: Med hänsyn till att uttrycket "radiologiskt arbete" bör utmönstras i den nya strålskyddslagen föreslår utredningen att terminologin i den särskilda semesterlagen ändras. Enligt utredningen innebär förslaget ingen förändring av lagens materiella innehåll.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har inte kommenterat ut-

redningens förslag. Några, däribland Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Göteborgs kommun, Studsvik Energi AB och OKG AB, anser att lagen bör upphävas. Landsorganisationen i Sverige och Svenska Gruvindustriarbetareförbundet redovisar motsatt uppfattning. De anser att den särskilda semesterlagen bör utvidgas till att omfatta gruvarbetare som utsätts för joniserande strålning. Till skillnad mot utredningen menar de att den föreslagna ändringen innebär en materiell förändring av lagen såtillvida att lagen blir tillämplig på bl. a. gruvarbete.

Skälen för mitt ställningstagande: En arbetstagare som för arbetsgivarens räkning utför radiologiskt arbete har enligt den särskilda semesterlagen under vissa villkor rätt till längre semesterledighet än som föreskrivs i semesterlagen (1977:480). För rätt till längre semester krävs att arbetstagaren utsätts för joniserande strålning i sådan utsträckning att menlig verkan därav kan befaras.

Den särskilda semesterlagen har behandlats i flera lagstiftningsärenden på semesterlagstiftningens område. Senast diskuterades lagen i samband med tillkomsten av nu gällande semesterlag. Med hänvisning till bl. a. ett yttrande av strålskyddsinstitutet ansåg 1974 års semesterkommitté att radiologiskt arbete numera bedrivs under så betryggande förhållanden att skäl för en semesterförlängning inte längre föreligger. Den extra semestern enligt den särskilda semesterlagen måste enligt kommittén från medicinsk synpunkt anses sakna betydelse vid skydd mot strålningsrisker. En längre semester minskar endast riskerna på det sättet att den kortare arbetstiden medför en något lägre årlig stråldos. Kommittén ansåg därför att den särskilda semesterlagen borde upphävas i samband med att den femte semesterveckan infördes.

Socialstyrelsen och vissa fackliga organisationer motsatte sig dock semesterkommitténs förslag.

Departementschefen (prop. 1976/77:90 s. 192) instämde i att de förutsättningar som gällde vid tillkomsten av den särskilda semesterlagen för radiologiskt arbete numera hade förändrats och att värdet av en förlängd semesterledighet från medicinska synpunkter också hade kommit att mer och mer sättas i fråga eller rent av bestridas. Mot bakgrund av vad som framkom under remissbehandlingen fann dock departementschefen att det inte förelåg tillräckliga skäl för att avskaffa den särskilda semesterlagen. Ej heller borde nya grupper föras in under särbestämmelserna.

Riksdagen anslöt sig till den uppfattning som departementschefen gav uttryck för i propositionen.

För min del anser jag att frågan om den särskilda semesterlagen bör utredas ytterligare i ett annat sammanhang. Lagen bör alltså inte ändras nu. Begreppet radiologiskt arbete kommer därför ha samma innebörd som hittills i den lagen. I likhet med *lagrådet* anser jag att detta bör komma till uttryck i den nya strålskyddslagen genom en särskild övergångsbestämelse.

Mitt ställningstagande: Samordningen med lagen om transport av farligt gods skall ske som hittills.

Utredningens ställningstagande: Överensstämmer med mitt ställningstagande.

Remissinstanserna: Samordningen med lagen om transport av farligt gods har inte berörts.

Skälen för mitt ställningstagande: Lagen om transport av farligt gods omfattar bl. a. radioaktiva varor. Av förordningen (1982:923) om transport av farligt gods framgår att ansvaret för sjö- och lufttransporter ligger på sjöfartsverket resp. luftfartsverket. Ansvaret för landtransporter ligger på statens räddningsverk. Dessa myndigheter, som kallas transportmyndigheter, får meddela föreskrifter rörande transporter av farligt gods.

När det gäller radioaktiva varor är lagen om transport av farligt gods tillämplig endast i den mån lagen är förenlig med lagen om kärnteknisk verksamhet och gällande strålskyddslag. Enligt min mening bör samma förhållande gälla i fortsättningen. Strålskyddsmyndigheten och statens kärnkraftinspektion bör således ansvara för transportfrågorna inom sina resp. specialområden och meddela föreskrifter och villkor för transporter av radioaktiva varor.

I tillsynen över transporter av farligt gods deltar även flera andra myndigheter. Förutom nyss nämnda transportmyndigheter svarar polismyndigheterna för kontroll av landtransporter och tullmyndigheterna för gränskontroll av vägtransporter till och från utlandet samt kontroll av fordon och andra lastenheter som kommer in med fartyg. Vidare utövar statens järnvägar tillsyn över järnvägstransporter. I mån av behov kan berörda myndigheter samarbeta och bistå varandra i tillsynsarbetet. Som ansvarig myndighet för strålskyddsfrågor bör strålskyddsmyndigheten även i framtiden delta i ett sådant samarbete.

2.9.7 Livsmedelslagen (1971:511)

Mitt ställningstagande: Den nya strålskyddslagen får delvis ett gemensamt tillämpningsområde med livsmedelslagen. När det gäller frågor om exponering för strålning från livsmedel skall kontrollen av livsmedel även i fortsättningen ske med stöd av livsmedelslagstiftningen.

Utredningen har inte direkt berört den nya lagens samordning med livsmedelslagstiftningen.

Remissinstanserna: Statens livsmedelsverk har i sitt yttrande konstaterat att frågan om exponering för strålning från livsmedel och samordningen

mellan strålskydds- och livsmedelslagstiftningen knappast har berörts av utredningen.

Prop. 1987/88:88

Skälen för mitt ställningstagande: De allmänna bestämmelserna för livsmedelshanteringen finns i livsmedelslagen. I lagen kommer samhällets krav på livsmedelstillverkare och livsmedelshandlare till uttryck. Lagens grundläggande syfte är att skydda konsumenterna mot skadliga eller på annat sätt från hälsosynpunkt otjänliga livsmedel och att främja redligheten i handeln med livsmedel.

Enligt livsmedelslagen får livsmedel som saluhålls inte ha sådan sammansättning eller beskaffenhet i övrigt att det kan antas vara skadligt att förtära eller eljest otjänligt till människoföda. Livsmedel skall hanteras så att fara inte uppkommer för att livsmedlet förorenas eller blir otjänligt till människoföda. Om det är påkallat från hälsosynpunkt kan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förbjuda eller föreskriva villkor för hantering av livsmedel som innehåller främmande ämne eller vari sådant ämne överstiger viss halt. Enligt detta bemyndigande får normer för radioaktiva ämnen i livsmedel fastställas.

Den av mig föreslagna nya strålskyddslagen skall gälla generellt till skydd mot skadlig verkan av strålning. Lagen skall omfatta strålning från såväl naturligt förekommande som artificiella strålkällor. Den nya lagen får ett vidare tillämpningsområde än gällande lag och frågor rörande t. ex. förorening av livsmedel med radioaktiva ämnen faller inom lagens tillämpningsområde. Utvidningen av strålskyddslagstiftningen medför att strålskydds- och livsmedelslagstiftningen får ett gemensamt tillämpningsområde vad gäller frågor rörande exponering för strålning från livsmedel.

Med den uppläggning av en ny strålskyddslag som jag förordar är det ofrånkomligt med vissa överlappande tillämpningsområden. Jag har tidigare berört detta förhållande och har då framhållit att överlappande tillämpningsområden inte behöver vara till någon nackdel.

I egenskap av central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör livsmedel har statens livsmedelsverk tillsynen över efterlevnaden av livsmedelslagen. Livsmedelsverket har bemyndigats att bl. a. meddela föreskrifter om förbud eller villkor för hantering av livsmedel som innehåller främmande ämnen eller vari sådant ämne överstiger viss halt. Enligt detta bemyndigande får livsmedelsverket fastställa normer för radioaktiva ämnen i livsmedel. Vidare gäller att bestrålning av livsmedel med joniserande strålning inte får ske utan livsmedelsverkets tillstånd.

Livsmedelsverket har i sitt remissyttrande påpekat att det sedan 1960-talets kärnvapenprov varit känt att livsmedel i Sverige kan förorenas av radioaktiva ämnen. Erfarenheterna efter kärnkraftsolyckan i Tjernobyl visar enligt livsmedelsverkets yttrande att stråldosen via livsmedel kan utgöra en betydande del av den lokala stråldos som allmänheten i Sverige utsätts för.

Enligt min uppfattning bör följande utgångspunkter gälla för samordningen mellan livsmedelsverket och strålskyddsmyndigheten.

Livsmedelslagstiftningen är övergripande när det gäller livsmedelskontrollen och lagstiftningen täcker i princip även områden med speciallagstiftning, bl. a. strålskyddsfrågor.

När det gäller frågor om exponering för strålning från livsmedel bör därför kontrollen av livsmedel även i fortsättningen ske med stöd av livsmedelslagstiftningen. Huvudansvaret för faktiska åtgärder, som krävs till skydd mot radioaktiva ämnen i livsmedel, bör även i framtiden ligga på statens livsmedelsverk. Strålskyddsmyndighetens uppgifter i fråga om livsmedelskontrollen överensstämmer i mycket med vad myndigheten har att utföra inom området för naturlig strålning och som jag beskrivit i avsnitt 2.8. En av de viktigaste uppgifterna i samarbetet med livsmedelsverket blir således att rekommendera aktivitets- och dosgränser samt att göra riskbedömningar och utarbeta principer för riskhantering.

2.9.8 Lagen (1985:295) om foder (foderlagen)

Mitt ställningstagande: Den nya strålskyddslagen får delvis ett gemensamt tillämpningsområde med foderlagen. Kontrollen av foder skall även i fortsättningen ske med stöd av foderlagen.

Varken **utredningen** eller **remissinstanserna** har berört den nya strålskyddslagens förhållande till foderlagen.

Skälen för mitt ställningstagande: Foderlagen gäller foder och fodertillsats. Med foder avses vara, däri inbegripet vatten, som är avsedd att användas för utfodring av djur. Med fodertillsats avses dels berikningsmedel som är avsett att tillföras foder för att förbättra dess näringsvärde, dels annan vara eller ämne som är avsett att tillföras foder för att påverka dess hållbarhet, konsistens, färg, smak eller lukt eller åstadkomma annan bestämd egenskap hos foder. Foderlagen gäller foder och fodertillsatser avsedda för hästar, renar, nötkreatur, svin, får, getter, kaniner, fjäderfå, pälsdjur, hundar, katter och odlad fisk.

Enligt foderlagen får foder inte ha sådan sammansättning eller beskaffenhet i övrigt att det kan antas att det är skadligt eller annars otjänligt för djuret, gör livsmedel från djur som utfodrats med fodret skadligt eller otjänligt som människoföda, eller vid hanteringen medför hälsorisker för människor.

Lantbruksstyrelsen är tillsynsmyndighet med rätt att delegera viss tillsyn till lantbruksnämnden.

Foderlagens tillämpningsområde omfattar bl. a. frågor om strålning från foder som innehåller radioaktiva ämnen. Lagen får därmed ett gemensamt tillämpningsområde med den nya strålskyddslagen som ju generellt gäller skydd för människan och djur mot skadlig verkan av strålning.

Den nya strålskyddslagen bör samordnas med foderlagen enligt den princip som jag förordat i fråga om samordningen med livsmedelslagen (avsnitt 2.9.7). Härav följer att kontrollen av foder såvitt nu är i fråga även i fortsättningen skall ske med stöd av foderlagen.

Mitt ställningstagande: Den nya strålskyddslagen får delvis ett gemensamt tillämpningsområde med ellagen. Liksom hittills skall dock ellagstiftningen tillämpas fullt ut inom elsäkerhetsområdet.

Utredningen har inte behandlat frågan om samordningen med ellagstiftningen.

Remissinstanserna: Några remissinstanser har berört ellagen och dess förhållande till den nya strålskyddslagen. Statens energiverk har t.ex. framhållit att det är viktigt att det finns en klar uppdelning av myndighetsansvaret vad gäller kraftfrekventa elektriska och magnetiska fält. Energiverket uppfattar det exempelvis som sin uppgift att bevaka frågan om eventuella hälsoeffekter av kraftfrekventa fält och att meddela föreskrifter om sådana skulle behövas.

Skälen för mitt ställningstagande: Med en elektrisk anläggning förstås enligt ellagen en anläggning med ingående särskilda föremål för produktion, lagring, omformning, överföring, distribution eller nyttjande av elektrisk ström.

Enligt ellagen får regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer meddela föreskrifter som angår elektrisk anläggning, anordning som är avsedd att anslutas till sådan anläggning, elektrisk materiel eller elektrisk installation. Statens energiverk är ansvarig myndighet för elsäkerhetsfrågor med bemyndigande att meddela säkerhetsföreskrifter. Som jag tidigare utvecklat bör den nya strålskyddslagen omfatta bl. a. lågfrekventa elektriska och magnetiska fält. Sådana förekommer t. ex. i anslutning till elkraftledningar. Energiverket har i sitt remissyttrande påpekat, att verket är ansvarigt både i fråga om elsäkerhet och säkerhet för kraftfrekventa elektriska och magnetiska fält samt att man inte kan särskilja dessa ansvarsområden.

Mitt förslag till ny strålskyddslag innebär att ellagstiftningen och strålskyddslagstiftningen delvis överlappar varandra. Detta är, som jag tidigare påpekat, bl. a. en följd av syftet med den nya strålskyddslagen. Avsikten är att med den nya strålskyddslagen försöka uppnå ett så långt som möjligt övergripande strålskydd i samhället. Samordning inom elsäkerhetsområdet bör ske på liknande sätt som mellan annan sektorslagstiftning och strålskyddslagstiftningen. Faktiska åtgärder inom elsäkerhetsområdet bör således vidtas med stöd av ellagstiftningen. Som energiverket påpekat torde det inte vara möjligt att från elsäkerhetsområdet särskilja frågor om säkerhet för kraftfrekventa elektriska och magnetiska fält. Även inom detta område bör därför faktiska åtgärder vidtas med stöd av ellagstiftningen. Arbetet med riskbedömning och rekommendation av gränsvärden bör även i framtiden göras av energiverket men verket bör i dessa frågor samråda med strålskyddsmyndigheten. Jag är medveten om att en del praktiska gränsdragningsproblem kan uppstå i berörda myndigheters verksamhetsområden liksom inom alla andra överlappande verksamhetsområ-

den. Eventuella tillämpningssvårigheter bör dock kunna klaras ut i det samarbete som nödvändigtvis måste förekomma mellan myndigheterna.

Prop. 1987/88:88

2.9.10 Miljöskyddslagen (1969:387)

Mitt ställningstagande: I motsats till utredningen föreslår jag ingen ändring i miljöskyddslagen. En följd av detta blir att såväl den nya strålskyddslagen som miljöskyddslagen blir tillämplig på viss typ av icke-joniserande strålning.

Utredningens förslag: Icke-joniserande strålning som är tillståndspliktig enligt strålskyddslagen undantas från miljöskyddslagens tillämpningsområde.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig i denna del är kritiska mot förslaget. Statens naturvårdsverk finner den föreslagna gränsdragningen mindre lämplig och anser att man i stället från miljöskyddslagens område bör undanta all icke-joniserande strålning med undantag för buller och därmed likartad strålning, dvs. vibrationer, infraljud och dylikt. Naturvårdsverket motiverar sitt förslag med att den centrala kompetensen beträffande icke-joniserande strålning kommer att finnas samlad hos statens strålskyddsinstitut. I fråga om strålning har miljöskyddslagen enligt naturvårdsverket hittills främst behövt utnyttjas i fråga om buller och därmed besläktad strålning. En kompetensfördelning som görs beroende av i vilken utsträckning statens strålskyddsinstitut funnit skäl föreskriva tillståndsplikt leder enligt naturvårdsverket till en oklar ansvarsfördelning mellan de ansvariga myndigheterna.

Även koncessionsnämnden för miljöskydd anser att man bör undanta all icke-joniserande strålning med undantag för buller och därmed likartad strålning från miljöskyddslagens område.

Uppsala universitet anser däremot att man bör utvidga miljöskyddslagens tillämpningsområde till att omfatta joniserande och icke-joniserande strålning.

Uppsala universitet påpekar vidare bl. a., att verksamheter som regleras i strålskyddslagen, lagen om kärnteknisk verksamhet, atomansvarighetslagen (1969:45) och miljöskyddslagen har stora praktiska likheter. Risker för läckage till omgivningen av radioaktivt resp. annat miljöfarligt material finns vid avfallsdeponering, brytning av både uran och annan mineral och från olika anläggningar. Uppsala universitet utgår ifrån att verksamheter som är likartade från miljösynpunkt inte bör bedömas efter olika rättsliga kriterier enbart av det skälet att verksamheten faller under den ena eller den andra författningen.

Länsstyrelsen i Hallands län ifrågasätter lämpligheten av den föreslagna ändringen. Länsstyrelsen anser att förslagets innebörd är otydligt och att det kan ifrågasättas om inte konstruktionen strider mot 8 kap. 17 § rege-
ringsformen. Länsstyrelsen menar vidare, att det i praktiken inte torde

finnas någon risk för onödig dubbelprövning om miljöskyddslagen gäller vid sidan av strålskyddslagen i fråga om icke-joniserande strålning.

Skälen för mitt ställningstagande: Till att börja med tar jag upp frågan om joniserande strålning bör ingå i miljöskyddslagens tillämpningsområde. Miljöskyddslagen är som nämnts inte tillämplig i fråga om joniserande strålning. I motiven till lagen (prop. 1969:28) framhölls — när det gäller atomanläggningar — att sådana underkastas en mycket ingående prövning hos regeringen och att både strålskydds- och naturvårdsmyndigheter är inkopplade i prövningen samt att sådana säkerhetsnormer tillämpas att några strålningsrisker över huvud taget inte skall uppkomma. Föredragande departementschefen ansåg därför att de strålningsproblem som sammanhänger med atomanläggningar bör angripas med stöd av den särskilda strålskyddslagstiftning som gäller på området. Enligt departementschefen borde emellertid undantag göras för alla anläggningar och all verksamhet som är underkastad specialreglering från strålskyddssynpunkt.

Som jag nyss nämnt föreslår Uppsala universitet att miljöskyddslagens tillämpningsområde utvidgas till att omfatta joniserande strålning. Härmed skulle den fördelen uppnås att joniserande strålning — vad gäller frågor som rör den yttre miljön — skulle bedömas efter likartade kriterier som andra miljöstörningar.

Enligt min mening är det inte lämpligt att låta miljöskyddslagen omfatta joniserande strålning. De skäl för särbehandling som åberopades vid miljöskyddslagens tillkomst har fortfarande bärkraft. Mot den föreslagna utvidgningen talar vidare, att det skulle kunna bli svårt att bestämma miljöskyddsmyndigheternas resp. strålskyddsmyndighetens kompetensområden. En särskild komplikation är därvid att det skulle vara tillståndsmyndigheterna enligt miljöskyddslagen — och inte som nu strålskyddsmyndigheten — som i sitt avgörande av ärendet angav de villkor i strålskyddshänsesende som skulle gälla för en anläggning. Dessutom skulle ändringar av givna villkor eller nya sådana ske enligt miljöskyddslagen, med de ökade tidsförluster och komplikationer i övrigt i förhållande till nuvarande ordning som skulle uppkomma. En utvidgning av miljöskyddslagens tillämpningsområde skulle också i viss mån strida mot en av målsättningarna med den nya strålskyddslagen, nämligen att förstärka strålskyddsmyndighetens roll som expertmyndighet inom strålskyddsområdet.

Jag övergår här efter till frågan om miljöskyddslagens tillämpningsområde vad gäller icke-joniserande strålning.

Miljöskyddslagen omfattar bl. a. användning av mark, byggnad och anläggning på sätt som kan medföra störning för omgivningen genom buller, ljus eller annat sådant om störningen inte är helt tillfällig. Icke önskvärt ljud brukar enligt vedertaget språkbruk kallas buller. I begreppet buller torde även ultraljud ingå. Enligt en nyligen beslutad ändring i 1 § miljöskyddslagen (prop. 1986/87:135, JoU 25, rskr. 319, SFS 1987:397) är miljöskyddslagen inte tillämplig på elektriska och magnetiska verkningar av en elektrisk anläggning. Lagen skall däremot tillämpas i fråga om sådana omgivningsstörningar som inte yttrar sig i form av elektriska eller magnetiska verkningar men som orsakas av den elektriska strömmen i ledningen. Ett exempel på sådan störning är buller från en elkraftledning.

Som jag tidigare har utvecklat bör den nya strålskyddslagen göras generellt tillämplig på icke-joniserande strålning. Med sådan strålning avser jag optisk strålning (dvs. ultraviolett strålning, synlig strålning och infraröd strålning), radiofrekvent strålning, lågfrekventa elektriska och magnetiska fält och ultraljud eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning. Definitionen medför att både miljöskyddslagen och strålskyddslagen blir tillämpliga beträffande icke-joniserande strålning i form av i vart fall ljus och ultraljud.

En tänkbar gränsdragning mellan strålskyddslagen och miljöskyddslagen är att låta endast den förra omfatta skyddet mot icke-joniserande strålning. I likhet med utredningen anser jag det olämpligt att från miljöskyddslagen undanta all slags icke-joniserande strålning. Jag anser det också olämpligt att, som Uppsala universitet föreslagit, utvidga miljöskyddslagens nuvarande tillämpningsområde vad gäller icke-joniserande strålning. En sådan utveckling skulle dessutom strida mot vad riksdagen nyligen beslutat beträffande miljöskyddslagens tillämpning på elektriska och magnetiska fält i anledning av prop. 1986/87:135.

Utredningen har valt att föreslå ytterligare inskränkningar i miljöskyddslagens tillämpningsområde vad gäller icke-joniserande strålning. Som motiv har utredningen åberopat att man vill undvika en ordning med dubbel tillståndsprövning.

I likhet med statens naturvårdsverk och koncessionsnämnden för miljöskydd anser jag att utredningens förslag är mindre lämpligt. Vad som framför allt talar mot förslaget är – som naturvårdsverket påpekat – att uppdelningen mellan miljöskyddslagen och strålskyddslagen skulle leda till en oklar ansvarsfördelning mellan de ansvariga myndigheterna.

Enligt min mening är vidare risken för olägenheter på grund av dubbel tillståndsprövning överdriven. Jag grundar min uppfattning på följande omständigheter. Till att börja med måste man konstatera att det gemensamma tillämpningsområdet skulle gälla en mycket liten del av den verksamhet med strålning som strålskyddslagen omfattar. Som nämnts torde det endast bli fråga om ljus och ultraljud. Vidare är det föga troligt att sådan verksamhet skulle komma att bli tillståndspliktig enligt miljöskyddslagen. Det sagda leder enligt min mening till att det inte finns anledning att inskränka miljöskyddslagens tillämpningsområde vad gäller tillståndspliktig icke-joniserande strålning enligt strålskyddslagen. Det bör även tilläggas att utredningens förslag under alla förhållanden leder till ett gemensamt tillämpningsområde, nämligen beträffande viss icke-joniserande strålning som inte är tillståndspliktig enligt strålskyddslagen.

Som nämnts har naturvårdsverket och koncessionsnämnden föreslagit att miljöskyddslagens tillämpningsområde beträffande icke-joniserande strålning bör inskränkas på ett annat sätt. Enligt förslaget borde all icke-joniserande strålning med undantag för buller och därmed likartad strålning undantas från miljöskyddslagens tillämpningsområde. En sådan förändring av miljöskyddslagen skulle betyda att konventionellt ljus från t.ex. reklamannonser och trafikantläggningar och ljus från laseranläggningar inte längre skulle falla inom miljöskyddslagens tillämpningsområde.

Det kan möjligen sägas att undantaget skulle få liten betydelse eftersom

miljöskyddslagens bestämmelser endast i ringa omfattning tillämpas på nu aktuella verksamheter. Enligt min mening är det ändå värdefullt att det finns en möjlighet att kunna tillämpa miljöskyddslagen om så behövs.

Sammanfattningsvis anser jag alltså att varken utredningens eller remissinstansernas förslag till ändring av miljöskyddslagen bör genomföras.

Uppsala universitet har i sitt remissyttrande också tagit upp miljöskyddslagens bestämmelser om lokalisering av miljöfarlig verksamhet. Vidare har miljöskyddslagens bestämmelser om information och beslutspåverkan för enskilda berörts. Enligt universitetet är kretsen av besvärshänsräddade omfattande enligt miljöskyddslagen. Därtill kommer det allmänna medborgarinflytandet som tillgodoses främst genom krav på muntlig förhandling. Allmänheten och organisationer har närvarorätt och möjlighet att ställa frågor till sökanden och myndigheten och att framställa egna yrkanden. Enligt Uppsala universitet är det en brist att bestämmelser om lokalisering, information och beslutspåverkan saknas i förslaget till ny strålskyddslag.

Enligt min mening är de frågor som Uppsala universitet tar upp betydelsefulla i en ny strålskyddslagstiftning. Det är väsentligt att anläggningar lokaliseras på från strålskyddssynpunkt lämpliga platser. Vidare är det betydelsefullt att allmänheten i samband med lokaliseringen ges information och bereds möjlighet att redovisa sina synpunkter. De frågor som jag nu berört torde så gott som uteslutande vara aktuella i samband med vissa mycket strålskyddskrävande anläggningar. Vad jag framför allt syftar på är kärntekniska anläggningar. Frågor om sådana anläggningar prövas av regeringen dels enligt lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m. m., dels enligt lagen om kärnteknisk verksamhet. Prövningen av miljöskyddsvillkoren för anläggningen sker vidare enligt miljöskyddslagen av koncessionsnämnden för miljöskydd. Frågor om allmänhetens information och roll i tillstånds- och lokaliseringsprövningen bl. a. vad avser strålskydd behandlades närmare i anslutning till tillkomsten av förstnämnda två lagar. (prop. 1985/86:3, BoU 1986/87:3, rskr. 34 resp. prop. 1983/84:60, NU 17, rskr. 135). Vad som därvid har uttalats bör enligt min mening alltså äga giltighet. Nu berörda frågor behandlas därför inte ytterligare i detta lagstiftningsärende.

2.9.11 Regler om skadeståndsansvar

Mitt förslag: Den nya strålskyddslagen skall inte innehålla någon reglering av ansvaret för skador på grund av strålning. Skadeståndsansvaret skall regleras i skadeståndslagen, atomansvarighetslagen, ellagen och miljöskadelagen.

Utredningens förslag: Utredningen har inte uttalat sig rörande skadeståndsregleringen.

Remissinstanserna: Frågan har endast berörts av Uppsala universitet,

som i sitt yttrande bl. a. jämför skadeståndsreglerna i atomansvarighetslagen, miljöskyddslagen och skadeståndslagen.

Skälen för mitt förslag: Gällande strålskyddslag saknar bestämmelser om skadeståndsskyldighet. Allmänna regler om ersättning för skador finns i skadeståndslagen. Dessa innebär att ersättningsskyldighet endast föreligger om en skada har åstadkommits uppsåtligen eller genom vårdslöshet. Skadeståndslagens bestämmelser skall tillämpas om inte annat är särskilt föreskrivet eller föranleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden.

För åtskilliga verksamheter som medför särskilda skaderisker för omgivningen har utbildats strängare ersättningsregler än i skadeståndslagen. Enligt dessa föreligger skadeståndsansvar även när skadan inte har åstadkommits uppsåtligen eller genom vårdslöshet (strikt ansvar). Bestämmelser om strikt skadeståndsansvar för skador på grund av strålning i den nya strålskyddslagens mening finns i atomansvarighetslagen, ellagen och miljöskadelagen.

Atomansvarighetslagen reglerar ansvarigheten för skador som uppkommer i samband med driften av kärnkraftsanläggningar (atomanläggningar) m. m. Lagen bygger på två internationella konventioner, 1960 års Pariskonvention och 1963 års tilläggskonvention till Pariskonventionen.

Enligt lagen gäller som huvudprincip strikt ansvar för anläggningsinnehavaren. Ersättning utgår således enligt atomansvarighetslagen även om anläggningsinnehavaren inte är vållande till skadan.

I vissa fall har svenska staten subsidiärt ansvar för den ersättningsskyldighet som åvilar innehavare av en svensk atomanläggning.

Som jag tidigare nämnt (avsnitt 2.9.9) finns bestämmelser rörande elektriska anläggningar i *ellagen*. Med sådan anläggning avses anläggning för produktion, upplagring, omformning, överföring, distribution eller nyttjande av elektrisk ström. Enligt ellagen gäller som huvudregel strikt ansvar för anläggningsinnehavaren för skada som orsakats genom inverkan av elektrisk ström från anläggningen. Elektriska och magnetiska verkningar av en elkraftledning utgör en sådan "inverkan" av elektrisk ström.

Miljöskadelagen (1986:225) är tillämplig när en verksamhet på en fastighet orsakar skador i omgivningen genom olika former av mark- och luftföroreningar, buller, skakningar eller andra liknande störningar.

Lagen skall inte tillämpas på skador som har orsakats av joniserande strålning eller genom inverkan av elektrisk ström i fall då särskilda bestämmelser gäller. Sådana särskilda bestämmelser återfinns som nämnts i atomansvarighetslagen och ellagen. I övrigt är beträffande såväl joniserande som icke-joniserande strålning miljöskadelagen tillämplig. Som exempel på tänkbara tillämpningar kan nämnas radioaktiv förorening genom utsläpp eller deponering av radioaktiva ämnen. Vidare torde begreppet buller i miljöskadelagen anses infatta ultraljud. Exempel på störning som borde kunna hänföras till kategorin "annan liknande störning" är starkt ljussken eller annan optisk strålning.

Av det anförda framgår att det redan nu finns ett regelsystem angående ersättning för skador orsakade av strålning. Enligt min mening föreligger därför inte behov av särskilda skadeståndsbestämmelser i den nya strål-

skyddslagen. I de fall skadeståndslagen tillämpas bör det dock nämnas att strålskyddslagens aktsamhetsbestämmelser samt utfyllande föreskrifter som meddelats med stöd av lagen har betydelse vid bedömningen av om skadeståndsgrundande vårdslöshet har förelegat.

Prop. 1987/88:88

2.10 Strålskyddsmyndigheten

Mitt förslag: Det skall även i fortsättningen finnas en central strålskyddsmyndighet med huvudansvar för strålskyddet. Myndigheten skall liksom för närvarande samverka med andra myndigheter och organ som sysslar med strålskyddsfrågor.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i allmänhet inget att erinra mot vad utredningen anfört. En del remissinstanser är kritiska mot att vissa samordningsfrågor inte har behandlats. Statens livsmedelsverk konstaterar i sitt yttrande, att frågan om exponering för strålning från livsmedel och samordningen mellan strålskydds- och livsmedelslagstiftningen knappast har berörts. Statens energiverk efterlyser vidare ett förtydligande vad gäller myndighetsansvaret för kraftfrekventa elektriska fält. Sjöfartsverket påtalar, att utredningen inte berört samordningen med sjöfartsverket/sjöfartsinspektionen vad gäller strålskyddet på fartyg. Flera remissinstanser har slutligen påtalat att kärnkraftsolyckan i Tjernobyl har aktualiserat en kartläggning av ansvars- och samordningsfrågor.

Skälen för mitt förslag: Behandlingen av strålskyddskontrollen i hela dess vidd är komplicerad, beroende på dels de varierande strålningsverksamheter som förekommer i dag, dels på att man här delvis kommer in på verksamhetsområden där flera myndigheter har ansvar. Min avsikt är att först behandla strålskyddsmyndighetens verksamhet och därefter övergå till frågan om samordningen med vissa andra myndigheter.

Som jag tidigare framhållit är det angeläget att huvudansvaret för strålskyddet även i framtiden samlas hos en central strålskyddsmyndighet.

Det är väsentligt att myndighetens resurser kan disponeras så att dess centrala funktion som expertorgan på strålskyddsområdet kan förstärkas. Jag delar utredningens uppfattning att en sådan uppläggning är nödvändig för att få en samlad överblick av och samordning i strålskyddsarbetet. Statens strålskyddsinstitut bör som hittills fungera som strålskyddsmyndighet.

Det nu sagda innebär i flera avseenden ett frångående av den syn på strålskyddsmyndighetens arbete som den nuvarande lagstiftningen har, nämligen att kontrollarbetet i stort sker genom en individuell tillståndsprövning och en fortlöpande tillsyn över strålningsverksamheterna. Som jag utvecklat i avsnitt 2.6.3 innebär det system jag förordar att kontrollarbetet skall kunna anpassas med hänsyn till strålkällans farlighet och kravet på kompetens m. m.

Till de uppgifter som är väsentliga för en central strålskyddsmyndighet

hör att utarbeta råd och föreskrifter om åtgärder till förebyggande av strålskador i och utanför arbetslivet och i miljön. Betydelsefulla är därvid frågor om mätteknik, riskbedömning samt gränsvärden och högsta tillåtna mängder av radioaktiva ämnen som får användas. Grunden för denna verksamhet är att ett målinriktat forsknings- och utvecklingsarbete bedrivs och att kunskaperna och erfarenheterna om strålskyddet följs upp. Det är också av betydelse att tillskapa rutiner för underhållskontroll av förekommande apparattyper. För att få ett enhetligt kontrollsystem bör strålskyddsmyndigheten ge ut råd och föreskrifter i dessa frågor. Det är viktigt att myndigheten deltar i det internationella samarbetet i strålskyddsfrågor och i sina föreskrifter beaktar och omsätter till svenska förhållanden de överenskommelser och rekommendationer som Sverige ratificerat eller förbundit sig att följa.

En annan viktig roll för strålskyddsmyndigheten, som enligt min uppfattning särskilt bör understrykas, är att svara för informationen om strålskyddsfrågor och i anslutning härtill fungera som ett organ till vilket arbetsgivare och arbetstagare, liksom allmänheten, kan vända sig för att få sakkunniga råd och upplysningar i strålskyddsfrågor.

För att den som bedriver verksamhet med strålning skall kunna leva upp till de krav som ställs på honom vad gäller strålskyddet torde det också i flera fall vara viktigt för strålskyddsmyndigheten att centralt verka för att de anställda i strålskyddsarbetet – liksom skyddsombud och andra som engageras i den lokala skyddsorganisationen – får en tillfredsställande och adekvat utbildning i strålskyddsfrågor.

I avsnitt 2.9 har jag kommit in på frågan om samordningen mellan strålskyddsmyndigheten och andra myndigheter. Min avsikt är att i det följande något närmare belysa samordningen på vissa områden. Rent allmänt bör det åligga strålskyddsmyndigheten att, så långt det är rimligt och meningsfullt, verka för samråd och samverkan med andra myndigheter som är verksamma på områden där strålning förekommer. Det gäller inte bara vid utfärdande av allmänna råd och föreskrifter eller uppläggning av forskningsprojekt utan också vid utformningen av olika moment i strålskyddskontrollen.

Arbetsmiljön

Arbetskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen är tillsynsmyndigheter enligt arbetsmiljölagen. Arbetskyddsstyrelsen utövar den centrala tillsynen, medan den lokala tillsynen utövas av yrkesinspektionen under styrelsens överinscende och ledning.

Arbetskyddsstyrelsen utarbetar föreskrifter om tillämpningen av arbetsmiljölagen. På grund av sitt övergripande ansvar för arbetsmiljön kan arbetskyddsstyrelsen utfärda skyddsföreskrifter som även rör strålskyddsfrågor. Exempel på sådana föreskrifter som har utfärdats omfattar radiofrekvent strålning, laser och radon.

Strålskyddsmyndighetens samverkan med arbetskyddsverket bör utgå från att samhällets resurser för kontrollen och tillsynen inom arbetsmiljöområdet utnyttjas ändamålsenligt. Möjligheten att ytterligare utnyttja yr-

kesinspektionens resurser vad gäller tillsynen inom industriområdet – t. ex. i fråga om apparater av enklare beskaffenhet som avger joniserande strålning – bör därvid som jag tidigare nämnt övervägas. Det innebär att utbildningen i skyddet mot strålning – såväl joniserande som icke-joniserande – av yrkesinspektionens personal kan behöva förstärkas.

Arbetsmiljölagen gäller inte skeppstjänst på andra fartyg än örlogsfartyg. Arbetarskyddsbestämmelser för skeppstjänst finns i lagen (1965:719) om säkerheten på fartyg. Tillsynsmyndighet är sjöfartsverket. Tillsynen enligt den lagen kan bl. a. omfatta strålkällor av olika slag som ingår i fartygets utrustning. Sjöfartsverket bör vid sådan tillsynsverksamhet samverka med strålskyddsmyndigheten på motsvarande sätt som arbetarskyddsstyrelsen/yrkesinspektionen samverkar med strålskyddsmyndigheten inom arbetsmiljölagens tillämpningsområde.

En ny fartygssäkerhetslag skall fr. o. m. den 1 juli 1988, (prop. 1987/88:3, TU 4, rskr. 42), ersätta lagen om säkerheten på fartyg. I den nya lagen har arbetsmiljööreglerna omarbetats efter mönster från arbetsmiljölagen. Sjöfartsverket skall kvarstå som tillsynsmyndighet. Den nya fartygssäkerhetslagen innebär ingen ändring vad gäller samordningen med strålskyddslagstiftningen.

Hälso- och sjukvård

Socialstyrelsen är central förvaltningsmyndighet inom bl. a. hälso- och sjukvården samt tandvården och svarar för tillsynen inom dessa områden. I fråga om den landstingskommunala hälso- och sjukvården meddelar socialstyrelsen de föreskrifter som behövs till skydd för enskilda. Socialstyrelsen har vidare bemyndigats att meddela de föreskrifter om åliggande för hälso- och sjukvårdspersonal som behövs till skydd för enskilda eller för verksamhetens bedrivande i övrigt.

Vad gäller samverkan mellan strålskyddsmyndigheten och socialstyrelsen i frågor om strålskyddet av patienter bör som utgångspunkt gälla att tillsynen inte är en uppgift för endast socialstyrelsen utan att även strålskyddsmyndigheten har en aktiv del däri. Dessa myndigheters tillsyn sker dock från olika utgångspunkter. Jag förutsätter att socialstyrelsen och strålskyddsmyndigheten liksom för närvarande verkar för att en ändamålsenlig samordning kommer till stånd vad gäller patientstrålskyddet. En viss överlappning av tillsynsmyndigheternas ansvarsområden kan därvid kanske inte helt undvikas. En sådan överlappning behöver dock inte alltid vara till nackdel och får accepteras med hänsyn till lagstiftningens utformning och karaktär.

Frågor rörande radioaktiva läkemedel har fått en särskild reglering genom lagen om radioaktiva läkemedel. Som jag närmare utvecklat i avsnitt 2.9.2 bör samordningen mellan den nya strålskyddslagen och lagen om radioaktiva läkemedel ske på samma sätt som hittills.

Strålskyddsmyndighetens ansvar för strålskyddsfrågor vid forsknings- eller hälsoundersökningar bör ha samma innehåll som vid en medicinsk grundad undersökning av en enskild patient. I den mån en skyddsfråga har medicinsk karaktär bör samråd ske med socialstyrelsen. Huruvida efter ett

sådant samråd särskilda villkor för eller begränsningar av undersökningen, som är påkallade med hänsyn till patientskyddet, skall meddelas av strålskyddsmyndigheten eller av socialstyrelsen torde myndigheterna kunna bestämma.

Hälsoskydd i bostäder m. m.

Skyddet mot vissa hälsorisker i bostäder, vård – och samlingslokaler m. m. regleras i hälsoskyddslagen (1982:1080). Den centrala tillsynen åvilar socialstyrelsen med viss fördelning gentemot statens naturvårdsverk. Regional tillsyn utövas av länsstyrelserna och den lokala tillsynen av kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder. I avsnitt 2.8 rörande naturlig strålning har jag berört att miljö- och hälsoskyddsnämnderna har en viktig uppgift i strålskyddssammanhang vad gäller radonfrågorna.

Jag har vidare beskrivit strålskyddsmyndighetens roll i detta sammanhang. Myndigheten skall ha det övergripande ansvaret för att följa utvecklingen i fråga om strålning i bostäder. Myndigheten skall bl. a. rekommendera gränsvärden samt verka för utveckling och standardisering av mätteknik och mätmetoder. Myndigheten skall ha möjlighet att ställa krav på provning och kontroll av mätteknik och utrustning.

Tullfrågor

Generaltullstyrelsen har huvudansvaret för tullfrågor. Enligt gällande ordning sker övervakningen av införsel till riket av radioaktiva ämnen enligt föreskrifter som meddelas av generaltullstyrelsen i samråd med statens strålskyddsinstitut. När det gäller strålskyddsfrågor inom generaltullstyrelsens ansvarsområde bör liksom hittills ett samarbete ske med strålskyddsmyndigheten.

Utsläpp av radioaktiva ämnen

Samhällets beredskap i samband med utsläpp av radioaktiva ämnen har nyligen behandlats när riksdagen beslutade om statens räddningsverk (prop. 1984/85:161, FöU 12, rskr. 389) och tillkomsten av räddningstjänstlagen (1986:1102), (prop. 1985/86:170, FöU 1986/87:2, rskr. 58). Erfarenheterna av Tjernobylolyckan kan eventuellt motivera ytterligare diskussion i den frågan. Regeringen har för övrigt i beslut den 11 juni 1987 bemyndigat chefen för försvarsdepartementet att tillkalla en kommitté med uppdrag att utreda beredskapen mot utsläpp av radioaktiva ämnen (Dir. 1987:28). Mitt förslag till ny strålskyddslag påverkar inte ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter.

Jag föreslår att den nya strålskyddslagen träder i kraft den 1 juli 1988.

Enligt min mening bör vissa övergångsbestämmelser knytas till den nya lagen. Min avsikt är att återkomma till den frågan i specialmotiveringen, avsnitt 5.1

2.12 Kostnadskonsekvenser

Utredningen har uttalat, att förslaget till en ny strålskyddslag inte innebär någon kostnadsstegring om den genomförs. Någon närmare kostnadsanalys har dock inte lämnats.

För egen del får jag i denna fråga anföra följande. Den nya strålskyddslagen får ett vidare tillämpningsområde än nu gällande lag. Detta medför samtidigt att strålskyddsmyndighetens ansvarsområde vidgas. Vid en bedömning av kostnadskonsekvenserna måste beaktas att strålskyddsmyndighetens verksamhet delvis kommer att få en ändrad inriktning. Den redan inledda övergången från individuellt inriktad tillståndsprovning och fortlöpande tillsyn över strålningsverksamhet till generell tillståndsprovning och utarbetande av föreskrifter bör medföra lättnader för myndigheten. De kostnader som den ändrade inriktningen inledningsvis kan medföra bör enligt min mening rymmas inom nuvarande kostnadsramar.

Enligt den nya lagen skall den eller de myndigheter som regeringen bestämmer utöva tillsyn över efterlevnaden av lagen. Strålskyddstillsynen skall vidare kunna överlåtas åt kommuner. Den huvudsakliga tillsynen bör utövas av statens strålskyddsinstitut. Jag har i avsnitt 2.6.3 nämnt att tillsyn även skall kunna utövas av bl. a. arbetarskyddsstyrelsen/yrkesinspektionen samt miljö- och hälsoskyddsnämnderna. Både arbetarskyddsstyrelsen/yrkesinspektionen och miljö- och hälsoskyddsnämnderna utövar redan i dag strålskyddstillsyn med stöd av arbetsmiljölagen respektive hälsoskyddslagen. Den arbetsbörda som en formell tillsyn enligt strålskyddslagen medför torde därför enligt min mening inte bli av sådan omfattning att den leder till ökade kostnader för berörda myndigheter och kommuner.

Den nya lagen kommer att ställa större krav på den som är verksam med strålning. Den som bedriver verksamheten skall i ökad omfattning svara för strålskyddet. En målsättning med den nya lagen är vidare att flytta fram strålskyddskontrollen till tillverkar- och försäljningsleden genom att det ställs krav på provning. Det kan inte uteslutas att den nya lagens inriktning kommer att medföra ökade kostnader för dem som är verksamma med strålning. I vissa fall kan kostnader till följd av bl. a. krav på provning till sist drabba den enskilde konsumenten.

Sammanfattningsvis bör de ekonomiska konsekvenserna av den nya strålskyddslagen inte bli särskilt omfattande. Enligt min mening finns det både från allmän och enskild synpunkt ett starkt intresse av att införa en ny lag som moderniserar och effektiviserar strålskyddet. Jag anser därför att de nu beskrivna ekonomiska och organisatoriska konsekvenserna av den föreslagna lagstiftningen bör kunna accepteras.

Den nya lagen föranleder ändringar av redaktionell art i viss annan lagstiftning. Jag avser här lagen (1982:821) om transport av farligt gods, lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet och lagen (1985:426) om kemiska produkter.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom miljö- och energidepartementet upprättats förslag till

1. strålskyddslag,
2. lag om ändring i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel,
3. lag om ändring i lagen (1982:821) om transport av farligt gods,
4. lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,
5. lag om ändring i lagen (1985:426) om kemiska produkter.

Förslaget under 2 har upprättats i samråd med chefen för socialdepartementet och förslaget under 3 i samråd med chefen för kommunikationsdepartementet.

Lagrådet har granskat lagförslagen under 1 och 2. Övriga lagförslag är av sådan beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

5 Specialmotivering

5.1 Förslaget till strålskyddslag

Uppläggningsen av den nya lagen bygger på samma principer som den nu gällande lagen, dvs. att strålningsverksamhet skall stå under samhällets kontroll genom en särskild strålskyddsmyndighet samt att för sådan verksamhet skall med hänsyn till strålskyddet krävas tillstånd eller annan form av förhandsprövning och att verksamheten skall stå under erforderlig löpande tillsyn. Den nya lagen innebär emellertid flera principiella och materiella ändringar i förhållande till gällande lagstiftning, bl. a. i fråga om lagens tillämpningsområde, ansvarsförhållanden samt tillstånds- och tillsynssystemets uppbyggnad.

Den nya lagen får i många avseenden sitt konkreta innehåll genom föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. En sådan ordning har ansetts nödvändig med hänsyn till ämnets karaktär och målsättningen att skapa regler som medger att behövliga strålskyddsåtgärder alltid kan vidtas med stöd av strålskyddslagstiftningen allt eftersom kunskaperna om strålningens effekter ökar samt nya användningsområden utvecklas.

Även den nya lagen benämns "strålskyddslag". Begreppet strålskydd har under lång tid använts och har blivit väl känt såväl i dagligt tal som inom strålskyddskretsar. Benämningen är kortfattad och lätthanterlig.

För att undvika förväxling mellan gällande lag och den nya kallas i följande specialmotivering den nuvarande lagen 1958 års strålskyddslag.

Den nya lagen har disponerats på följande sätt. Efter de inledande bestämmelserna (1–5 §§) följer ett avsnitt om allmänna skyldigheter (6–12 §§). I avsnittet finns aktsamhetsregler rörande verksamhet med strålning, radioaktiva ämnen och tekniska anordningar som kan alstra strålning. Härfter följer regler om radioaktivt avfall och kasserade tekniska anordningar (13–14 §§). Följande avsnitt (15–19 §§) innehåller vissa bemyndiganden för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om förbud, provning och vissa andra strålskyddsföreskrifter. Avsnittet innehåller även bestämmelser om minderåriga och läkarundersökning. Därefter följer tre avsnitt rörande tillstånd (20–25 §§), tillståndsvillkor m. m. (26–27 §§) och återkallelse av tillstånd (28 §). Tillsynen över efterlevnaden av lagen regleras i 29–34 §§. Lagen innehåller slutligen bestämmelser om ansvar m. m. i 35–42 §§.

I den nya lagen används som benämning på olika strålkällor följande begrepp: radioaktivt ämne, teknisk anordning som kan alstra strålning samt teknisk anordning i vilken radioaktivt ämne ingår. Terminologin har utformats med beaktande av *lagrådets* förslag. Jag återkommer till den frågan i anslutning till 3 §.

Ett *radioaktivt ämne* karakteriseras av att atomkärnorna inte är stabila utan kan sönderfalla. När ett radioaktivt ämne sönderfaller utsänds joniserande strålning. Strålningens intensitet beror på mängden sönderfall per tidsenhet. Liksom enligt 1958 års strålskyddslag omfattar begreppet radioaktivt ämne både radioaktiva grundämnen och föreningar vari sådana ämnen ingår. Även preparat, beredningar och andra konstgjorda produkter som sänder ut joniserande strålning omfattas av begreppet.

Den nya lagens tillämpningsområde är inte inskränkt till ämnen vars radioaktivitet överstiger en viss intensitet. Huvudprincipen är att lagen gäller alla slags radioaktiva ämnen. Genom en särskild bestämmelse (3 §) ges regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer rätt att föreskriva undantag från lagens tillämpning beträffande radioaktiva ämnen i den utsträckning det kan ske utan att syftet med lagen åsidosätts. Avsikten är att den nya lagens nedre gräns skall bestämmas med stöd av detta bemyndigande.

I en *teknisk anordning som kan alstra strålning* alstras strålningen på elektrisk väg. Det kan vara såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Som exempel kan nämnas röntgenanordning resp. anordning som alstrar ultraviolett strålning (t.ex. solarium). Karakteristiskt för sådana tekniska anordningar är att de endast alstrar strålning då de är påslagna. Ett radioaktivt ämne däremot sänder ut strålning så länge som det är radioaktivt.

I vissa tekniska anordningar alstras strålning som en bieffekt. Avsikten med anordningen är inte att sända ut strålning. Man brukar i dessa fall tala om s. k. parasitär strålning. Det kan gälla såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Som exempel på sådana tekniska anordningar som kan alstra strålning kan nämnas TV-apparater och elektronmikroskop. Med begreppet "teknisk anordning som kan alstra strålning" avses således både anordningar som kan alstra och är avsedda att sända ut strålning och anordningar som visserligen kan alstra men som inte är avsedda att sända

ut strålning. I det fall endast anordningar som är avsedda att sända ut strålning omfattas av en bestämmelse anges detta uttryckligen. Lagen innehåller endast en sådan bestämmelse, nämligen 20 § 2 angående tillståndsplikt för anordning som sänder ut joniserande strålning.

Med en *teknisk anordning i vilken radioaktivt ämne ingår* menas en teknisk anordning som inte självständigt kan alstra strålning. Den är i stället försedd med en strålkälla i form av ett radioaktivt ämne.

På förslag av *lagrådet* har jag delat upp 35 § i det remitterade förslaget i två paragrafer: 35 och 36 §§. Paragrafnumreringen i specialmotiveringen blir därför från och med 36 § en annan än i det remitterade förslaget.

Inledande bestämmelser

1 § Syftet med denna lag är att människor, djur och miljö skall skyddas mot skadlig verkan av strålning.

Bestämmelsen, som saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag, anger lagens syfte. Paragrafen motsvarar 1 § i utredningens förslag.

Av paragrafen framgår att lagen gäller såväl skydd av människor som skydd av djur och miljön mot strålning. Innebörden av detta är att lagens tillämpningsområde inte som 1958 års strålskyddslag är begränsad till skydd av människan och djur som underkastas veterinärmedicinsk behandling eller undersökning. Även skadliga effekter på övrigt djurliv skall inrymmas i lagen, liksom skydd av växter och miljön i övrigt. Lagen gäller skydd av såväl vilda djur som djur i fångenskap.

Med strålning avses både joniserande och icke-joniserande strålning. Strålningsbegreppet definieras i 2 §. Inte bara av människan framställd eller orsakad strålning utan även s. k. naturlig strålning omfattas av lagen.

Strålskyddet skall utformas på sådant sätt, att det så långt som möjligt kan förebygga strålskador. Ett totalt skydd i samhället mot strålningens negativa verkan torde vara omöjligt att uppnå. Den grundläggande inställningen hos berörda myndigheter och dem som är verksamma i strålningsarbete måste dock vara att så långt det är möjligt förhindra strålskada. Ambitionsnivån styrs av flera faktorer, såsom tillgängliga resurser, ökade kunskaper om strålning och förbättrad teknisk utveckling.

Såsom påpekats i den allmänna motiveringen är avsikten med lagen att behövliga skyddsåtgärder mot skador från såväl joniserande som icke-joniserande strålning alltid skall kunna vidtas med stöd av lagen allt eftersom kunskaperna om strålningens effekter ökas och nya ämnen eller tekniker utvecklas. Redan en på goda vetenskapliga grunder uppkommen misstanke om skaderisker utgör tillräcklig grund för ingripande enligt den nya lagen. Ambitionen är således att skapa förutsättningar för att uppnå ett så långt som möjligt totalt strålskydd i samhället.

Genom lagen avses vidare att ta till vara intresset av att de förpliktelser fullgörs som följer av Sveriges internationella åtaganden. Närmast åsyftas den av ILO år 1960 antagna konventionen nr 115 angående skydd för arbetstagare mot joniserande strålning som Sverige ratificerat år 1961. Vidare bör nämnas ILO:s rekommendation nr 114 i samma ämne. Enligt

riksdagens beslut skall rekommendationerna, i den utsträckning som finnes lämpligt och möjligt, beaktas vid tillämpningen av gällande strålskyddslagstiftning samt vid utformningen av framtida bestämmelser på strålskyddets område.

2 § Lagen gäller såväl joniserande som icke-joniserande strålning.

Med *joniserande* strålning avses gammastrålning, röntgenstrålning, partikelstrålning eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning.

Med *icke-joniserande* strålning avses optisk strålning, radiofrekvent strålning, lågfrekventa elektriska och magnetiska fält och ultraljud eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning.

Paragrafen motsvarar i sak 2 § utredningsförslaget.

1958 års strålskyddslag omfattar som huvudregel endast joniserande strålning. Om det är påkallat från strålskyddssynpunkt kan den göras tillämplig även på icke-joniserande strålning. Strålskyddsinstitutet har be myndigats att meddela sådana föreskrifter.

I *första stycket* sägs, att lagen omfattar såväl joniserande som icke-joniserande strålning. När uttrycket "strålning" används i lagtexten avses således både joniserande och icke-joniserande strålning. I de fall endast ett av strålningsslagen omfattas av en bestämmelse anges detta uttryckligen. Som exempel kan nämnas reglerna angående arbetstagare under 16 år och läkarundersökning i 16 och 18 §§ (joniserande strålning) samt stadgandet rörande tillståndsplikt i 21 § (icke-joniserande strålning). Med strålning avses både av människan framställd strålning och s. k. naturlig strålning.

I *andra stycket* definieras joniserande strålning. Bestämmelsen motsvarar definitionen i 1 § andra stycket 1958 års strålskyddslag. För att uppnå en mera överskådlig definition anges i den nya lagen genomgående de olika strålningsslagen i stället för strålkällor.

I *trede stycket* definieras icke-joniserande strålning. Definitionen överensstämmer i huvudsak med WHO:s definition av icke-joniserande strålning.

Avsikten med tillägget "eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning" är att skyddet mot strålning skall kunna tillvaratas allt eftersom kunskapen om dess risker blir kända.

Definitionen på icke-joniserande strålning medger t. ex. att lagens tillämpningsområde kan omfatta infraljud om det är påkallat från strålskyddssynpunkt. Avsikten är dock inte att lagen skall tillämpas på hörbart ljud.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, i den utsträckning det kan ske utan att syftet med lagen åsidosätts, föreskriva undantag från denna lag eller vissa bestämmelser i lagen i fråga om radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan alstra strålning.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 30 § i 1958 års strålskyddslag, dock med den skillnaden att den nya bestämmelsen omfattar såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Bestämmelsen överensstämmer i huvudsak med 5 § utredningsförslaget.

Med stöd av paragrafen kan radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar undantas från lagens tillämpningsområde i sin helhet eller i vissa delar. Undantag kan endast föreskrivas i de fall det kan ske utan att syftet med lagen åsidosätts. Paragrafen ger möjlighet att bestämma en nedre gräns för strålskyddslagens tillämpningsområde. Från strålskyddssynpunkt harmlösa mängder av radioaktivitet och tekniska anordningar som avger svag joniserande strålning kan helt undantas från strålskyddslagstiftningens tillämpningsområde. Bestämmelsen ger även möjlighet till att endast delvis sätta lagens regler ur spel. Som angetts i den allmänna motiveringen kan således med stöd av paragrafen undantag göras från lagens regler angående tillståndsplikt. En förklaring till den använda terminologin finns i specialmotiveringens inledning.

I det till lagrådet remitterade förslaget användes i förevarande paragraf liksom i 5, 10, 14, 15 och 33 §§ benämningen "teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra strålning."

Lagrådet har i anslutning till paragraferna uttalat följande beträffande den valda terminologin:

I dessa paragrafer anges de av regleringen omfattade tekniska anordningarna som "tekniska anordningar som kan eller är avsedda att alstra strålning". Avsikten med denna bestämning är att markera att alla anordningar som kan alstra strålning omfattas av lagen, inte bara de som är avsedda att sända ut strålning utan också de som såsom bieffekt kan alstra s.k. parasitär strålning. Ordsammanställningen "kan eller är avsedda att alstra strålning" ger emellertid intrycket att anordningar som inte kan alstra strålning men som påstås kunna det faller under regleringen. Exempelvis skulle en apparat som förespeglas sända ut nyttig strålning men som över huvud taget inte kan alstra någon strålning komma att omfattas av tillståndsplikten. Eftersom apparaten inte kan åstadkomma någon strålskada, skulle tillstånd få lov att beviljas. Det är att märka, att i läkemedelsförordningen (1962:701) definieras läkemedel såsom sådan vara som är avsedd att förebygga, påvisa, lindra eller bota sjukdom. Syftet därmed är att även sådana medel som utges för att bota sjukdom men som helt saknar sådan effekt skall omfattas av regleringen. Därigenom blir det nämligen möjligt att förhindra att överksamma medel kommer ut på marknaden. Något motsvarande syfte har inte den föreslagna strålskyddslagen.

Mot bakgrund av det anförda förordar lagrådet att de anordningar som skall omfattas av bestämmelserna i de rubricerade paragraferna betecknas som "tekniska anordningar som kan alstra strålning".

Jag delar lagrådets uppfattning. Förevarande paragraf liksom 5, 10, 14, 15 och 33 §§ har avfattats i enlighet med lagrådets förslag.

4 § Regeringen får, i den utsträckning det på grund av rådande särskilda förhållanden är nödvändigt för att stärka försvarsberedskapen, meddela föreskrifter för totalförsvaret som avviker från denna lag.

Paragrafen har sin motsvarighet i 30 § i 1958 års strålskyddslag och 5 § i utredningsförslaget.

Den nya lagen är liksom 1958 års lag tillämplig inom totalförsvaret. Såväl den gamla som den nya lagen avses emellertid inte omfatta verksamhet som bedrivs under krig eller krigsfara. Det måste därför finnas en möjlighet att föreskriva undantag från lagen för sådana förhållanden. Strålskydds-

lagstiftningen bör även kunna anpassas till situationer då beredskapen måste höjas utan att läget för den skull är så allvarligt att krig eller krigsfara föreligger. Paragrafen innehåller ett bemyndigande enligt 8 kap. 7 § regeringsformen som avser att ge regeringen sådana befogenheter. Bemyndigandet innebär att regeringen får meddela särskilda föreskrifter för totalförsvaret i de frågor som avses i lagen. Beträffande innebörden av begreppet totalförsvaret hänvisas till prop. 1984/85:160 s. 2 f.

5 § Med verksamhet med strålning avses i denna lag

1. tillverkning, införsel, transport, saluförande, överlåtelse, upplåtelse, förvärv, innehav och användning av eller annan därmed jämförlig befattning med radioaktiva ämnen,

2. användning av eller annan därmed jämförlig befattning med tekniska anordningar som kan alstra strålning.

Paragrafen saknar motsvarighet i såväl 1958 års strålskyddslag som utredningens förslag.

Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen förekommer inte uttrycket "radiologiskt arbete" i den nya lagen. Motsvarigheten i den nya lagen kallas "verksamhet med strålning". Även detta begrepp ansluter främst till användningen av en strålkälla. Som exempel kan nämnas utnyttjande av radioaktiva ämnen som strålkällor eller användning av olika typer av anordningar som sänder ut strålning. Begreppet verksamhet med strålning har dock en vidare innebörd än motsvarande begrepp i 1958 års strålskyddslag. Med det förra uttrycket skall nämligen förstås inte bara direkt arbete med en strålkälla utan även sådan verksamhet vari strålkällor över huvud taget hanteras. I paragrafen definieras det nya begreppet.

Avsikten med definitionen i *punkt 1* är att ge ett sammanfattande begrepp för all slags hantering av radioaktiva ämnen. Uppräkningen skall ses som en exemplifiering och är inte fullständig. Som exempel på icke angivna tillämpningsområden för begreppet verksamhet med strålning kan nämnas innehav och drift av kärnteknisk anläggning samt omhändertagande, förvaring och destruktion av radioaktiva ämnen.

I *punkt 2* behandlas tekniska anordningar som kan alstra strålning. I inledningen av specialmotiveringen har jag närmare beskrivit vad som avses med sådana anordningar. Stadgandet avser främst verksamhet varvid strålkällan på något sätt utnyttjas. Även befattning med anordningar som inte direkt går ut på att utnyttja strålningen skall anses vara en form av användning. Som exempel kan nämnas tillverkning av en teknisk anordning och underhållsarbete. En förutsättning är dock att anordningen sätts i funktion så att den alstrar strålning.

I det till lagrådet remitterade förslaget användes i *punkt 2* benämningen "teknisk anordning som kan eller som är avsedd att alstra strålning". På förslag av lagrådet har i stället uttrycket "teknisk anordning som kan alstra strålning" valts (jfr. vad som sagts i anslutning till 3 §).

I 1958 års strålskyddslag ingår vissa bestämmelser om de allmänna skyldigheter som åligger tillståndshavare, arbetstagare m. fl. Dessa bestämmelser har i stor sett oförändrade arbetats in i den nya lagen. Den nya lagen tar härutöver upp vissa ytterligare ansvarsregler.

I 6–8 §§ ges bestämmelser om de allmänna skyldigheter som åligger den som bedriver verksamhet med strålning och den som är sysselsatt i sådan verksamhet. Vissa allmänna skyldigheter stadgas även för den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan alstra strålning samt den som installerar eller underhåller sådana anordningar (9–11 §§). Avsnittet avslutas med ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela ytterligare föreskrifter till skydd mot eller för kontroll av strålning i de hänseenden som anges i 6–11 §§.

De allmänna skyldigheterna har utformats efter mönster av motsvarande bestämmelser inom arbetsmiljöområdet.

6 § Den som bedriver verksamhet med strålning skall med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs

1. vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka skada på människor, djur och miljö,
2. kontrollera och upprätthålla strålskyddet på den plats och i den lokal och övriga utrymmen där strålning förekommer,
3. väl underhålla tekniska anordningar samt mät- och strålskyddsutrustning som används i verksamheten.

Paragrafen, som delvis motsvarar 10 § första stycket i 1958 års strålskyddslag och i huvudsak 6 § i utredningens förslag, innehåller vissa grundläggande aktsamhetsregler för den som bedriver verksamhet med strålning. Bestämmelsen har sin motsvarighet i 3 kap. 2 § arbetsmiljölagen.

Som närmare har utvecklats i den allmänna motiveringen och i anslutning till 5 § ersätts begreppet "radiologiskt arbete" i den nya lagen med begreppet "verksamhet med strålning".

Bestämmelsen i *punkt 1* ålägger den som bedriver verksamhet att inte bara följa de föreskrifter och villkor som uppställts utan han skall på eget initiativ vidta alla de åtgärder som behövs för att upprätthålla strålskyddet. Det åligger således den ansvarige bl. a. att planera och anordna verksamheten på ett från strålskyddssynpunkt godtagbart sätt. Strålskyddet skall stå i rimlig överensstämmelse med den tekniska och metodologiska utvecklingen och förbättras i takt med de möjligheter utvecklingen medger. Innebörden av begreppet strålskydd har behandlats i anslutning till 1 §.

Av punkt 1 följer vidare, att den för verksamheten ansvarige skall organisera allt arbete så att exponeringen för strålning blir så låg som det är rimligt att begära. Detta ansvar omfattar såväl dem som sysselsätts i verksamheten som utomstående personer. I bestämmelsen sägs vidare att ansvaret också gäller djur och miljö.

En given förutsättning för all verksamhet med strålning är att den som bedriver verksamheten har kompetens i utrustningens och strålkällans handhavande. Kompetensfordringar måste samtidigt ställas i relation till

strålkällans potentiella farlighet, strålskyddets utformning och de övriga omständigheter som kan påverka strålriskerna i en anläggning eller vid hantering av radioaktiva ämnen. Också kompetenskraven omfattas av vad som sägs i punkt 1. Bestämmelsen kan även innebära bl. a. en skyldighet för den som bedriver strålningsverksamhet att se till att de stråldoser som de i verksamheten sysselsatta utsätts för blir registrerade. Det kan ske genom en allmän kontroll av strålningsnivån i arbetslokalen eller genom individuell persondosmätning. Mätresultaten kan utgöra underlag för begränsning av doserna och bevakning av att inga gränsvärden överskridits. Mätningen ger vidare arbetstagaren, arbetsgivaren och strålskyddsmyndigheten data för förbättringar av arbetsmiljön och avvägningar av strålnivåer och strålskydd. Om olyckor inträffar ger mätningen underlag för omhändertagande och vård av bestrålade personer. Vidare kan olyckan rekonstrueras och åtgärder vidtas för att förhindra upprepningar. De mätdata som erhålls kan utgöra ett värdefullt underlag för forskning om strålskydd och arbetsmiljö.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 12 § utfärda ytterligare föreskrifter rörande de allmänna skyldigheter som anges i paragrafen. I sådana föreskrifter kan bl. a. anges när persondosmätning är obligatorisk och på vilket sätt mätningen skall ske.

Som jag nämnt i avsnitt 2.5.1 omfattar paragrafen all slags verksamhet med strålning. Hit hör även bestrålning av patienter och djur i undersöknings- och behandlingssyfte. Bestrålning av människor och djur kan vid sidan av hälso- och sjukvården resp. djursjukvården förekomma inom forskningsinstitutioner och laboratorier samt i kosmetiskt syfte. Jag har i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.5.2, närmare beskrivit de krav som bör ställas på skyddet av patienter i samband med bestrålning i undersöknings- eller behandlingssyfte. Sammanfattningsvis skall patienten tillförsäkras det strålskydd som en modern utrustning och teknik kan ge för varje undersökning eller behandling. Vidare bör alltid stråldosen anpassas till undersökningens och behandlingens syfte och avsedda resultat.

En viktig del i strålskyddet är att anläggningar, lokaler, apparater och andra tekniska anordningar samt skyddsutrustning fortlöpande kontrolleras och underhålls väl. Detta ansvar, som framgår av *punkterna 2 och 3*, ingår i de skyldigheter som den som bedriver verksamheten har att iakttä. Han skall således inom ramen för tillgängliga kontrollmetoder och kunskaper kontrollera och upprätthålla strålskyddet på den plats och i den lokal och övriga utrymmen där strålning förekommer samt väl underhålla de tekniska anordningar och den mät- och strålskyddsutrustning som används i verksamheten. En sådan kontroll, som även omfattar eventuell parasitär strålning, skall alltefter behov ombesörjas som daglig kontroll eller som periodisk kontroll.

7 § Den som bedriver verksamhet med strålning skall svara för att den som är sysselsatt i verksamheten har god kännedom om de förhållanden, villkor och föreskrifter under vilka verksamheten bedrivs samt blir upplyst om de risker som kan vara förenade med verksamheten. Den som bedriver verksamheten skall förvissa sig om att den som är sysselsatt i verksamheten har den utbildning som behövs och vet vad han skall iakttä för att strålskyddet skall fungera tillfredsställande.

Paragrafen har en viss motsvarighet i 3 kap. 3 § första stycket arbetsmiljölagen men saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag. Den överensstämmer i sak med 8 § utredningsförslaget.

Utöver vad som framgår av 6 § är en annan och viktig sida av strålskyddets tillvaratagande att den som är sysselsatt i strålningsverksamhet genom tydliga och föreståeliga instruktioner eller på annat sätt får en god kännedom om de förhållanden under vilka verksamheten bedrivs och upplyses om de risker som kan vara förenade med strålningen. En bestämmelse härom tas upp i förevarande paragraf. Av paragrafen framgår också att den för verksamheten ansvarige har att förvissa sig om att arbetstagarna har den kompetens och utbildning som behövs i arbetsuppgiften och vet vad som skall iaktas för att undgå strålningsriskerna. Speciellt i fråga om mera komplicerade apparaturer eller strålningsverksamhet som snabbt utvecklas är det av stor vikt att den personal som handhar utrustningen har en adekvat utbildning och vid behov får vidareutbildning för att kunna sköta utrustningen. Ett betydelsefullt inslag i skyldigheterna bör också vara att skyddsombuden på den enskilda arbetsplatsen lämnas information om strålningsverksamheten och förändringar i verksamheten. Ett exempel på en lämplig form av information är märkning av anordningar och ämnen.

Av paragrafen följer, att den som bedriver verksamhet med strålning har skyldighet att meddela instruktioner i olika avseenden samt tillse att den som är sysselsatt i verksamheten har den utbildning som behövs. Med utbildning avses både kunskaper och färdigheter. Utbildning kan vara av teoretisk art men kan också förvärfvas genom praktiskt arbete. Den som bedriver verksamhet skall inte bara förvissa sig om att den som utför strålningsarbetet har erforderlig utbildning utan också, när det behövs, se till att vederbörande genomgår nödvändig utbildning. När det är befogat av strålskyddsskäl kan närmare föreskrifter meddelas med stöd av 12 § om utbildning eller liknande kompetenskrav som skall gälla för dem som skall sysselsättas i verksamheten samt att klara och förståeliga anvisningar finns tillgängliga.

8 § Den som är sysselsatt i verksamhet med strålning skall använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som behövs för att strålskyddet skall fungera tillfredsställande.

Paragrafen, som behandlar arbetstagarens skyldighet att medverka i strålskyddet, motsvarar 10 § andra stycket 1958 års strålskyddslag, dock med den skillnaden att bestämmelsen även omfattar icke-joniserande strålning. Närmare föreskrifter kan meddelas med stöd av 12 §. Paragrafen motsvarar i sak 9 § utredningsförslaget.

Bestämmelsen har sin motsvarighet i 3 kap. 4 § arbetsmiljölagen vari bl. a. stadgas att arbetstagare skall medverka till att åstadkomma en tillfredsställande arbetsmiljö.

9 § Den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter ett radioaktivt ämne skall genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna uppgifter som är av betydelse från strålskyddssynpunkt.

Paragrafen, som svarar mot 10 § i utredningens förslag, saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag. Bestämmelsen motsvaras av 3 kap. 9 § arbetsmiljölagen samt 8 § lagen om kemiska produkter.

Bestämmelsen riktar sig till tillverkare, importörer, överlåtare och upplåtare av radioaktiva ämnen. För dem gäller dessutom i tillämpliga fall den allmänna aktsamhetsregeln som ges i 6 §. I paragrafen slås fast att uppgifter av betydelse från strålskyddssynpunkt skall lämnas genom märkning eller på annat lämpligt sätt. Syftet med informationen är att sprida upplysning om de risker som är förenade med hanteringen av ämnet. Det kan exempelvis gälla uppgifter om ämnets identitet och aktivitet samt tillverkarens eller importörens namn. Uppgifter om ämnet kan även lämnas på annat sätt än genom märkning. Informationen kan t.ex. lämnas genom informationsblad. Det väsentliga är emellertid att uppgifterna är klara och förståeliga. En motsvarande bestämmelse vad gäller tekniska anordningar finns i 10 §.

Med stöd av 12 § kan ytterligare föreskrifter meddelas om radioaktiva ämnen.

10 § Den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter en teknisk anordning som kan alstra strålning eller som innehåller ett radioaktivt ämne, skall svara för att anordningen, när den avlämnas för att tas i bruk eller förevisas i marknadsföringssyfte, är försedd med nödvändig strålskyddsutrustning samt även i övrigt erbjuder en betryggande säkerhet mot skada på människor, djur och miljö. Han skall genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna uppgifter som är av betydelse från strålskyddssynpunkt.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 11 § första stycket 1958 års strålskyddslag, 11 § utredningsförslaget och 3 kap. 8 § arbetsmiljölagen. I förhållande till 1958 års lag har dock bestämmelsen utvidgats såtillvida att även anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning omfattas av bestämmelsen. En regel om informationsskyldighet har vidare införts.

Bestämmelsen tar upp vissa skyldigheter för tillverkare, importörer, överlåtare och upplåtare av tekniska anordningar. Enligt paragrafen skall denne svara för att anordningen är försedd med nödvändig strålskyddsutrustning samt även i övrigt erbjuder en betryggande säkerhet mot skada på människor, djur och miljö. Dessutom gäller i tillämpliga fall skyldighet enligt 6 § att se till att en anordning är betryggande i strålskyddshänseende. I det till lagrådet remitterade lagförslaget föreskrevs dessutom skyldighet att svara för att anordningen uppfyller meddelade strålskyddsföreskrifter.

Lagrådet har i anslutning härtill anfört följande:

I 10 § första meningen anges vissa allmänt hållna åligganden för en tillverkare, importör, överlåtare eller upplåtare av en teknisk anordning som kan alstra strålning. Han skall sålunda svara för att anordningen är försedd med nödvändig strålskyddsutrustning och även i övrigt erbjuder en betryggande säkerhet mot skada. Samma mening innehåller emellertid också det preciserade åliggandet att svara för att anordningen uppfyller meddelade strålskyddsföreskrifter. Som lagrådet anför beträffande 35 § bör för straffbarhet vid eftersättande av de allmänt avfattade skyldigheterna i subjektivt hänseende krävas uppsåt eller grov oaktsamhet medan brott mot preciserade föreskrifter skall kunna bestraffas även vid oaktsamhet

som inte är grov. Det får förutsättas att föreskrifter om strålskydd för nämnda tekniska anordningar meddelas med stöd av 12 § och att där även anges vilka som har att svara för att dessa föreskrifter iakttas. Åliggandet av samma innebörd i 10 § kan då utgå, vilket skulle underlätta en ändamålsenlig reglering av straffbestämmelserna. Lagrådet förordar att 10 § första meningen ändras i enlighet härmed.

Jag delar lagrådets uppfattning. Paragrafen har formulerats i enlighet med lagrådets förslag.

Som jag tidigare angett i anslutning till 3 § har på förslag av *lagrådet* uttrycket "teknisk anordning som kan alstra strålning" valts i stället för det i det remitterade förslaget använda "teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra strålning".

På motsvarande sätt som gäller beträffande radioaktiva ämnen skall tekniska anordningar genom märkning eller på annat lämpligt sätt förses med uppgifter av betydelse från strålskyddssynpunkt. Märkning skall utföras innan en teknisk anordning avlämnas för att tas i bruk eller förevisas i marknadsföringssyfte. Märkning av en anordning kan i och för sig samordnas med annan typ av instruktion för anordningen. Syftet med informationen är att sprida upplysning om de risker som är förknippade med hanteringen av anordningen. Det är väsentligt att informationen är klart och förståeligt utformad.

Ansvar enligt paragrafen aktualiseras i första hand när en teknisk anordning första gången avlämnas för att tas i bruk. Bestämmelsen omfattar emellertid även försäljning av begagnade apparater som avlämnas för att brukas i levererat skick. Regeln avser däremot inte överlåtelse för t. ex. skrotning eller renovering. Denna fråga regleras i 13 och 14 §§.

Med teknisk anordning som kan alstra strålning jämföras en teknisk anordning som är försedd med en radioaktiv strålkälla. För en sådan teknisk anordning gäller även bestämmelserna rörande radioaktiva ämnen i 9 §. En förklaring till den använda terminologin finns i specialmotive- ringens inledning.

Med stöd av 12 § kan ytterligare föreskrifter meddelas rörande tekniska anordningar.

11 § Den som installerar eller utför underhållsarbete på en anordning som avses i 10 § skall svara för att den strålskyddsutrustning som hör till anordningen sätts på plats och att i övrigt de åtgärder vidtas som behövs från strålskyddssynpunkt och som föranleds av arbetet.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 11 § andra stycket i 1958 års strålskyddslag och 3 kap. 10 § arbetsmiljölagen. Den överensstämmer i sak med 12 § utredningsförslaget.

I denna paragraf anges ett särskilt skyddsansvar vid installation av anordning som kan alstra strålning eller som är försedd med en radioaktiv strålkälla. Liksom enligt nuvarande bestämmelse skall den som installerar anordningen svara för att behövlig strålskyddsutrustning sätts på plats och att övriga åtgärder vidtas som behövs från strålskyddssynpunkt och som föranleds av arbetet. Skyddsansvaret omfattar skyddsanordningar som hör till den tekniska anordningen eller som har ett direkt samband med anordningen. Skyddsåtgärder i lokaler eller dylikt faller således utanför. En

nyhet är att bestämmelsen även skall gälla den som utför underhållsarbete på en teknisk anordning.

Ansvaret gäller oavsett om installationen utförs genom självständig installatör, apparatleverantör eller beställare. I första hand åvilar ansvaret den som driver installationsverksamheten men ansvaret omfattar i och för sig även personal som anlitas vid installationen.

Med installation av anordning kan jämsställas reparation eller ändring av anordning. I vilken utsträckning detta är fallet får bedömas med hänsyn till reparationens eller ändringens omfattning och beskaffenhet.

12 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela de ytterligare föreskrifter som krävs till skydd mot eller för kontroll av strålning i de hänseenden som anges i 6–11 §§.

I fråga om radioaktiva ämnen finns även bestämmelser i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel och lagen (1982:821) om transport av farligt gods.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag, svarar delvis mot 3 § i utredningens förslag.

Som tidigare nämnts kommer lagen i många avseenden få sitt konkreta innehåll genom föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. *Första stycket* innehåller ett bemyndigande att meddela ytterligare föreskrifter angående sådana frågor som regleras i 6–11 §§. Enligt paragrafen kan föreskrifter meddelas i fråga om verksamhet med strålning, radioaktiva ämnen och tekniska anordningar.

När det gäller verksamhet med strålning kan t. ex. föreskrifter meddelas rörande försiktighetsmått, arbetsrutiner, dosmätning och kompetenskrav. Det blir också möjligt att meddela föreskrifter om dosgränser. Sådana föreskrifter kan meddelas i olika avseenden, såsom högsta tillåtna dos av joniserande strålning eller högsta tillåtna mängd av radioaktiva ämnen.

I föreskrifter rörande radioaktiva ämnen och tekniska anordningar kan som exempel krav ställas på ämnens och tekniska anordningars utförande, hållbarhet och funktion. Till begreppet radioaktivt ämne hänförs även s. k. slutna strålkällor. Därmed avses ett radioaktivt ämne som är inneslutet i ett hölje eller på annat sätt anbragts så att risk inte föreligger för att ämnet vid normal användning frigörs eller på annat sätt blir åtkomligt för direkt kontakt.

Normgivningsrätten omfattar också apparater och tekniska anordningar som väl kan alstra strålning men som inte är avsedda att sända ut strålning (s. k. parasitär strålning). Det kan gälla såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Som exempel på sådana anordningar som alstrar joniserande strålning kan nämnas elektronmikroskop, televisionsapparater och oscillografer. Ett exempel på icke-joniserande parasitär strålning är den ultraviolettera strålning som kan bildas vid elektrosvetsning.

Enligt 19 § är det även möjligt att meddela föreskrifter om mät- och skyddsutrustningar. I sådana föreskrifter kan krav ställas på konstruktion, funktion och hållbarhet.

Avsikten är att en föreskrift enligt nu förevarande paragraf skall omfatta både verksamhet som bedrivs efter tillstånd enligt lagen och verksamhet

som bedrivs utan tillstånd. Föreskriftens generella karaktär medför också att den kan få retroaktiv verkan och gälla i stället för tidigare meddelade tillståndsvillkor. Stor restriktivitet bör dock av rättssäkerhetsskäl iakttas med föreskrifter som kan få sådan effekt.

I *andra stycket* erinras om att det beträffande radioaktiva ämnen även finns bestämmelser i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel och lagen (1982:821) om transport av farligt gods.

Jag har i avsnitt 2.9.2 behandlat samordningen mellan den nya strålskyddslagen och lagen om radioaktiva läkemedel.

Lagen om transport av farligt gods gäller bl. a. transport av radioaktiva ämnen. Enligt 7–10 §§ denna lag gäller vissa allmänna säkerhetsbestämmelser.

De radioaktiva varorna intar en särställning bland det farliga godset. Detta beror på de speciella risker som är förenade med bl. a. radioaktivitet. Detta förhållande nödvändiggör också en annan form av kontroll än konventionell transportsäkerhetskontroll. När det gäller radioaktiva varor är därför lagen om transport av farligt gods endast tillämplig i den mån den är förenlig med strålskyddslagen och lagen om kärnteknisk verksamhet. Statens strålskyddsinstitut och statens kärnkraftinspektion är ansvariga för transportfrågorna inom sina resp. specialområden och meddelar föreskrifter och villkor för transporter av radioaktiva varor.

Radioaktivt avfall m. m.

13 § Den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med strålning skall svara för att det i verksamheten uppkomna radioaktiva avfallet hanteras och, när det behövs, slutförvaras på ett från strålskyddssynpunkt tillfredsställande sätt. Detsamma gäller kasserade strålkällor som använts i verksamheten.

Om det är påkallat från strålskyddssynpunkt får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med strålning skall svara för att det i verksamheten uppkomna radioaktiva avfallet hanteras eller slutförvaras på särskilt angivet sätt.

Paragrafen saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag. Den överensstämmer i huvudsak med 17 § utredningsförslaget.

Enligt det till lagrådet remitterade förslaget avsåg paragrafen den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med ett radioaktivt ämne.

Lagrådet har framhållit att det inte med erforderlig tydlighet framgår vad som avses med att bedriva verksamhet med radioaktivt ämne. Inte heller står det enligt lagrådet klart om exempelvis radioaktiva läkemedel som kasseras efter att endast ha hållits i lager omfattas av bestämmelserna. Samma tveksamhet gäller material som blivit radioaktivt på grund av bestrålning. För att undgå tveksamheterna föreslår lagrådet att uttrycket "verksamhet med ett radioaktivt ämne" ändras till "verksamhet med strålning", vilket begrepp definieras i 5 §.

Jag ansluter mig till lagrådets uppfattning. Paragrafen har formulerats i enlighet med lagrådets förslag.

I *första stycket* slås fast att den som bedriver verksamhet med strålning har att vidta de åtgärder som behövs för att alla radioaktiva avfallsprodukter i verksamheten skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt. Här ligger bl. a. ett ansvar för att klarlägga vilka åtgärder som behövs och hur dessa åtgärder skall kunna vidtas. I detta ansvar ingår också att svara för de faktiska kostnader som behövs för avfallshanteringen. Skyldigheten att hantera och slutförvara radioaktivt avfall omfattar även den som inte längre bedriver någon verksamhet. Om ett tillstånd återkallats eller ett tillstånds giltighetstid gått ut, kvarstår således skyldigheterna för tillståndshavaren enligt första stycket till dess de fullgjorts.

Av punkt 3 i övergångsbestämmelserna framgår att skyldigheten att hantera och slutförvara avfall inte omfattar den som upphört att bedriva verksamhet före den nya lagens ikraftträdande.

Om någon underlåter att vidta erforderliga åtgärder kan tillsynsmyndighet enligt 32 § andra stycket låta företa åtgärderna på hans bekostnad.

I vissa fall kan befrielse medges från skyldigheterna enligt paragrafen. I samband med en sådan befrielse bör prövas om hans åligganden kan fullföljas av någon annan. Ett medgivande till befrielse ges av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer med stöd av 3 §.

Motiven för bestämmelsen i *andra stycket* har närmare redovisats i avsnitt 2.5.7. Som där angetts syftar bestämmelsen bl. a. till att nå en samordnad behandling av kärnavfall och visst annat radioaktivt avfall.

14 § Den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med en teknisk anordning som kan alstra strålning skall, i den utsträckning som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, svara för att anordningen oskadliggörs, när den inte längre skall användas i verksamheten.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag, har motiverats i avsnitt 2.5.7. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 18 § i utredningens förslag.

Paragrafen är tillämplig endast i sådana fall då innehavaren inte längre använder anordningen. Först då inträder skyldigheten att låta oskadliggöra utrustningen. Härav följer att regeln inte hindrar försäljning av begagnad utrustning.

Närmare föreskrifter om vilken typ av anordning eller del av en apparat och hur anordningen eller apparatdelen skall oskadliggöras meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Till följd av en sådan föreskrift kan skyldigheten enligt paragrafen omfatta även den som ej längre bedriver verksamhet. Om ett tillstånd återkallats eller ett tillstånds giltighetstid gått ut, kvarstår i så fall skyldigheten att oskadliggöra anordningen.

I 32 § andra stycket finns bestämmelser som medger att nödvändiga åtgärder för att oskadliggöra en teknisk anordning kan vidtas på den ansvariges bekostnad.

Som jag angett i anslutning till 3 § har på förslag av *lagrådet* begreppet "teknisk anordning som kan alstra strålning" använts i stället för det i lagrådsremissen valda begreppet "teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra strålning".

15 § Om det är påkallat från strålskyddssynpunkt får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva förbud mot att

1. tillverka, till landet införa, transportera, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda eller ta annan därmed jämförlig befattning med material som innehåller radioaktivt ämne,

2. tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera, underhålla eller ta annan därmed jämförlig befattning med en teknisk anordning som kan alstra strålning och som inte omfattas av tillståndsplikt enligt denna lag.

Paragrafen, som svarar mot 4 § i utredningens förslag, saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag. Enligt den lagen kan statens strålskyddsinstitut förbjuda verksamhet med eller användning av viss strålkälla genom att vägra tillstånd. Strålskyddsinstitutet kan också i ett särskilt fall förbjuda att en strålkälla används på ett visst sätt genom att förena ett tillstånd med villkor som inskränker användningsområdet. Någon möjlighet att generellt förbjuda strålkällor som inte omfattas av tillståndsplikt finns inte.

Enligt den nya lagen kräver i princip all slags befattning med radioaktiva ämnen tillstånd. Befattning med sådana ämnen utan tillstånd är således generellt förbjuden. Motsvarande förhållande gäller beträffande tekniska anordningar som kan alstra och är avsedda att sända ut joniserande strålning.

I paragrafen ges möjlighet att förbjuda användning m. m. i de fall då tillstånd inte är obligatoriskt enligt den nya lagen.

Första punkten avser befattning med material som innehåller radioaktivt ämne. Som exempel på sådant material kan nämnas visst byggnadsmaterial som innehåller radioaktivitet.

Andra punkten avser sådana tekniska anordningar som inte omfattas av tillståndsplikt enligt lagen. Vad som framför allt avses är tekniska anordningar som alstrar icke-joniserande strålning och som kräver tillstånd först efter förordnande. Motsvarande gäller beträffande sådana tekniska anordningar som inte är avsedda att sända ut joniserande strålning men som väl kan alstra sådan strålning (s. k. parasitär strålning).

Som jag anmält i anslutning till 3 § har i enlighet med *lagrådets* förslag uttrycket "teknisk anordning som kan alstra strålning" använts i stället för det i lagrådsremissen valda uttrycket "teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra strålning".

16 § Den som är under 16 år får inte sysselsättas i arbete som är förenat med joniserande strålning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela särskilda föreskrifter i fråga om arbetstagare under 18 år som utför sådant arbete.

Paragrafen saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag.

Första stycket föreskriver förbud mot att anlita den som är under 16 år till arbete som är förenat med joniserande strålning. Bestämmelsen har sin motsvarighet i 14 § utredningsförslaget.

En direkt lagbestämmelse har ansetts påkallad med hänsyn till 1960 års

ILO-konvention nr 115 angående skydd för arbetstagare mot joniserande strålning. I konventionen anges, att arbetstagare under 16 år inte får sysselsättas i arbete som är förenat med joniserande strålning. Härmed avses att de inte får utsättas för strålexponering i sitt arbete.

Prop. 1987/88:88

Den föreslagna ordningen innebär en ändring i förhållande till gällande lags åldersgräns 18 år. Den nya lagen kommer således inte längre att innehålla några direkta regler rörande minderåriga arbetstagare som är mellan 16 och 18 år gamla. Enligt *andra stycket* är det dock möjligt att genom särskilda föreskrifter tillvarata skyddet av sådana arbetstagare.

Paragrafen gäller vid sidan av reglerna om minderåriga i 5 kap. arbetsmiljölagen.

17 § Om ett arbete av visst slag medför särskild risk från strålskyddssynpunkt för vissa arbetstagare, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att särskilda villkor skall gälla för arbetets utförande eller förbjuda att arbetet utförs av sådana arbetstagare.

I paragrafen, som saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag och som svarar mot 16 § i utredningens förslag, ges möjlighet att meddela föreskrift om förbud mot att vissa arbetstagare utför arbete med joniserande eller icke-joniserande strålning. I stället för förbud kan föreskrivas att särskilda villkor skall gälla när arbetet utförs av berörd arbetstagare. Förutsättning för att kunna meddela föreskrift om förbud eller särskilda villkor är att verksamhet med strålning medför särskild risk för just den aktuella arbetstagar-kategorin. Ett exempel på när paragrafen kan tillämpas är vid havandeskap då joniserande strålning kan medföra speciella risker. Paragrafen kan även tillämpas i fråga om arbete vid exempelvis elektromedicinsk utrustning, kortvågsutrustning eller bildskärm (icke-joniserande strålning) om det skulle visa sig att sådant arbete innebär särskild risk för skada från strålskyddssynpunkt.

Bestämmelsen har en direkt motsvarighet i 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen.

18 § Den som är sysselsatt eller skall sysselsättas i arbete med joniserande strålning är skyldig att underkasta sig sådan läkarundersökning som behövs för att bedöma om han skulle löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får inskränka denna skyldighet och i övrigt meddela närmare föreskrifter om läkarundersökningen.

Endast den som genomgått läkarundersökning enligt första stycket får sysselsättas i arbete med joniserande strålning. Den som vid läkarundersökningen bedömts löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning får inte utan medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer sysselsättas i arbete med joniserande strålning.

Om någon, som arbetar med joniserande strålning eller på grund av sin sysselsättning kan ha utsatts för joniserande strålning, visar tecken på skada som kan misstänkas vara föranledd av sådan strålning, skall han genom arbetsgivarens försorg ges tillfälle att snarast genomgå läkarundersökning.

I denna paragraf ges bestämmelser om läkarundersökning. Paragrafen, som har motiverats i avsnitt 2.5.6, motsvarar bestämmelserna rörande läkarundersökning i 12 § 1958 års strålskyddslag.

I det till lagrådet remitterade förslaget hade paragrafens två första stycken följande lydelse:

”Den som arbetar eller skall arbeta med joniserande strålning är, i den utsträckning det föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, skyldig att underkasta sig läkarundersökning. Endast den som genomgått sådan läkarundersökning får anlitas till arbete med joniserande strålning.

Den som vid läkarundersökning enligt första stycket bedöms löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning får inte utan medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anlitas till arbete med joniserande strålning.”

Lagrådet har i anslutning till paragrafen anfört följande:

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Därmed avses bl. a. läkarundersökning. Det angivna skyddet får enligt 2 kap. 12 § regeringsformen begränsas endast genom lag och begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Som framgår av remissprotokollet är det grundläggande syftet med den föreskrivna läkarundersökningen att förhindra skador på dem som är sysselsatta med strålningsarbete. För att tillgodose detta syfte är avsikten att den som arbetar eller skall arbeta med joniserande strålning skall vara skyldig att underkasta sig sådan läkarundersökning som behövs för att utröna om han löper risk att skadas av strålning. Den föreslagna lagtexten innehåller emellertid inte en sådan precisering utan stadgar skyldighet att underkasta sig läkarundersökning i den utsträckning som det föreskrivs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. För att bestämmelsen inte skall gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det avsedda ändamålet bör skyldigheten att underkasta sig läkarundersökning preciseras till sådan läkarundersökning som behövs för att bedöma risken för skada vid exponering för joniserande strålning. Bemyndigandet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör avse att inskränka skyldigheten att underkasta sig läkarundersökning och att meddela närmare föreskrifter om sådan läkarundersökning som här avses. Ett bemyndigande så utformat ger möjlighet för regeringen eller myndigheten att — såsom nu är fallet — inskränka skyldigheten att undergå läkarundersökning för personer som är sysselsatta i arbete där sannolikheten är mycket liten för att de utsätts för farlig strålningsdos.

Jag ansluter mig till lagrådets uppfattning. Paragrafen har formulerats i enlighet med lagrådets förslag.

Den som bedriver verksamhet med strålning skall svara för kostnader för läkarundersökningen enligt paragrafen. Denna skyldighet kan härledas från verksamhetshavarens grundläggande plikt enligt 6 § att vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka strålskada.

Skyldigheten för en arbetsgivare enligt tredje stycket syftar på sådana skador som drabbar någon medan anställningen pågår.

En motsvarighet till paragrafen återfinns i 3 kap. 15 § arbetsmiljölagen.

19 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om mät- och skyddsutrustningar samt om provning, kontroll och besiktning som är av betydelse från strålskyddssynpunkt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att särskilda avgifter skall tas ut för sådan provning, kontroll och besiktning som avses i första stycket.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag, svarar delvis mot 3 § i utredningens förslag.

Enligt *första stycket* är det möjligt att meddela föreskrifter om mät- och skyddsutrustningar. I sådana föreskrifter kan krav ställas på konstruktion, funktion och hållbarhet.

Med skyddsutrustning avses främst behållare och andra strålskyddsanordningar som hör till radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar. Begreppet skyddsutrustning skall emellertid ses i vid bemärkelse. Till sådan utrustning räknas t. ex. skyddsglasögon mot ultraviolett strålning och fast utrustning kring strålkällor.

Med stöd av första stycket kan vidare föreskrifter utfärdas om provning, kontroll och besiktning. Föreskrifter kan således utfärdas om obligatorisk kontroll enligt lagen (1985:1105) om obligatorisk kontroll genom teknisk provning m. m.

Med obligatorisk kontroll enligt nämnda lag avses sådan kontroll genom teknisk provning, analys eller annan liknande undersökning som är föreskriven i författning eller som åläggs någon genom beslut av en myndighet i ett särskilt fall eller som är en förutsättning för att en ekonomisk förmån, ett tillstånd eller annat liknande skall ges enligt föreskrift i författning. Obligatorisk kontroll skall enligt nyss nämnda lag utföras vid riksprovplats om inte annat följer av föreskrift eller av beslut i särskilt fall.

Enligt *andra stycket* får avgift tas ut för den provning, kontroll eller besiktning som föranleds av föreskrift enligt paragrafens första stycke. Härmed avses bl. a. rätt att ta ut ersättning för provning som utförs av riksprovplats.

Tillståndsplikt m. m.

De grundläggande bestämmelserna rörande tillståndsplikt har samlats i 20 och 21 §§. I 20 § behandlas joniserande strålning och i 21 § icke-joniserande strålning. I paragraferna, som har sina motsvarigheter i 19 och 20 §§ utredningsförslaget, förekommer begreppen radioaktivt ämne, teknisk anordning som kan och är avsedd att sända ut strålning och teknisk anordning som kan alstra strålning. En förklaring till vad som avses härmed har jag givit i anslutning till specialmotiveringens inledning.

20 § Tillstånd krävs för att

1. tillverka, till landet införa, transportera, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha eller använda ett radioaktivt ämne,

2. tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla en teknisk anordning som kan och

är avsedd att sända ut joniserande strålning eller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt.

3. tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla andra tekniska anordningar än sådana som avses i 2 och som kan alstra joniserande strålning och för vilka regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskrivit krav på tillstånd.

Paragrafen behandlar tillståndsplikten vid joniserande strålning.

Punkt 1 motsvarar i huvudsak tillståndsplikten vad gäller radioaktiva ämnen i 2 § första stycket 1958 års strålskyddslag. Med hänsyn till att begreppet "radiologiskt arbete" har utmönstrats har tillståndsbestämmelsen i den nya lagen fått en annan formulering. Dessutom har, som närmare angetts i den allmänna motiveringen, tillståndsplikten utvidgats till att omfatta även transport och upplåtelse av radioaktivt ämne.

Huvudprincipen är således att tillstånd alltid krävs för att ta befattning med radioaktiva ämnen. Som nämnts kan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva undantag från tillståndsplikten med stöd av 3 §.

Enligt *punkt 2* krävs tillstånd för viss närmare angiven befattning med tekniska anordningar som kan och är avsedda att sända ut joniserande strålning.

Enligt 1958 års strålskyddslag (2 § första stycket) krävs endast tillstånd för innehav och användning (radiologiskt arbete) av tekniska anordningar som är avsedda att alstra joniserande strålning. I den nya lagen har tillståndsplikten utvidgats till att även omfatta tillverkning, införsel, saluförande, överlåtelse, upplåtelse och förvärv. Den vidare tillståndsplikten gör det möjligt att kontrollera de tekniska anordningar som importeras och förmedlas. På så sätt kan behövliga föreskrifter och villkor meddelas på ett tidigt stadium. I den nya lagen har slutligen tillståndsplikt införts för installation och underhåll av teknisk anordning som kan och är avsedd att sända ut joniserande strålning. Utvidgningen av tillståndsplikten har motiverats i avsnitt 2.6.2.

I det till lagrådet remitterade förslaget angavs som tillståndspliktig anordning "teknisk anordning som är avsedd att alstra joniserande strålning." Mot bakgrund av vad *lagrådet* anförde i anslutning till 3, 5, 10, 14, 15 och 33 §§ har i stället den tillståndspliktiga anordningen beskrivits som "en teknisk anordning som kan och är avsedd att sända ut joniserande strålning."

Tillståndsplikten i den nya lagen gäller även sådan del av en anordning som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt. Regeln har införts på grund av följande omständigheter. Enligt 1958 års lag krävs tillstånd för röntgenutrustning eller annan teknisk anordning som är avsedd att sända ut joniserande strålning. Bestämmelsen måste tolkas så att den omfattar en komplett anordning eller utrustning. Många anordningar är emellertid mycket komplicerade och består av en mängd olika komponenter. Vissa delar kan var för sig vara harmlösa från strålskyddssynpunkt men kan i den kompletta anordningen vara den huvudsakliga beståndsdel. Det kan då vara vanskligt att avgöra när en anordning kräver åtgärder från strål-

skyddssynpunkt. Bestämmelsen om att tillståndsplikt även gäller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt har tillkommit för att undanröja detta gränsdragningsproblem.

I likhet med vad som gäller beträffande radioaktiva ämnen kan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva undantag från tillståndsplikten för tekniska anordningar med stöd av 3 §.

Bestämmelsen i *punkt 3* saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag. Innebörden av regeln är att tillståndsplikt kan föreskrivas för en teknisk anordning som väl kan men som inte är avsedd att sända ut joniserande strålning. Som har angetts vid 12 § kan strålskyddsföreskrifter meddelas beträffande sådana anordningar. Föreskrifterna kan bl. a. gälla tekniska förhållanden, arbetsrutiner, periodisk kontroll och provning. Det kan dock inte uteslutas att någon apparat på grund av speciella strålskyddsproblem av nu angivet slag kräver längre gående strålskyddskontroll. Stadgandet medger i sådana fall att tillståndsplikt föreskrivs.

21 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om krav på tillstånd för att tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning eller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt.

Såvitt avser tillståndsplikten för tekniska anordningar behålls den nuvarande skillnaden mellan joniserande och icke-joniserande strålning. I motsats till vad som gäller angående teknisk anordning som alstrar joniserande strålning skall alltså beträffande anordningar som alstrar icke-joniserande strålning alltid krävas särskild föreskrift för att tillståndsplikt skall gälla. Tillståndspliktens omfattning överensstämmer med vad som gäller enligt 20 § punkterna 2 och 3 beträffande tekniska anordningar som alstrar joniserande strålning. Motiven till denna reglering har redovisats i avsnitt 2.6.2.

I det till lagrådet remitterade förslaget beskrevs den tillståndspliktiga anordningen som "en teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra icke-joniserande strålning." I enlighet med *lagrådets* förslag i anslutning till 3, 5, 10, 14, 15 och 33 §§ har i stället uttrycket "en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning" använts.

22 § Frågor om tillstånd enligt denna lag prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får genom föreskrifter meddela tillstånd enligt denna lag för sjukvårdshuvudmän, vissa yrkesgrupper eller vissa vårdinrättningar, institutioner eller företag.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 21 och 23 §§ i utredningens förslag.

Enligt *första stycket* prövar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer frågor om tillstånd enligt den nya lagen. Härmed avses frågor om tillstånd i enskilda fall. Tillståndsprövning genom normgivning, s. k. generella tillstånd, regleras i andra stycket.

Enligt 2 § tredje stycket 1958 års strålskyddslag får tillstånd meddelas för viss yrkesgrupp eller vissa vårdinrättningar, institutioner eller företag ge-

nom normbeslut. Denna konstruktion har överförs till *andra stycket*. Tillståndskretsen har dock utökats till att avse även sjukvårdshuvudmän.

Genom att tillhöra viss yrkesgrupp eller viss typ av organisation med kvalificerad kunskap i strålningsfrågor får tillståndshavaren anses vara kompetent att bedriva viss närmare angiven verksamhet med strålning. I särskilda föreskrifter anges vem eller vilka som får tillstånd samt tillståndets omfattning. Ett exempel på sådan tillståndsgivning är att låta legitimationen för läkare och tandläkare medföra rätt att inneha och nyttja viss tillståndspliktig utrustning.

I lagen anges inte närmare vilka förutsättningar som skall beaktas för att ett tillstånd skall meddelas. Det ankommer, liksom för närvarande, på tillståndsgivaren att pröva förutsättningarna härför. Prövningen sker i allt väsentligt utifrån de syften och intressen som lagstiftningen avser att tillvarata. Särskilt viktigt är att de strålskyddskrav som ställs upp i lagen kan uppfyllas av den sökande. Vidare bör bedömas dennes sakkunskap och förutsättningar i övrigt att bedriva den ifrågavarande verksamheten på ett betryggande sätt samt hans möjligheter och intresse av att iakttäta de föreskrifter och villkor som meddelats.

Den som medges tillstånd enligt paragrafen är underkastad bestämmelserna i 6–11, 13, 16 och 18 §§ samt de föreskrifter som kan ha meddelats med stöd av ett bemyndigande i lagen. Vid missbruk kan såväl ett individuellt tillstånd som ett tillstånd meddelat genom normgivning återkallas med stöd av 28 §.

23 § Tillstånd enligt denna lag behövs inte för verksamhet enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, om inte annat föreskrivits i tillstånd som meddelats enligt den lagen.

I fråga om tillstånd att tillverka, till landet införa eller saluföra radioaktiva läkemedel finns även bestämmelser i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

Paragrafen överensstämmer med 2 § femte och sjätte styckena i 1958 års strålskyddslag och i sak med 22 § utredningsförslaget.

Den nya lagens samordning med lagen om radioaktiva läkemedel och lagen om kärnteknisk verksamhet har närmare behandlats i avsnitten 2.9.2 och 2.9.3. I 27 § finns bestämmelser rörande strålskyddsvillkor för kärnteknisk verksamhet.

24 § Ett tillstånd får begränsas till att avse en viss tid.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag, överensstämmer med 24 § i utredningens förslag.

Redan enligt gällande lag har tidsbegränsade tillståndsbeslut ansetts kunna meddelas. Jag har ansett det vara lämpligt att i en ny lag direkt ange denna möjlighet.

25 § Den som inte har tillstånd när det krävs enligt 20 eller 21 § får endast efter medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ta hand om ett oförtullat radioaktivt ämne eller en oförtullad teknisk anordning på det sätt som avses i 8 § första stycket tullagen

(1987:1065). I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor, m. m.

Prop. 1987/88:88

Paragrafen motsvarar 2 § andra stycket 1958 års strålskyddslag med de tillägg som föranleds av utvidgningen av tillståndsplikten vad gäller tekniska anordningar. Bestämmelsen har sin motsvarighet i 25 § utredningsförslaget.

Tillståndsvillkor m. m.

26 § I samband med att ett tillstånd meddelas eller under tillståndets giltighetstid får tillståndsmyndigheten meddela sådana villkor för tillståndet som behövs med hänsyn till strålskyddet.

Enligt paragrafen, som i huvudsak motsvarar 5 § första stycket i 1958 års strålskyddslag, får tillståndsmyndigheten meddela de tillståndsvillkor som behövs med hänsyn till strålskyddet. Paragrafen motsvarar i sak 26 § utredningsförslaget.

De villkor som meddelas i ett tillståndsärende kan vara av mycket varierande beskaffenhet. Det kan röra sig om enkla bestämmelser men också synnerligen omfattande och tekniskt komplicerade villkor. Möjligheten att ställa villkor för en viss verksamhet måste också kunna anpassas till den fortskridande tekniska och vetenskapliga utvecklingen på området. Bestämmelsen i paragrafen har därför utformats som en allmänt hållen regel.

I den nya lagen behålls möjligheten att ändra tidigare meddelade villkor samt att meddela nya villkor. Rätten att uppställa villkor skall knytas till de syften som lagstiftningen avser att tillvarata. Härav följer att de skall vara påkallade av strålskyddsskäl. En motsvarande ordning rörande ändring av utfärdade tillståndsvillkor återfinns i 11 § lagen om kemiska produkter samt i 8 § lagen om kärnteknisk verksamhet.

Enligt 12–14 och 16–19 §§ kan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter i olika avseenden som syftar till skydd mot eller kontroll av strålning. Utmärkande för sådana föreskrifter är att de – till skillnad mot villkor enligt denna paragraf – gäller utan anknytning till ett visst tillståndsbeslut. Föreskrifterna skall således tillämpas på redan meddelade tillståndsbeslut.

27 § Om ett tillstånd har meddelats enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet eller under tillståndets giltighetstid, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela de ytterligare villkor som behövs med hänsyn till strålskyddet. Om tillståndet avser en kärnteknisk anläggning, skall dock villkor som i avsevärd mån kan påverka utformningen av anläggningen eller driften vid denna alltid underställas regeringens prövning.

Paragrafen har sin motsvarighet i 5 § tredje stycket 1958 års strålskyddslag och 27 § utredningsförslaget.

Av 23 § första stycket framgår att tillstånd inte krävs för vad som

omfattas av tillstånd enligt lagen om kärnteknisk verksamhet om inte annat föreskrivs i det tillståndet.

I förevarande paragraf behandlas strålskyddsmyndighetens rätt att meddela de strålskyddsvillkor som skall gälla för den kärntekniska verksamheten. Liksom hittills skall strålskyddsmyndigheten kunna meddela de ytterligare villkor som behövs med hänsyn till strålskyddet.

Enligt 1958 års lag gäller beträffande en kärnteknisk anläggning, att villkor som angår annat än den normala driften eller som i avsevärd mån kan påverka utformningen av eller driften vid anläggningen skall underställas regeringens prövning. Även enligt den nya lagen skall villkor av mera genomgripande betydelse underställas regeringens prövning. En nyhet är emellertid att strålskyddsmyndighetens befogenhet att meddela villkor avseende kärntekniska anläggningar inte längre är inskränkt till villkor som angår den normala driften.

Befogenheten att ändra tidigare meddelade villkor har inte kommit till uttryck i 1958 års strålskyddslag. I den föreslagna bestämmelsen har denna rättighet på motsvarande sätt som i 26 § direkt angetts.

Av bestämmelsen följer att ändringar med avseende på förhållanden varom strålskyddsmyndigheten meddelat villkor inte får vidtas utan myndighetens medgivande.

Återkallelse av tillstånd

28 § Ett tillstånd enligt denna lag får återkallas om

1. föreskrifter eller villkor som uppställts med stöd av 12 §, 13 § andra stycket, 14 §, 15 §, 16 § andra stycket, 17 §, 19 § första stycket eller 26 § i något väsentligt avseende inte iakttas,
2. det i annat fall finns synnerliga skäl.

Paragrafen har sin motsvarighet i 28 § utredningsförslaget.

Enligt 7 § i 1958 års strålskyddslag får ett tillstånd återkallas om föreskrift avseende strålskyddet inte iakttas. *Punkt 1* i paragrafen överensstämmer i huvudsak med den bestämmelsen. Den har också en motsvarighet i 15 § lagen om kärnteknisk verksamhet.

Om ett villkor åsidosatts i endast ringa mån eller om det villkor som åsidosatts i och för sig är av mindre vikt bör det inte komma i fråga att återkalla ett tillstånd. Endast vid mera allvarliga eller upprepade försummelser från tillståndshavarens sida bör återkallelse tillgripas. Rekvisiten för återkallelse har utformats i enlighet härmed. I flertalet fall torde rättelse kunna uppnås genom att lämpliga förelägganden meddelas vilka enligt den föreslagna lagen kan kombineras med vitesföreläggande enligt 34 §. Tillsynsmyndigheten har även möjlighet att avbryta verksamheten till dess föreskriven åtgärd har vidtagits (33 §).

Enligt 7 § i 1958 års lag kan vidare ett tillstånd återkallas om det annars är påkallat från strålskyddssynpunkt. Denna bestämmelse motsvaras av *punkt 2* enligt vilken ett tillstånd får återkallas om det i annat fall finns synnerliga skäl.

I specialmotiveringen till det remitterade förslaget angavs att ett tillstånd

skulle kunna återkallas med stöd av regeln med hänsyn till tidigare inte uppmärksammade allvarliga brister vid en anläggning eller med hänsyn till andra nya rön och en ändrad bedömning i tillståndsfrågan. Även andra omständigheter borde kunna beaktas. Som exempel nämndes behovet från allmän synpunkt av den verksamhet som tillståndet avser.

Lagrådet har i anslutning till punkt 2 anfört följande:

I utredningsförslaget föreslogs att tillstånd enligt lagen fick återkallas – förutom under i punkt 1 angivna förhållanden – om synnerliga skäl förelåg från strålskyddssynpunkt. I remissförslaget har emellertid orden från strålskyddssynpunkt borttagits. Av specialmotiveringen till denna bestämmelse framgår, att vid återkallelse av ett tillstånd enligt lagen även andra omständigheter än strålskyddssynpunkter skall kunna beaktas. Som exempel på sådan omständighet nämns härvid behovet från allmän synpunkt av den verksamhet tillståndet avser. Vidare framhålls att avsikten är att återkallelse med stöd av punkt 2 skall ske endast i undantagsfall. Det är inte närmare preciserat vilka allmänna synpunkter som man skall kunna fästa avseende vid när behovsprövningen sker.

Syftet med lagen anges i 1 § vara att skydda människor, djur och miljö mot skadlig verkan av strålning. De synnerliga skäl som kan föranleda återkallelse av ett tillstånd, trots att alla föreskrifter och villkor iakttagits, måste bottna i detta syfte. Oavsett om det sägs ut i paragrafen eller inte, är det således endast strålskyddssynpunkter som kan åberopas för återkallelse av tillståndet. Om det av andra skäl anses angeläget att bringa en verksamhet med strålning att upphöra i förtid torde det få åstadkommas genom en uppgörelse med tillståndshavaren. Rättssäkerheten kräver att han i sådant fall hålls skadeslös. Skadeersättningen kan reduceras genom att tillståndet med stöd av 24 § tidsbegränsas i sådana fall som åsyftas med bestämmelsen i punkt 2.

Jag delar lagrådets uppfattning att de synnerliga skäl som kan föranleda återkallelse av ett tillstånd måste bottna i de syften med lagen som anges i 1 §.

Liksom är fallet enligt gällande lag skall ett s. k. generellt tillstånd enligt 22 § andra stycket kunna återkallas med stöd av denna paragraf. Om t. ex. ett generellt tillstånd har meddelats legitimerade läkare att inneha och bruka en viss typ av röntgenutrustning medför återkallelse av legitimationen för en läkare att dennes tillstånd automatiskt förfaller. Redan dessförinnan kan emellertid, när missbruk eller misskötsel förekommit, tillståndet återkallas med stöd av förevarande paragraf.

Ett tillstånd enligt lagen om kärnteknisk verksamhet kan liksom för närvarande inte återkallas med stöd av strålskyddslagstiftningen. Ett sådant tillstånd kan endast återkallas av den som meddelat tillståndet, dvs. av regeringen eller – om delegering av tillståndsgivningen skett – av statens strålskyddsinstitut resp. statens kärnkraftinspektion. Om strålskyddet åsidosätts kan tillsynsmyndigheten med stöd av den nya lagen förelägga den som bedriver verksamheten att vidta behövliga åtgärder eller förbjuda verksamheten (32 § första stycket). Ett sådant föreläggande kan förenas med vite enligt 34 §. Tillsynsmyndigheten kan vidare besluta om rättelse på tillståndshavarens bekostnad enligt 32 § andra stycket. I avvaktan på att viss strålskyddsåtgärd vidtas eller för att säkerställa att ett meddelat förbud iakttas kan tillsynsmyndigheten enligt 33 § omhänderta radioaktivt ämne eller förseгла en anläggning.

Den nya lagens bestämmelser om allmänna skyldigheter och radioaktivt avfall m. m. (6–14 §§) gäller oavsett om den som bedriver viss verksamhet har tillstånd enligt strålskyddslagen. Skyldigheterna är kopplade till rent faktiska förhållanden såsom bedrivande av viss verksamhet eller innehav av visst ämne eller viss teknisk anordning. Härav följer att en återkallelse av ett tillstånd inte medför att tillståndshavaren befrias från att iakttä de allmänna skyldigheterna. Dessa skyldigheter upphör när den rent faktiska befattningen med radioaktiva ämnen eller anordningar upphör. De skyldigheter som åligger en verksamhetshavare enligt 13 och 14 §§ kvarstår ännu längre. Av 13 § framgår att de skyldigheter som åligger en verksamhetshavare vad gäller radioaktivt avfall kvarstår till dess de fullgjorts eller befrielse från dem medgivits. Vidare kvarstår enligt 14 § skyldigheten att svara för oskadliggörande av teknisk anordning i den utsträckning som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Tillsyn m. m.

29 § Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av den eller de myndigheter som regeringen bestämmer.

Paragrafen motsvarar 14 § jämförd med 2 § första stycket samt 31 § andra stycket i 1958 års strålskyddslag. I utredningsförslaget har paragrafen sin motsvarighet i 29 § och delvis 30 §. Som jag närmare har utvecklat i avsnitt 2.6.3 skall tillsynen även i framtiden kunna utövas av flera myndigheter. Den nuvarande möjligheten för strålskyddsmyndigheten att efter regeringens bestämmande delegera tillståndsprövning till myndighet eller sakkunnig enligt 31 § andra stycket upphör dock.

30 § Efter åtagande av en kommun får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer överlåta åt miljö- och hälsoskyddsnämnden att i ett visst avseende utöva tillsynen. Om en sådan överlåtelse sker, skall vad som sägs i lagen om tillsynsmyndighet gälla även miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Enligt paragrafen, som saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag, införs en möjlighet att överlåta tillsynen till en kommun. I utredningsförslaget motsvaras paragrafen av 30 §.

Innan delegering av tillsynen sker bör kommunens lämplighet, resurser och kompetens i strålskyddsfrågor bedömas. Möjlighet finns att begränsa delegeringens omfattning.

31 § Den som bedriver verksamhet enligt denna lag skall på begäran av tillsynsmyndigheten

1. lämna myndigheten de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för tillsynen,

2. ge myndigheten tillträde till den anläggning eller plats där verksamheten bedrivs för undersökningar och prover i den omfattning som behövs för tillsynen. För uttaget prov betalas inte ersättning.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för tillsynen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 15 och 17 §§ 1958 års strålskyddslag. Den överensstämmer i sak med 31 § utredningsförslaget.

I paragrafen åläggs den som bedriver verksamhet enligt lagen att lämna tillsynsmyndigheten upplysningar och tillträde till anläggning eller plats där strålningsverksamhet bedrivs samt låta tillsynsmyndigheten göra undersökningar och ta prov i den omfattning som behövs för tillsynen. I upplysningsskyldigheten ligger också att redovisa sådana förhållanden vid en anläggning eller plats som behövs för bedömning av med stöd av lagen uppställda villkor och föreskrifter. Det torde utan en särskild bestämmelse vara givet att tillsynsmyndigheten vid tillsynens utövande respekterar en verksamhetshavares privata bostad och endast när det är påkallat utnyttjar de befogenheter som anges i första och andra stycket. Avsikten med paragrafen är främst att underlätta för tillsynsmyndigheten att utöva tillsyn över verksamhet som bedrivs yrkesmässigt. Eventuella tvångsingripanden i bostäder som påkallas från strålskyddssynpunkt bör i regel ske med stöd av rättegångsbalkens bestämmelser om husrannsakan.

Bestämmelsen gäller i fråga om verksamhet med både joniserande och icke-joniserande strålning. Något krav på att verksamheten är tillståndspliktig uppställs inte i lagen.

Liksom för närvarande finns möjlighet att begära polisassistans om sådan behövs för att tillsynen skall kunna utövas. Enligt andra stycket åligger det polismyndigheten att lämna begärt biträde.

Av tredje stycket följer, att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan föreskriva om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighet kostnader för provtagning och undersökning.

Den som inte efterkommer en framställning enligt paragrafen kan föreläggas vite enligt 34 §.

Paragrafen har sin motsvarighet i bl. a. 7 kap. 5 § arbetsmiljölagen.

32 § Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

Om någon inte vidtar en åtgärd som åligger honom enligt denna lag eller enligt föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen eller enligt tillsynsmyndighetens föreläggande, får myndigheten låta vidta åtgärden på hans bekostnad.

I paragrafen ges närmare bestämmelser om de tillsynsåtgärder som en tillsynsmyndighet kan vidta vid överträdelser i enskilda fall. Paragrafen motsvarar närmast 16 och 18 §§ i 1958 års strålskyddslag och överensstämmer i sak med 32 § utredningsförslaget. Bestämmelsen omfattar både joniserande och icke-joniserande strålning samt verksamhet med eller utan tillstånd. Den har sin motsvarighet i bl. a. 7 kap. 7–9 §§ arbetsmiljölagen.

Enligt *första stycket* kan tillsynsmyndigheten meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att strålskyddslagen skall kunna efterlevas. Ett föreläggande eller förbud enligt paragrafen kan alltså omfatta alla de skyldigheter som framgår direkt av lagen.

Enligt stadgandet kan vidare tillsynsmyndigheten meddela förelägganden och förbud i de fall föreskrifter meddelats med stöd av lagen. Som exempel kan nämnas föreskrifter enligt 12 §. Paragrafen ger även möjlighet att meddela förelägganden och förbud för att framtvinga efterlevnad av ett tillståndsvillkor.

Om tillsynsmyndigheten anser att en verksamhet inte helt och hållet uppfyller strålskyddslagens krav förutsätts myndigheten i första hand ge råd och rekommendationer om vad som bör göras för att på så sätt åstadkomma rättelse på frivillig grund. I de fall saken brådskar eller verksamhetshavaren inte ändrar verksamheten kan tillsynsmyndigheten meddela ett formellt föreläggande.

Om någon underlåter att vidta åtgärd som åligger honom enligt föreläggande kan tillsynsmyndigheten enligt *andra stycket* förordna om rättelse på hans bekostnad. Möjligheten att besluta om tvångsutförande är en nyhet i strålskyddslagstiftningen. Motsvarande bestämmelser finns t. ex. i miljöskyddslagen, arbetsmiljölagen och lagen om kemiska produkter.

För att tvinga fram en åtgärd kan även vitesföreläggande enligt 34 § användas. Straffansvar enligt 36 § punkt 4 kan inträda för den som inte följer ett föreläggande.

33 § I avvaktan på att en förelagd strålskyddsåtgärd vidtas eller för att säkerställa att ett meddelat förbud iakttas, får tillsynsmyndigheten omhänderta radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan alstra strålning eller som innehåller ett radioaktivt ämne.

Tillsynsmyndigheten får också försegla en teknisk anordning eller anläggning för att förebygga att den brukas olovligen.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för åtgärder enligt första och andra styckena.

Paragrafen motsvarar i sak 18 § 1958 års strålskyddslag och 33 § utredningsförslaget. Bakgrunden till bestämmelsen är att det ibland kan vara angeläget att snabbt kunna ingripa för att förhindra befarade strålskador. Enligt paragrafen kan tillsynsmyndigheten i samband med föreläggande eller förbud enligt 32 § vidta vissa säkerhetsåtgärder.

I det till lagrådet remitterade förslaget användes i första stycket uttrycket "tekniska anordningar som kan eller är avsedda att alstra strålning". I enlighet med *lagrådets* förslag i anslutning till 3, 5, 10, 14 och 15 §§ har i stället uttrycket "tekniska anordningar som kan alstra strålning" använts.

Beslut enligt paragrafen skall gälla omedelbart enligt 42 § tredje stycket om inte annat bestäms. I 17 kap. 13 § brottsbalken finns bestämmelser rörande straff för den som överträder myndighets beslut om försegling.

Paragrafen har en motsvarighet i 7 kap. 11 § arbetsmiljölagen.

34 § Beslut om föreläggande eller förbud enligt denna lag får förenas med vite.

Paragrafen, som har sin motsvarighet i 34 § utredningsförslaget, innebär en nyhet. Enligt 20 § 1958 års strålskyddslag kan strålskyddsmyndigheten förelägga vite om någon underlåter att föranstalta om läkarundersökning beträffande den som företer tecken på skada som kan misstänkas vara

föranledd av joniserande strålning. Vite kan vidare föreläggas den som bedriver radiologiskt arbete eller innehar radioaktivt ämne eller anordning som avses i 9 § att på anfordran lämna strålskyddsmyndigheten och tillsynsman de upplysningar som erfordras för tillsynen.

Den nya bestämmelsen, som har sin motsvarighet i 7 kap. 7 § arbetsmiljölagen, medför att vitesinstitutet kan användas i större utsträckning än enligt gällande lag genom att beslut om föreläggande eller förbud kan förenas med vite. Tillsynsmyndigheten har således befogenhet att utnyttja vitesinstitutet tillsammans med åtgärder enligt 31 och 32 §§.

Ansvarsbestämmelser m. m.

Den nya strålskyddslagens ansvarsbestämmelser finns i 35–37 §§. De har sin motsvarighet i 36 och 37 §§ utredningsförslaget.

Enligt den nya lagen kan straff utdömas såväl vid uppsåtligt brott som vid överträdelse på grund av oaktsamhet.

Efter mönster i bl. a. miljöskyddslagen och lagen om kärnteknisk verksamhet har straffmaximum i den nya lagen höjts till fängelse två år.

Ansvarsbestämmelserna i 35–37 §§ motsvarar i huvudsak 23 § 1958 års strålskyddslag.

Bestämmelsen i 23 § 2 mom. punkt 1 rörande försummelse att göra vissa anmälningar till strålskyddsmyndigheten har inte överförs till den nya lagen. Bestämmelsen är av ordningskaraktär och kan tas upp i förordning.

Enligt 23 § i 1958 års strålskyddslag gäller vissa ansvarsregler för den som är sysselsatt i radiologiskt arbete eller eljest i arbete hos den som innehar radioaktivt ämne eller i arbete vari nyttjas anordning som avses i 9 § (icke tillståndspliktig anordning som kan alstra joniserande strålning). Om en sådan person olovligen och utan giltigt skäl tar bort eller försätter en strålskyddsanordning ur bruk eller underlåter att använda föreskriven strålskyddsanordning skall han ådömas böter om högst 500 kr. Det har inte ansetts behövt att överföra denna straffbestämmelse till den nya strålskyddslagen. I de fall straffansvar är önskvärt kan straffsanktionerade föreskrifter meddelas enligt 12 § eller i särskilt fall med tillämpning av 32 §.

35 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 6 §, 7 §, 9–11 §§ eller 13 § första stycket.

I paragrafen behandlas brott mot lagens bestämmelser om allmänna skyldigheter i 6–7 och 9–11 §§. Enligt dessa bestämmelser gäller vissa allmänna aktsamhetsregler för den som bedriver verksamhet med strålning och den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan alstra strålning. Enligt paragrafen kan vidare den straffas som bryter mot bestämmelsen om radioaktivt avfall i 13 § första stycket.

Enligt det till lagrådet remitterade förslaget hade paragrafen följande lydelse: "Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot vad som föreskrivs i 6 § första stycket, 7 §, 9–11 §§, 13 § första stycket, 16 § första stycket eller 20 §,
2. bryter mot föreskrift som meddelats med stöd av 12 §, 13 § andra stycket, 14 §, 15 §, 16 § andra stycket, 17 §, 19 § första stycket eller 21 §,
3. bryter mot villkor som meddelats med stöd av 26 eller 27 §,
4. bryter mot föreläggande eller förbud som meddelats med stöd av 32 § första stycket.”

Lagrådet har i anslutning till paragrafen anført, att de skyldigheter som föreskrivs i 6 §, 7 §, 9–11 §§ (efter den ändring i 10 § som lagrådet förordat) och 13 § första stycket är så allmänt hållna att det för straffbarhet borde i subjektivt hänseende krävas uppsåt eller grov oaktsamhet vid åsidosättande av dessa bestämmelser. Lagrådet har beträffande övriga ansvarsbestämmelser i paragrafen inte haft någon erinran mot att straff kan utdömas även vid oaktsamhet som inte är grov.

Jag delar lagrådets uppfattning. Paragrafen har formulerats och delats upp i två paragrafer, 35 och 36 §§, i enlighet med lagrådets förslag.

36 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot 16 § första stycket eller 20 § 1 eller 2,
2. bryter mot föreskrift som meddelats med stöd av 12 § första stycket, 13 § andra stycket, 14 §, 15 §, 16 § andra stycket, 17 §, 19 § första stycket, 20 § 3 eller 21 §,
3. bryter mot villkor som meddelats med stöd av 26 eller 27 §,
4. bryter mot föreläggande eller förbud som meddelats med stöd av 32 § första stycket.

Paragrafen har formulerats om i enlighet med vad *lagrådet* anført i anslutning till 35 §.

Enligt *punkt 1* straffas den som sysselsätter den som är under 16 år i arbete som är förenat med joniserande strålning (16 § första stycket). I punkten behandlas också brott mot tillståndsplikt avseende radioaktiva ämnen och tekniska anordningar som kan och är avsedda att sända ut joniserande strålning. I motsats till vad som gäller enligt 1958 års strål-skyddslag anges inte som straffbart att utan anmälan till strålskyddsmyndigheten avvika från ett meddelat tillstånd. Det får nämligen anses klart, att en avvikelse fordrar ett nytt tillstånd. Att avvika från ett givet tillstånd utan medgivande är därför att anse som brott mot tillståndsbestämmelserna och faller under ansvaret enligt punkt 1.

Enligt *punkt 2* straffas den som åsidosätter vissa föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Härmed avses kompletterande föreskrifter enligt 12 §, föreskrifter om radioaktivt avfall (13 § andra stycket), oskadliggörande av teknisk anordning (14 §), förbud att ta befattning med material som innehåller radioaktivt ämne och tekniska anordningar (15 §), minderåriga (16 § andra stycket), särskilt riskabelt arbete (17 §), mät- och skyddsutrustningar och provning (19 § första stycket) samt tillståndsplikt för anordningar som kan alstra joniserande strålning (20 § 3) eller icke-joniserande strålning (21 §).

I *punkt 3* finns straffbestämmelser för den som bryter mot tillståndsvillkor enligt 26 § eller villkor för kärnteknisk verksamhet enligt 27 §.

Enligt *punkt 4* straffas den som bryter mot föreläggande eller förbud som en tillsynsmyndighet har meddelat för att lagen eller föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen skall kunna efterlevas.

37 § Till böter döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot vad som föreskrivs i 18 § andra och tredje styckena,
2. underlåter att iaktta vad tillsynsmyndigheten begär enligt 31 § första stycket,
3. lämnar oriktiga uppgifter om förhållanden av betydelse i en ansökan eller annan handling som avges enligt denna lag eller föreskrift som meddelats med stöd av lagen.

I *punkt 1* stadgas ansvar för den som anlitar arbetstagare som ej genomgått föreskriven läkarundersökning (18 § andra stycket), den som utan medgivande låter sysselsätta arbetstagare som vid läkarundersökning bedömts löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning (18 § andra stycket) och den som underlåter att ombesörja läkarundersökning av den som företer tecken på skada (18 § tredje stycket).

I *punkt 2* stadgas straffansvar för den som inte på vissa närmare angivna sätt medverkar vid tillsynens utövande.

Punkt 3 innehåller en straffbestämmelse för den som i vissa fall lämnar oriktig uppgift.

38 § Till ansvar enligt denna lag döms inte i ringa fall.

Till ansvar enligt denna lag döms inte om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken eller lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

Paragrafen, som i sak överensstämmer med 38 § utredningsförslaget, motsvarar i huvudsak 25 § 1958 års strålskyddslag.

Strålskyddslagens straffregler är subsidiära i förhållande till brottsbalkens. Det innebär att brottsbalkens regler skall tillämpas om en gärning kan hänföras till båda lagarnas brottsbeskrivningar. År 1981 infördes i brottsbalken bestämmelser om ansvar för miljöbrott för den som orsakar betydande olägenhet i miljön genom buller, skakning eller strålning. Påföljden för miljöbrott är böter eller fängelse i högst två år. Om brottet är grovt är straffet fängelse i lägst sex månader och högst sex år. En förutsättning för ansvar är att behörig myndighet inte har tillåtit förfarandet eller att detta inte är allmänt vedertaget. Med strålning avses såväl joniserande som icke-joniserande strålning (prop. 1980/81:108).

Brotten mot liv och hälsa i 3 kap. brottsbalken har också ett visst intresse i detta sammanhang. Enligt 3 kap. 7 § kan den som av oaktsamhet orsakar annans död dömas till straff för vållande till annans död. Även brotten vållande till kroppsskada eller sjukdom (3 kap. 8 §) och framkallande av fara för annan (3 kap. 9 §) kan nämnas.

Liksom enligt 1958 års lag skall inte dömas till ansvar om ansvar kan ådömas enligt varusmugglingslagen. Införsel till landet av radioaktivt ämne eller teknisk anordning utan tillstånd enligt 20 eller 21 § utgör varusmuggling enligt varusmugglingslagen.

39 § Den som har åsidosatt ett vitesföreläggande eller överträtt ett vitesförbud döms inte till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

Paragrafen, som överensstämmer med 39 § utredningsförslaget, saknar motsvarighet i 1958 års strålskyddslag.

Den nya lagen innebär en ordning med delvis dubbla sanktionsformer genom att både straff och vite kan komma i fråga vid ett och samma förfarande. Efter mönster i annan lagstiftning har en särskild bestämmelse införts om att den som åsidosatt ett vitesföreläggande eller överträtt ett vitesförbud ej får dömas till straff för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet. Motsvarande bestämmelse återfinns i bl. a. 28 § lagen om kärnteknisk verksamhet och 20 § fjärde stycket lagen om kemiska produkter.

40 § Radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt utbyte av sådant brott skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Första stycket gäller även behållare eller andra strålskyddsanordningar som hör till radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 26 § 1958 års strålskyddslag. Den har sin motsvarighet i 40 § utredningsförslaget. En väsentlig skillnad i förhållande till 1958 års lag är att den nya bestämmelsen även omfattar tekniska anordningar som kan ålstra icke-joniserande strålning samt utbyte av brott.

I paragrafen har vidare införts möjligheten att förverka värdet av radioaktivt ämne eller anordning.

Förutsättningarna för förverkande har angetts på samma sätt som i jämförlig lagstiftning, t. ex. 8 kap. 4 § arbetsmiljölagen och 22 § lagen om kemiska produkter. Innebörden är att förverkande skall ske utom i speciella undantagsfall där en sådan påföljd framstår som oskäligt hård. Bestämmelsen förutsätter att brott har konstaterats. Frågor om förverkande prövas av allmän domstol i samband med brottmålet. Förverkade föremål eller värdet därav tillfaller staten.

41 § Den som har tagit befattning med ett ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han därvid har fått veta om affärs- eller driftsförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

Paragrafen, som saknar motsvarighet i gällande lag, innehåller bestämmelser om tystnadsplikt vid tillsyn m. m. Bestämmelsen överensstämmer med 35 § i utredningens förslag.

När tillsyn, undersökningar och besiktningar enligt den nya lagen utförs av befattningshavare hos myndigheter i denna egenskap, gäller sekretesslagens bestämmelser om tystnadsplikt. En erinran härom har tagits upp i andra stycket. Den sekretess som närmast svarar mot tystnadspliktsregeln finns i 8 kap. 6 § sekretesslagen. Även bestämmelserna i 7 kap. 8 § nämnda

lag kan bli tillämpliga. För utomstående enskilda, som deltagit i tillsyn eller besiktning eller utfört undersökningar, gäller tystnadspliktsregeln i första stycket.

42 § Beslut i särskilda fall enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten. Beslut i frågor som avses i 27 § överklagas dock hos regeringen.

Föreskrifter om överklagande av en myndighets beslut enligt denna lag med stöd av ett bemyndigande enligt lagen meddelas av regeringen.

Beslut som meddelats enligt denna lag skall gälla omedelbart om inte annat bestäms.

Paragrafen har sin motsvarighet i 40 § utredningsförslaget.

Första och andra stycket överensstämmer i huvudsak med 29 § första, andra och tredje styckena 1958 års strålskyddslag.

Enligt paragrafen skall beslut i ett särskilt fall överklagas hos kammarrätten. Av andra stycket följer att rätten att överklaga ett beslut som meddelats med stöd av bemyndigande skall regleras i den författning som innehåller bemyndigandet.

Enligt tredje stycket gäller som huvudregel – i motsats till 1958 års strålskyddslag – att meddelat beslut skall gälla omedelbart om inte annat bestäms. En motsvarande reglering återfinns i lagen om kärnteknisk verksamhet.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

2. Genom denna lag upphävs strålskyddslagen (1958:110).

3. Bestämmelserna i 13 och 14 §§ skall ej tillämpas beträffande den som har upphört att bedriva verksamhet före ikraftträdandet.

4. Föreskrifter och beslut i särskilda fall som har meddelats med stöd av strålskyddslagen (1958:110) skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelser i denna lag. Den som vid ikraftträdandet är sådan godkänd föreståndare som avses i 4 § förstnämnda lag skall intill dess annat bestämts även därefter fullgöra de uppgifter som ankom på föreståndaren. Det som med stöd av samma lag föreskrivits om kompetenskrav för föreståndare skall gälla även annan som fullgör motsvarande uppgifter.

5. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrifter som har ersatts genom bestämmelser i denna lag tillämpas i stället de nya bestämmelserna. Lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete skall dock även efter ikraftträdandet gälla arbetstagare i sådant arbete som avses i 1 § första stycket strålskyddslagen (1958:110).

Punkterna 3 och 4

Den nya lagen skall tillämpas på alla givna tillstånd oavsett när de meddelats. Föreskrifter och beslut i särskilda fall som har meddelats med stöd av 1958 års strålskyddslag skall i framtiden anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelser i den nya lagen. Undantag skall dock göras beträffande de nya bestämmelserna om ansvar för radioaktivt avfall m. m. i 13 och 14 §§, som innebär en utvidgning i förhållande till vad som gällt tidigare. I

en särskild övergångsbestämmelse har det därför angetts att den nya strålskyddslagens bestämmelser rörande ansvar för radioaktivt avfall och tekniska anordningar som ej längre används i strålningsverksamhet inte skall tillämpas beträffande den som har upphört att bedriva sin verksamhet före lagens ikraftträdande.

Med den nya strålskyddslagen upphör skyldigheten att ha en särskilt godkänd föreståndare. I det till lagrådet remitterade förslaget förekom ingen särskild övergångsbestämmelse med anledning av föreståndarinstitutets upphörande eftersom en sådan inte ansågs nödvändig utöver punkt 4.

Lagrådet har i anslutning till denna fråga anfört följande:

I punkt 4 stadgas att föreskrifter och beslut i särskilda fall som har meddelats med stöd av strålskyddslagen (1958:110) skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelser i den nya lagen. Bestämmelserna om strålskyddsföreståndare enligt gällande strålskyddslag har inte fått någon motsvarighet i den nya lagen. Det är emellertid angeläget att någon oklarhet inte råder om vem som efter den nya lagens ikraftträdande har att svara för strålskyddsföreståndarens uppgifter. Vidare synes de kompetenskrav som är föreskrivna för föreståndare med stöd av nuvarande strålskyddslagen i fortsättningen böra gälla annan som fullgör motsvarande uppgifter. Med hänsyn härtill bör övergångsbestämmelserna i denna punkt kompletteras — — —.

Jag ansluter mig till lagrådets uppfattning. Övergångsbestämmelsen har kompletterats i enlighet med lagrådets förslag.

Punkt 5

I lagrådsremissen föreslogs ingen särskild bestämmelse rörande lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete.

Lagrådet har i anslutning härtill anfört följande:

Enligt punkten 5 skall, om det i lag eller annan författning förekommer hänvisning till föreskrifter som har ersatts genom bestämmelser i den nya lagen, de nya bestämmelserna tillämpas i stället. Lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete är tillämplig på "radiologiskt arbete", ett begrepp som definieras i 1 § i 1958 års strålskyddslag men som inte överförts till den nya lagen. Eftersom avsikten är att 1963 års lag i avbidan på särskild utredning tills vidare skall tillämpas på samma sätt som tidigare, bör punkten 5 kompletteras med en regel av innebörd att 1963 års lag skall även efter den nya strålskyddslagens ikraftträdande gälla arbetstagare i sådant arbete som avses i 1 § i 1958 års strålskyddslag.

Jag ansluter mig till vad lagrådet anfört. Övergångsbestämmelsen har därför kompletterats i enlighet med lagrådets förslag.

5.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel

1 och 7 §§

Ändringen i lagen om radioaktiva läkemedel såvitt avser uttrycket "radiologiskt arbete" är föranledd av att begreppet har utmönstrats i den nya strålskyddslagen. Den nya lydelsen medför ingen ändring i samordningen

mellan strålskyddslagen och lagen om radioaktiva läkemedel. Efter mönster i den nya strålskyddslagen har vidare uttrycket "idka handel" ersatts med "saluföra". Ändringen har berörts i avsnitt 2.6.2.

Prop. 1987/88:88

5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:821) om transport av farligt gods

4 §

Hänvisningarna i paragrafen har ändrats med hänsyn till dels att lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet har ersatt atomenergilagen (1956:306) och dels med hänsyn till den nya strålskyddslagen.

5.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet

3 §

Hänvisningen i paragrafen har ändrats med hänsyn till den nya strålskyddslagen.

5.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1985:426) om kemiska produkter

3 §

Hänvisningen i paragrafen har ändrats med hänsyn till den nya strålskyddslagen.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta *dels* de av lagrådet granskade förslagen till

1. strålskyddslag,
 2. lag om ändring i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel,
- dels* förslagen till

3. lag om ändring i lagen (1982:821) om transport av farligt gods,
4. lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,
5. lag om ändring i lagen (1985:426) om kemiska produkter.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning intagen i betänkandet SOU 1985:58 Ny strålskyddslag

Sammanfattning

Bakgrund

De risker som är förenade med joniserande strålning har varit kända sedan början av detta sekel. Kunskapen om sambandet mellan strålningens egenskaper och verkningar bidrog till att det mycket snart i arbetarskyddslagstiftningen infördes skyddsregler, som syftade till att minska omfattningen av grava skador och förstadier till allvarliga skador.

Genom 1941 års lag om tillsyn å radiologiskt arbete m. m. infördes för första gången i Sverige en reglering som tog hänsyn till de särskilda riskförhållanden m. m. som följer av handhavande med röntgenstrålar och radioaktiva ämnen inom framför allt sjukvården.

I den strålskyddslag som tillkom år 1958 och som alltjämt är gällande infördes krav på tillstånd för och tillsyn över i princip alla strålkällor som alstrar joniserande strålning och som användes i radiologiskt arbete. Med joniserande strålning avsågs strålning från radioaktivt ämne, röntgenstrålning och till sin biologiska verkan likartad strålning. I begreppet radiologiskt arbete innefattas arbete med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, avsedd att utsända joniserande strålning, och arbete vid kärnteknisk anläggning.

Lagens utgångspunkt angavs vara att bereda skydd mot strålningsskador för alla människor och för djur, som underkastades radiologisk undersökning eller behandling i veterinärmedicinskt syfte. Strålskyddslagen syftar däremot inte till att skydda mot strålskador på döda ting eller att vidta åtgärder till skydd för djurliv utanför veterinärmedicinsk undersökning och behandling eller växter, i vidare mån än vad skyddet mot strålskador på människor kräver.

Strålskyddslagen har — med undantag av smärre ändringar — gällt oförändrad sedan dess tillkomst vad avser joniserande strålning. En väsentlig ändring av lagen företogs emellertid år 1976 då tillämpningsområdet utvidgades till att kunna gälla också icke-joniserande strålning. Bakgrunden till lagändringen var den kraftiga expansion av den icke-joniserande strålningens användning som skett under de föregående decennierna. 1976 års komplettering av strålskyddslagen avseende icke-joniserande strålning innebar inte någon ändring av de skyddsintressen som angavs vid lagens tillkomst. Skyddsintresset är således alltjämt väsentligen koncentrerat till skyddet av människan.

Grundläggande för det svenska strålskyddet är i stor omfattning också de normer och rekommendationer som utarbetats i olika internationella samarbetsorgan. Sverige har sedan lång tid tillbaka engagerat sig starkt i detta arbete. I flera avseenden har Sverige därutöver egna och längre gående skyddsregler.

Allmänna utgångspunkter

Det grundläggande intresset bakom strålskyddslagstiftningen, nämligen att så långt som möjligt förebygga strålskador, har tillgodosetts effektivt under den nu mer än femtioåriga strålskyddsverksamheten i Sverige. Akuta strålskador är numera sällsynta i vårt land. Strålskyddsinsatserna på den joniserande strålningens område har därför alltmåra kunnat inriktas mot andra skadeformer, såsom fosterskador och s. k. sena skador (cancer och förändringar i arvsmassan). För icke-joniserande strålning är strålskyddet inriktat på att förhindra akuta skador, främst förhindrande av termiska skador på öga och hud.

Sett till olika strålfaktorer i dess helhet i dagens samhälle kan vidare noteras att antalet människor – arbetstagare, patienter och övriga – som utsätts för påverkan har ökat. Strålningsriskerna är inte längre koncentrerade enbart till strålning från radioaktiva ämnen och apparater m. m. som utsänder joniserande eller icke-joniserande strålning och till arbeten med sådana apparater och ämnen. Också påverkan från s. k. naturlig strålning, såsom radon i bostäder och gruvor samt i naturen förekommande radioaktiva ämnen, har uppmärksamats och fått ökad aktualitet, liksom problemen om samverkan mellan miljön och strålningens effekter över huvud taget. En av de viktigaste uppgifterna för strålskyddet i detta sammanhang är att begränsa en framtida total strålmiljö från ett stort antal källor som var och en ger mycket litet bidrag i en samlad riskbedömning.

Sammanfattningsvis kan sägas att kunskapen om hälsoriskerna föranleda av strålning efter hand har vuxit, men samtidigt att intresseområdet när det gäller eventuella skadeverkningar från olika former av strålning vidgats alltmåra och bl. a. kommit att omfatta många svårbedömbara frågor om långtidseffekter på människan och över huvud taget på det ekologiska systemet i miljön. Steg för steg har således ett vidare betraktelsesätt vunnit insteg under senare år i fråga om strålningsmiljön.

Utredningen anser mot denna bakgrund att det finns skäl att ompröva den nuvarande lagstiftningens konstruktion och materiella innehåll och syfte med sikte på att åstadkomma regler som svarar mot nya förhållanden och en ändrad grundsyn på strålskyddets uppgifter och metoder.

Huvudmålet för strålskyddet i en ny lagstiftning måste givetvis vara att, liksom hittills, skapa sådana förhållanden att alla människor skyddas till liv och hälsa mot strålningens skadliga effekter. Skyddsverksamheten måste således bedrivas genom förebyggande åtgärder mot strålningsskador. Enligt utredningens mening bör en ny strålskyddslag inte begränsas till huvudsakligen ett skydd för människan. Också effekter på växter och djurlivet bör inrymmas i lagen, liksom effekten på miljön i övrigt.

En särskild fråga är om lagstiftningen bör skilja mellan joniserande och icke-joniserande strålning. Enligt utredningen torde det med hänsyn till kunskapssituationen beträffande den icke-joniserande strålningen och den tekniska utvecklingen på det området knappast vara tillfredsställande att i en ny lagstiftning om strålskyddet bibehålla den nuvarande skillnaden mellan joniserande och icke-joniserande strålning. Utredningen förordar

därför att en ny lagstiftning på strålskyddsområdet görs generellt tillämplig på alla former av strålning, såväl joniserande som icke-joniserande strålning, inkl. s. k. parasitär strålning och naturlig strålning.

Det framstår för utredningen fortfarande som angeläget att huvudansvaret för strålskyddet i en ny strålskyddslag är samlat hos en central strålskyddsmyndighet och att denna tillförsäkras erforderlig kapacitet för att kunna fullfölja sin centrala funktion som strålskyddsexpert. Denna uppgift har sedan lång tid tillbaka åvilat statens strålskyddsinstitut (SSI). Utredningen anser att SSI även i fortsättningen skall vara den centrala strålskyddsmyndigheten. Denna roll för SSI bör enligt utredningen betonas. I egenskap av expertmyndighet på strålningsområdet bör strålskyddsmyndigheten i större utsträckning inrikta sin verksamhet på övergripande frågor, såsom att ange gränsvärden och högsta tillåtna mängder av radioaktiva ämnen som får användas vid strålningsverksamhet och att i övrigt ha befogenhet att meddela föreskrifter till förebyggande av strålskador i arbetslivet och för den enskilde, liksom för skydd av djurlivet och miljön i övrigt.

En ny lagstiftning på strålskyddsområdet bör emellertid samtidigt utgå från att det direkta ansvaret för en god strålmiljö och för att ett effektivt strålskydd upprätthålls och fortlöpande förbättras vilar på den som bedriver strålningsverksamhet samt på tillverkare och försäljare av strålningskällor. Härill bör knytas aktsamhetsregler som bör åvila anställda och andra som är verksamma på detta område.

Utredningen anser det möjligt att i en ny lagstiftning ålägga den för strålningsverksamheten ansvarige att i större omfattning än f. n. svara för strålskyddet.

En effektiv tillämpning av strålskyddslagen måste givetvis i den omfattning som strålskyddsintresset motiverar det säkras genom krav på tillstånd för befattning med radioaktiva ämnen och innehav av apparater och annan utrustning för strålningsverksamhet samt tillsyn häröver. Den tekniska utvecklingen har lett till att den vanligen förekommande strålapparaturen i allt större omfattning serietillverkas i godtagna standardutföranden. Att i dessa fall alltid upprätthålla ett krav på en formell, individuell tillståndsprövning av SSI vid varje enskilt förvärv eller innehav framstår som både tidskrävande och obefogat. En lämpligare ordning synes enligt utredningen vara att så långt möjligt, utan att äventyra strålskyddsintresset, flytta fram kontrollen till tillverkar- och försäljningsleden, dvs. att krav ställs på provning och typgodkännanden, tekniska föreskrifter av generell karaktär samt en utvidgning av möjligheten till generella tillstånd för angivna utövargrupper. På så sätt kan SSI avlastas från ett numerärt stort antal ärendegrupper samtidigt som SSI:s resurser vad gäller den formella tillståndsprövningen kan koncentreras till de delar av strålningsverksamheterna där starka strålkällor används eller där det förekommer särskilt svårbedömbara skyddsåtgärder eller behov av individuellt utformat strålskydd. En sådan ordning för förprovningssystemet tillgodoser också intresset att SSI kan verka för de övergripande och mera centrala strålskyddsfrågorna.

När det gäller tillsynsreglernas utformning i en ny lagstiftning bör enligt

utredningen särskilt beaktas den utbyggnad av tillsynsorgan som numera skett inom de huvudområden där strålningsverksamhet förekommer. Främst gäller det tillsynen inom arbetslivet som sker genom arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, yrkesinspektionen. Av betydelse är också den tillsyn på hälso- och sjukvårdsområdet som centralt utövas av socialstyrelsen samt den regionala tillsyn över vissa hälsorisker i bostäder, vård- och samlingslokaler m. m. – mot uppkomsten av sanitär olägenhet – som enligt hälsoskyddslagen utövas av länsstyrelsen och lokalt av kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder. Dessa organ har var och en inom sitt område en viktig tillsynsfunktion. Det synes vara en väsentlig uppgift att så långt det är möjligt och utan att eftersätta strålskyddsintresset få till stånd ett integrerat tillsynssystem.

Lagens tillämpningsområde m. m.

Den föreslagna lagens syfte är att skydda människor och miljö mot skadlig verkan av strålning. Innebörden härav är, att strålskyddet inte längre skall begränsas till skydd av människor och djur, som underkastas veterinärmedicinsk behandling eller undersökning. Avsikten är, att även effekter på växter och annat djurliv skall inrymmas i lagen liksom skydd av miljön i övrigt.

En nyhet i lagförslaget är att lagen – utan särskilt förordnande – omfattar såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Lagens tillämpningsområde omfattar även strålning från naturliga strålkällor.

Med joniserande strålning avses sådan strålning som är så energirik att den vid passage genom materia förmår frigöra elektriska laddningar och på så sätt skada levande celler.

Med icke-joniserande strålning avses framför allt strålning inom den lågenergetiska delen av det elektromagnetiska spektret. I lagförslagets definition anges optisk strålning, radiofrekvent strålning och lågfrekventa elektriska och magnetiska fält. Till icke-joniserande strålning hänförs även ultraljud.

Definitionerna av joniserande resp. icke-joniserande strålning har i övrigt utformats så att skyddet mot strålning skall kunna tillvaratas alltefter som kunskapen om dess risker blir kända.

En principiell nyhet i lagförslaget är att regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, SSI ges möjlighet att meddela föreskrifter till allmän efterrättelse till skydd mot eller kontroll av strålning i olika avseenden. Enligt bestämmelsen kan föreskrifter meddelas om bl.a. provning, tekniska krav, dosgränser, arbetsrutiner och märkning.

En nyhet i lagförslaget är vidare att regeringen eller, efter bemyndigande, SSI ges möjlighet att i föreskrift meddela förbud mot att använda en viss strålkälla.

Enligt den nuvarande strålskyddslagen kan regeringen eller, efter bemyndigande, SSI föreskriva att radioaktiva ämnen eller röntgenutrustning eller annan teknisk anordning avsedd att sända ut joniserande strålning skall undantas från tillämpningen av lagen eller vissa bestämmelser i lagen. En motsvarande regel föreslås i den nya lagen. Bestämmelsen, som har

utvidgats till att omfatta även icke-joniserande strålning, ger möjlighet att bestämma en nedre gräns för strålskyddslagens tillämpningsområde. Från strålskyddssynpunkt harmlösa mängder av radioaktivitet och ofarliga tekniska anordningar kan helt undantas från strålskyddslagens tillämpningsområde. Bestämmelsen ger också möjlighet att endast delvis sätta strålskyddslagens regler ur spel.

Allmänna skyldigheter

Enligt utredningen bör de allmänna skyldigheter, som i en ny strålskyddslag behövs för strålskyddets iakttagande, utformas i nära anknytning till de bestämmelser som gäller inom arbetsmiljöområdet.

Den som bedriver strålningsverksamhet bör enligt utredningen i en ny lag åläggas att vidta alla de åtgärder som behövs för att med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs hindra eller motverka skada på människor eller i miljön. I denna skyldighet ligger att strålningsverksamheten planläggs och anordnas så att det skapas bästa möjliga strålskydd och att verksamheten bedrivs under betryggande och tillfredsställande former med hänsyn till dess natur. Strålskyddet skall också stå i rimlig överensstämmelse med den tekniska och metodologiska utvecklingen och förbättras i takt med de möjligheter utvecklingen medger.

En viktig del i strålskyddet är enligt utredningens mening också att lokaler, apparater och andra tekniska anordningar samt skyddsutrustning som används i strålningsverksamhet fortlöpande kontrolleras och underhålls väl. Detta ansvar bör ingå i de skyldigheter som verksamhetshavaren har att iaktta. Han skall således inom ramen för tillgängliga kontrollmetoder och kunskaper förvissa sig om att den tekniska apparaturen och andra anordningar som används är godtagbara från strålskyddssynpunkt.

En annan och viktig sida av strålskyddets tillvaratagande är enligt utredningens mening att den som är sysselsatt i strålningsverksamhet genom tydliga och förståeliga instruktioner, skyltar eller på annat sätt får en god kännedom om de förhållanden under vilka verksamheten bedrivs och upplyses om de risker som kan vara förknippade med strålningen.

När det gäller den som är sysselsatt i strålningsverksamhet har till den nya lagen överförts de nuvarande bestämmelserna om skyldighet att använda förefintliga strålskyddsanordningar, noga följa givna föreskrifter samt i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att tillvarata strålskyddet.

En aktsamhetsregel i fråga om undersöknings- och märkningsskyldighet beträffande radioaktiva ämnen har också tagits upp i lagförslaget.

De nuvarande bestämmelserna om tillverkares, försäljares och installatörers allmänna skyldigheter i fråga om strålskyddet föreslås också överföras i en ny lagstiftning. Liksom f. n. bör alltså gälla att berörda kategorier är skyldiga att svara för att en apparat eller anordning, när den avlämnas för att tas i bruk eller utställs till försäljning eller i reklamsyfte, är försedd med nödvändig strålskyddsutrustning och även i övrigt erbjuder betryggande säkerhet mot skada på människor eller i miljön. Vidare skall uppgifter av betydelse från strålskyddssynpunkt lämnas genom märkning eller på

annat lämpligt sätt. Den som installerar anordningen bör, liksom enligt de nuvarande bestämmelserna, svara för att strålskyddsutrustning som hör till anordningen sätts upp och att övriga åtgärder från strålskyddssynpunkt efterföljs. Bestämmelsen har utvidgats till att omfatta också underhållsarbete.

Patientskyddet inom hälso- och sjukvården

På strålskyddsområdet intar skyddet av patienter en särställning. I samband med radiologisk undersökning och behandling utsätts en patient för en avsiktlig bestrålning. Stråldoserna kan variera avsevärt beroende på vad för slag av behandling eller undersökning det rör sig om.

Allmänt gäller som en av strålskyddets huvudprinciper inom hälso- och sjukvården (inkl. tandvården) att en – med hänsyn till kravet på undersökningarnas resultat – optimerad stråldos skall komma till användning. Det innebär att den totala dosbelastningen skall vara så låg som möjligt, att så få personer som möjligt bestrålas och att kostnaderna för strålskyddsåtgärderna blir rimlig. Motsvarande synsätt gäller inom veterinärmedicinen.

Utredningen konstaterar att frågan om strålskyddet inom hälso- och sjukvården utmärks av stor komplexitet. En klar ansvarsmässig gränsdragning föreligger dock genom att det är den för en viss undersökning eller behandling ansvarige läkaren som har att ta till vara patientens säkerhet. Det är således läkaren – i förekommande fall i samarbete med sjukhusfysiker, ingenjörer m. fl. – som i det enskilda fallet svarar för avvägningen mellan strålningens skadeverkningar och det medicinska resultatet som avses uppnås. Det är också läkaren som har ansvaret för att minsta möjliga stråldos till patienten kommer till användning. Motsvarande gäller i fråga om tandvården. Den närmare regleringen av detta ansvar för sjuk- och tandvårdspersonalen sker genom hälso- och sjukvårdslagstiftningen och står under tillsyn av socialstyrelsen.

För övergripande strålskyddsfrågor rörande strålskador och risker, tekniska och fysikaliska anordningar och apparater, strålskyddets utformning och användning m. m. svarar enligt nuvarande ordning strålskyddsmyndigheten (SSI) med stöd av strålskyddslagstiftningen. I den mån dessa frågor berör medicinska arbetsmetoder eller apparaternas utnyttjande sker samråd med socialstyrelsen.

Även om kunskaperna och kompetensen i strålskyddsfrågor på sjukvårdssidan numera är mycket hög bör nyssnämnda uppgifter som tillagts SSI för att värna om strålskyddet för patienter bibehållas. Det krävs enligt utredningen, bl. a. för att ta tillvara patientskyddet, en samlad och övergripande bedömning av strålningseffekter från olika källor. Den tekniska och fysikaliska kunskap som SSI har samlad inom sig på olika områden där strålning utnyttjas är av värde också på hälso- och sjukvårdsområdet. Med hänsyn till det flertal nya radiologiska tekniker och metoder som under senare år introducerats, synes för övrigt behovet av ett övergripande och fortlöpande arbete från SSI:s sida i syfte såväl att utöva kontroll av det tekniska utförandet som att kritiskt värdera de nya teknikerna och metoderna ur strålskyddssynvinkel framstå som allt viktigare.

Skyddet av patienter – liksom av djur i veterinärmedicinska sammanhang – mot såväl joniserande som icke-joniserande strålning synes utredningen så väsentlig att en erinran härom bör göras i en ny strålskyddslag. I lagförslaget anges att stråldosen vid bestrålning av en människa eller ett djur i undersöknings- eller behandlingssyfte skall vara anpassad till undersökningens eller behandlingens syfte och avsedda resultat.

Ansvar för radioaktivt avfall m. m.

I den nu gällande strålskyddslagen finns ingen bestämmelse om hantering och omhändertagande av radioaktiva avfallsprodukter från verksamhet som regleras enligt strålskyddslagen. Indirekt kan dock SSI genom villkor och föreskrifter ställa krav på avfallets hantering ur strålskyddssynpunkt.

En utgångspunkt för regleringen av ansvaret beträffande sådant radioaktivt avfall som uppkommer vid verksamheter utanför kärnenergiområdet bör enligt utredningen vara att ett motsvarande ansvar skall vila på en tillståndshavare enligt strålskyddslagen som genom den nya lagen om kärnteknisk verksamhet åvilar en tillståndshavare enligt den lagen. Samma krav bör således gälla på allt radioaktivt avfall, oavsett det härrör från kärnteknisk eller annan verksamhet.

I lagförslaget föreslås att den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med radioaktivt ämne skall svara för att de åtgärder vidtas som erfordras för att på ett från strålskyddssynpunkt tillfredsställande sätt hantera och, när det behövs, slutförvara i verksamheten uppkommet radioaktivt avfall.

Sådant radioaktivt, icke-kärnenergianknutet avfall som innebär långsiktiga risker avses bli omhändertaget enligt de riktlinjer som fastlagts för kärnavfallet. Kontrollen av att en samordnad avfallshantering beträffande det kärnenergi- och det icke-kärnenergianknutna avfallet kommer till stånd bör ingå i SSI:s uppgifter. Utredningen föreslår således att i en ny strålskyddslag anges att SSI efter regeringens bemyndigande äger föreskriva hur avfallsprodukter utanför kärnenergiområdet skall hanteras och slutförvaras.

En fråga av likartad typ som hanteringen av radioaktivt avfall är kasserandet av utrustning som kan utsända strålning. En röntgenstrålkälla kan t. ex. innebära en fara genom att anslutas till det elektriska nätet. Utredningen föreslår med hänsyn härtill en bestämmelse om att kasserad apparatur som kan utsända farlig strålning skall oskadliggöras när den inte längre skall användas i strålningsverksamhet och att ansvaret härför åligger verksamhetshavaren. Närmare föreskrifter om vilken typ av apparat och hur apparaten skall oskadliggöras bör anges av SSI efter regeringens bemyndigande.

Tillståndsmyndighet

Enligt utredningen finns ej skäl att i en ny strålskyddslag förutsätta annan prövningsinstans än den nu gällande. Tillståndsfrågor föreslås således liksom hittills handhas av SSI.

Vad gäller joniserande strålkällor bör enligt utredningen till en ny strålskyddslag överföras de nu gällande bestämmelserna om tillstånd till och tillsyn över radiologiskt arbete samt innehav av röntgenutrustning eller annan teknisk anordning som är avsedd att sända ut joniserande strålning. Till en ny strålskyddslag bör också överföras de nuvarande tillstånds- och tillsynsbestämmelserna beträffande handel m. m. med radioaktiva ämnen. Bestämmelsen föreslås utvidgas till att omfatta även tillverkning, transport och annan befattning med radioaktivt ämne.

Som tidigare sagts bör en ny strålskyddslag vara tillämplig också på icke-joniserande strålning. En annan fråga är emellertid lämpligheten av att som huvudregel uppställa krav på tillstånd i fråga om apparater eller andra tekniska anordningar som avger icke-joniserande strålning på motsvarande sätt som utredningen förordar för det joniserande området.

Utredningen anser det inte vara en framkomlig väg att i en ny strålskyddslag uppställa ett principiellt krav på tillstånd för apparater och anordningar som avger icke-joniserande strålning. Endast i de fall särskilda skäl föreligger för en tillståndsprövning bör krav på tillstånd uppställas. I övrigt bör strålskyddet på detta område från SSI:s sida – i förekommande fall i samverkan med andra berörda myndigheter – tillvaratas genom föreskrifter rörande strålkällan och dess användning, såsom krav på godkännande (typgodkännande) av viss materiel, regler för handhavande av vissa källor (kompetenskrav, arbetsrutiner, gränsvärden m. m.) samt möjlighet att meddela förbud mot användning av en viss strålkälla. Utredningen fäster i detta sammanhang också särskild vikt vid det ansvar för strålskyddets tillvaratagande som föreslås åvila en verksamhetshavare m. fl. även i fråga om icke-joniserande källor.

De bestämmelser om tillstånd och tillsyn som utredningen förordar avser dels enligt den nuvarande terminologin radiologiskt arbete, dels innehav m. m. av radioaktiva ämnen, dels innehav av utrustning eller annan teknisk anordning som sänder ut joniserande resp. icke-joniserande strålning. Med hänsyn bl. a. till att utnyttjandet av strålningen inte längre kan anses ha sin tyngdpunkt inom sjukvården bör enligt utredningen begreppet radiologiskt arbete utmönstras.

Enligt gällande strålskyddslag krävs ej tillstånd för import av eller handel med anordningar som kan sända ut strålning. Ett tillståndskrav i detta fall medger emellertid enligt utredningen en kontroll av de apparater som importeras eller förmedlas och härigenom en lättnad i prövningen av innehavartillstånden, liksom en möjlighet för SSI att på ett tidigt stadium ställa behövliga föreskrifter och villkor. Utredningen anser därför att tillståndsbestämmelserna i en ny strålskyddslag bör utvidgas till att omfatta också import av och handel med strålningsapparater för vilka tillståndsplikt föreligger. I förslaget föreslås vidare krav på tillstånd för installations- och underhållsarbete beträffande sadana apparater.

Tillståndsprövningen enligt den nu gällande strålskyddslagen är i princip individuell. Varje tillstånd skall hänföras till en viss brukare och avse en viss strålkälla eller arbetsenhet. Denna huvudprincip i lagen var vid tiden för dess tillkomst i och för sig naturlig med hänsyn till att kunskaperna om

strålning och om strålningens potentiella risker i flera fall var små hos dem som bedrev strålningsverksamhet och att antalet strålningsapparater och verksamhetsområden var förhållandevis begränsat. Vissa lättnader i den individuella tillståndsprövningen anvisas dock i lagen. För viss yrkesgrupp eller för vissa inrättningar, institutioner eller företag kan generella tillstånd meddelas. Genom att tillhöra viss yrkesgrupp eller utgöra viss typ av organisation anses tillståndshavaren kvalificerad att bedriva viss närmare angiven verksamhet med strålning. I särskilda föreskrifter anges de subjekt som medges generellt tillstånd samt tillståndets omfattning.

Vid bedömningen av tillstånds- och tillsynsförfarandet i en ny strålskyddslag anser utredningen det väsentligt att säkerställa ett heltäckande kontrollsystem i alla led av en strålkällas handhavande. Systemet med individuell tillståndsprövning och en direkt tillsyn genom SSI bör i första hand koncentreras till de områden där det är påkallat med hänsyn till strålkällans farlighet och där särskilda krav på kompetens m. m. måste ställas på verksamhetshavaren. I övriga fall bör andra vägar kunna komma i fråga som är anpassade till rådande förhållanden. Av särskilt intresse är därvid att ersätta den individuella tillståndsprövningen med en förhandsprövning genom typgodkännande, tekniska föreskrifter e. d. om strålskyddet, kombinerat med generellt tillstånd.

Enligt utredningen bör således systemet med generella tillstånd vidareutvecklas. Förutsättningar härför föreligger inom de delar av hälso- och sjukvården där kompetens finns i strålningsfrågor, särskilt vad gäller apparater som används i undersökningssyfte. Detsamma gäller i fråga om mindre mängder av radionuklider med lägre radiotoxicitet. Också i fråga om de mindre farliga industriapparaterna föreligger enligt utredningen förutsättningar att meddela generella tillstånd. Generellt tillstånd skall kunna meddelas de yrkesgrupper m. fl. som anges i den nuvarande strålskyddslagen. Med hänsyn till att det är landstingskommunerna som har ansvaret för den offentliga hälso- och sjukvården, bl. a. för vårdmetoder och medicinsk utrustning, föreslår utredningen att generellt tillstånd skall kunna meddelas också till hälso- och sjukvårdshuvudmännen.

Tillsynen från SSI:s sida i de fall generella tillstånd medgetts, bör ske i andra former än genom direkta inspektioner. Det bör t. ex. vara möjligt för SSI att utöva tillsyn genom övergripande kontroller, såsom kontroll av viss apparattyp eller branschinriktad tillsyn, samt genom stickprovskontroller, kontroller på begäran av en verksamhetshavare etc.

Lagförslaget innehåller även en bestämmelse enligt vilken SSI:s möjlighet att delegera tillsynsverksamheten utvidgas. Enligt den föreslagna regeln skall SSI kunna överlåta till annan myndighet eller åt kommun att i visst avseende utöva tillsynen.

Enligt utredningen bör strålskyddskontrollen av anordningar med såväl joniserande som icke-joniserande parasitär strålning i första hand, liksom f. n. grundas på ett provningsförfarande och på generella strålskyddsföreskrifter till tillverkare. Detta förfarande synes lämpligast att tillämpa beträffande anordningar som används i konsumentledet. Beträffande större anläggningar med parasitär röntgenstrålning föreslås en regel som medger SSI att uppställa krav på tillstånd och att utföra kontrollmätningar och utöva tillsyn i övrigt.

F. n. sker viss typprovning hos SSI vad avser strålskyddet i industriapparater, brandvarnare, rökdetektorer och konsumentartiklar. För sollampor och lasrar utförs typprovning av riksprovplats, medan det för andra anordningar som omfattas av strålskyddslagen f. n. inte sker någon systematisk typkontroll av de apparater som förekommer på den svenska marknaden.

Förfarandet med typgodkännande av lasrar och sollampor har medfört att SSI kommit ifrån en formell, numerärt mycket omfattande tillståndsprövning. Skäl talar enligt utredningen för att någon form av förhandskontroll bör kunna användas även beträffande anordningar med radioaktiva strålkällor, t. ex. massproducerade konsumentartiklar. En sådan förhandskontroll tillvaratas bäst genom obligatoriskt typgodkännande, men kan också ske i andra former, såsom teknisk granskning av strålskyddet baserad på internationella provningsresultat eller i vissa fall på tillverkarens testvärden.

Åtskilliga typer av apparater som utsänder joniserande strålning och som används inom industrin för bl. a. övervakningar av processer och mätningar får enligt utredningen anses vara ett exempel på anordningar som lämpar sig för förhandskontroll. De förekommer i stort antal och är i flera fall standardiserade.

Förutom för lasrar och sollampor har SSI inte föreskrivit krav på typgodkännande beträffande apparater för medicinskt bruk. Någon typprovning förekommer sålunda inte av den röntgenutrustning som används på sjukhus, av privatläkare, tandläkare eller veterinärer. Inte heller sker typgodkännande från strålskyddssynpunkt av de ultraljudsapparater som används i undersöknings- eller behandlingsyfte. En viss förhandsprövning sker dock genom internationellt standardiseringsarbete och genom insatser av Spri och Spri-Ma.

En sammanfattande bedömning av förprovningssituationen vad gäller medicinsk apparatur är att det torde vara värdefullt att införa någon form av förhandskontroll av serietillverkade apparater. Det är emellertid enligt utredningen långt ifrån självklart att föreskriva förhandskontroll över hela området.

Ett typprovning förfarande, alternativt annan form av förhandskontroll, bör i första hand övervägas beträffande apparater och utrustningar som används utanför den direkta sjukhusorganisationen. Det är mera tveksamt om en sådan kontroll skall behöva förekomma inom sjukhusvården. Skäl talar dock för att ett obligatoriskt system införs, åtminstone på sikt. Utredningen lämnar inget närmare förslag om förhandskontroll, utan överlämnar åt ansvariga myndigheter att bestämma om det. Dessa frågor är nämligen i hög grad beroende av tekniska förutsättningar, provningsresurser, omfattningen av strålkällor m. m.

I lagförslaget kommer provningsinstitutet till uttryck genom en bestämmelse som medger regeringen eller, efter bemyndigande, SSI att meddela föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning till skydd mot eller kontroll av strålning.

Behovet av strålskyddsföreståndare

Enligt utredningen ter det sig oegentligt att i lag uppställa krav på en särskild föreståndare med uppgifter som i sig ingår i tillståndshavarens ansvar. Snarare gäller frågan om ansvaret för strålskyddet på en arbetsplats hur den interna delegationen av skyddsansvaret är ordnat, motsvarande vad som gäller fördelningen av andra ansvarsfrågor på en arbetsplats. Det synes också vanskligt att i lag konstruera ett särskilt ansvarssystem för strålskyddet jämsides med de ansvarsregler som i övrigt gäller enligt arbetsmiljölagen och annan lagstiftning, såsom ansvarsreglerna för hälso- och sjukvårdspersonal i t. ex. lagen om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m. fl.

Såväl med hänsyn till de skilda kompetenskrav som behövs inom olika verksamhetsområden och kontrollen häröver som med hänsyn till tillståndshavarens ansvar för sin verksamhet anser utredningen att kontrollen av att strålskyddet kan iakttas inom en verksamhet bör regleras på annat sätt än genom ett i lag uppställt krav på föreståndare. Utgångspunkten bör vara att ansvaret för att den erforderliga kompetensen finns åligger verksamhetshavaren. I lagförslaget har därför strålskyddsföreståndarinstitutet utmönstrats.

För att ge SSI möjlighet att bedöma kompetensfrågan bör enligt utredningen en verksamhetshavare kunna åläggas att i en ansökan om tillstånd ange sin kompetens för den sökta verksamheten eller kompetensen hos den till vilken strålningsarbetet är delegerat. SSI kan därvid under ärendets prövning eller i tillståndsbeslutet ställa krav på de kompletteringar i fråga om utbildning eller liknande kompetenskrav som behövs av säkerhetsskäl. För särskilt strålskyddskrävande verksamheter kan det vid tillståndsprövningen också vara påkallat att närmare granska den lokala strålskyddsorganisationen och att ge anvisningar för skyddsarbetet, utse kontaktman med SSI osv.

Utredningen framhåller även att SSI i generella föreskrifter för en verksamhet kan ange de kompetenskrav m. m. som SSI anser nödvändiga. Detta förfarande torde i första hand vara tillämpligt när kompetenskrav behöver uppställas som förutsättning för generella tillstånd.

Läkarundersökning

Utredningen konstaterar att det grundläggande syftet med läkarundersökning, nämligen att om möjligt förhindra strålskador, fortfarande gäller. Utredningen finner därför och med hänsyn till Sveriges åtaganden enligt internationell överenskommelse att det föreligger behov av regler om läkarundersökning även i en ny strålskyddslag. Med hänsyn till olika strålslags verkningar och de medicinska, vetenskapliga fakta som vid varje tidpunkt föreligger anser utredningen att strålskyddsmyndigheten även i fortsättningen bör få bemyndigande att utfärda de närmare föreskrifter som behövs för förebyggande läkarundersökning och viss periodisk undersökning samt för åtgärder när tecken på strålskada uppkommit eller misstanke därom föreligger.

Utredningen föreslår att en bestämmelse införs om absolut förbud mot att sysselsätta en minderårig som inte har fyllt 16 år i verksamhet som är förenad med joniserande strålning. Någon bestämmelse motsvarande den som nu återfinns i 12 § strålskyddslagen rörande arbetstagare under 18 år föreslås inte. Enligt utredningens mening bör det vara möjligt att tillvarata skyddet av underåriga arbetstagare genom generella föreskrifter rörande dosgränser m. m.

Naturlig strålning

Problemen kring den naturliga strålningen, i synnerhet vad gäller radon i bostäder, är av en mycket komplex natur och kräver insatser från flera olika myndigheter. Huvudansvaret för faktiska åtgärder som krävs till skydd mot radon i bostäder ligger enligt utredningen främst på socialstyrelsen och planverket samt vad gäller skyddet mot radon i arbetsmiljön, dvs. i gruvor, bergum m. m. på arbetarskyddsstyrelsen. De uppgifter som föreslås åligga SSI i dessa frågor och som i viss utsträckning redan ombesörjs av SSI bör i första hand vara

- målinriktad forskning och uppföljning av den internationella utvecklingen,
- riskbedömning och principer för riskhantering,
- rekommendationer angående aktivitets- och dosgränser för vidtagande av vissa åtgärder,
- att verka för utveckling och standardisering av mätteknik och mätmetoder samt att ha möjlighet att ställa krav på provning och kontroll av mätteknik och utrustningar,
- rådgivning och information om skador som kan orsakas av den naturliga strålningen.

Behövliga, samlade åtgärder i fråga om radon bör i praktiken genomföras i samarbete mellan dessa myndigheter. Huruvida därvid strålskyddskraven ingår i en samlad föreskrift eller rådgivning som utges av någon annan berörd förvaltningsmyndighet eller separat av SSI i en generell föreskrift är en lämplighetsfråga som i samråd bör avgöras mellan de berörda myndigheterna. Samma ordning bör tillämpas i fråga om behövlig rådgivning och information om annan naturlig joniserande och icke-joniserande strålning.

Påföljd m. m.

Enligt utredningens mening bör påföljdsbestämmelserna för en verksamhetsutövare och övriga som har skyldighet att iaktta strålskyddet utformas på motsvarande sätt som enligt nu gällande strålskyddslag, dvs. för straffpåföljd bör krävas att ett uttryckligt villkor i tillståndet eller en föreskrift för verksamheten har åsidosatts. Vidare är det enligt förslaget straffbart att inte iaktta vad en tillsynsmyndighet begär i samband med tillsynen. Vid

försummat strålskydd bör återkallelse av tillståndet, liksom f. n., kunna ske.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 1

Utredningen betonar att ett vitesföreläggande kan vara effektivt och tidsbesparande för att få en verksamhetshavare att företa en viss åtgärd eller underlåta visst handhavande för att villkor eller föreskrift skall följas eller för att strålskyddet i övrigt skall uppfyllas. Utredningen föreslår därför att möjligheten till vitesföreläggande utvidgas i förhållande till gällande strålskyddslag.

SSI och dess samverkan med andra myndigheter

Enligt utredningen är det angeläget att huvudansvaret för strålskyddet, liksom f. n., är samlat hos en central strålskyddsmyndighet (SSI) och att denna myndighets resurser kan disponeras så att den centrala funktionen som expertorgan kan fullföljas. Endast med den uppläggningsen ser utredningen det som möjligt att få en samlad överblick av och samordning i strålskyddsarbetet.

Till de uppgifter som enligt utredningen är väsentliga för SSI i egenskap av en central strålskyddsmyndighet hör att utarbeta råd eller föreskrifter om åtgärder till förebyggande av strålskador i arbetslivet och för den enskilde och i miljön. Betydelsefullt är därvid frågor om mätteknik, riskbedömning och dosgränser. Grunden för denna verksamhet är att ett målinriktat forsknings- och utvecklingsarbete bedrivs och att kunskaperna och erfarenheterna om strålskyddet följs upp. Inte minst viktigt i detta sammanhang är att SSI deltar i det internationella samarbetet i strålskyddsfrågor och att SSI i sina föreskrifter beaktar och omsätter till svenska förhållanden de överenskommelser och rekommendationer som Sverige ratificerat eller förbundit sig till.

En annan viktig roll för SSI, som utredningen särskilt vill understryka, är att svara för informationen om strålskyddsfrågor och i anslutning härtill fungera som ett organ till vilket arbetsgivare, liksom allmänheten, kan vända sig för att få sakkunniga råd och upplysningar i strålskyddsfrågor.

I egenskap av en central strålskyddsmyndighet bör det vidare vila på SSI att – så långt det är rimligt och meningsfullt – verka för samråd och samverkan med andra myndigheter som är verksamma på områden där strålning förekommer.

Vad gäller samverkan mellan SSI och socialstyrelsen i frågor om strålskyddet av patienter bör enligt utredningen utgångspunkten vara att tillsynen häröver inte endast är en uppgift för socialstyrelsen utan även SSI har en aktiv del däri. Dessa myndigheters tillsyn sker dock från olika utgångspunkter. Utredningen förutsätter att socialstyrelsen och SSI, liksom f. n., verkar för att en ändamålsenlig samordning kommer till stånd vad gäller patientstrålskyddet.

Samverkan med arbetarskyddsverket bör utgå från att samhällets resurser för kontrollen och tillsynen inom arbetsmiljöområdet utnyttjas ändamålsenligt. Möjligheten att ytterligare utnyttja yrkesinspektionens resurser vad gäller tillsynen inom industriområdet bör enligt utredningen övervägas.

Också inom konsumentområdet bör SSI kunna överväga att överlåta viss tillsyn till kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder. Det gäller speciellt för typgodkända produkter, exempelvis solarier, där de kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnderna bör kunna utöva tillsynen efter åtagande. Miljö- och hälsoskyddsnämnderna har för övrigt redan nu en viktig uppgift i strålskyddssammanhang vad gäller radonfrågorna.

Uppdelningen av kontrollen över kärnenergiverksamheten mellan statens kärnkraftinspektion och SSI har nyligen varit föremål för regeringens och riksdagens överväganden i anslutning till utarbetandet av kärntekniklagen (SOU 1983:9, prop. 1983/84:60 och NU 1983/84:17). Vad därvid ha angetts bör enligt utredningen ligga till grund för översynen av strålskyddslagen. För kärnenergiverksamheten gäller således både kärntekniklagen, som reglerar säkerheten, och strålskyddslagen, som reglerar strålskyddet, och en med stöd av dessa lagar gjord uppdelning mellan kärnkraftinspektionens och SSI:s ansvarsområden. Utredningen har ej funnit anledning föreslå någon ändring i de principer i fråga om den uppdelning mellan kärnkraftinspektionens resp. SSI:s ansvarsområden som lagts fast i kärntekniklagstiftningen.

Förslagen till ändringar i viss annan lagstiftning

Den föreslagna strålskyddslagen skall i förhållande till *miljöskyddslagen*, liksom hittills, tillämpas exklusivt vad gäller joniserande strålning. Med hänsyn till att en ny strålskyddslagstiftning görs generellt tillämplig på icke-joniserande strålning föreslås viss ändring i *miljöskyddslagen*. För att undvika ett system med dubbel tillståndsgivning föreslås att miljöskyddslagens undantagsbestämmelse i fråga om strålning utvidgas så att den omfattar såväl joniserande som sådan icke-joniserande strålning som är tillståndspliktig enligt strålskyddslagen. Med en sådan reglering kommer skyddet mot den farligaste strålningen – dvs. joniserande och tillståndspliktig icke-joniserande strålning – att behandlas av en ansvarig myndighet enligt de skydds krav som anges i strålskyddslagen.

Verksamhet med icke-joniserande strålning som inte är tillståndspliktig enligt strålskyddslagen kan i vissa fall komma att omfattas av båda lagarnas bestämmelser. Det kan t. ex. gälla i fråga om ultraljud från en industri-verksamhet eller ljusreklam. Tillåtligheten härav prövas enligt miljöskyddslagen och samordnas, liksom f. n., med strålskyddslagen genom samråd mellan berörda myndigheter.

Undersökningar av de olika stegen inom torvanvändning för energiproduktion har visat att uranhalt i vissa fall kan överstiga 200 gram per ton. Enligt 11 § *förordningen om kärnteknisk verksamhet* krävs då tillstånd enligt kärntekniklagen. Motsvarande mängder uranhalt kan finnas i andra ämnen, såsom kolaska och skiffer.

Den kontroll över uranhalt i nu avsedda ämnen, liksom övriga frågor vad avser hanteringen av sådant materiel, är av strålskyddskaraktär och bör enligt utredningen – såvida uranet inte skall användas i kärnteknisk verksamhet – regleras enbart av strålskyddsmyndigheten. Utredningen

föreslår därför att förordningen om kärnteknisk verksamhet ändras på denna punkt.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 1

I *lagen om radioaktiva läkemedel* och *lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete* föreslås vissa redaktionella ändringar.

Förslaget till strålskyddsförordning

Utredningen föreslår en ny strålskyddsförordning. I denna bemyndigas SSI att pröva frågor om tillstånd och därmed sammanhängande villkor. SSI bemyndigas vidare att i flera avseenden meddela föreskrifter. Särskilt bör nämnas möjligheten att föreskriva om provning, dosgränser eller andra åtgärder till skydd mot eller kontroll av strålning.

Förordningen innehåller vidare bestämmelser om undantag från strålskyddslagens tillämpning. Genom reglerna fastställs strålskyddslagens nedre gräns beträffande

- i naturen förekommande ämnen som inte bearbetats i syfte att öka halten av radioaktiva nuklider, samt
- teknisk anordning avsedd att sända ut joniserande strålning om strålningens högsta energi understiger 5 keV.

Med stöd av förordningen ges SSI rätt att komplettera dessa undantag.

I förordningen finns vidare bestämmelser angående ansökan och anmälningsplikt till SSI.

Utredningens lagförslag

1 Förslag till Strålskyddslag

Enligt riksdagens beslut föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller skydd av människor och miljö mot skadlig verkan av strålning.

2 § Strålning enligt denna lag innefattar såväl joniserande som icke-joniserande strålning.

Med *joniserande* strålning avses i denna lag gammastrålning, röntgenstrålning och partikelstrålning eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning.

Med *icke-joniserande* strålning avses i denna lag optisk strålning, radiofrekvent strålning, lågfrekventa elektriska och magnetiska fält och ultraljud eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning.

3 § Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut får, om det är av betydelse från strålskyddssynpunkt, meddela föreskrifter om provning, kontroll, besiktning, dosgränser eller andra åtgärder till skydd mot eller kontroll av strålning. Föreskrifter får också meddelas i fråga om mät- och skyddsutrustning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för sådan provning, kontroll eller besiktning som föranleds av första stycket.

4 § Är det av särskild betydelse från strålskyddssynpunkt kan regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut föreskriva förbud mot att

1. tillverka, inneha, överlåta, importera, transportera, använda eller ta annan befattning med radioaktivt ämne eller material som innehåller sådant ämne, eller

2. tillverka, inneha, överlåta, importera eller använda teknisk anordning som kan alstra strålning eller i vilken radioaktivt ämne ingår.

5 § Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut kan föreskriva undantag från denna lag eller vissa bestämmelser i lagen avseende

1. radioaktivt ämne, eller

2. teknisk anordning som kan alstra strålning eller i vilken radioaktivt ämne ingår.

Allmänna skyldigheter

6 § Den som bedriver verksamhet i vilken strålning förekommer skall med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs

1. vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka skada på människor eller i miljön,
2. kontrollera och upprätthålla strålskyddet på den plats och i den lokal och övriga utrymmen där strålning förekommer, och
3. väl underhålla teknisk anordning och mät- och strålskyddsutrustning som används i verksamheten.

7 § Vid bestrålning av en människa eller ett djur i undersöknings- eller behandlingssyfte skall stråldosen vara avpassad till undersökningens eller behandlingens syfte och avsedda resultat.

I fråga om radioaktiva läkemedel finns även bestämmelser i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

8 § Den som bedriver verksamhet i vilken strålning förekommer skall svara för att den som är sysselsatt i verksamheten har god kännedom om de förhållanden, villkor och föreskrifter under vilka verksamheten bedrivs samt upplyses om de risker som kan vara förbundna med verksamheten. Den som bedriver verksamheten skall förvissa sig om att den som är sysselsatt i verksamheten har den utbildning som behövs och att denne vet vad han skall iaktta för att kunna tillvarata strålskyddet.

9 § Den som är sysselsatt i verksamhet i vilken strålning förekommer skall

1. medverka till att åstadkomma ett tillfredsställande skydd mot strålning,
2. följa givna föreskrifter och instruktioner, och
3. använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som behövs för att tillvarata strålskyddet.

10 § Den som tillverkar, innehar, överlåter, importerar, transporterar eller tar annan befattning med radioaktivt ämne skall vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att hindra eller motverka skada på människor eller i miljön.

När ett radioaktivt ämne avlämnas för att tas i bruk skall uppgifter av betydelse från strålskyddssynpunkt lämnas genom märkning eller på annat lämpligt sätt.

11 § Den som tillverkar, överlåter eller importerar teknisk anordning som kan alstra strålning eller i vilken radioaktivt ämne ingår skall se till att anordningen, när den avlämnas för att tas i bruk eller ställs ut till försäljning eller i reklam syfte, uppfyller meddelade strålskyddsföreskrifter samt är försedd med nödvändig strålskyddsutrustning och även i övrigt erbjuder en betryggande säkerhet mot skada på människor eller i miljön. Han skall genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna uppgifter av betydelse från strålskyddssynpunkt.

12 § Den som installerar anordning som avses i 11 § skall se till att den strålskyddsutrustning som hör till anordningen anbringas och att i övrigt erforderliga åtgärder från strålskyddssynpunkt vidtas. Motsvarande gäller den som utför underhållsarbete.

13 § Bestämmelser om transport finns i lagen (1982:821) om transport av farligt gods.

14 § Minderårig får ej före det kalenderår under vilket han fyller 16 år anlitas till arbete i vilket joniserande strålning förekommer.

Läkarundersökning m. m.

15 § Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strål-skyddsinstitut får föreskriva om läkarundersökning av den som sysselsätts eller skall sysselsättas i arbete i vilket joniserande strålning förekommer. Den som vid läkarundersökning visat sig vara särskilt mottaglig för skada på grund av joniserande strålning får inte utan medgivande av strål-skyddsinstitutet sysselsättas i arbete i vilket joniserande strålning förekommer.

Företer någon, som är sysselsatt i arbete i vilket joniserande strålning förekommer eller annars på grund av sin sysselsättning kan ha utsatts för joniserande strålning, tecken på skada som kan misstänkas vara föranledd av sådan strålning, skall han genom arbetsgivarens försorg snarast genomgå läkarundersökning.

16 § Medför arbete i vilket strålning förekommer särskild risk från strål-skyddssynpunkt för vissa arbetstagare får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strål-skyddsinstitut föreskriva om förbud mot att arbetet utförs av sådan arbetstagare eller föreskriva att särskilda villkor skall gälla för arbetets utförande.

Radioaktiv avfall m. m.

17 § Den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med radioaktivt ämne skall svara för att de åtgärder vidtas som erfordras för att på ett från strål-skyddssynpunkt tillfredsställande sätt hantera och, när det behövs, slutförvara i verksamheten uppkommet radioaktivt avfall. Befrielse härifrån kan medges av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strål-skyddsinstitut.

Om det är särskilt påkallat från strål-skyddssynpunkt kan regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strål-skyddsinstitut föreskriva att den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med radioaktivt ämne skall svara för att i verksamheten uppkommet radioaktivt avfall hanteras eller slutförvaras i särskilt angiven ordning.

18 § Den som bedriver eller har bedrivit verksamhet i vilken förekommer teknisk anordning som kan alstra strålning skall, i den utsträckning regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strål-skyddsinstitut föreskriver, svara för att anordningen oskadliggörs, när den inte längre skall användas i strålningsverksamhet.

Tillståndsplikt m. m.

19 § Tillstånd krävs för att

1. tillverka, förvärva, inneha, överlåta, importera, transportera, använda, idka handel eller ta annan befattning med radioaktivt ämne,

2. inneha, importera, använda, installera, underhålla eller idka handel med teknisk anordning som är avsedd att sända ut joniserande strålning eller i vilken radioaktivt ämne ingår eller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålnings-synpunkt, eller

3. inneha, importera, använda, installera, underhålla eller idka handel med annan teknisk anordning än som avses i 2. och som kan alstra joniserande strålning, i fråga om sådan anordning som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut föreskriver.

20 § I den utsträckning som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut föreskriver krävs tillstånd för att inneha, importera, använda, installera, underhålla eller idka handel med teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning eller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt.

21 § Tillstånd får meddelas också för hälso- och sjukvårdshuvudmän, viss yrkesgrupp eller vissa vårdinrättningar, institutioner eller företag.

22 § Tillstånd enligt denna lag erfordras inte för vad som omfattas av tillstånd enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, om inte annat föreskrivits i det tillståndet.

I fråga om tillstånd till tillverkning eller införsel av eller handel med radioaktivt läkemedel finns också bestämmelser i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

23 § Frågor om tillstånd enligt denna lag prövas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut.

24 § Ett tillstånd får begränsas till att avse viss tid.

25 § Den som ej har tillstånd enligt 19 § får endast efter medgivande av statens strålskyddsinstitut ta hand om oförtullat radioaktivt ämne på sätt som avses i 3 § andra stycket tullagen (1973:670). I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor m. m.

Tillståndsvillkor m. m.

26 § När ett tillstånd meddelas eller under ett tillstånds giltighetstid får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut uppställa sådana villkor för tillståndet som behövs med hänsyn till strålskyddet.

27 § När ett tillstånd meddelas enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet eller under tillståndets giltighetstid får enligt denna lag statens strålskyddsinstitut meddela de villkor som, utöver de för tillståndet gällande villkoren, behövs med hänsyn till strålskyddet. Avser tillståndet en kärnteknisk anläggning skall dock villkor som angår annat än den normala driften eller som i avsevärd mån kan påverka utformningen av eller driften vid anläggningen underställas regeringens prövning.

Återkallelse av tillstånd

28 § Ett tillstånd enligt denna lag kan återkallas om

1. föreskrift eller villkor som uppställts med stöd av 3 §, 17 § andra stycket, 18 och 26 §§ i något väsentligt avseende inte iakttas, eller
2. det i annat fall föreligger synnerliga skäl från strålskyddssynpunkt.

29 § Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av statens strålskyddsinstitut.

30 § Efter åtagande får statens strålskyddsinstitut överlåta åt annan myndighet eller åt kommun att i visst avseende utöva tillsynen. Sker sådan överlåtelse skall vad som sägs i lagen om tillsynsmyndighet gälla även sådan myndighet eller kommun.

31 § Den som bedriver verksamhet enligt denna lag skall på begäran av tillsynsmyndigheten

1. lämna myndigheten de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för tillsynen, och

2. ge myndigheten tillträde till anläggning eller plats där verksamheten bedrivs samt där låta myndigheten göra undersökningar och ta prover i den omfattning som behövs för tillsynen. För uttaget prov betalas inte ersättning.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för tillsynen.

Om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov föreskriver regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut.

32 § Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen skall kunna efterlevas.

Underlåter någon att vidta en åtgärd som åligger honom enligt denna lag eller enligt föreskrift eller villkor som har meddelats med stöd av lagen eller enligt tillsynsmyndighetens föreläggande, får myndigheten förordna om rättelse på hans bekostnad.

33 § I avvaktan på att en förelagd strålskyddsåtgärd vidtas eller för att säkerställa att ett meddelat förbud iakttas får tillsynsmyndigheten omhänderta radioaktivt ämne eller teknisk anordning som kan alstra strålning eller i vilken radioaktivt ämne ingår.

Tillsynsmyndigheten får också till förebyggande av att en teknisk anordning eller anläggning olovligen brukas försegla anordningen eller anläggningen.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för åtgärder enligt första och andra stycket.

34 § Beslut om föreläggande eller förbud gentemot den som bedriver verksamhet enligt denna lag får förenas med vite.

35 § Den som tagit befattning med ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han därvid har erfarit om affärs- eller driftförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

Ansvarsbestämmelser m. m.

36 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som

1. bryter mot vad som stadgas i 19 och 20 §§,

2. åsidosätter föreskrifter eller villkor som meddelats med stöd av denna lag, eller
3. inte iakttar vad tillsynsmyndigheten begär eller beslutar med stöd av 31 och 32 §§.

37 § Till böter döms den som

1. i strid mot 14 § och 15 § första stycket sysselsätter någon i arbete i vilket joniserande strålning förekommer,
2. underlåter att fullgöra sin skyldighet enligt 15 § andra stycket, eller
3. med uppsåt eller av oaktsamhet i ansökan eller i annan handling som avges enligt denna lag lämnar oriktig uppgift.

38 § Till ansvar enligt denna lag döms inte i ringa fall.

Till ansvar enligt denna lag döms inte om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken eller lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

39 § Den som har åsidosatt vitesföreläggande eller vitesförbud döms inte till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet.

40 § Radioaktivt ämne som någon utan tillstånd förvärvat, innehar eller överlåtit eller värdet därav samt utbyte av sådant brott skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt.

Första stycket gäller även i fråga om teknisk anordning som är avsedd att sända ut strålning och som någon utan tillstånd innehar.

41 § Beslut i enskilda fall enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten genom besvär, om ej beslutet rör fråga som avses i 27 §.

Annat beslut som meddelas enligt lagen får överklagas hos regeringen genom besvär.

Beslut som meddelats enligt denna lag skall gälla omedelbart om inte annat bestäms.

1. Denna lag träder i kraft den

Bestämmelserna i 17 och 18 §§ skall dock ej tillämpas beträffande den som har upphört att bedriva verksamhet dessförinnan.

2. Genom den nya strålskyddslagen upphävs strålskyddslagen (1958:110).

3. Tillstånd samt föreskrifter och villkor som har meddelats med stöd av strålskyddslagen (1958:110) skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelser i den nya strålskyddslagen.

4. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrifter som har ersatts genom bestämmelser i den nya strålskyddslagen tillämpas i stället de nya bestämmelserna.

5. I mål eller ärenden som har anhängiggjorts före ikraftträdandet av den nya strålskyddslagen tillämpas äldre bestämmelser. En ansökan om tillstånd enligt strålskyddslagen (1958:110) som har getts in men inte avgjorts före den nya lagens ikraftträdande, skall dock prövas enligt den nya lagen.

2 Förslag till Lag om ändring i miljöskyddslagen (1969:387)

Prop. 1987/88:88
Bilaga 2

Enligt riksdagen beslut föreskrivs att 1 § miljöskyddslagen (1969:387) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag är tillämplig på

1. utsläppande av avloppsvatten, fast ämne eller gas från mark, byggnad eller anläggning i vattendrag, sjö eller annat vattenområde,

2. användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som eljest kan medföra förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde,

3. användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som kan medföra störning för omgivningen genom luftförorening, buller, skakning, ljus eller annat sådant, om störningen ej är helt tillfällig.

Lagen är icke tillämplig på sådant utsläppande av avfall som avses i lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten eller på störning i radiomottagningsapparat. Ej heller är lagen tillämplig i fråga om joniserande strålning eller inverkan av elektrisk ström från elektrisk anläggning, varom särskilda bestämmelser gäller.

Lagen är icke tillämplig på sådant utsläppande av avfall som avses i lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten eller på störning i radiomottagningsapparat. Ej heller är lagen tillämplig i fråga om joniserande strålning eller *sådan icke-joniserande strålning som enligt strålskyddslagen (0000:000) kräver tillstånd* eller inverkan av elektrisk ström från elektrisk anläggning, varom särskilda bestämmelser gäller.

Åtgärd eller användning om enligt vad nu sagts omfattas av lagen kallas miljöfarlig verksamhet.

Denna lag träder i kraft den

¹ Senaste lydelse 1984:912.

Lag om ändring i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel

Enligt riksdagens beslut föreskrivs att 1 och 7 §§ lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

I denna lag ges bestämmelser om radioaktiva läkemedel vad avser medlens medicinska, biologiska och farmaceutiska egenskaper.

I strålskyddslagen (1958:110) ges bestämmelser om dessa läkemedel från strålskyddssynpunkt.

I strålskyddslagen (0000:000) ges bestämmelser om dessa läkemedel från strålskyddssynpunkt.

7 §

Innan statens strålskyddsinstitut med stöd av strålskyddslagen (1958:110) beslutar i frågor om tillstånd till *radiologiskt arbete*, som avser tillverkning av radioaktiva läkemedel, skall institutet inhämta yttrande från socialstyrelsen. Detsamma skall gälla i frågor om tillstånd till införsel eller handel med sådana läkemedel. Av yttrande skall framgå huruvida hinder mot tillstånd föreligger enligt denna lag eller med stöd av lagen beslutade föreskrifter. Har socialstyrelsen förklarat att hinder föreligger får tillstånd inte lämnas.

Innan statens strålskyddsinstitut med stöd av strålskyddslagen (0000:000) beslutar i frågor om tillstånd till tillverkning av radioaktiva läkemedel, skall institutet inhämta yttrande från socialstyrelsen. Detsamma skall gälla i frågor om tillstånd till införsel eller handel med sådana läkemedel. Av yttrandet skall framgå huruvida hinder mot tillstånd föreligger enligt denna lag eller med stöd av lagen beslutade föreskrifter. Har socialstyrelsen förklarat att hinder föreligger får tillstånd inte lämnas.

Denna lag träder i kraft den

Lag om ändring i lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete

Enligt riksdagens beslut föreskrivs att rubriken till lagen samt 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete.

Föreslagen lydelse

Lag om förlängd semester för vissa arbetstagare som utsättes för joniserande strålning.

1 §¹

Arbetstagare som för arbetsgivarens räkning utför *radiologiskt* arbete, vari arbetstagaren utsättes för joniserande strålning i sådan utsträckning att menlig inverkan därav kan befaras, har under villkor som föreskrives i denna lag rätt till längre semesterledighet än som följer av 4 § semesterlagen (1977:480). För varje kalendermånad av intjänandeåret, under vilken arbetstagaren har utfört sådant arbete minst femton dagar, skall semesterledigheten påföljande semesterår förlängas med fem tolfedels semesterdag. Uppstår vid beräkningen brutet dagantal, skall det avrundas till närmast högre hela tal.

Arbetstagare som för arbetsgivarens räkning utför arbete, vari arbetstagaren utsättes för joniserande strålning i sådan utsträckning att menlig inverkan därav kan befaras, har under villkor som föreskrives i denna lag rätt till längre semesterledighet än som följer av 4 § semesterlagen (1977:480). För varje kalendermånad av intjänandeåret, under vilken arbetstagaren har utfört sådant arbete minst femton dagar, skall semesterledigheten påföljande semesterår förlängas med fem tolfedels semesterdag. Uppstår vid beräkningen brutet dagantal, skall det avrundas till närmast högre hela tal.

Med dag, under vilken utförts arbete, som avses i första stycket, jämställs

1. dag, under vilken arbetstagaren varit semesterledig, dock endast om hans arbete omedelbart före och omedelbart efter ledigheten varit sådant som avses i första stycket, samt

2. dag, under vilken arbetstagaren haft ledighet som är semesterlönegrundande enligt 17 § semesterlagen, dock ej om arbete, som avses i första stycket, uppenbarligen icke kunnat beredas honom sådan dag och anledningen härtill varit annan än driftsuppehåll för samtidig semester.

För varje semesterdag som tillkommer enligt första stycket utgår semesterlön med 0,48 procent av arbetstagarens under intjänandeåret förfallna lön i anställningen, beräknad enligt 16 § semesterlagen.

Denna lag träder i kraft den

¹ Senaste lydelse 1977:481.

Remissammanställning – Betänkande av utredningen om översyn av strålskyddslagstiftningen (SOU 1985:58) Ny strålskyddslag

Innehåll

1	Remissinstanserna	121
2	Inledning	122
3	Allmänna synpunkter	123
4	Lagens omfattning	134
5	Patientstrålskydd	139
6	Minderåriga	144
7	Läkarundersökning	145
8	Radioaktivt avfall	147
9	Tillståndsplikt m. m.	149
10	Tillsyn	155
11	Strålskyddsföreståndare	162
12	Naturlig strålning	167
13	Samordning med annan lagstiftning	169
13.1	Miljöskyddslagen	169
13.2	Lagen om semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete	173
13.3	Förordningen om kärnteknisk verksamhet m. m.	177
13.4	Viss annan lagstiftning	178
14	Förslagets lagtekniska utformning	180
15	Synpunkter på de enskilda paragraferna i förslaget till strål- skyddslag	188

1 Remissinstanserna

Efter remiss har yttrande kommit in från överbefälhavaren, socialstyrelsen, sjöfartsverket, generaltullstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet, statens naturvårdsverk, koncessionsnämnden för miljöskydd, statens strålskyddsinstitut (SSI), kemikalieinspektionen, arbetarskyddsstyrelsen (ASS), statens planverk, statens energiverk, statens vattenfallsverk, statens kärnkraftinspektion, statens kärnbränslenämnd, statens mät- och provråd (MPR), statskontoret, Göta hovrätt, kammarrätten i Jönköping, Sveriges lantbruksuniversitet, länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Malmöhus, Hallands och Västmanlands län.

Överbefälhavaren har bifogat yttranden från försvarets forskningsanstalt (FOA), försvarets materielverk (FMV) och försvarets sjukvårdsstyrelse (SjvS). Universitets- och högskoleämbetet har bifogat yttranden från Stockholms universitet (radiofysiska institutionen), Uppsala universitet, universitetet i Linköping (centrala skyddskommittén och medicinska fakultetsstyrelsen), Lunds universitet (medicinska fakulteten och matema-

tisk-naturvetenskapliga fakultetsnämnden), Göteborgs universitet (fakultetsnämnden vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten, radiofysiska institutionen och medicinska fakultetsnämnden), Umeå universitet (medicinska fakulteten och fakultetsnämnden inom odontologiska fakultetsområdet). Kungliga tekniska högskolan (institutionerna för elektrisk mätteknik och kärnkemi), medicinska forskningsrådet (MFR), Chalmers tekniska högskola (institutionen för kärnkemi).

Yttranden har dessutom kommit in från kommerskollegium, sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri), statens livsmedelsverk, landstingsförbundet, Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund, Sveriges Grossistförbund, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Studsvik Energiteknik Aktiebolag, OKG Aktiebolag, Sydkraft Aktiebolag, ILO-kommittén, Svenska Läkaresällskapet, utredningen om den medicintekniska säkerheten (S 1985:03) samt Svensk Kärnbränslehantering Aktiebolag (SKB). Svenska kommunförbundet har förklarat att förbundet avstår från att yttra sig.

Landsorganisationen i Sverige har bifogat yttranden från Svenska Gruvindustriarbetareförbundet, Svenska Kommunalarbetareförbundet och Statsanställdas Förbund. Centralorganisationen SACO/SR har bifogat yttranden från Sveriges Farmaceutförbund, Sveriges Läkarförbund och Sveriges Naturvetareförbund.

2 Inledning

Utredningens förslag har mottagits huvudsakligen positivt. Bland remissinstanserna råder bred enighet om vad utredningen anfört rörande en ny strålskyddslags omfattning och inriktning. Remissinstanserna är eniga om, att en ny strålskyddslag inte bör begränsas till ett skydd för människan utan att även effekter på växter och djurlivet liksom effekten på miljön i övrigt bör inrymmas i lagen. Åtskilliga remissinstanser välkomnar särskilt det föreslagna utvidgade tillämpningsområdet vad gäller icke-joniserande strålning och naturlig strålning. Enstaka remissinstanser har dock kritiska synpunkter på lagförslagets tillämplighet på materiebunden strålning (ultraljud).

Utredningen föreslår ett ökat ansvar för den som bedriver verksamhet med strålning. De remissinstanser som har yttrat sig i denna del är positiva.

Enligt utredningen är det angeläget att huvudansvaret för strålskyddet är samlat hos en central myndighet, nämligen statens strålskyddsinstitut (SSI). SSI:s roll som central strålskyddsmyndighet betonas i utredningen. Det föreslås bl. a., att SSI ges möjlighet att meddela föreskrifter till skydd mot eller kontroll av strålning. Åtskilliga remissinstanser välkomnar denna utveckling. En del instanser påpekar dock, att det är mycket väsentligt att klara ut hur SSI skall samordna sin verksamhet med andra myndigheter. En remissinstans ifrågasätter om inte SSI ges en alltför vid behörighet genom föreslagna bemyndiganden.

De remissinstanser som har yttrat sig rörande utredningens förslag beträffande radioaktivt avfall delar utredningens synpunkter.

Åtskilliga remissinstanser har uttalat sig i frågan om strålskyddsföreståndaren bör finnas kvar. De flesta delar utredningens uppfattning om att föreståndareinstitutet bör avskaffas. Kritiska synpunkter saknas dock inte. Flera remissinstanser menar, att ett effektivt patientstrålskydd kräver att föreståndarinstitutet finns kvar. En del andra remissinstanser anser att föreståndare bör finnas i kärnteknisk verksamhet.

De flesta remissinstanser instämmer i stort med utredningen i frågor som rör tillståndsplikt och tillsyn. Vissa synpunkter finns på den lagtekniska konstruktionen i dessa delar.

Utredningen föreslår vissa ändringar i miljöskyddslagen, förordningen om kärnteknisk verksamhet och lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete. Åtskilliga remissinstanser har invändningar mot förslaget om ändring i miljöskyddslagen. Även mot den föreslagna ändringen i kärnteknikförordningen framförs kritiska synpunkter. Beträffande lagen om förlängd semester råder delade uppfattningar. De flesta remissinstanser som yttrat sig därom anser att lagen bör upphävas. En del remissinstanser anser tvärtom att lagen bör ges ett vidare tillämpningsområde.

3 Allmänna synpunkter

3.1 Överbefälhavaren: — — — Betänkandet tillgodoser försvarsmaktens behov att få till stånd beslut om tillämpning av regler under fredskriser och skymningslägen.

3.2 Försvarets forskningsanstalt: — — — FOA bejakar de anförda motiven och syftet med ny strålskyddslag. Förslaget innebär flera principiella och materiella ändringar i förhållande till gällande lagstiftning, bl. a. i fråga om lagens tillämpningsområde, ansvarsförhållanden samt tillstånds- och tillsynssystemets uppbyggnad. Bl. a. anser utredningen det möjligt att i en ny lagstiftning ålägga den för strålningsverksamheten ansvarige att i större omfattning än f. n. svara för strålskyddet.

De skyldigheter som åligger en verksamhetshavare och andra att iaktta beträffande strålskyddet är i princip också tillämpliga inom försvaret. Motsvarande gäller i fråga om skyldigheter som anges i arbetsmiljölagen. Enligt arbetsmiljölagen kan dock regeringen eller förvaltningsmyndighet, som regeringen bestämmer, beträffande försvarsmakten och civillförsvaret meddela särskilda föreskrifter om den lagens tillämpning. Syftet med bestämmelsen är att arbetsmiljölagen i och för sig skall gälla under normala fredsförhållanden, men att sådana avsteg från lagen som behövs under beredskap eller krig kan regleras särskilt. Motsvarande avsteg vad avser strålskyddsfrågor bör kunna ske med stöd av en ny strålskyddslag. — Vad gäller det förslag som presenterats i betänkandet noteras att försvarsmaktens synpunkter har väl beaktats rörande behovet av att "regeringen eller den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer har långtgående

befogenheter att snabbt meddela särskilda föreskrifter eller snabbt besluta att redan under normala förhållanden antagna föreskrifter skall börja tillämpas".

Vid sidan om detta och överföringen i större omfattning av ansvaret för strålskyddet på verksamhetshavaren, bör förslaget till ny strålskyddslag generellt minska byråkratin för regelmässig och beprövad användning och knappast leda till ytterligare begränsningar för försvarets verksamhet på grund av krav på strålskydd.

— — —

Betänkandet om ny strålskyddslag har på ett förtjänstfullt och överskådligt sätt behandlat bakgrund, syfte och avvägnings- eller avgränsningsfrågor.

3.3 Försvarets materielverk: — — — FMV har inget att erinra mot utformningen av ny strålskyddslag enligt det framlagda förslaget trots att den formellt berör en betydligt större del av försvarets materiel än vad som tidigare varit fallet. De praktiska och ekonomiska konsekvenserna av den nya lagen bedöms bli ringa för försvaret så länge som inga lägre gränsvärden än de som f. n. gäller föreskrivs.

3.4 Socialstyrelsen: — — — Socialstyrelsen finner det välmotiverat att en ny lagstiftning införs på strålskyddsområdet — en lagstiftning som täcker strålskyddsfrågorna på ett bredare sätt än gällande strålskyddslag som i huvudsak är en arbetarskyddslag. Socialstyrelsen tillstyrker i huvudsak — med nedan angivna inskränkningar — de förslag som framlägges i betänkandet.

— — — Haveriet vid kärnkraftverket i Tjernobyl har aktualiserat vilken rollfördelning och vilka bestämmelser som gäller vid radioaktivt nedfall.

Gällande strålskyddslag har ansetts tillämplig. Förhållandet mellan strålskyddslag, hälsoskyddslag och SSI:s instruktioner m. fl. författningar bör enligt socialstyrelsens uppfattning dock närmare klargöras så att rollfördelningen är tydlig centralt, regionalt och lokalt. Frågan om i vilken utsträckning strålskyddslag respektive hälsoskyddslag bör tillämpas är viktig. En jämförelse med hälsoskyddslagens tillämpning ifråga om radon i bostäder är därvid påkallad.

3.5 Uppsala universitet: — — — Den nuvarande strålskyddslagen fungerar fortfarande väl. Statens strålskyddsinstitut (SSI) som är den myndighet som skall övervaka lagens tillämpning i samhället har också en struktur och kompetens som är helt adekvat. Strålskyddsverksamheten har idag nått en medvetenhet om relation exponering — skadeeffekt inte bara akut utan även på längre sikt, som är unik i all skyddsverksamhet. Strålskyddet har i mångt och mycket varit ledande och normbildande för annan skyddsverksamhet. Det är värt att notera att det nya lagförslaget endast innebär marginella förändringar vad gäller skyddet mot joniserande strålning. De huvudsakliga förändringarna är utvidgningar av lagen till att direkt gälla icke joniserande strålning samt att omfatta skydd av miljö mot skadlig verkan av strålning.

Det finns ingen anledning att se annat än positivt på dessa utvidgningar (se dock nedan om relationerna med miljöskyddslagen). Vår kunskap om biologiska effekter av icke joniserande strålning är bristfällig samtidigt som vi har en kraftig ökning av sådana strålkällor i samhället. Det är naturligt att koppla samman denna skyddsverksamhet med den kompetens och organisationsstruktur som så väl har fungerat inom området joniserande strålning. Man får dock hoppas att det ökade ansvarsområdet för SSI också medför ökade resurser så att inte den nuvarande verksamheten urholkas.

Det nya lagförslaget innebär således inga förändringar av betydelse för området joniserande strålning. Vissa begrepp som radiologiskt arbete och strålskyddsföreståndare förslås att försvinna. Förslaget till typbesiktning av viss utrustning för att underlätta SSI:s arbete är enbart av godo. Vad lagförslaget i praktiken kommer att innebära för icke joniserande strålning är idag dock svårt att överblicka. Lagtexten är här mycket generell och regler och förordningar för olika verksamhetsområden kommer under kommande åren att ge en profil åt denna verksamhet. Detsamma gäller utvidgningen till skydd för yttre miljö. Det är emellertid klart att strålskyddslagen måste vara samordnad med annan lagstiftning om skydd för yttre miljö.

3.6 Umeå universitet (fakultetsnämnden inom odontologiska fakultetsområdet): — — — Förslaget till ny strålskyddslag innebär inga reella förändringar jämfört med nuvarande lagstiftning vad beträffar tandläkares rätt att inneha och använda röntgenutrustning. Fakulteten anser det vara positivt att även icke-joniserande strålning kommer att omfattas av strålskyddslagstiftningen. Vi anser att en ny strålskyddslag bör antas och har inga invändningar mot föreliggande förslag.

3.7 Kungliga tekniska högskolan: — — — De positiva synpunkterna dominerar: Den nya lagen synes ta väl tillvara vår ökade kunskap, vara generell och smidig. För användaren i forskningen av joniserande och icke-joniserande strålning liksom för den industriella tillämpningen skapas klara, smidiga och nödvändiga regler.

3.8 Statens strålskyddsinstitut: — — — Strålskyddsinstitutet hälsar det angivna förslaget med stor tillfredsställelse och finner det vara ett nödvändigt och väl avvägt anpassande av den nuvarande strålskyddslagstiftningen till dagens förhållanden.

Strålskyddsinstitutet vill härmed särskilt peka på den föreslagna utvecklingen mot att strålskyddsinstitutet i sin verksamhet i ökad omfattning skall begagna sig av generella tillstånd samt att institutet nu i 3 § i lagförslaget föreslås få utfärda generella, sanktionerade föreskrifter vilket förväntas leda till en effektivisering av tillsynen.

Strålskyddsinstitutet ser det även som en vinning att den nya lagens tillämpningsområde föreslås omfatta även strålning från naturliga strålkällor och att man lämnar begreppet radiologiskt arbete och i stället talar om verksamhet i vilken strålning förekommer.

3.9 Statens naturvårdsverk: — — — Utredningen föreslår att strålskyddslagstiftningen skall utvidgas till att avse alla effekter av strålning (såväl joniserande som icke-joniserande) på människor och miljö inklusive långtidseffekter på människor och hela det ekologiska systemet. Utredningen anser vidare att huvudansvaret för strålskyddet bör samlas hos en central myndighet som tillförsäkras erforderlig kapacitet att fylla funktionen som strålskyddsexpert. Strålskyddsinstitutet (SSI) föreslås liksom hittills, fungera som sådan central strålskyddsmyndighet och torde, efter bemyndigande från regeringen, få vida befogenheter att meddela föreskrifter och allmänna råd till förebyggande av strålskador i arbetslivet, för den enskilde, liksom till skydd för djurlivet och miljön i övrigt. Föreskrifterna kan innebära krav på särskilt tillstånd bl a för installation, användning m. m. av anordningar som kan alstra icke joniserande strålning (optisk strålning, radiofrekvent strålning, lågfrekventa elektriska och magnetiska fält, ultraljud m. m.).

Naturvårdsverket tillstyrker utredningens förslag i dessa avseenden.

3.10 Kemikalieinspektionen: — — — Kemikalieinspektionen har ingen erinran mot utredningens förslag.

Inspektionen konstaterar att utredningens redovisning av gränsdragningen mellan strålskyddslagen och lagen (1985:426) om kemiska produkter bygger på vissa uttalanden i lagrådsremissen, prop. 1984/85:118. Uttalandena är emellertid inte aktuella, eftersom den gällande lagtexten fick sin utformning efter ett förslag av lagrådet.

3.11 Arbetarskyddsstyrelsen: — — — Styrelsen anser att utredningens förslag i huvudsak är ägnat att leda till en ändamålsenlig samverkan mellan arbetsmiljö- och strålskyddslagstiftningen. Styrelsen delar också utredningens åsikt att strålskyddslagen bör utvidgas till att gälla icke-joniserande strålning och naturliga strålkällor.

3.12 Statens kärnkraftinspektion: — — — Mot lagens allmänna utformning har kärnkraftinspektionen inga allvarliga invändningar. Inspektionen anser således att en ny moderniserad strålskyddslag kan stiftas i huvudsak i enlighet med det framlagda förslaget.

3.13 Statens mät- och provråd: MPR tillstyrker utredningens förslag. Förslaget öppnar enligt MPR:s mening möjligheten för den föreskrivande myndigheten — Statens strålskyddsinstitut (SSI) — att i generella föreskrifter ställa krav på säkerhetsegenskaperna hos strålningsapparater och utrustningar. Kraven kan även innefatta hur den tekniska kontrollen skall vara utformad.

Övergången till generella föreskrifter öppnar även för användningen av typprovsnings- och typkontrollförfaranden. Detta bör kunna ge betydande effektivitetsvinster.

MPR vill också i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att det på elsäkerhetsområdet finns förslag (Ds I 1986:1) som innebär att man lämnar den metod med förhandskontroll som nu ges i förslaget till ny

strålskyddslag. Att metoden behålls på strålskyddsområdet är enligt MPR:s uppfattning motiverat då det på detta område är fråga om andra risker än på elområdet.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

3.14 Statskontoret: — — — Statskontoret ställer sig i huvudsak bakom utredningens förslag till ny strålskyddslag och anser framför allt att följande punkter i förslaget leder till ett förenklat och mer effektivt strålskydd.

- Att SSI:s verksamhet inriktas på övergripande frågor eftersom det behövs en samlad bedömning av riskerna med strålning
- Att det direkta ansvaret vilar på verksamhetshavaren
- Att systemet med generella tillstånd vidareutvecklas
- Att övergripande kontroller ersätter direkta inspektioner
- Att SSI får möjligheter att delegera tillsynsverksamheten

Förslaget om att lagen inte enbart begränsas till skydd för människan utan också reglerar effekten på miljön i övrigt tillstyrks av statskontoret. Vi tillstyrker även att lagen görs generellt tillämplig på alla typer av strålning.

3.15 Kammarrätten i Jönköping: — — — Förslaget till ny strålskyddslag anlägger en bred syn på strålskyddet. Det innebär att man har en ökad uppmärksamhet på långtidseffekter på människor och överhuvudtaget på det ekologiska systemet. Vidare skall tillståndshavare i större utsträckning än för närvarande svara för strålskyddet och Statens strålskyddsinstitut (SSI) mer inrikta sin verksamhet på övergripande frågor. Mot bakgrund av den tekniska utvecklingen och att akuta strålskador nu är sällsynta tillstyrker kammarrätten att en ny strålskyddslag får en sådan inriktning. Det är också värdefullt att utredningen föreslår regler om hantering av radioaktivt avfall.

3.16 Sveriges lantbruksuniversitet: — — — Lantbruksuniversitetet tillstyrker i allt väsentligt förslaget.

3.17 Länsstyrelsen i Uppsala län: Erfarenheterna i samband med Tjernobylolyckan har i vissa avseenden varit omvälvande. Länsstyrelsen anser att det därför finns skäl att se över förslaget till ny strålskyddslag också mot bakgrund av dessa erfarenheter. I första hand bör då besluts- och tillsynskompetensen ses över.

Enligt 1 § gäller lagen skydd av människor och miljö mot skadlig verkan av strålning. Lagen ger således en klar avgränsning och borde ur den synpunkten vara enkel att tillämpa. Emellertid kan sällan eller aldrig det radioaktiva materialet nyttjas eller hanteras utan att en viss inverkan sker på andra områden såsom ekonomiska, psykologiska och sociala. Som exempel på detta kan nämnas frågan om upplagring av radioaktivt avfall med väl kända reaktioner bland befolkningen i de områden där provborrning för sådant lager utförts.

Ett annat exempel är beslut som har tagits i samband med radioaktivt nedfall där resultatet av beslutet kan ge större negativa effekter än den joniserande strålningen. De rekommendationer och anvisningar som utfär-

dats till följd av nedfallet från Tjernobyl visar hur angeläget det är att man samordnar bedömningar mellan olika specialområden.

Strålskyddslagen bör inte i sin tillämpning bli överordnad annan lagstiftning utan måste integreras med övrig lagstiftning och med de myndighetsbeslut som tas.

Materia som avger joniserande strålning är ett av många ämnen som kan påverka hälsa och miljö. Man kan se på en och samma föroreningsfaktor utifrån olika utgångspunkter och därmed bedöma dess påverkan olika. Exempelvis kontaminerad mjölk som livsmedel eller som gödselmedel. Avloppsslam är ett annat exempel på ett komplext föroreningsproblem där den radiologiska bedömningen inte bör göras fristående från övrig prövning. Man tenderar till att se joniserande strålning som ett kvalitativt begrepp utan kvantifiering dvs. utan hänsyn till olika påverkansgrad på miljön. Det finns inget uttalat skäl att låta radioaktivt material få en exklusiv särställning vare sig i lag eller tillämpning.

Det är helt i linje med dessa synpunkter att lägga ett första och tämligen omfattande ansvar på den som bedriver verksamhet i vilken strålning förekommer. Denne bör ha de största förutsättningar att göra den samlade bedömning som är nödvändig utifrån alla hälso- och miljöskyddsaspekter.

3.18 Länsstyrelsen i Kalmar län: Länsstyrelsen i Kalmar län anser att det nya lagförslaget på ett bättre och mer genomgripande sätt tar hänsyn till olika strålskyddsproblem än vad den befintliga lagen gör.

3.19 Länsstyrelsen i Malmöhus län: Förslaget är väl genomarbetat och heltäckande.

Länsstyrelsens bedömning är att lagen med tillhörande förordning och föreslagna lagändringar i övrig lagstiftning på ett bättre sätt än tidigare värnar om den framtida miljön. Det är av värde att lagen nu också omfattar växter, djurliv och övrigt skydd av miljön.

Lagen med tillhörande förordning och övriga föreslagna lagändringar innebär också att arbetet med tillsynsverksamheten och tillståndsgivningen förenklas hos myndigheterna.

Förslaget biträds.

3.20 Länsstyrelsen i Hallands län: — — — Enligt länsstyrelsens mening har den nya strålskyddslagen samma grundtanke som 1958-års strålskyddslag dock med ett mer uttalat miljöskydd. Det nya lagförslaget täcker på ett bättre sätt strålskyddet i varje moment av den radioaktiva hanteringen såsom import, transport, förbrukning/användning och avfallshanteringen. Länsstyrelsen har ingen erinran mot huvudinriktningen i lagförslaget.

3.21 Länsstyrelsen i Västmanlands län: — — — Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag till ny strålskyddslag. De ändringar i lagstiftningen som föreslås är väl motiverade. Detta gäller inte minst utredningens förslag till rationaliseringar utan att äventyra strålskyddsintresset. Det är angeläget att myndigheternas resurser koncentreras till övervakning och tillsyn av mer komplicerade anläggningar och verksamheter och att rutinärenden hanteras med förenklad byråkrati.

3.22 Kommerskollegium: — — — Kommerskollegium har studerat de förslag som läggs fram i betänkandet i relation till de förpliktelser som följer av de internationella överenskommelser på handelsområdet som Sverige anslutit sig till. Dessa överenskommelser har tillkommit för att säkerställa att inte onödiga hinder uppställs för den internationella handeln. Kollegiet vill därför framhålla vikten av att nya tekniska regler i Sverige så nära som möjligt ansluter till internationella regler för att motverka uppkomsten av handelshinder.

Det åligger bl a kollegiet att för svenskt vidkommande svara för att information om förslag till nya svenska tekniska regler delges andra länder genom notifiering enligt fastställda procedurer till GATT och EFTA. Enligt en särskild rekommendation som antagits av GATT:s kommitté för tekniska handelshinder skall sådan notifiering ske så snart det föreligger ett förslag till komplett regeltext men medan det fortfarande finns möjlighet för andra länder att ändra i förslaget. Kollegiet har vid fullgörandet av denna informationsskyldighet haft att ta ställning till hur det är lämpligast att förfara i fråga om olika typer av regler. Den vanligaste typen av förslag som inkommer till kollegiet för granskning inför eventuell notifiering är förslag till föreskrifter som utfärdas av myndigheter. Förslagen sänds i regel in till kollegiet samtidigt som de remissbehandlas. Det är då möjligt för kollegiet att notifiera texten parallellt med den nationella remissomgången och således på ett stadium då det fortfarande går att göra ändringar. Då det gäller andra författningar (lagar och förordningar) föregås arbetet med dessa ofta av förslag som läggs fram i offentliga utredningar och som presenteras i form av förslag till författningstexter. Kollegiet har i de flesta fall då sådana förslag bedömts kunna leda fram till regler som kan skapa tekniska handelshinder notifierat de föreslagna texterna, som ett led i remissbehandlingen. Sådana notifikationer har i vissa fall föranlett kommentarer från andra länder. Vid konsultationer som med anledning härav ägt rum mellan Sverige och ett berört land har då ibland från vederbörande svenska fackdepartements sida hävdats att förslagen endast förekommit i kommittébetänkanden och att statsmakternas slutliga ställningstagande väsentligt kan komma att avvika från vad som föreslagits. Exempel på ett fall där detta problem uppstått är notifieringen av den nya kemilagstiftningen. Ett alternativ till notifiering av förslag i kommittébetänkanden blir då att notifikation sker på ett senare stadium. Kollegiet vill dock här framhålla att det när proposition läggs sällan finns tid att genomföra regelmässig notifiering eftersom den normala kommentarstiden för notifikationer skall vara 60 dagar. Utsikterna att i detta sena läge söka påverka innehållet i förslagen är inte heller särskilt stora. Det kan således i en del fall vara svårt för kollegiet att bedöma vid vilken tidpunkt det är mest lämpligt att notifiera förslag som läggs fram i kommittébetänkanden.

— — — Då det gäller betänkandet om en ny strålskyddslag anser kollegiet att de författningsförslag som läggs fram är av sådan karaktär att de kan hänföras till de slag av tekniska regler som Sverige har skyldighet att notifiera enligt de förfaranden som etablerats i GATT och EFTA. Förslagen rör varors tekniska utformning och beskaffenhet och innehåller regler om märkning, provning och godkännande. I förhållande till nu gällande

regler kan förslagen innebära nya krav på produkter främst i fråga om sådana som alstrar icke-joniserande strålning. De varor som berörs förekommer i internationell handel. Det har även uttryckts i betänkandet att Sverige utöver de normer och rekommendationer som utarbetas i internationella samarbetsorgan har egna och längre gående skyddsregler och även framöver kommer att ha regler som är strängare än dem som tillämpas i andra länder.

Mot bakgrund av tidigare erfarenheter anser kollegiet dock att det är lämpligt att avvakta med notifieringen av den föreslagna strålskyddslagstiftningen. Så snart det föreligger texter till förslag som återspeglar statmakernas intentioner i vad avser lagen och förordningen om strålskydd bör dock notifiering ske och det bör då beaktas att en kommentarstid om minst 60 dagar skall iakttas. Kollegiet hemställer därför om att få i uppdrag av regeringen att genomföra notifiering så snart detta bedöms vara lämpligt. De förslag som ingår i betänkandet är inte särskilt detaljerade i fråga om de krav som ställs på berörda produkter. Detaljbestämmelser om provning, kontroll, besiktning m m får i stället efter bemyndigande meddelas av statens strålskyddsinstitut. I fråga om regler som rör förhandskontroll av produkter föreslås att det skall överlämnas åt ansvariga myndigheter att närmare bedöma förutsättningarna härför. Kollegiet förutsätter därför att de föreskrifter som skall meddelas på myndighetsnivå senare i vanlig ordning tillställs kollegiet enligt förordningen (1973:233) om skyldighet för myndighet att underrätta kommerskollegium om vissa föreskrifter m. m.

3.23 Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut: — — — Spri anser att föreliggande betänkande på ett påtagligt och ambitiöst sätt föreslår ändringar i den tidigare strålskyddslagen som därmed anpassas till dagens teknik.

3.24 Landstingsförbundet: — — — Enligt nuvarande strålskyddslag ankommer det på strålskyddsmyndigheten, som är Statens strålskyddsinstitut (SSI), att pröva när tillstånd kan medges till radiologiskt arbete, till innehav av utrustning med joniserande strålning och till handel med radioaktiva ämnen, att ange villkor och övriga förutsättningar för detta samt att utfärda tillsynsföreskrifter. Enligt utredningens förslag skall motsvarande bestämmelser ingå i den nya strålskyddslagen, som utvidgas till att generellt gälla verksamhet i vilken strålning förekommer dvs i stort all hantering av radioaktivt ämne. Lagen föreslås omfatta effekter också på växter, djur och miljö, inte bara på människor. Det direkta ansvaret för en god strålmiljö och för att effektivt strålskydd upprätthålls och fortlöpande förbättras skall enligt utredningens förslag åvila tillverkare och försäljare av strålningskällor samt den som bedriver strålningsverksamhet.

Landstingsförbundets styrelse godtar den föreslagna inriktningen av strålskyddsverksamheten.

3.25 Sveriges industriförbund: Industriförbundet konstaterar med tillfredsställelse att det föreliggande utredningsförslaget präglas av en realistisk

och praktisk syn på strålskyddslagens syfte och funktion. Vi bedömer att många av de föreslagna förändringarna i förhållande till 1958-års lag leder till förenkling av såväl handhavandet som kontroll av tekniska anordningar och material som utsänder joniserande strålning.

Som exempel på välkomna förenklingar ser vi förslagen:

- att ersätta individuell tillståndsprövning så långt möjligt med provning, typgodkännanden och tekniska föreskrifter,
- att möjliggöra för SSI att fastställa en nedre aktivitetsgräns för strålskyddslagens tillämpningsområde,
- att slopa ett principiellt tillståndskrav för apparater m.m. som avger icke-joniserande strålning,
- att slopa kravet på en särskild strålskyddsföreståndare och i stället inrikta uppmärksamheten på lämplig delegation av skyddsansvaret.

Den föreslagna strålskyddslagen förefaller oss göra det möjligt att upprätthålla en god strålmiljö och ett effektivt strålskydd utan onödig detaljreglering. Vi förutsätter då, att strålskyddsinstitutets tillämpningsföreskrifter får en sådan utformning att lagens praktiska synsätt förverkligas.

3.26 Sveriges grossistförbund har förklarat sig ha samma uppfattning som Sveriges Industriförbund.

3.27 Ingenjörsvetenskapsakademien: — — — Den nya strålskyddslagen tar enligt akademiens mening väl hänsyn till befintliga och framtida verksamheter där man i laboratorier eller i tekniskt arbete drar nytta av joniserande och icke-joniserande strålning.

Att begreppet "radiologisk" i uttryck som "radiologiskt arbete", "radiologisk föreståndare" och liknande nu försvinner till förmån för mer generella grepp, både i lagtext och i det sakkunniga strålskyddsinstitutets (SSI) agerande är uttryck för dessa goda avsikter. När begreppet "radiologisk föreståndare" försvinner bör man emellertid ha någon garanti för att en godkänd föreståndare ansvarar för verksamheten.

3.28 Landsorganisationen i Sverige (LO): — — — LO anser att det är angeläget att anpassa strålskyddslagstiftningen till dagens förhållanden. Det förslag till ny strålskyddslag som utredningen föreslår innebär en ökad helhetssyn på strålskyddsområdet. LO instämmer i huvudsak med utredningens överväganden och förslag. — — —

LO tillstyrker betänkandet med följande påpekanden.

- Samordning krävs mellan arbetarskyddsstyrelsen och SSI vad avser arbetsmiljöområdet.
- Det bör klart framgå att lagens aktsamhetsregel skall vara tillämplig på naturligt förekommande joniserande strålning som t. ex. radon i gruvor.
- Att minderåriga under 16 år inte skall få arbeta där joniserande strålning förekommer.
- Att den särskilda semesterlagen för arbetstagare med radiologiskt arbete skall bli tillämplig för gruvarbetare som utsätts för joniserande strålning.

3.29 Svenska kommunalarbetsareförbundet: — — — Förbundet kan i allt väsentligt instämma i utredningens överväganden och förslag. Förslaget ger i huvudsak uttryck för en ökad helhetssyn vad det gäller strålskyddet. Det gäller exempelvis i fråga om att så väl människan och miljön beaktas som att olika strålningsformer likställs i lagstiftningen. Men det gäller också den grundläggande principen att det är strålningen som sådan och inte utrustningen som skall styra strålskyddet. Förbundet vill här också betona betydelsen av samverkan mellan SSI och andra berörda myndigheter för att nå ett bättre strålskydd.

3.30 Tjänstemännens centralorganisation (TCO): — — — Förslaget är väl genomarbetat och synes ge goda möjligheter att skydda både människor och miljö mot skadlig verkan av strålning. Det vidgade tillämpningsområdet, som TCO ser med tillfredsställelse, bör också ge statens strålskyddsinstitut tillräckliga instrument att utöva en effektiv tillsyn.

3.31 Centralorganisationen SACO/SR: — — — Med utgångspunkt bl. a. från att antalet människor, arbetstagare, patienter och övriga som utsatts för påverkan av olika strålfaktorer har ökat i dagens samhälle konstaterar SACO/SR att en uppdatering av den gamla strålskyddslagen är angelägen.

SACO/SR är positiv till att de allmänna skyldigheter som behövs i en ny strålskyddslag för strålskyddets iakttagande utformas i nära anknytning till de bestämmelser som gäller inom arbetsmiljöområdet.

3.32 Sveriges läkarförbund: — — — Det nya lagförslaget innebär en uppdatering och anpassning till nu gällande miljömedicinskt tänkande och rådande arbetsmiljölag. Vi ser mycket positivt på att den nya lagen gäller såväl skydd av människor som skydd av miljö mot strålning samt att strålning innefattar såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Vi ser det som betydelsefullt mot bakgrund av den ökade användningen i arbetslivet av apparatur som avger icke-joniserande strålning och då det under senare år kommit ett flertal rapporter som indikerar skadeeffekter av dylik strålning. Utredarna har uppenbarligen tagit intryck av den senaste tidens diskussion om eventuella risker i samband med arbete vid t. ex. bildskärmar samt den osäkerhet som kan gälla vid introduktion av nya tekniker; på sjukvårdsområdet exemplifierat av avbildning med ultraljud eller magnetresonansteknik.

— — —

För övergripande strålskyddsfrågor rörande strålskaderisker, tekniska och fysikaliska anordningar och apparater samt strålskyddets utformning svarar f. n. Statens strålskyddsinstitut (SSI) och utredningen föreslår att detta förhållande bör bestå inom hälso- och sjukvårdsområdet även i fortsättningen. Läkarförbundet delar denna uppfattning, liksom uppfattningen att en samverkan med Socialstyrelsen i dessa frågor bör ske i den mån de berör medicinska arbetsmetoder eller apparatens utnyttjande.

3.33 Svenska sjukhusfysikerförbundet: — — — Svenska sjukhusfysikerförbundet instämmer med utredningen att de grundläggande utgångspunkter-

na för att revidera lagstiftningen och för att anpassa den nya strålskyddslagen till rådande förhållanden i samhället är:

a. Lagstiftningen skall vara generellt tillämplig på alla former av strålning, såväl joniserande som icke-joniserande strålning, inkl. s k parasitär strålning och naturlig strålning och även involvera hantering och omhändertagande av radioaktivt avfall.

b. Lagen skall vara heltäckande för strålskyddet i samhället, d v s inbegripa människor, djur, effekter på växter och skydd av miljön i övrigt.

c. Strålskyddet av patienter inom hälso- och sjukvården intar en särställning och utmärks av stor komplexitet. Patienterna utsätts i samband med radiologisk undersökning och behandling för avsiktlig bestrålning. Stråldoserna kan variera avsevärt och en optimering måste därför göras i det enskilda fallet mellan strålningens potentiella risker och det medicinska resultatet. Patientstrålskyddet skall därför införas i den framtida strålskyddslagen mot bakgrund av de motiv utredningen anger.

d. Lagstiftningen skall utgå från att det direkta ansvaret för en god strålmiljö och för att ett effektivt strålskydd upprätthålles och fortlöpande förbättras vilar på den som bestrider strålningsverksamheten samt på tillverkare och försäljare av strålningskällor. Den för strålningsverksamheten ansvarige skall i större omfattning än nu svara för strålskyddet genom egen fortlöpande kontroll av lokaler, apparater och skyddsutrustning som används i strålningsverksamheten. Däri skall även inbegripas skyldighet att tillse att det finns tydliga och förståeliga instruktioner, skyltar och fortbildning av personal.

e. Den nya lagstiftningen skall ge utvidgade möjligheter att bevilja generella tillstånd för angivna utövaregrupper. Detta bör enligt sjukhusfysikerförbundet med stor fördel kunna tillämpas på sjukvårdshuvudmännen, som i flertalet fall redan har egen kompetenta lokala strålskyddsorganisationer samtidigt som SSI kommer att kunna avlastas från byråkratiskt arbete. Den nuvarande lagens krav på en särskild strålskyddsföreståndare, med uppgifter som i sig ingår i tillståndshavarens ansvar, skall också utmönstras enligt utredningen. Det är också sjukhusfysikerförbundets mening att en sådan föreståndare vore en omodern företeelse i modern strålskyddslagstiftning, eftersom patienternas och personalens säkerhet också skall regleras av lagens samverkan med hälso- och sjukvårdslagen av 1982 respektive arbetsmiljölagen av 1978.

f. Strålskyddsinstitutet skall även i fortsättningen vara den centrala strålskyddsmyndigheten, men bör i egenskap av expertmyndighet i större utsträckning inrikta sin verksamhet på övergripande frågor.

Svensk sjukhusfysikerförbundet tillstyrker således förslag till ny strålskyddslag till alla delar mot bakgrund av ovan diskuterade förhållanden. I många sjukvårdsområden är sedan flera år det praktiska strålskyddet redan anpassat till intentionerna för den modifierade lagstiftningen. Lagens samverkan med andra skyddslagar och förslaget till ändringen i dessa är också väl grundade. Några övergångsproblem eller några omotiverat förhöjda kostnader för verksamhetshavarna till följd av den nya lagen synes icke heller uppstå.

3.34 OKG Aktiebolag: — — — OKG har inga principiella invändningar mot lagförslaget. Vissa tolknings- och ansvarsfrågor som behandlas i betänkandet kan dock rent praktiskt bli svårt att få grepp om genom att enbart läsa lagen då kompletterande föreskrifter erfordras eller då t ex ansvarsförhållandet påverkas av andra lagar. Exempel på sådana frågeställningar är:

- a. tillåtliga doser till personer mellan 16 och 18 år
- b. föreskrifter som ersätter "radiologisk föreståndare"
- c. ansvarsförhållanden vid händelser motsvarande utsläppet från Tjernobylanläggningen.

En tolkning av lagen skulle underlättas om en sammanställning med kommentarer utarbetas på sätt som skett för arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen. I det fallet har sammanställningen utarbetas av "Föreningen för arbetarskydd" d v s parterna på arbetsmarknaden. I detta fall är en liknande lösning knappast möjlig. Enligt vår uppfattning bör Strålskyddsinstitutet få i uppdrag att tillsammans med intressegrupper och parter ta fram en sammanställning av nämnt slag.

3.35 ILO-kommittén: — — — Kommittén finner det förtjänstfullt att utredningen i så hög grad beaktat de internationella aspekterna på strålskyddsfrågorna, såväl i olika avsnitt i betänkandet som i förslaget till ny strålskyddslag. Kommittén har uppmärksammat att utredningen inledningsvis slår fast att de normer och rekommendationer som utarbetats i olika internationella organ är grundläggande för det svenska strålskyddet.

Från kommitténs utgångspunkt är det tillfredsställande att utredningen — i enlighet med direktiven — i särskild ordning beaktat den av Sverige år 1961 ratificerade ILO-konventionen (nr 115) om skydd för arbetstagare mot joniserande strålning. Kommittén noterar att utredningen erinrar om riksdagens beslut (prop. 1961:18, LU 2, rskr 82) att ILO:s rekommendation i samma ämne skall beaktas vid utformningen av framtida bestämmelser på strålskyddsområdet.

Det är enligt kommitténs uppfattning glädjande att utredningen — i syfte att skapa större överensstämmelse mellan den svenska lagstiftningen på området och ILO:s konvention — i detta avseende följt riksdagens beslut år 1961. Kommittén noterar med tillfredsställelse förslaget om absolut förbud mot radiologiskt arbete för arbetstagare under 16 år, vilket motsvarar kraven i artikel 6 i ILO-konventionen nr 115. Den föreslagna lagen bringar således svenska bestämmelser mer i överensstämmelse med konventionens krav än tidigare.

4 Lagens omfattning

4.1 Försvarets forskningsanstalt: — — — Det är lätt att se motiven för en strålskyddslag omfattande klassen elektromagnetisk strålning både från logiska och praktiska utgångspunkter. Ultraljud och likartad materiebunden strålning intar i detta sammanhang en särställning och kan lika väl beaktas inom ramen för arbetsmiljölagen, som även behandlar skyddet mot ohälsa och olycksfall för annan materiebunden vågutbredning som buller eller intensiva ljudvågor.

Arbetsmiljölagen och strålskyddslagen överlappar delvis varandra på detta område. Arbetsmiljölagen omfattar således även strålskyddsfrågor i arbetsmiljön. Ett förbättrat underlag avseende ultraljudets biologiska verkningar och dess ökande användning i samhället kan på sikt ge säkrare och klarare gränsdragning mellan berörda myndigheters ansvarsområde för klassningen av ultraljud ur strålskyddssynpunkt.

4.2 Stockholms universitet (radiofysiska institutionen): — — — Den nya strålskyddslagen har ändrats främst med avseende på tre punkter. Strålning från naturlig radioaktivitet ingår, icke joniserande strålning jämföras lagstiftningsmässigt med joniserande strålning, dessutom omfattar lagen inte enbart skador på människa, utan även miljöeffekter skall tas hänsyn till. Dessa förändringar ser vi positivt på.

4.3 Lund universitet (matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämnden): — — — Fakultetsnämnden finner det tillfredsställande att förslaget till ny strålskyddslag vidgar begreppet skydd till att förutom gälla människor även innefatta djur och miljö. På samma sätt är det tillfredsställande att begreppet strålning vidgas från joniserande strålning till att även innefatta icke-joniserande elektromagnetisk strålning och ultraljud.

4.4 Lunds universitet (medicinska fakulteten): — — — Lagförslaget är betydligt mer omfattande än nuvarande lag. Det syftar inte endast till att skydda människor som hittills, utan även att skydda djur och miljö mot skadlig verkan av strålning. Detta är en angelägen och viktig utvidgning. Till strålning räknas förutom joniserande strålning nu även icke-joniserande strålning. Till den senare gruppen hänföres, i lagens mening, även lågfrekventa elektriska och magnetiska fält samt "annan till sin biologiska verkan likartad strålning". Fakultetsstyrelsen välkomnar denna vida definition av begreppet strålning och ser det som en fördel att skyddet mot olika typer av strålning handhas av samma myndighet, samma strålskyddsorganisation etc. Dock har utredningen inte tillräckligt tydligt markerat att den dosimetri och de storheter som användes för joniserande strålning inte alltid direkt kan utnyttjas för icke-joniserande strålning. Texten bör förtydligas på denna punkt.

Den nya strålskyddslagen skall också tillämpas i fråga om naturlig strålning samt förekomst av radon i byggnader och gruvor. Detta är också en vettig utvidgning och skapar förutsättningar för en mer likartad behandling av strålskyddsproblem inom olika delar av samhället.

4.5 Göteborgs universitet (radiofysiska institutionen): — — — Lagförslaget är betydligt mer omfattande än nuvarande lag. Det syftar inte endast till att skydda människor som hittills, utan även att skydda djur och miljö mot skadlig verkan av strålning. Detta är en angelägen och viktig utvidgning. Till strålning räknas förutom joniserande strålning nu också icke-joniserande strålning. Till den senare gruppen hänföres, i lagens mening, även lågfrekventa elektriska och magnetiska fält samt "annan till sin biologiska verkan likartad strålning". Fakulteten välkomnar denna vida definition av

begreppet strålning och ser det som en fördel att skyddet mot olika typer av strålning handhas av samma myndighet, samma strålskyddsorganisation etc. Dock har utredningen inte tillräckligt tydligt markerat att den dosimetri och de storheter som användes för joniserande strålning inte alltid direkt kan utnyttjas för icke-joniserande strålning. Texten bör förtydligas på denna punkt.

Den nya strålskyddslagen skall också tillämpas på naturlig strålning samt förekomst av radon i byggnader och gruvor. Även detta är en vettig utvidgning, som skapar förutsättningar för en mer likartad behandling av strålskyddsproblem inom olika delar av samhället.

4.6 Medicinska forskningsrådet (MFR): — — — MFR har inget att erinra mot utredningens definition av begreppet strålning och det därmed utökade området för lagens tillämpning.

4.7 Kungliga tekniska högskolan (institutionen för kärnkemi): — — — *Ultraljud* behandlas som icke-joniserande strålning se bl a p. 59, 2.3.2 under allmänt, tredje stycket även p. 61. (Å andra sidan nämns å p. 66 och 117 kavitationsfenomenet men ej dess radiomimetiska verkningar). Vid hög effekttäthet av ultraljud i vätskor kan under vissa förhållanden s. k. *kavitation* inträda. Detta leder till bildning av fria radikaler och andra specier i stor analogi med joniserande strålnings verkningar (torde vara visat först av nuvarande Professor Olle Lindström, KTH, se tekn lic-avhandling i fysikalisk kemi, 1950-talet). — Detta bör beaktas både vid klassificering av "strålningar", vid praktiskt arbete (tex diagnostik av levande människor inkl foster) och ev i lagtexten. — Undertecknad har i "Nationalkommittén för strålskyddsforskning" gjort några inlägg i saken. Det visade sig att berörda känner till effekten och undviker de höga effekttätheterna. Litet förvånande är då att utredningen inte synes ta upp den.

Ett annat *gränsfall* mellan verkningar av joniserande strålning som utredningen inte synes ta upp är möjligheten att i mänsklig och annan vävnad s. k. *Sugimura-mutagener* ("stekte-mutagener") bildas om temperaturen blir tillräckligt hög tillräckligt länge. Dessa förhållanden kan tänkas råda vid exposition för högeffektpulser (laser, mikrovågor), vid kirurgiskt eller dentalkirurgiskt arbete, med glödande trådar och möjligen vid polymerisation av implantat. — Man synes fn arbeta med frågan om dessa mutagener även är cancerogener, vilket allmänt sett ibland är fallet men inte alltid.

Undertecknad har från kemiska utgångspunkter behandlat saken i samband med regeringsutredningen om förebyggande av cancer (SOU 1984:67) och hade därvid tillfälle få en text publicerad i en bilaga (Ds S 1984:5 kap. 7). Av denna senare framgår kunskapsläget 1984 om termiskt bildningssätt för mutagenerna i fråga och vidare fästes uppmärksamheten på ev verkan i mänsklig vävnad. Vid samtal med Professor Sugimura angav denne att han inte tänkt på denna möjlighet. — I utredningstexten kunde å p. 62, 2.3.4 under "allmänt" saken ha tagits upp. (Å p. 107, 4:e styckets slut nämns laserkirurgi liksom å p. 136 rad 7.).

4.8 Arbetskyddsstyrelsen: — — — Beträffande den icke-joniserande strålningen föreslås lagen få en tillämpning som i huvudsak ansluter sig till WHO:s definition av icke-joniserande strålning. Ultraljud ingår uttryckligen i det föreslagna tillämpningsområdet. Genom att i definitionen av icke-joniserande strålning ta med uttrycket "eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning" vill utredningen öppna möjligheten att ta in även andra materiebundna vågor om så i framtiden skulle behövas. Utredningen synes närmast tolka det nämnda uttrycket som "annan strålning med biologisk verkan" och exemplifierar med infraljud som en möjlig ytterligare tillämpning av lagen. Denna avses dock enligt utredningen inte tillämpas på hörbart ljud.

Enligt styrelsens mening är det olyckligt med en så oklar avgränsning av lagens tillämpningsområde. Det är knappast heller nödvändigt att över huvud ta med materiebundna vågor. De allvarigaste hälsoeffekterna av sådana vågor är "vita fingrar" och andra skador till följd av vibrationer från handhållna maskiner samt hörselskador orsakade av hörbart ljud. Dessa frågor kan utan problem lösas inom ramen för gällande lagstiftning. Denna kan tillämpas även på infra- och ultraljud. Något behov av att med stöd i särskild strålskyddslagstiftning reglera dessa från skaderisksynpunkt långt mindre betydelsefulla områden finns därför inte.

4.9 Statens energiverk: — — — Statens energiverks målsättning i säkerhetsarbetet är att minska skadorna på person och egendom av elektrisk orsak. I detta syfte har energiverket enligt gällande lagstiftning bl a till uppgift att utfärda föreskrifter dels beträffande starkströmsanläggningars utförande och skötsel och dels beräffande utförandet av de till dessa anläggningar anslutna apparaterna och bruksföremålen. Elektriska anläggningar indelas med hänsyn till dessa anläggningars farlighetsgrad i starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar. Med elektrisk starkströmsanläggning förstås elektrisk anläggning för sådan spänning, strömstyrka eller frekvens som kan vara farlig för person och egendom.

Enligt ellagstiftningen har energiverket således myndighetsansvaret även avseende säkerhet för kraftfrekventa elektriska och magnetiska fält. Konventionell elsäkerhet och skydd mot starka elektriska och magnetiska fält vid krafttekniska frekvenser kan enligt vår mening ej särskiljas.

I 2 § i förslaget till strålskyddslag inkluderas lågfrekventa elektriska och magnetiska fält i begreppet icke-joniserande strålning trots att det icke är frågan om någon strålning.

Enligt strålskyddslagen och förordningen får SSI nu även ett uttalat myndighetsansvar för kraftfrekventa elektriska och magnetiska fält. Det är viktigt att det finns en klar uppdelning av resp myndighetsansvar. Ett förtydligande i detta avseende är nödvändigt. Energiverket uppfattar det exempelvis som sin uppgift att bevaka frågan om ev hälsoeffekter av kraftfrekventa fält och att meddela föreskrifter härom om sådana skulle erfordras.

4.10 Stockholms kommun (miljö- och hälsoskyddsförvaltningen): — — — Utredningen föreslår en ny strålskyddslag med vidgat tillämpningsområde i förhållande till hittillsvarande lagstiftning. Lagen omfattar såväl joniserande som icke-joniserande strålning samt naturliga strålkällor. Syftet med lagen är att förutom skydd av människor och djur även inrymma effekter på växter och djurliv liksom miljön i övrigt. Förvaltningen anser att de föreslagna ändringarna innebär förbättringar i förhållande till nuvarande lagstiftning.

4.11 Malmö kommun (personalnämnden): — — — Personalnämnden vill inledningsvis understryka, att det är mycket väsentligt att den framtida samlade strålmiljön begränsas, d v s att man tar hänsyn till den samlade effekten av alla strålkällor även om dessa var och en ger mycket litet bidrag. Detta skall inte bara gälla människor, utan det ekologiska systemet överhuvudtaget. I linje med det är förslaget att lagstiftningen på strålskyddsområdet göres generellt tillämpligt på alla former av strålning både joniserande och icke joniserande samt s k parasitär strålning och naturlig strålning bra.

4.12 Sveriges läkarförbund: — — — Det nya lagförslaget innebär en uppdatering och anpassning till nu gällande miljömedicinskt tänkande och rådande arbetsmiljölager. Vi ser mycket positivt på att den nya lagen gäller såväl skydd av människor som skydd av miljö mot strålning samt att strålning innefattar såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Vi ser det som betydelsefullt mot bakgrund av den ökade användningen i arbetslivet av apparatur som avger icke-joniserande strålning och då det under senare år kommit ett flertal rapporter som indikerar skadeeffekter av dylik strålning. Utredarna har uppenbarligen tagit intryck av den senaste tidens diskussion om eventuella risker i samband med arbete vid t. ex. bildskärmar samt den osäkerhet som kan gälla vid introduktion av nya tekniker; på sjukvårdsområdet exemplifierat av avbildning med ultraljud eller magnetresonansteknik.

4.13 Svenska läkaresällskapet: — — — Betänkandet innebär en anpassning till nu gällande miljömedicinska tänkande och rådande arbetsmiljölager. Sällskapet ser positivt på att den nya lagen gäller såväl skydd av människor som miljö mot strålning samt att strålning innefattar såväl joniserande som icke joniserande strålning. Detta är betydelsefullt icke minst mot bakgrunden av den ökade användningen av apparatur som avger icke joniserande strålning, eftersom det under senare år kommit rapporter indikerande skadeeffekter av dylik strålning.

4.14 Sydkraft Aktiebolag: — — — Enligt § 2 avses med strålning såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Med icke-joniserande strålning avses framförallt strålning inom det lågenergetiska delen av det elektromagnetiska spektrat. I lagförslaget anges optisk strålning, radiofrekvent strålning och lågfrekventa elektriska och magnetiska fält. Till icke joniserande strålning hänförs även ultraljud.

Detta innebär att SSI enligt strålskyddslagen nu även får ett ansvar för kraftfrekventa elektriska och magnetiska fält. Vi anser att det är tveksamt om strålskyddslagen skall kompletteras på detta sätt eftersom det föreligger osäkerhet om vad som är skadlig verkan. Om t ex strålning från kraftledningar och ställverk anses ha skadlig verkan medför detta en rad konsekvenser beträffande

- allmänna skyldigheter
- tillstånd
- tillsyn.

Vi anser att lågfrekventa elektriska och magnetiska fält inte skall omfattas av begreppet icke joniserande strålning.

Från Sydkrafts sida ser vi det som viktigt att tillsynen för elanläggningar åvilar en myndighet. Tidigare har vi upplevt att för elanläggningar har Statens Energiverk ett övergripande myndighetsansvar.

I och med förslaget till en ny strålskyddslag kan olika myndigheter komma in som tillsynsmyndighet. Vi anser således att det är viktigt att tillsynsansvaret åvilar endast en myndighet. I detta fall Statens Energiverk när det gäller lågfrekventa elektriska och magnetiska fält.

5 Patientstrålskydd

5.1 Socialstyrelsen: — — Enligt nuvarande strålskyddslag, 4 §, gäller att, om tillstånd till radiologiskt arbete meddelas för annan än enskild person som själv skall förestå verksamheten, skall för denna finnas av strålskyddsmyndigheten godkänd föreståndare och, om myndigheten finner skäl därtill, godkänd ersättare för honom. Godkännande må meddelas för viss grupp av befattningshavare eller för personer med viss utbildning.

Såsom framgår av utredningens redogörelse för bakgrunden till nuvarande lagstiftning och praxis har man baserat sig på den grunduppfattningen att kompetensen hos den person som skall driva radiologiskt arbete respektive incha radioaktivt ämne — både i utbildningshänseende och i fråga om de personliga förutsättningarna — utgör en väsentlig faktor vid tillståndsprövningen. Det ansågs därför nödvändigt att tillståndet i princip knöts till honom personligen. När tillstånd gäller för en juridisk person skall i följd härav en särskild föreståndare finnas. Genom tillgången till särskild föreståndare har tillståndshavaren — t. ex. en sjukvårdshuvudman — kunnat avlastas åligganden som förutsätter särskild kompetens t. ex. på det medicinska eller fysikaliska området.

På sid 157 i betänkandet har en strålskyddsföreståndares uppgifter exemplifierats. Att uppgifter av denna art har stor vikt torde inte kunna bestridas. Enligt i samråd med socialstyrelsen av SSI utfärdades föreskrifter /SSI FS 1982:2/ krävs av en föreståndare att han har läkarlegitimation samt fullgjord vidareutbildning inom specialiteten röntgendiagnostik /diagnostisk radiologi/. I vissa fall kan alternativt specialiteten allmän onkologi komma ifråga. Uppdelningen av föreståndarskap förekommer i vissa fall på t. ex. klinikchefen för den medicinska delen av verksamheten medan sjukhusfysiker är föreståndare för den fysikaliska delen.

Utredningen har i sin motivering till förslaget att slopa föreståndarskapet /sid. 159/ menat att det ter sig oegentligt att i lag uppställa krav på en särskild föreståndare med uppgifter som ingår i tillståndsinnehavarens ansvar. Man har menat att frågan snarare gäller ansvaret för strålskyddet på en arbetsplats — dvs. hur den interna delegeringen av skyddsansvaret är ordnad — motsvarande vad som gäller om fördelningen av andra ansvarsfrågor på en arbetsplats. Utredningen har också poängterat det vanskliga i att i lag konstruera ett särskilt ansvarssystem för strålskyddet jämsides med de ansvarsregler som i övrigt gäller enligt arbetsmiljölagen. Utgångspunkten bör i stället — enligt utredningens mening — vara att ansvaret för att den erforderliga kompetensen finns åligger verksamhetshavaren. Det framhålls också att SSI i föreskrifter eller vid tillståndsprövning kan ställa krav på utbildning och kompetens hos den till vilken strålskyddsarbetet är delegerat. SSI kan också granska den lokala strålskyddsorganisationen och ge anvisningar etc.

Socialstyrelsen vill i anslutning till ovan lämnade sammanfattning vad gäller föreståndarfrågan först erinra om att utredningen själv framhållit att "på strålskyddsområdet intar skyddet av patienterna en särställning". Det finns i anslutning härtil skäl att betona att patientstrålskyddet är särpräglat och av annan art än övrig strålskyddsverksamhet. Den funktion som föreståndaren upprätthåller visavi patientstrålskyddet är enligt styrelsens mening oumbärlig. Styrelsen finner det väsentligt att framhålla att det övergripande ansvaret för patienten ligger hos läkaren, i detta fall radiologen eller onkologen, som har att göra med medicinska överväganden av olika slag. Däri ingår bl. a. att strålriskerna skall vägas mot andra risker. För att kunna göra erforderliga avvägningar av detta slag är specialistkompetens i diagnostisk radiologi eller onkolog nödvändig. Om tillståndshavaren är en juridisk person — såsom sjukvårdshuvudmannen — saknar han själv nödvändig kompetens. Tillståndshavaren måste kompletteras med en person som direkt kan övervaka patientstrålskyddet /och även personalstrålskyddet/ och som kan sätta in strålriskerna för främst patienten i övrigt risksammanhang. Denna funktion förutsättes av utredningen kunna tillgodoses inom huvudmannens strålskyddsorganisation utan obligatorisk särskild strålskyddsföreståndare.

Styrelsen vill ifrågasätta om utredningen genom det framlagda lagförslaget lämnar erforderliga garantier för nämnda funktions — enligt styrelsens mening — helt nödvändiga upprätthållande. Styrelsen vill därför i första hand hävda att kravet på godkänd föreståndare bör bibehållas i den nya lagen. I andra hand kan man — om det skulle befinnas föreligga principiella betänkligheter mot att lagreglera föreståndarfrågan — överväga en lösning genom sådana föreskrifter från SSI att krav lägges på den lokala strålskyddsorganisationen att tillse att föreståndarfunktionen blir tillgodosedd med erforderlig kompetens /dvs. specialistkompetens i diagnostisk radiologi eller i vissa fall allmän eller gynekologisk onkologi/.

Styrelsen vill vidare i detta sammanhang erinra om att styrelsen i kungörelse 1978:26 om ansvar för medicinteknisk utrustning i sjukvården m. m. bl. a. angivit vad som åligger medicinskt ledningsansvarig överläkare i fråga om medicinteknisk utrustning i allmänhet. En översyn av denna

kungörelse är planerad men det kan dock finnas anledning att beakta den i detta sammanhang. Styrelsen vill också erinra om den översyn av vissa med hälso- och sjukvårdslagen sammanhängande ansvarsfördelningsfrågor som för närvarande pågår inom socialdepartementet. Slutligen må även erinras om det utredningsarbete som för närvarande göres av den till socialdepartementet knutna "medicintekniska säkerhetsutredningen".

5.2 Malmö kommun (personalnämnden): — — — Beträffande strålskyddet inom hälso- och sjukvården är detta mycket komplext. Det är väsentligt att en klar ansvarsmässig gränsdragning göres. Det är den behandlande läkaren som i det enskilda fallet svarar för avvägningen mellan strålningens skadeverkningar och det medicinska resultat som man avser att uppnå. Det är också den behandlande läkaren som har ansvar för att minsta möjliga stråldos till patienten kommer till användning. För närmare reglering av detta svarar socialstyrelsen. För övergripande strålskyddsfrågor, strålskador, risker, tekniska fysikaliska anordningar, apparater osv. svarar däremot SSI med stöd av nuvarande strålskyddslagstiftning. Det förefaller rimligt att detta bibehålls med tanke på att man behöver en samlad och övergripande bedömning av strålningseffekter från olika källor.

5.3 Landstingsförbundet: — — — Patienter inom hälso- och sjukvården utsätts för avsiktlig bestrålning vid radiologisk och annan undersökning och behandling. I patientskyddande syfte vill utredningen införa ett särskilt stadgande i strålskyddslagen med erinran om behovet av en avvägning i det enskilda fallet mellan strålningens skadeverkningar och medicinska effekter.

Enligt förbundsstyrelsens mening är patientintresset redan tillgodosett genom hälso- och sjukvårdslagen, tillsynslagen och de föreskrifter inom området som strålskyddsinstitutet och socialstyrelsen utfärdat. Förbundsstyrelsen vill dock inte motsätta sig att patientskyddet införs också i strålskyddslagen.

5.4 Sveriges läkarförbund: — — — Patientskyddet inom hälso- och sjukvården intar, som utredningen konstaterar, — — — en särställning. Man betonar att det är den för en undersökning eller behandling ansvarige läkaren som har ansvaret för att patienten utsätts för minsta möjliga stråldos med hänsyn tagen till det avsedda medicinska resultatet. Utredningen konstaterar att dessa ansvarsfrågor regleras av hälso- och sjukvårdslagstiftningen med socialstyrelsen som tillsynsmyndighet.

Den gällande strålskyddslagen har syftat till att skydda främst arbetstagarer medan patienterna kommit i skymundan. Genom att SSI i föreskrifter (SSI FS 1982:2) stadgat att föreståndaren i medicinsk verksamhet skall ha läkarlegitimation och fullgjord vidareutbildning i röntgendiagnostik, har emellertid patientsäkerheten tillförsäkrats ett välbehövligt stöd. Föreskrifterna innebär nämligen, att en medicinsk ansvarig läkare med strålskyddskunnande inför socialstyrelsen (SOS) ansvarar för patientsäkerheten och väger in strålriskerna vid en samlad bedömning av patientens totalrisker. Av dessa utgör som regel sjukdomen i sig och möjligheten till feldiagnos de mest betydelsefulla.

— — — I kommittédirektiven för översynen av strålskyddslagstiftningen (1983:45) har uppdragsgivaren "även tänkt på patienterna" och skriver på följande sätt: "... En modern lagstiftning till skydd mot strålning bör vara inriktad på att skydda inte bara arbetstagare utan även t. ex. patienter som utsätts för strålning i undersöknings- och behandlingssyfte" Trots detta har man i det nya lagförslaget helt tagit bort det för patienten så viktiga föreståndarskapet från en ansvarig läkare och lagt även denna funktion på tillståndshavaren. Föreståndarinstitutet föreslås utmönstras ur lagen med motivet att utgångspunkten bör vara, att ansvaret för att den erforderliga kompetensen finns åligger verksamhetshavaren. Förslaget innebär ett uppseendeväckande och onödigt steg tillbaka beträffande patientsäkerheten. Enligt läkarförbundets mening kan endast en person med medicinsk kompetens och med personligt medicinskt ansvar inför SOS tillfredsställande sköta detta.

Det är sannolikt att utredaren funnit föreståndarskapet onödigt inom flera av de områden den nya strålskyddslagen omfattar och att man i likformighetens namn offrat patienternas intressen inom den medicinska sektorn. Det är emellertid vår skyldighet och rättighet att försvara deras intressen och markera att patientsäkerheten är en företeelse, som på ett helt avgörande sätt skiljer medicinsk verksamhet från annan verksamhet som täcks av strålskyddslagen.

Ett bibehålllet och helst förstärkt föreståndarskap inom den medicinska verksamheten, i kombination med Socialstyrelsens kungörelse om ansvar för medicinteknisk utrustning i sjukvården m. m. (SOSFS/M/ 1978:26), utgör tillsammans en god garanti för att patientsäkerheten skall kunna upprätthållas. Enbart kungörelsen i fråga är alltför svagt formulerad för att gå i land med denna medicinskt fundamentala och sammansatta uppgift. Läkarförbundet vill därför i patientsäkerhetens intresse bestämt förorda att föreståndarskapet bibehålls inom den medicinska verksamheten.

5.5 Svenska sjukhusfysikerförbundet: — — — Lagtextens formulering för patientstrålskyddet enligt § 7 att stråldosen skall vara avpassad till en undersöknings eller behandlings avsedda resultat synes vara för vag kan leda till att nya tillämpningar i sjukvården eller för hälsokontroller icke grundas på vetenskap och beprövad erfarenhet. Exempel på tillämpning som icke skulle passera en dylik prövning, men för vilken SSI nu okritiskt beviljar tillstånd till såväl privatpraktiserande som offentligt anställda legitimerade läkare är "laserbehandling" (med laser i klass. 3B) av såväl smärttillstånd som diverse andra krämpor, där det inte finns någon som helst möjlighet att med strålningens fysikaliska egenskaper uppnå behandlingens avsedda resultat. Dessutom förorsakar en sådan tillämpning onödiga kostnader i samhället för försäkringskassan, för apparatinvestering och för förspild arbetstid för sjukvårdspersonal.

5.6 Svenska läkaresällskapet: — — — Nu gällande strålskyddslagstiftning (SFS 1958:110) syftar främst till att skydda arbetstagaren. I direktiven för den nya strålskyddslagen understrykes, att den bör vara inriktad på att skydda inte bara arbetstagare utan även patienter vilka utsätts för strålning

i undersöknings- eller behandlingssyfte. I lagen från 1958 finns ett krav att föreståndaren för radiologisk verksamhet skall vara leg. läkare. 1982 skärptes kompetenskraven på föreståndaren och förutom läkarlegitimation fordrades fullgjord vidareutbildning inom specialiteten röntgendiagnostik (SSI FS 1982:2).

Frågan om strålskyddet inom hälso- och sjukvården är komplex. Enligt nuvarande lagstiftning ansvarar föreståndaren – i förekommande fall i samarbete med sjukhusfysiker och tekniker – för avvägningen mellan strålningens skadeverkningar och undersökningens avsedda resultat. Härvid beaktas ej enbart strålskyddets tekniska och fysikaliska aspekter utan även patientens hela sjukdomssituation. Sällskapet vill i detta sammanhang hänvisa till sitt remissyttrande till Statens Strålskyddsinstitut över "förslag till meddelande om kompetenskrav hos föreståndare vid ansökan om tillstånd enligt strålskyddslagen för arbete med medicinsk röntgendiagnostik" från 1982-01-19. Här framhöll Sällskapet, att föreståndaren i detta sammanhang skall vara specialistkompetent diagnostisk radiolog, som i sin tur skulle kunna delegera ansvaret i speciella fall.

Utredningens förslag att föreståndarbegreppet skall utmönstras bedöms olika av Sällskapets olika sektioner. Sektionen för medicinsk radiologi framhåller att för en enhetlig och sakkunnig värdering av de ofta svårbedömda, delvis organisatoriska frågor, vilka föreligger i samband med radiologiska forsknings- och hälsoundersökningar synes även organisationen med föreståndare lämpad, då föreståndaren i regel besitter medicinsk vetenskaplig skolning och vanligen innehar ställning som klinikchef. Till denna åsikt ansluter sig även sektionen för nuklear medicin.

Sektionen för medicinsk teknik och fysik däremot framhåller, att föreståndarskapet tidigare varit knutet till en överläkare eller annan för medicinsk verksamhet ansvarig person. Det har därvid i realiteten ej inneburit någon förstärkning av det ansvar läkaren ändå har haft i sitt medicinska ledningsansvar, i varje fall inte för ansvaret gentemot patienten. Man framhåller att utmönstringen av föreståndarbegreppet därför inte ändrar överläkarens situation med att ha det yttersta ansvaret för sin medicinska verksamhet. I detta ansvar ligger ändå att bevaka alla omständigheter, som på något sätt skulle kunna utgöra risker i patientens vård vare sig läkaren är föreståndare eller ej. Till denna åsikt ansluter sig sektionen för radiofysik.

Sammantaget anser dock Sällskapet, att strålskyddsföreståndarskapet bör bibehållas. Den stora betydelsen av patientens totala risksituation har stor betydelse, avvägningen mellan risken för diagnostiska misstag och strålriskerna görs bäst av en diagnostisk radiolog.

Strålskydd innebär ett samspel mellan olika kompetensföreträdare. Den medicinska kompetensen bevakar det medicinskt lämpliga användandet av strålning. Den strålningsfysikaliska kompetensen bevakar de strålningsavgivande källornas risker för patienter, personal och miljö. Den medicintekniska kompetensen bevakar apparaturens tekniska förhållanden i samband med strålningsavgiftning. Den farmaceutiska kompetensen bevakar hantering av radioaktiva isotoper.

Samspelet mellan dessa kompetensföreträdare är av stor betydelse. Det

borde därför utöver tillståndshavaren finnas en s. k. strålskyddskommitté, där ovanstående kompetensföreträdare bör ingå och ha hela landstinget som sitt bevakningsområde för strålskyddet. Utan ett sådant samverkansorgan blir det mycket svårt att utöva en effektiv bevakning av strålskyddsförhållandena för patienter, personal och miljö. Det finns redan idag strålskyddskommittéer i flera landsting och systemet borde byggas ut att gälla samtliga.

Förutom strålskyddskommitté bör det finnas antingen separata isotopkommittéer eller arbetsutskott för isotopfrågor inom strålskyddskommittéerna.

6 Minderåriga

6.1 Arbetsarkyddsstyrelsen: — — — Utredningen har föreslagit att minderårig inte skall få anlitas till arbete där joniserande strålning förekommer före det kalenderår då han eller hon fyller 16 år. Även i arbetsmiljölagen finns en 16-årsgräns som dock är något annorlunda utformad. I 5 kap 2 § arbetsmiljölagen stadgas sålunda att minderårig inte får anlitas till annat än vissa lätta arbeten före det kalenderår då han eller hon fyller 16 år och inte heller innan han eller hon har fullgjort skolplikten. I förarbetena till bestämmelsen framhålls värdet av att gränsen anpassades till vad som gäller beträffande skolgången. Detta innebär att i normalfallet börjar nya regler gälla samtidigt för alla i en årskurs i och med utgången av vårterminen då de slutar nionde årskursen. Till arbetsmiljölagens gräns knyts även regler i föreskrifter från arbetsarkyddsstyrelsen om arbetstid m. m. En annorlunda gräns för joniserande strålning kan verka förvirrande och är därför enligt styrelsens mening olämplig.

6.2 Statens strålskyddsinstitut: — — — Paragrafen (14 §) strider mot den av Sverige ratificerade ILO-konventionen nr 115, enligt vilken arbetstagare som ej fyllt 16 år ej får användas i radiologiskt arbete. Paragrafen bör därför utformas i enlighet härmed: "före det kalenderår under vilket han fyller 16 år" bör bytas ut mot "innan han fyllt 16 år".

Strålskyddsinstitutet vill påpeka att detta ändå innebär en uppmjukning jämfört med vad som gäller för närvarande, då arbetstagare, som ej fyllt 18 år, inte får användas i radiologiskt arbete, såvida inte det radiologiska arbetet är en del av schemalagda studier.

Strålskyddsinstitutet avser att i särskilda föreskrifter senare fastställa dosgränser att gälla för den som fyllt 16 men ej 18 år.

6.3 Statens vattenfallsverk: — — — Den nuvarande åldersgränsen på 18 år sänks här till 16 år. Av text på sidorna 34 och 123 framgår vidare att en dosgräns på 15 mSv/år kan komma att tillämpas på individer mellan 16 och 18 år. Efterlevnad av denna dosgräns kommer att möta rent praktiska svårigheter då dessa personer måste administreras och bevakas dosmässigt på ett från övriga rutiner avvikande sätt. Idag är efterlevnaden av dosgränsen mycket enkel, då antalet personer under 18 år är ytterst begränsat per år. En allmän sänkning av åldersgränsen kan komma att öka antalet betydligt, då inga lagliga hinder föreligger.

— — — Sammanfattningsvis föreslår Vattenfall att den nuvarande åldersgränsen på 18 år bibehålles och undantag tillåtes enligt nu gällande lag § 12.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

6.4 Malmö kommun: — — — Åldersgränsen för att få arbeta med joniserande strålning har sänkts från 18 år till 16 år. Med hänsyn till att alla individer ej är biologiskt fullt utvecklade vid 16 års ålder bör arbete med joniserande strålning undvikas då. Den nuvarande åldersgränsen 18 år bör därför vara kvar.

6.5 Landsorganisationen i Sverige: — — — Utredningen föreslår att minderåriga inte får anlitas i arbetet i vilket joniserande strålning förekommer före det kalenderår under det han fyller 16 år. Enligt ILO-konventionen nr 115 får arbetstagare under 16 år inte sysselsättas med sådant arbete. Lagförslaget bör enligt LO:s uppfattning justeras i enlighet med ILO-konventionen.

6.6 Svenska läkaresällskapet: — — — I § 14 talas om minderåriga och där har åldersgränsen sänkts från 18 till 16 år. Eftersom alla individer ej är biologiskt fullt utvecklade vid 16 år anser dock Sällskapet att den högre åldersgränsen bör kvarstå.

7 Läkarundersökning

7.1 Socialstyrelsen: — — — 15 § i utredningens lagförslag anger att "regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut får föreskriva om läkarundersökning av den som sysselsätts eller skall sysselsättas i arbete i vilket joniserande strålning förekommer". Motsvarande bestämmelse återfinnes i nuvarande strålskyddslag /18 §/. Det grundläggande syftet — att förhindra strålskador — gäller fortfarande. SSI:s gällande föreskrifter på området återfinns i SSI FS 1981:3.

Socialstyrelsen finner det väsentligt att det i den nya lagen tages in en uttrycklig föreskrift om samråd med styrelsen. Texten i 15 § bör alltså ändras enligt följande: "Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut *i samråd med socialstyrelsen* får föreskriva om läkarundersökning ...". Detta ändringsförslag motiveras av att regler om periodiska hälsoundersökningar, som föreskrives av olika myndigheter, alltid får en inverkan på resurserna inom hälso- och sjukvården i och med att hälsoundersökningarna konkurrerar med sjukvården och de olika hälsovårdsinsatser som i övrigt åligger sjukvårdshuvudmännen. Härtill kommer att socialstyrelsen som fackmyndighet har intresse av att bevaka de kvalitativa aspekterna på olika medicinska förebyggande åtgärder.

7.2 Lunds universitet (medicinska fakulteten), Göteborgs universitet (medicinska fakulteten) och Göteborgs kommun (sjukvårdsförvaltningen): — — — Det innebär en anpassning till nuvarande praxis att det generella kravet på periodisk läkarundersökning av personal, som arbetar med joniserande strålning, mjukas upp. Efter flera decennier utan möjlighet att registrera

några skador vid de periodiska undersökningarna är det angeläget att begränsa läkarundersökningarna till en sådan som behövs för utfärdande av friskintyg i samband med anställningen. Upprepade läkarundersökningar utan motiv ger endast de anställda ett felaktigt intryck av att deras arbetsmiljö är farlig. Vid behov, i samband med inträffade missöden, olyckshändelser etc. skall självklart läkarundersökning göras. Däremot bör personal, som arbetar med icke-joniserande strålning, läkarundersökas på samma sätt som de som arbetar med joniserande strålning.

7.3 Chalmers tekniska högskola: — — — Man kan ifrågasätta den medicinskt vetenskapliga grunden till att i en lagparagraf införa bestämmelser om läkarundersökning för personal sysselsatt i arbete med joniserande strålning. Frågan bör kunna handhas av SSI, som vid behov kan utfärda kompletteringar till de bestämmelser som redan finns enligt arbetsmiljölagen.

7.4 Medicinska forskningsrådet: — — — Den gamla tvistefrågan om värdet av särskild läkarundersökning för anställning i arbete med joniserande strålning diskuteras (paragraf 15). Däremot krävs inte dylika undersökningar för icke-joniserande strålning. MFR anser att vanligt friskintyg borde vara tillräckligt för arbete i de av lagen berörda områdena med den idag gällande noggranna strålskyddstillsynen.

7.5 Sveriges läkarförbund: — — — I § 15 behandlas läkarundersökning m. m. och här framhålls att läkarundersökningen är förebyggande och inte kontrollerande. Detta är en viktig princip i allt arbete som rör arbetsmiljön, men man får inte glömma att de risker som nu är mest debatterade vad gäller strålning är sena effekter, t.ex. cancer. I detta avseende är det viktigt att de som i sitt arbete utsätts och utsatts för strålning, även efter slutad anställning följes upp, vilket möjliggör en dokumentation av eventuella senkomna skador. Med hänsyn till den ofullständiga kunskap som ännu råder beträffande dylika skador, är det också viktigt att personer som i sitt radiologiska arbete får en helkroppsdos under 15 mSv/år registreras för senare uppföljning, även om de inte behöver genomgå regelbundna läkarundersökningar. Läkarförbundet vill därför betona arbetsgivarens ansvar vad gäller kontinuerliga resurser för kontroll av strålskyddet.

7.6 Svenska läkaresällskapet: — — — Sällskapet finner det fördelaktigt att den i § 15 diskuterade periodiska läkarkontrollen av personal som arbetar med joniserande strålning uppmjukas. Det torde inte föreligga andra krav på läkarundersökning för den som arbetar med joniserande strålning än de som arbetar med icke joniserande strålning. Undersökningens syfte borde vara att utreda om individen är olämplig att arbeta med strålningsarbete eller inte.

7.7 Sveriges naturvetareförbund (Svenska sjukhusfysikerförbundet): — — — Det är viktigt att principerna om läkarundersökning enligt § 15 kvarstår i lagen. Det är dock angeläget att SSI i framtiden kontinuerligt även infor-

merar om för vilka arbetsuppgifter och dosnivåer läkarundersökning inte är lagstadgad, dvs. för sådana arbetsuppgifter där sannolikheten är mycket liten att få en helkroppsdos över 15 mSv/år (jämför sid 122). Det är av ekonomisk betydelse för samhället att samtliga arbetsgivare och personalorganisationer får klart för sig vilka regler som gäller så kommer tusentals meningslösa radiologiska läkarundersökningar att kunna inbesparas. Kostnaderna för dessa skulle i så fall kunna omprioriteras till meningsfulla insatser inom den lokala strålskyddsorganisationen. Endast ett 10-tal befattningshavare i svensk sjukvård torde behöva genomgå läkarundersökning. Samma information bör även utgå när det gäller principer och rekommendationer för persondosmätning, där med än 90 % av filmmätningarna är helt onödiga men kostnadskrävande. Onödiga hälsokontroller och persondosmätningar som utföres av psykologiska skäl eller slentrian motverkar lagstiftningens intentioner och kan t. o. m. invagga personalen i falsk säkerhet i sådana situationer när andra skyddsåtgärder hellre borde sättas in.

7.8 Malmö kommun: — — — Två typer av skador kan uppstå på grund av joniserande strålning, sena somatiska skador t. ex. cancer och akuta strålskador t. ex. skador på ögonlinsen. Det är svårt att vid en läkarundersökning avslöja vilka personer som är särskilt mottagliga för dessa skador.

Läkarundersökningen bör avse att utreda om personen är olämplig att arbeta med joniserande strålning eller ej.

8 Radioaktivt avfall

8.1 Statens kärnbränslenämnd: — — — En utgångspunkt för regleringen av ansvaret beträffande sådant radioaktivt avfall som uppkommer vid verksamheter utanför kärnenergiområdet bör enligt utredningen vara att ett motsvarande ansvar skall vila på en tillståndshavare enligt strålskyddslagen som genom den nya lagen om kärnteknisk verksamhet åvilas en tillståndshavare enligt den lagen. Samma krav bör således enligt utredningen gälla på allt radioaktivt avfall, oavsett det härrör från kärnteknisk eller annan verksamhet.

Nämnden delar utredningens uppfattning och tillstyrker utredningens förslag att strålskyddslagstiftningen utformas så, att i en ny strålskyddslag bör anges att statens strålskyddsinstitut efter regeringens bemyndigande äger föreskriva hur avfallsprodukter utanför kärnenergiområdet skall hanteras och slutförvaras. Nämnden har inte heller i övrigt någon erinran mot förslaget till ny strålskyddslag.

8.2 Stockholms kommun (miljö- och hälsoskyddsförvaltningen): — — — För radioaktivt avfall, flytande och fast finns en viss nedre aktivitetsgräns för när avfallet kan lämnas till kommunal behandlingsanläggning resp. spolas ut i avloppet. Ansvaret för att avfallet hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt vilar på den som fått tillstånd enligt strålskyddslagen. Utredningen föreslår att i en ny strålskyddslag anges att regeringen eller SSI får föreskriva hur avfallsprodukter utanför kärnenergiområdet skall hanteras och förvaras.

Förvaltningen ser positivt på att den nya strålskyddslagen gör det möjligt att reglera hanteringen av avfallsprodukterna genom föreskrifter. Enligt förvaltningens mening är det dock oklart hur samhällets kontroll över hanteringen av avfallsprodukter skall skötas. Det är enligt förvaltningens mening mycket viktigt med tanke på strålningsrisken för de som arbetar med avfallshanteringen inom kommunen och för miljön i sin helhet att radioaktiva ämnen inte tillåts att felaktigt hamna i soporna eller i avloppet.

8.3 Malmö kommun (miljö- och hälsoskyddsnämnden): — — — Nämnden vill poängtera nödvändigheten av att avfallsfrågorna regleras. Det är väsentligt att någon myndighet har total överblick över avfall inklusive kasserad utrustning o. d. som kan utsända strålning. En sådan överblick ger möjligheter att förhindra kontaminering av olika ekosystem.

8.4 Sveriges läkarförbund: — — — Avslutningsvis ser läkarförbundet med tillfredsställelse att den nya strålskyddslagen avser att reglera hur avfallsprodukter utanför kärnenergiområdet skall hanteras och slutförvaras. Detta är en inte minst från miljömedicinsk synpunkt väsentlig fråga, särskilt mot bakgrund av den ökande hanteringen av radioaktiva ämnen i konsumentartiklar.

8.5 Studsvik Energiteknik AB: — — — I betänkandet föreslås att den som bedriver verksamhet med radioaktivt ämne skall svara för att åtgärder vidtas för hantering och slutförvaring av avfall. Bolaget anser detta vara en viktig komplettering. Med undantag av små mängder mycket lågaktivt avfall som i enlighet med Strålskyddsinstitutets anvisningar kan disponeras som vanligt avfall kan olika typer av radioaktivt avfall omhändertas av STUDSVIK mot ersättning. För avfall av SFR-typ finns ett avtal mellan STUDSVIK och SKB om slutförvaring som godkänts av regeringen och därvid har även kostnaderna för slutförvaring reglerats.

Frågan om ägarskapet och därmed det formella ansvaret för avfallet på vägen från isotopanvändare till slutförvaring torde inte vara juridiskt reglerad men synes ej utgöra något praktiskt problem. För avfall av SFL-typ (långlivat avfall) finns ännu inte något avtal med SKB men ett sådant håller på att förberedas och i praktiken omhändertar STUDSVIK även SFL-avfall under förutsättning att ett avtal uppnås för täckande av slutförvaringskostnader.

8.6 Svensk kärnbränslehantering AB (SKB): — — — SKB har av de svenska kärnkraftföretagen givits uppdraget att utveckla, planera, bygga och driva system och anläggningar för hantering och omhändertagande av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall från de svenska kärnkraftverken. SKB handlägger också frågor beträffande prospektering, anriknings- och uppärbetningstjänster, samt reservlagring av uran för den svenska kärnkraftindustrin.

SKB har studerat förslaget med hänsyn till den påverkan den nya lagen kommer att få på företagets verksamhet, och vill framföra följande synpunkter.

I allt väsentligt innebär lagens nya formulering ingen ändring av de praktiska förutsättningarna för SKB:s verksamhet. Vi finner att de föreslagna ändringarna är positiva.

Speciellt vill vi påpeka den strävan, som lagen visar att behandla ansvaret för avfallet från kärnenergi och icke-kärnenergianknuten verksamhet på ett likartat sätt. Vi anser att det är utmärkt att SSI ges ansvar för att en samordning av avfallshanteringen kommer till stånd. I det sammanhanget vill vi nämna det goda samarbete som finns beträffande hanteringen av radioaktivt avfall från olika verksamheter, vilket kommit till uttryck i avtalet mellan SKB och Studsvik Energiteknik AB om slutförvaring av låg- och medelaktivt avfall från icke-kärnenergianknuten verksamhet i SFR-1, som innehas av SKB.

9 Tillståndsplikt m. m.

9.1 Försvarets forskningsanstalt (FOA): — — — Utredningen presenterar flera skäl till att i en ny strålskyddslag inte ställa upp ett principiellt krav på tillstånd för apparater och anordningar som avger icke-joniserande strålning och förordar att den nuvarande ordningen bibehålls, vilket innebär att tillstånd för icke-joniserande strålkällor skall krävas endast när det föreskrivs i särskild ordning. FOA delar utredningens uppfattning om denna fråga. Det är dock tveksamt om den föreslagna ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan myndigheter för strålskydd respektive arbetarskydd är den på sikt lämpligaste formen. Detta kan belysas med hur myndigheterna fördelar frågor rörande laser.

Praktiska aspekter, mot bakgrund av hur skyddsfrågor om icke-joniserande strålning hittills tagits upp och drivits vid strålskyddsinstitutet och arbetarskyddsstyrelsen, har uppenbart vägt tungt som argument för den föreslagna fördelningen mellan myndigheterna och är inte helt konsistent med ambitionen om att skapa en central myndighet för både joniserande och icke-joniserande strålning. Den ökande användningen i samhället och förbättrade kunskaper om icke-joniserande strålnings verkan kan ge anledning till omprövning på detta område relativt snart.

9.2 Försvarets sjukvårdsstyrelse (SjvS): — — — SjvS är positiv till den vidareutveckling av system med generell tillståndsgivning för viss apparatur som förordas av utredningen.

Enligt 21 § förslaget till ny strålskyddslag får tillstånd meddelas också för hälso- och sjukvårdshuvudmän, viss yrkesgrupp eller vissa vårdinrättningar, institutioner och företag. SjvS bör i vissa fall likställas med sjukvårdshuvudmännen t.ex. vid innehav av röntgenutrustning. Då SjvS inte har egen kompetens för service och underhåll kommer SjvS att köpa tjänster såsom sker för närvarande (FFV Elektronik AB).

9.3 Generaltullstyrelsen: — — — I 19 § anges de tillståndskrav som gäller joniserande strålning. Av intresse för tullverket är främst de krav som gäller import. Under punkt 1 anges att tillstånd krävs för att importera radioaktivt ämne. Detta överensstämmer med vad som sägs i 2 § första

stycket strålskyddslagen förutom att verbet införa bytts ut mot importera. Punkten 2 första delen gäller "teknisk anordning som är avsedd att sända ut joniserande strålning". Denna benämning återfinns också i 2 § första stycket samma lag förutom att röntgenutrustning ej nämns särskilt i förslaget. Vad som dock är nytt och av betydelse för tullverket är att tillståndskravet för teknisk anordning är utvidgat till att gälla även import. För att komma till rätta med eventuella gränsdragningsproblem har dessutom del som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt inordnats under tillståndskravet.

Förutom dessa två beskrivna tillståndspliktiga varor tas i 19 § punkten 2 andra delen ytterligare en vara upp nämligen "teknisk anordning i vilken radioaktivt ämne ingår". Vad detta är berörs ej i utredningens specialmotivering till lagförslaget. Skenbart kan det ses som en utvidgning av vad som sägs i 2 § första stycket strålskyddslagen. Men med hänvisning till tidigare nämnd förteckning som SSI lämnar till generaltullstyrelsen får det anses klarlagt att dessa tekniska anordningar ryms inom begreppet "radioaktivt ämne" enligt 2 § första stycket strålskyddslagen.

Om det tidigare inte var självklart att benämningen "radioaktivt ämne" även omfattade apparater etc. där sådant ämne ingår så får förslaget ses som ett klagörande beträffande tillståndsplikten.

Beträffande 19 § punkt 3 kan det även bli aktuellt med tillståndsplikt för bl. a. import av anordning som kan alstra joniserande strålning men som ej är avsedd att sända ut strålning (s. k. parasitär strålning). Detta är en nyhet jämfört med strålskyddslagen men lär inte behöva innebära några problem för tullverket.

Teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning behandlas i 20 § och den har sin motsvarighet i 1 § tredje stycket strålskyddslagen dock med den utvidgningen att det kan föreskrivas tillståndsplikt även för att importera sådan vara.

I 25 § behandlas tullklarering av oförtullad vara då tillstånd enligt 19 § saknas. Den enda inskränkningen är att oförtullat radioaktivt ämne inte får tas hem utan medgivande av SSI. I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor m. m.

Utredarens enda kommentar är att paragrafen överensstämmer med 2 § andra stycket strålskyddslagen. Tar man i beaktande vad som ovan sagts om begreppet "radioaktivt ämne" torde det vara nödvändigt att även ta med "teknisk anordning i vilken radioaktivt ämne ingår" i 25 § första meningen. Dessutom bör väl även övriga varor för vilka tillstånd krävs omfattas av "hemtagningsförbudet." Först då blir 25 § liktydig med 2 § andra stycket strålskyddslagen.

Slutligen beträffande förslaget till strålskyddslag uppmärksammas 13 § där man upplyser om förhållandet att bestämmelser om transport finns i lagen (1982:821) om transport av farligt gods. I övrigt berörs inte området farligt gods i framlagda författningsförslag och därmed inte heller tullverkets del i kontrollen av sådana transporter.

I förslaget till strålskyddsförordning berörs tullverket direkt av 11 §. Utredaren konstaterar helt kort att bestämmelsen motsvarar 6 § i strålskyddsförordningen (1958:652). Detta är korrekt endast i vissa avseenden.

Det som sägs i 6 § strålskyddsförordningen gäller de varor som enligt 2 § första stycket strålskyddslagen inte får införas utan tillstånd från SSI.

Avser man att 11 § skall motsvara 6 § strålskyddsförordningen måste hänsyn tas till de förändringar som föreslås beträffande krav på tillstånd för import. Paragrafen bör formuleras på följande sätt.

”11 § Det åligger tullverkets personal att, enligt föreskrifter som meddelas av generaltullstyrelsen i samråd med statens strålskyddsinstitut, övervaka införseln till landet av varor som det enligt strålskyddslagen (0000:000) krävs tillstånd för att importera.

Återkallas tillstånd, som medför rätt att importera tillståndspliktig vara, skall generaltullstyrelsen underrättas om återkallelsen.”

Övriga författningsförslag berör inte tullverket i någon större utsträckning.

Av ovan nämnda redogörelse framgår att utvidgningen av tillståndskravet för import till att gälla även ”teknisk anordning som är avsedd att sända ut joniserande strålning” är den största förändringen av nuvarande regler som berör tullverket.

Med hänsyn till att i stort sett all befattning med sådan anordning föreslås bli tillståndspliktig är det knappast rimligt att undanta importen som hittills. Genom tillståndsplikten för import och handel kan apparater, som importeras och förmedlas, kontrolleras och SSI kan på ett tidigt stadium ställa villkor och utfärda behövliga föreskrifter. Den nya inriktning på SSI:s tillståndsgivning som utredaren skisserar med bl. a. generella tillstånd och typgodkännanden underlättas också av tillståndskravet för import.

9.4 Universitetet i Linköping (medicinska fakulteten): — — — Medicinska fakultetsstyrelsen inser att SSI önskar att tillstånden lämnas till universitetet och inte till enskilda användare av strålning. Detta fordrar tillgång till en strålskyddsfysiker (radiation protection officer) till vilken universitetsstyrelsen kan delegera ansvaret. Detta borde medföra ordning och reda i fakultetens strålskyddsproblem vilket är önskvärt. Kostnaderna för strålskyddsarbetet kommer däremot att belasta fakulteten en tid då fakulteten ålagts att genomföra kraftiga besparingar.

9.5 Lunds universitet (medicinska fakulteten): — — — Kraven på tillstånd är ungefär desamma som i nuvarande lag. Dock anser utredningen att generella tillstånd (t. ex. till sjukvårdshuvudmän) bör meddelas oftare och att individuell tillståndsprövning förbehålls svårbedömda ärenden och sådana ärenden som kräver individuellt utformat strålskydd. Vi stöder varmt denna uppfattning.

Samma huvudregel, med krav på tillstånd, bör gälla såväl för icke-joniserande strålning som för joniserande strålning. Motivet för detta är framför allt att UV-ljus och laser i kraftigt ökad utsträckning utnyttjas för s. k. ”kosmetisk” behandling av stora grupper av allmänheten i en organisation där verksamhetshavarna inte alltid kan förväntas känna något större ansvar för att tillvarata strålskyddsfrågorna. Detsamma gäller den s. k. ”magnetterapin” för bl. a. tumörbehandling. Huvudregeln utesluter ju inte

heller här att generella tillstånd ges för viss apparatur och till vissa yrkesgrupper, institutioner, företag etc.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

9.6 Lunds universitet (matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämnden):

— — — Den starkt ökande användningen av strålningskällor såväl inom arbetslivet som i hemmet medför enligt förslaget att en individuell tillståndsprövning av SSI i görligast mån måste ersättas med förhandsprövning genom typgodkännande eller genom tekniska föreskrifter av strålskyddet. Enligt förslaget måste dock den individuella tillståndsprövningen och den direkta tillsynen genom SSI ske i de fall det är påkallat med hänsyn till strålkällans farlighet och där särskilda krav på kompetens hos verksamhetshavaren måste säkerställas.

Fakultetsnämnden tillstyrker detta och menar liksom förslaget att en individuell tillståndsprövning och en noggrann tillsyn genom SSI bibehålles vid för fakulteten aktuella anläggningar av typ acceleratorer, apparater med kraftiga radioaktiva strålkällor, högeffektivlasrar och andra strålkällor vid forskningslaboratorier där till sin natur forskningsmiljön ständigt förändras.

I andra fall är det riktigt att avdramatisera strålningsfaran och jämställa skyddsfrågorna med andra arbetsmiljöfrågor. Det är dock att märka att det svenska strålskyddet för närvarande har en mycket hög kvalitet och att därför en jämförelse med andra arbetsmiljöfrågor måste innebära att dessa senare lyftes upp till samma skyddsnivå som dagens strålskydd och att ej strålskyddet försämras.

9.7 Umeå universitet (medicinska fakultetsnämnden): — — —

Lagförslaget inkluderar både joniserande och icke-joniserande strålning. Det är utmärkt att samma myndighet övervakar användningen av båda typer av strålning. Lagstiftningen är dock i många avseenden mycket olika för olika typer av strålning. *Tillstånd* måste således sökas för användning av joniserande strålning medan utredningen anser att det inte är en framkomlig väg att i en ny strålskyddslag uppställa principiella krav på tillstånd för apparater och anordningar som avger icke-joniserande strålning. Huvudregeln med tillstånd borde dock gälla såväl joniserande som icke-joniserande strålning. Anledningen är att laser och UV-ljus utnyttjas i kosmetiskt syfte. Det kommersiella syftet kan medföra att vissa skyddsfrågor ej beaktas i tillräcklig grad. Det borde därför även för användning av denna typ av strålning vara regel med tillstånd. Dessa regler skulle i vissa fall kunna utformas på ett generellt sätt för att undvika onödig byråkrati.

9.8 Göteborgs universitet (medicinska fakulteten) och Göteborgs kommun

(sjukvårdsförvaltningen): — — — Kraven på tillstånd är ungefär desamma som i nuvarande lag. Dock anser utredningen att generella tillstånd (t. ex. till sjukvårdshuvudmän) bör meddelas oftare och att individuell tillståndsprövning förbehålls svårbedömda ärenden och sådana ärenden som kräver individuellt utformat strålskydd. Fakulteten stöder varmt denna uppfattning.

Enligt fakultetens uppfattning bör emellertid samma huvudregel, med

krav på tillstånd, gälla såväl för icke-joniserande som för joniserande strålning (sid. 30). Motivet för detta är framför allt att UV-ljus och laser i kraftigt ökad utsträckning utnyttjas för s. k. "kosmetisk" behandling av stora grupper av allmänheten, i en organisation där verksamhetshavarna inte alltid kan förväntas känna något större ansvar för att tillvarata strål-skyddsfrågorna. Detsamma gäller den s. k. "magnetterapi" för bl. a. tumörbehandling. Huvudregeln utesluter ju inte heller här att generella tillstånd ges för viss apparatur, till vissa yrkesgrupper, institutioner, företag etc.

9.9 Statens mät- och provråd: — — — På samma sätt som det visat sig vara rationellt att överlåta den rutinmässiga tekniska typkontrollen av solarier och lasrar på ett fristående provningsorgan bedömer MPR att motsvarande ordning bör kunna etableras för serietillverkade produkter inom såväl det joniserande som det icke-joniserande området. MPR vill även peka på vikten av att typkontrollen också omfattar handhavande instruktioner utformningen av reglage, varningsmärken etc. Den kontroll som behövs av unika eller mycket komplexa strållapparater kan även fortsättningsvis utföras av SSI om detta anses vara lämpligt.

Det är angeläget att SSI:s tekniska föreskrifter blir klara, entydiga och fullständiga så att de lätt kan förstås och tillämpas inte bara av det provande organet utan också av dem de riktar sig till, dvs. främst tillverkare, leverantörer och användare.

För de formella beslut som krävs vid utformningen av kontrollen finns stöd i lagen (1985:1105) om obligatorisk kontroll genom teknisk provning m. m., vilken ger valmöjlighet mellan kontroll vid riksprövplats, auktoriserad provplats eller egenkontroll hos tillverkare. Möjlighet finns även i lagen att en riksprövplats i sin verksamhet utnyttjar kontrollresultat från en tillverkare om denne står under övervakning av riksprövplatsen. Lagen ger således många möjligheter att nyansera kontrollen efter det faktiska behovet och den risk som bedöms föreligga.

MPR är berett att i samarbete med SSI utarbeta förslag till kontrollverksamhetens organisation när grunden för detta i form av tekniska föreskrifter från SSI är lagd.

9.10 Kammarrätten i Jönköping: — — — Förutsättningar för att återkalla ett tillstånd anges i 28 §. Återkallelse skall kunna ske om vissa särskilt uppställda villkor i något väsentligt avseende inte iakttas eller om det i annat fall föreligger synnerliga skäl. Som exempel på fall när synnerliga skäl kan föreligga enligt punkt 2 anges i motiveringen nya rön och ändrad bedömning i fråga om strålverknings och strålrisker samt tidigare ej uppmärksammade brister. Det torde emellertid kunna förekomma ytterligare fall där återkallelse kan vara motiverad.

Det kan gälla vissa förutsättningar för tillståndet som, utan att särskilt ha uppställts som villkor, ändå var en förutsättning för detta. Även i sådana fall bör, om inte ett ingripande enligt 32 § är lämpligare, återkallelse kunna ske. Den föreslagna lagtexten utesluter naturligtvis inte detta men kravet på synnerliga skäl innebär att tillämpningen måste bli ytterst restriktiv.

Kammarrätten vill ifrågasätta om en så restriktiv tillämpning är befogad med hänsyn till den farliga verksamhet som det ofta kan vara fråga om. Kammarrätten föreslår därför att orden "synnerliga skäl" i lagtexten ersätts av "särskilda skäl".

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

9.11 Statens kärnkraftinspektion: — — — På sid. 212 i betänkandet sägs att en tillståndshavare "inte utan vidare" får överlåta tillstånd på annan. Uttalandet är förbryllande, eftersom tillstånd enligt lagförslaget endast får meddelas av myndighet. Om något får överlåtas, är det väl själva rörelsen, verksamheten eller innehavet under förutsättning att mottagaren får tillstånd. Sedan står det: "En överlåtelse innebär emellertid inte att den tidigare tillståndsinnehavarens skyldigheter som anges i 6, 8–13 och 17–18 §§ upphör i och med överlåtelsen. Det sker först när den nye innehavaren har fått sitt tillstånd". Men skyldigheterna enligt 17 § upphör ju inte endast därför att en ny person har fått tillstånd! Se sid. 211. Övriga skyldigheter kan rimligen inte heller upphöra förrän verksamheten eller ämnet eller apparaturen de facto överlämnats till ny tillståndshavare, alltså då det rent faktiskt inte finns något mer att göra i fråga om dessa skyldigheter. Någon grund för återkallelse av tillstånd utgör enligt 28 § inte heller den omständigheten att verksamheten etc. överlåtits eller skall överlåtas eller nedlagts. En överlåtelse innebär alltså att det kan finnas tillstånd för samma sak för två eller flera personer. Om detta inte är meningen måste 28 § kompletteras så att tillstånd kan återkallas eller upphävas när det inte längre behövs.

9.12 Länsstyrelsen i Uppsala län: — — — I frågan om tillståndsgivning torde statens strålskyddsinstitut vara den enda myndighet som har tillräcklig, samlad kompetens i strålskyddsfrågor för prövning och beslut. Erfarenheter från maj 1986 visar klart att *en* myndighet måste ha det övergripande ansvaret i alla strålskyddsfrågor. Emellertid kan situationer uppstå där ansvaret för tillståndsprövningen är mera oklar, exempelvis vid upplagring av lågaktivt avfall i kvantiteter mindre än 50 ton. Sådan upplagring behöver inte förprövas enligt miljöskyddslagen. Författningsförslaget ger inte någon klar anvisning om huruvida den högsta tillsynsmyndigheten dvs. strålskyddsinstitutet kommer att ikläda sig hela ansvaret för en sådan upplagring. Frågorna om hur prövningen vid tillståndsgivning enligt fler lagar än strålskyddslagen skall samordnas är väsentlig och behöver därför klargöras. Således behandlas i utredningen inte strålskyddsinstitutets samverkan med t. ex. livsmedelsverket och lantbruksstyrelsen..

Samordning med miljö- och hälsoskydd, jordbruk, livsmedelshygien, naturvård m.m. bör ske både centralt, regionalt och lokalt genom att länsstyrelse och kommuner (landstingskommuner) får ansvar för tillämpningen av lagen inom respektive region.

9.13 Landstingsförbundet: — — — Med hänsyn till den expansiva utvecklingen inom området vill utredningen att den individuella tillståndsprövningen ersätts med en förhandsprövning genom typgodkännande eller tekniska föreskrifter utom då strålkällan är särskilt farlig och kompetens-

krävande. När det gäller införandet av samhälleliga kontrollåtgärder i form av typgodkännande finner förbundsstyrelsen det väsentligt att sådana åtgärder harmonierar med internationella förhållanden. Styrelsen vill här peka på att ett antal länder har begränsat systemet med den av offentlig myndighet verkställda typkontrollen. I stället har man förlagt ansvaret för utrustningens säkerhet och effektivitet till produktionsledet och riktat kontrollåtgärderna mot detta.

— — —

Den nya strålskyddslagen bör enligt utredningen generellt omfatta alla former av strålning, inte bara, som i dag, joniserande strålning utan även icke-joniserande strålning. Av praktiska skäl vill utredningen att tillstånd för icke-joniserande strålkällor skall krävas endast när detta föreskrivits i särskild ordning. Skyddet för dessa strålkällor skall i stället tillgodoses av strålskyddsinstitutet i samarbete med arbetarskyddsstyrelsen och andra berörda myndigheter genom föreskrifter, krav på godkännande (typgodkännande) och förbud mot användning. Landstingsförbundets styrelse kan ställa sig bakom utredningens bedömning.

9.14 Malmö kommun: — — — Det är oklart om lagen prioriterar till vem tillstånden skall ges. Ur sjukvårdens synpunkt vore det lämpligt att tillståndet i första hand meddelas hälso- och sjukvårdshuvudmannen och i andra hand yrkesgrupper och institutioner som sorterar under denna huvudman.

9.15 Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri): — — — I utredningen påpekas att gällande strålskyddslag saknar krav på tillstånd för installations- och servicearbete m. m. på strålskyddsutrustning. Spri instämmer i slutsatsen att verksamhetshavare t. ex. sjukvårdshuvudman kan komma att anlita utomstående för installations- och servicearbete, samt att denne skall ha kompetens för detta arbete och kunna erhålla nödvändig information och anvisningar från SSI. Spri är därför positivt till kravet på tillståndsplikt för detta slags arbete (§ 19/2 i förslaget till ny strålskyddslag).

— — — Beträffande utredningens synpunkter på förhandsprovning t. ex. genom obligatorisk provning av olika apparater, anser Spri att vad avser medicinska apparater dessa synpunkter bör överlämnas till den statliga utredningen för medicinteknisk säkerhet. Denna utredning har fått direktiv att bl. a. överväga obligatorisk provning av medicinsk teknisk utrustning.

10 Tillsyn

10.1 Överbefälhavaren: — — — Enligt lagförslaget får strålskyddsinstitutet överlåta åt annan myndighet eller åt kommun att i visst avseende utöva tillsynen.

Inom försvarsmakten utövar Försvarets sjukvårdsstyrelse tillsyn enligt hälsoskyddslagen, livsmedelslagen, lag om djurskydd, smittskyddslag samt lagen om kemiska produkter i frågor som inte tillhör yrkesinspektionens område.

Sjukvårdsstyrelsens tillsyn inom försvarsmakten har granskats vid flera tillfällen i samband med tidigare utredningar angående olika skyddslagstiftningar och befunnits lämplig bl. a. med hänsyn till sekretesskrav och den kunskap om verksamheten i försvaret som Sjukvårdsstyrelsen besitter.

Överbefälhavaren anser att i de fall Statens strålskyddsinstitut skall överlåta tillsyn till miljö- och hälsoskyddsnämnderna bör motsvarande tillsynsuppgifter överlåtas till Försvarets sjukvårdsstyrelse. Sjukvårdsstyrelsen har kompetens i strålskyddsfrågor.

10.2 Försvarets sjukvårdsstyrelse: — — — Utredningen påtalar behovet av ett integrerat tillsynssystem mellan olika myndigheter över verksamheter som faller inom strålskyddslagens tillsynsområde. I samband därmed nämner utredningen socialstyrelsen som central tillsynsmyndighet enligt hälsoskyddslagen och länsstyrelserna och kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder som regionala resp. lokala tillsynsmyndigheter. Därvid är det viktigt att framhålla att försvarets sjukvårdsstyrelse har motsvarande funktioner inom försvarsmakten där tillsynsansvaret enligt hälsoskyddslagen utövas av SjuS såväl centralt som regionalt och lokalt.

Förutom den tillsyn SjuS utövar med stöd av hälsoskyddslagen utövar SjuS tillsyn inom försvarsmakten enligt livsmedelslagen, renhållningslagen, lagen om djurskydd, lagen om kemiska produkter och smittskyddslagen. Denna tillsynsform inom försvarsmakten har granskats vid flera tillfällen i samband med tidigare utredningar angående olika lagstiftningar. Både militära och civila myndigheter har därvid funnit att tillsynsformen inom försvarsmakten som utövas av SjuS är den mest lämpliga bl. a. med hänsyn till sekretesskrav och sådan verksamhet inom försvarsmakten som saknar motsvarighet inom samhället i övrigt. Av tillsynsmyndigheten krävs kunskaper om försvarsmakten som civila myndigheter inte alltid besitter.

Miljö- och hälsoskyddsnämnderna har inte någon tillsynsfunktion inom försvarsmakten enligt gällande lagstiftning. I de fall SSI skall överlåta tillsyn till miljö- och hälsoskyddsnämnderna avseende vissa typgodkända produkter, som utredningen föreslår, bör med hänvisning till ovanstående, motsvarande tillsynsuppgifter inom försvarsmakten överlåtas till SjuS. SjuS innehar kompetens utöver miljö- och hälsoskyddsnämndernas i vad avser strålskyddsfrågor.

— — — Sammanfattningsvis finner försvarets sjukvårdsstyrelse det angeläget att såsom utredningen förordar, behålla det samlade huvudansvaret för strålskyddet hos en central myndighet (SSI). Vidare bör SjuS roll beaktas tillsammans med av utredningen nämnda civila centrala, regionala och lokala myndigheter, i den samverkan mellan SSI och andra myndigheter som utredningen förordar. I de fall tillsynen av vissa produkter överlåtes på miljö- och hälsoskyddsnämnderna bör motsvarande tillsyn inom försvarsmakten överlåtas på SjuS.

10.3 Arbetarskyddsstyrelsen: — — — I övrigt instämmer styrelsen i den avvägning som gjorts av utredningen när det gäller tillsynen. Således synes det mest ändamålsenliga vara att strålskyddsinstitutets föreskrifter komp-

letteras av regler från arbetarskyddsstyrelsen vad gäller specifika arbetsmiljörisker, t. ex. beträffande skyddsåtgärder mot radon i gruvor och vid användning av laser.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

Styrelsen är positiv till att yrkesinspektionen i större utsträckning utövar tillsyn på fältet när det gäller joniserande strålning. Som utredningen framhållit skall detta främst gälla enklare apparatur som används inom industrin. Detta innebär vinster vad avser samordning och effektivitet.

Som utredningen påpekat ställer detta krav på utbildning av yrkesinspektionens personal. Det är mycket väsentligt att merparten av inspektörerna får grundläggande utbildning. Apparatur av ifrågavarande slag kan nämligen finnas på arbetsställen av vitt skilda slag. Det är praktiskt och resursmässigt omöjligt för yrkesinspektionen att åta sig tillsynen om endast en mindre del av inspektörerna har behövliga kunskaper.

Styrelsen har f. n. inte resurser för den betydande utbildningsinsats som det är fråga om. Förslagsvis kan utbildningen initialt ske genom att särskilda kurser ordnades av strålskyddsinstitutet i samverkan med arbetarskyddsstyrelsen, t. ex. genom att personal från SSI reser runt till yrkesinspektionsdistrikten.

10.4 Sjöfartsverket: — — — Transport av farligt gods, vilket inkluderar radioaktiva ämnen, skall ske enligt lagen (1982:821) om transport av farligt gods. Sjöfartsverket har inom sitt verksamhetsområde erhållit regeringens bemyndigande att utfärda detaljföreskrifter samt utöva tillsyn över nämnda lag. Denna verksamhet fungerar väl och sker i etablerade former med bl. a. samrådsförfaranden med SKI och SSI, som då det gäller transporttillstånd och förpackningar är transportmyndigheter för klyvbart resp. andra strålande ämnen.

Vid sidan av det farliga godset kan utrustning som omnämns i utredningen även återfinnas ombord för fartygets drift och säkerhet. Det kan gälla utrustning såsom brand-/rökvarnare, radar, solarier och UV-anläggningar för rening av dricksvatten.

Nämnda och andra strålningskällor förekommer som nämnts i utredningen även i arbetslivet i land. Utredningen har därför behandlat arbetsmiljölagen samt dess förhållande till förslaget om ny strålskyddslag tämligen ingående. Sjöfartsverket har i sak inga invändningar mot utredningens förda resonemang och förslag i dessa avseenden.

Arbetsmiljölagen gäller emellertid ej skeppstjänst. I stället gäller lagen (1965:719) om säkerheten på fartyg, som äger tillämpning på svenska och utländska fartyg som nyttjas till sjöfart i svenskt farvatten och på svenskt fartyg som nyttjas till sjöfart utanför svenskt farvatten. Tillsynen utövas i huvudsak av sjöfartsverket genom sjöfartsinspektionen. Regeringen äger förordna svensk utlandsmyndighet att utöva tillsyn utom riket.

Utredningen har inte behandlat sistnämnda lagstiftning med avseende på skyddet mot strålning från exempelvis utrustning som används ombord på fartyg. Sjöfartsverket anser att utredningen hade vunnit på detta och då i första hand vad avser tillsynsfrågorna. En sådan nämnd behandling hade förmodligen mer mynnat ut i ett klarläggande än en inventering och dokumentation av eventuella svårigheter att utöva reell tillsyn.

Sjöfartsverket anser avslutningsvis att gjorda erfarenheter i samband med kärnkraftsolyckan i Tjernobyl bör fogas till utredningen.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

10.5 Statskontoret: — — — Statskontoret tillstyrker att huvudansvaret för strålskyddet precis som tidigare bör ligga samlat hos en central myndighet, statens strålskyddsinstitut (SSI). SSI ges enligt det nya lagförslaget möjlighet att överföra det direkta ansvaret för strålskyddet till verksamhetshavaren. Statskontoret ser med tillfredsställelse att tillsynen decentraliseras till länsstyrelser och kommuner. Detta får antas medföra både omfattande utbildningsinsatser och kostnadsökningar på dessa nivåer.

— — —

Enligt statskontorets mening bör de sektorsvisa aktiviteterna i samband med tillsyn av olika delar av miljön samordnas på det regionala och lokala planet. Lokalt är det kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder som har det samlade ansvaret för miljöfrågorna. När det gäller tillsyn enligt miljöskyddslagen har möjlighet givits till kommunerna att ta över tillsynen från länsstyrelserna. I samband därmed har även tillsynsarbetet avgiftsbefriats och kommunerna får ta ut avgiften för egen del.

Det bör enligt statskontoret vara möjligt att även då det gäller tillsyn enligt strålskyddslagen ta ut avgifter exempelvis av verksamhetshavarna och i samband med typgodkännanden.

Med utgångspunkt i SSI:s huvudansvar kan det finnas skäl att analysera och klargöra samverkansformerna och ansvarsfördelning. En lämplig utgångspunkt för en sådan utredning kan vara en utvärdering av strålskyddsorganisationens arbete i samband med den senaste tidens händelser.

Härvid borde även klargöras vilka uppgifter som enligt den nya lagen lämpligen borde åvila kommuner och länsstyrelse.

10.6 Länsstyrelsen i Uppsala län: — — — När det gäller tillsynsavsnittet visar 30 § att strålskyddsinstitutet efter åtaganden kan överlåta åt annan myndighet eller kommun att i visst avseende utöva tillsyn. Även om detta förfaringsätt i sin tur reser vissa frågeställningar måste det enligt länsstyrelsens syn vara den mest lämpliga vägen att få en integrering av strålskyddsfrågor i övriga miljö- och hälsoskyddsfrågor.

Skall tillsynen, med strålskyddsinstitutet fortfarande som överordnad strålskyddsmyndighet, föras över till andra myndigheter måste dock frågan om kostnader för sådan tillsyn lösas, såsom för kompetens, utbildning och utrustning. I paragrafens formulering ligger en stor frivillighet i och med att denna delegering sker först efter "åtagande". Länsstyrelsen hyser vissa tvivel om att ett sådant åtagande kommer till stånd såvida inte kostnadsfrågorna är helt lösta.

I samband härmed vill länsstyrelsen framhålla angelägenheten av att kompetensen inom t. ex. radiologi, biologi, miljö- och hälsoskydd för tillsynsmyndighet fastställas.

Förvaltningsbesvär över miljö- och hälsoskyddsnämndens beslut överklagas regelmässigt till länsstyrelsen. Enligt förslaget är kammarrätt besvärinstans. Det kan ifrågasättas om det föreligger några skäl att göra ett sådant avsteg från eljest gällande besvärsordning.

10.7 Medicinska forskningsrådet: — — — Inom av MFR understödd forskning förekommer användning av joniserande och icke-joniserande strålning samt radioaktiva ämnen i ganska stor omfattning. Det enligt lagförslaget ökade lokala ansvaret (paragraferna 6, 8 och 9) för att adekvata strålskyddsprogram tillämpas i varje enskilt forskningsprojekt kan innebära, att den lokala strålskyddsorganisationens resurser vid de medicinska fakulteterna kan behöva förstärkas i kombination med utökad utbildning av berörda forskare, eftersom dessa nu får det direkta ansvaret för att effektivt strålskydd upprätthålls.

10.8 Stockholms kommun (miljö- och hälsoskyddsförvaltningen): — — — Förslaget innebär möjlighet för SSI att delegera tillsynsansvaret bl. a. till miljö- och hälsoskyddsnämnden. Förvaltningen anser att resurserna för att överta sådan tillsyn ej har beaktats i utredningen. Slutligen understryker förvaltningen behovet av lämpliga och utprovade mätmetoder för kontroll av radon (naturlig strålning) i bostäder.

10.9 Malmö kommun (miljö- och hälsoskyddsnämnden): — — — Nämnden vill poängtera nödvändigheten av att *avfallsfrågorna* regleras. Det är väsentligt att någon myndighet har total överblick över avfall inklusive kasserad utrustning o. d. som kan utsända strålning. En sådan överblick ger möjligheter att förhindra kontaminering av olika ekosystem.

Enligt förslaget blir det en del merarbete för miljö- och hälsoskyddsnämnderna om de åtar sig att sköta tillsynen av solarier o. d. Genom hälsoskyddslagen finns redan i dag tillsyn av verksamheter som ger sina kunder möjligheter att nyttja sådana.

För att göra tillsynen rationell i dessa lokaler bör en eventuell delegation på detta område vara begränsad och klart definierad. De nämnder som åtar sig tillsynen bör få möjlighet att ta ut kostnaderna för kontrollen hos den som driver verksamheten, på så sätt som redan nu är fallet med viss tillsyn enligt hälsoskyddslagen, miljöskyddslagen och livsmedelslagen.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har under lång tid arbetat med radonproblemen i vissa fastigheter. En avgjord svårighet är den diskussion om mätmetoder som förekommer. Det är viktigt att det fastlägges standardiserade mätmetoder. En sådan utveckling skulle underlätta tillsynen.

Användningen av s. k. mikrovågsugnar ökar. I restauranger och matserveringar sker kontroller av eventuella strålningsläckage genom yrkesinspektionens försorg. Det ökande antal ugnar som finns i hemmen blir visserligen typgodkända men därefter sker ingen kontroll. Det bör finnas möjligheter för enskilda att få sina mikrovågsugnar kontrollerade exempelvis efter reparation.

10.10 Landstingsförbundet: — — — Den löpande kontrollen och tillsynen bör enligt utredningen utövas av verksamhetshavaren. En sådan inriktning av strålskyddskontrollen möjliggör ökad användning av generella tillstånd som redan nu kan meddelas för viss yrkesgrupp eller för vissa institutioner och inrättningar. Enligt utredningens förslag skall generella tillstånd också kunna ges till landstingskommuner. Förbundsstyrelsen tillstyrker en sådan utveckling.

10.11 Landsorganisationen i Sverige (LO): — — — LO kan dock konstatera att tillämpningsområdet för strålskyddslagen och arbetsmiljölagen kommer i vissa avseenden att sammanfalla. Enligt utredningen bör båda lagarna gälla fullt ut vid sidan av varandra. LO tillstyrker detta, samt att den samordning som idag sker mellan SSI och ASS måste upprätthållas. Detta är inte minst viktigt med avseende på utredningsförslagets nya möjlighet för SSI att utfärda generella straffbara föreskrifter, så att dessa inte blir stridande mot de generella straffbara föreskrifter som ASS utfärdar.

10.12 Svenska kommunalarbetsförbundet: — — — Förbundet vill även understryka betydelsen av den utvidgade tillståndsgivningen. Detta för att motverka brister i strålskyddet och nå bl. a. en bättre arbetsmiljö. Genom att den s. k. strålskyddsföreståndaren föreslås ersättas av tillståndsgivning ställs dock stora krav på bl. a. utbildning och kompetens hos de berörda arbetstagarna — krav som arbetsgivaren/den strålskyddsansvarige måste tillgodose. Även den regionala tillsynen och yrkesinspektörsverksamheten kräver ökade resurser och kompetens.

10.13 Tjänstemännens centralorganisation (TCO): — — — En viktig del i strålskyddet är enligt utredningens mening, lokaler, apparater och andra tekniska anordningar samt skyddsutrustning som fortlöpande skall kontrolleras och underhållas.

Enligt TCO:s mening skall sådant underhåll och kontroll få utföras endast av kunnig och av myndighet godkänd serviceman och att protokoll skall upprättas vid varje servicetillfälle.

I övrigt tillstyrker TCO förslaget i sin helhet.

10.14 Sveriges läkarförbund: — — — Som en följd av förslagen till en rationalisering av tillståndsgivning och tillsyn läggs emellertid ett större ansvar för strålskyddet på de enskilda avdelningarna, varvid kraven på kompetens hos ansvarig handhavande personal betonas. I sjukvården utgöres denna av läkare, sjukhusfysiker och sjukhusingenjörer. För läkares vidkommande gäller det specialiteterna diagnostisk radiologi, klinisk fysiologi, klinisk kemi och onkologi. Inom den diagnostiska radiologin, som utgör den största volymen av dessa, leder detta till en uppdelning vad gäller kompetensbegreppet. Dels måste radiologen behärska tekniska och strålfysiska aspekter vad gäller att optimera kvaliteten på undersökningen samtidigt som den till patienten givna stråldosen nedbringas till lägsta möjliga — vidare måste hon/han känna till de faktorer som nedbringar spridd strålning till omgivningen. Dels måste radiologen besitta en hög medicinsk kompetens för att driva en utredning så att en korrekt diagnos på optimalt sätt kommer till stånd, vilket ofta har en nog så stor betydelse för den stråldos patienten erhåller.

Vad gäller den mer medicinskt inriktade kompetensen hos radiologen förtjänar det att påpekas, att en hög nivå kräver en ständigt pågående kompletterande utbildning efter erhållen specialistkompetens inom den enskilde radiologens verksamhetsfält. Följden av förslaget, att den enskilde huvudmannen bör ges ett generellt tillstånd att bedriva radiologisk

verksamhet, för att i sin tur delegera tillsyn och ansvar för handhavandet till de enskilda radiologiska avdelningarna, blir att huvudmännen framgent måste visa ett aktivare intresse att bistå avdelningarna i deras behov av kompletterande utbildning. Motsvarande gäller naturligtvis även avdelningar för onkologi, klinisk fysiologi, klinisk kemi eller sjukhusfysik där verksamhet med joniserande strålning bedrivs. Stöd för ovan sagda finns i § 8 i författningsförslaget, samt i sammanfattningen s. 27 allmänna skyldigheter.

SSI föreslås få möjlighet att delegera tillsynsverksamhet till t. ex. annan myndighet eller kommun. Delegering avses gälla tillsynen av mindre farliga anläggningar, t. ex. solarier för kommuner och vissa mindre farliga anläggningar inom industrin för arbetarskyddsstyrelsen. Läkarförbundet vill betona att det är av stor vikt vid delegering av tillsynsuppdrag, att kompetensen i tillsynsverksamheten inte försämras på ett sätt som ger tillsynsverksamheten sämre kvalitet. Samtidigt är det naturligtvis av stort värde, att SSI kan koncentrera sitt tillsynsarbete till de områden, där strålningsfarorna är stora och svårbedömda och fordrar hög kompetens hos tillsynsmyndigheten.

Utredningen anser att det vore värdefullt att införa någon form av förhandskontroll av serietillverkade medicinska apparater. Samtidigt anser man det långt ifrån självklart att föreskriva förhandskontroll över hela området. Dessa frågor är som utredningen konstaterar komplexa och utredningen lämnar åt ansvariga myndigheter att avgöra detta. Läkarförbundet finner denna ordning rimlig.

Ett problem vid diskussioner om arbetsmiljö är ofta avsaknad av kunskap om risker för dem som i sitt arbete utsätts för exempelvis strålning. Det är därför viktigt att denna arbetstagarkategori får adekvat information och utbildning och att denna utbildning inte poängterar "negligerbara risker", utan understryker betydelsen av adekvat handhavande av apparatur och utnyttjande av tillgänglig skyddsutrustning.

10.15 Utredningen om den medicintekniska säkerheten (S 1985:02): — — —
Vissa av de förslag som strålskyddsutredningen lägger fram har betydelse för arbetet inom den medicintekniska säkerhetsutredningen. Detta gäller framför allt provning och kontroll.

De rapporter om olyckor och tillbud med utrustning som avger strålning, vilka som sedan 1976 kommit till socialstyrelsens rådgivande nämnd för medicinteknisk säkerhet har visat att problemen i hög grad hänfört sig till mekaniska svagheter, dåligt underhåll samt handhavandefel. Den medicintekniska säkerheten avseende den joniserande och den icke-joniserande strålningen synes däremot vara god. I den mån medicinteknisk kontroll av utrustning som avger icke joniserande strålning skall förekomma, bör denna dock överensstämma med vad som kan komma att gälla för annan medicinteknisk utrustning, där felfunktion kan innebära risker för patient och personal. Emellertid skall framhållas, att den medicintekniska säkerhetsutredningen ännu ej tagit ställning till vilka kontrollåtgärder som skall övervägas.

Utredningen om den medicintekniska säkerheten vill även fästa upp-

märksamheten på de svårigheter som rör svensk myndighets möjligheter jämlikt 31 § förslaget till strålskyddslag jämfört med 19 § att utöva tillsyn av utländsk tillverkares verksamhet. Skall en sådan tillsyn bli meningsfull måste frågan övervägas ytterligare.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

11 Strålskyddsföreståndare

11.1 Socialstyrelsen, se avsnitt 5.1.

11.2 Arbetarskyddsstyrelsen: — — — De föreslagna ändringarna av ansvarssystemet varigenom strålskyddsföreståndaren avskaffas innebär en värdefull anpassning till ansvarssystemet på bl. a. arbetsmiljöområdet.

11.3 Stocholms universitet (radiofysiska institutionen): — — — I den nya lagen har begreppet radiologisk föreståndare försvunnit. Ansvaret för strålskyddet ligger nu hos tillståndsinnehavaren och det har därvid ansetts överflödigt med en särskild organisation för strålskyddsfrågor. Det är viktigt att vid de förändringar som föreslås, framhålla vikten av att kompetensen hos strålskyddet därmed inte får försämrats. Över huvud taget saknas i utredningen diskussioner angående utbildning i strålskydd samt strålningsfysikens tillämpningar speciellt inom medicinen. I lagen sägs endast att tillståndsinnehavaren skall förvissa sig om att arbetstagaren har den utbildning som behövs. Vi anser det rimligt att SSI anger rekommendationer för nödvändig utbildning för olika typer av strålningsarbete.

11.4 Lunds universitet (medicinska fakultetsnämnden): — — — I lagförslaget förekommer inte längre krav på särskild föreståndare för strålningsarbetet. Utgångspunkten är nu att ansvaret för att den erforderliga kompetensen finns åligger "den som bedriver verksamhet i vilken strålning förekommer..." (6 § ff). Detta innebär en radikal ändring av nuvarande system. Den hittillsvarande organisationen med "föreståndare enligt strålskyddslagen", även kallade "radiologiska föreståndare", har inte alltid fungerat tillfredsställande. Kompetensen när det gäller strålskyddsfrågor hos den som utsetts till "föreståndare" har många gånger varit otillfredsställande och föreståndaruppgifterna har i många fall delegerats till andra befattningshavare, vanligtvis skyddsombuden. Det nya systemet innebär att man kan få garanti för att det finns personal med sakkunskap i strålskyddsfrågor närmare strålkällorna. Även om delegationsvägen från t. ex. en sjukvårdsdirektör till en sjukhusfysiker med specialutbildning i strålskydd kan bli lång, bör det nya systemet ha betydande fördelar. Det bör emellertid tydligt utsägas att den som t. ex. bedriver sjukvårdsverksamheten (huvudmannen) behöver möjlighet att delegera ansvaret till en sjukhusfysiker. Det är troligt att den ändrade organisationen kommer att leda till ett intensifierat strålskyddsarbete och i sig medverka till ett bättre skött strålskydd än nuvarande organisation. För att kunna ta hela ansvaret enligt det nya lagförslaget kommer det med all säkerhet att krävas ytterligare satsningar på personal, utrustning och utbildning från huvudmännen.

Det nya systemet är emellertid avhängigt av att strålskyddsmyndigheten (SSI) ges möjlighet att bedöma om den aktuella verksamhetshavaren har tillgång till personal med tillräcklig kompetens för den sökta verksamheten och att SSI ges möjlighet att bedöma kompetensen hos den, till vilken strålskyddsarbetet är delegerat. Om man ej försäkrar sig om ett sådant arrangemang, kan strålskyddsfrågorna i många verksamheter komma att prioriteras lågt jämfört med andra frågor. Detta gäller i synnerhet i tider med vikande ekonomi. För att undvika kollision mellan verksamhetsintresset och strålskyddsansvaret bör dessa två funktioner vara delegerade till skilda personer i organisationen (exempel: överläkare – sjukhusfysiker, forskare – universitetets strålskyddsfysiker, produktionsansvarig – strålskyddsansvarig etc).

Möjligheten till kollision mellan verksamhetshavarens intresse och samhällsintresset av ett väl fungerande strålskydd är speciellt tydlig inom den snabbt växande privata verksamhet som utnyttjar UV- och laserljus i "kosmetiskt syfte".

11.5 Göteborgs universitet (medicinska fakulteten) och Göteborgs kommun (sjukvårdsförvaltningen): – – I lagförslaget förekommer inte längre krav på särskild föreståndare för strålningsarbetet. Utgångspunkten är nu att ansvaret för att den erforderliga kompetensen finns åligger "den som bedriver verksamhet i vilken strålning förekommer..." (6 § ff). Detta innebär en ändring av nuvarande system. Den hittillsvarande organisationen med "föreståndare enligt strålskyddslagen", även kallade "radiologiska föreståndare", har inte alltid fungerat tillfredsställande. Kompetensen när det gäller strålskyddsfrågor hos den som utsetts till "föreståndare" har många gånger varit otillfredsställande och föreståndaruppgifterna har i många fall delegerats till andra befattningshavare, vanligtvis skyddsombuden. Det nya systemet innebär en bättre garanti för att det finns personal med sakkunskap i strålskyddsfrågor närmare strålkällorna. Även om delegationsvägen från t.ex. en sjukvårdsdirektör till en sjukhusfysiker med specialutbildning i strålskydd kan bli lång, bör det nya systemet ha betydande fördelar. Det är troligt att den ändrade organisationen kommer att leda till ett intensifierat strålskyddsarbete och i sig medverka till ett bättre skött strålskydd än nuvarande organisation. För att kunna ta hela ansvaret enligt det nya lagförslaget kommer det med all säkerhet att krävas ytterligare satsningar på utbildning, personal och utrustning.

Det nya systemet är emellertid avhängigt av att strålskyddsmyndigheten (SSI) ges möjlighet att bedöma om den aktuelle verksamhetshavaren har tillgång till personal med tillräcklig kompetens för den sökta verksamheten att SSI ges möjlighet att bedöma kompetensen hos den, till vilken strålskyddsarbetet är delegerat. Om man ej försäkrar sig om ett sådant arrangemang kan strålskyddsfrågorna i många verksamheter komma att prioriteras lågt jämfört med andra frågor, i synnerhet i tider med vikande ekonomi. För att undvika kollision mellan verksamhetsintresset och strålskyddsansvaret bör dessa två funktioner vara delegerade till skilda personer i organisationen (exempel: forskare – universitetets strålskyddsfysiker, överläkare – sjukhusfysiker, produktionsansvarig – strålskyddsansvarig etc).

Möjligheten till kollision mellan verksamhetshavarens intresse och samhällsintresset av ett väl fungerande strålskydd är speciellt tydlig inom den snabbt växande privata verksamhet som utnyttjar UV- och laserljus i "kosmetiskt syfte".

11.6 — — — Umeå universitet (medicinska fakulteten): I lagförslaget finns ej längre krav på en särskild föreståndare för strålskyddsarbetet. I stället skall tillståndshavare oavsett om han är en fysisk eller juridisk person alltid ha huvudansvaret i sin verksamhet. Ansvar för att erforderlig kompetens finns åligger verksamhetshavaren. Verksamhetshavaren måste därvid bevisa för strålskyddsmyndigheten (SSI) att han har kompetent personal (samt att adekvat strålskyddsutrustning finns), som han kan delegera strålskyddsarbetet till. Detta är bra. Det måste dock härvid vara väsentligt att SSI verkligen ställer krav i fråga om kompetens och resurser eftersom man i annat fall kan befara att strålskyddsarbetet i tider med ansträngd ekonomi får låg prioritet. SSI bör härvid utarbeta en praxis som definierar minimikompetens hos tillståndshavaren eller den som har delegationsansvaret.

11.7 Statens strålskyddsinstitut: — — — Enligt den nuvarande strålskyddslagen skall strålskyddsinstitutet i samband med meddelande av tillstånd att bedriva radiologiskt arbete godkänna någon som föreståndare för arbetet (4 §). På föreståndaren kom då att vila ett direkt ansvar för den radiologiska verksamheten gentemot strålskyddsinstitutet, vilket gav föreståndaren en speciell auktoritet i sitt förhållande till tillståndshavaren, arbetsgivaren. Detta är en konstruktion, som strålskyddsinstitutet har mycket goda erfarenheter av. Även i internationella rekommendationer framhålls värdet av att en särskilt utsedd person ansvarar för strålskyddet (jfr s. 154–156) i betänkandet.

Enligt förslaget skall det ej längre vara obligatoriskt med en föreståndare men strålskyddsinstitutet skall även fortsättningsvis med stöd av de allmänna bestämmelserna i 26 och 27 §§ om villkor för tillstånd om så bedöms lämpligt kunna föreskriva att det hos tillståndshavaren skall finnas någon av institutet godkänd person som är ansvarig för strålskyddet (härav det av strålskyddsinstitutet föreslagna tillägget till 5 § strålskyddsförordningen, att tillståndssökande skall ange den strålskyddsorganisation, som han avser begagna).

Strålskyddsinstitutet anser att det är av värde att möjligheten att förordna en särskild föreståndare för verksamheten finns kvar och anser att denna möjlighet på något sätt bör kommenteras i propositionen.

Utredningen uttalar vidare (s. 169) att i och med att den nya lagen träder i kraft kommer kravet för äldre tillståndshavare att ha särskilt godkänd föreståndare för verksamheten att upphöra. Någon övergångsbestämmelse rörande godkända föreståndare enligt den gamla lagen föreslås inte.

Strålskyddsinstitutet menar dock att eftersom institutets villkor och föreskrifter för närvarande ofta är upphängda på att det finns en godkänd föreståndare för verksamheten, så måste den nya strålskyddslagen innehålla den övergångsbestämmelsen att samtliga i anslutning till tidigare meddelade tillstånd lämnade villkor och föreskrifter tills vidare skall gälla.

11.8 Statens vattenfallsverk: I sammanfattningstexten och i kap 5 diskuteras behovet och förekomsten av strålskyddsföreståndare.

Vattenfall instämmer i den principiella syn på strålskyddsverksamheten enligt lagförslaget – dvs enligt samma principer som övrig skyddsverksamhet.

I texten i kap 5 (speciellt sid. 159) framgår dock bl. a. följande förtydliganden:

”För att ge SSI möjlighet att bedöma kompetensfrågan bör emellertid en verksamhetshavare kunna åläggas att i en ansökan om tillstånd ange sin kompetens för den sökta verksamheten eller kompetensen hos den till vilken strålningsarbetet är delegerat. SSI kan därvid under ärendets prövning eller i tillståndsbeslutet ställa krav på de kompletteringar i fråga om utbildning eller liknande kompetenskrav som behövs av säkerhetsskäl. För särskilt strålskyddskrävande verksamheter kan det vid tillståndsprövningen också vara påkallat att närmare granska den lokala strålskyddsorganisationen och att ge anvisningar för skyddsarbetet, utse kontaktman med SSI osv.

Ett annat förfarande som står SSI till buds är att i generella föreskrifter för en verksamhet ange de kompetenskrav som SSI anser nödvändiga. Detta förfarande torde i första hand vara tillämpligt när kompetenskrav behöver uppställas som förutsättning för generella tillstånd.

För att SSI under tillståndstiden skall ha överblick över kompetensfrågorna i olika verksamheter bör SSI ha möjlighet att kunna ålägga en tillståndshavare att till SSI anmäla förändringar i tidigare godkänd strålskyddsorganisation eller utbyte av den som företaget anmält som ansvarig person.”

— — — Vattenfall instämmer i vad som sägs ovan och föreslår att ovanstående text återspeglas explicit även i lagtexten.

11.9 Kammarrätten i Jönköping: — — — Utredningen föreslår, att det inte längre skall vara ett krav att strålskyddsföreståndare skall finnas. Utredningen anför härvid bl. a. att frågan om ansvaret för strålskyddet på en arbetsplats närmast gäller hur den interna delegeringen av skyddsansvaret är ordnat och att därför ett i lag uppställt krav på särskild föreståndare inte torde vara nödvändigt. Kammarrätten har inget att erinra mot denna slutsats. Kammarrätten vill emellertid, särskilt mot bakgrund av den nya lagens ökade betoning av verksamhetshavarens ansvar, framhålla vikten av att SSI ges möjlighet att på ett effektivt sätt bedöma kompetensfrågan. Det måste därför ses som en mycket viktig möjlighet för SSI att, som utredningen föreslagit, kunna ålägga en tillståndshavare att anmäla förändringar i tidigare godkänd strålskyddsorganisation eller utbyte av den som ett företag anmält som ansvarig person.

11.10 Sveriges lantbruksuniversitet: — — — I stället för att som nu ha en strålskyddsföreståndare föreslås att ansvaret kommer att åvila tillståndshavaren. Detta har naturligtvis både fördelar och nackdelar. Det nuvarande systemet kan vara tungrovt i de fall som föreståndaren ansvarar för flera institutioners arbete med radioaktivt material. Risken för ett glapp mellan

arbetsplats och föreståndare är då påtaglig. I en sådan situation förefaller det vara lämpligare att tillståndshavaren övertar föreståndarens ansvar. Å andra sidan måste det naturligtvis finnas informationskanaler till prefekten på en enskild institution om vilka tillstånd som finns och om vilka radio-nuklider som det arbetas med på institutionen. Problemen som skisseras här är naturligtvis möjliga att lösa på lokal nivå. Fördelning av ansvar mellan prefekten för en institution och de enskilda tillståndshavarna är dock inte beaktade i utredningen.

11.11 Länsstyrelsen i Kalmar län: — — — Funktionen som radiologisk föreståndare bör finnas kvar som ett obligatorium vid bl. a. kärnkraftverk och kärnavfallsanläggningar.

11.12 Länsstyrelsen i Hallands län: — — — Länsstyrelsen noterar att ett nytt synsätt införts beträffande ansvaret för strålskyddet på arbetsplatser m. m. Sålunda föreslås att funktionen som radiologisk föreståndare skall utgå för att anpassa lagen till andra bestämmelser i arbetsmiljölagen. Det förutsätts dock att statens strålskyddsinstitut kan inrätta denna typ av funktion om behov föreligger. Enligt länsstyrelsens mening bör nämnda funktion finnas vid bl. a. Ringhalsverket. Härigenom underlättas kontakten med myndigheterna som därmed lättare vet vem som har ansvaret för strålskyddsfrågorna.

11.13 Landstingsförbundet: — — — Utredningen föreslår att kravet på särskild strålskyddsföreståndare utgår ur lagen och vill i stället ålägga verksamhetshavarna ansvaret för att erforderlig kompetens finns att tillgå. Styrelsen tillstyrker förslaget som innebär en enklare hantering utan att säkerheten försämrats.

11.14 Landsorganisationen i Sverige (LO): — — — Utredningen föreslår att nuvarande lags krav på strålskyddsföreståndare upphör. Istället skall ansvaret, precis som enligt arbetsmiljölagen, läggas på arbetsgivaren. LO vill här betona vikten av att arbetsgivaren får ett ansvar för att de anställda har den nödvändiga kompetensen för arbetet samt får utbildning, instruktioner och övrig information som behövs för strålskyddet.

11.15 Svenska läkarförbundet, se avsnitt 5.4

11.16 Svenska läkaresällskapet, se avsnitt 5.6

11.17 Utredningen om den medicintekniska säkerheten (S 1985:03): — — — Enligt utredningen om den medicintekniska säkerheten finns det inte längre anledning att vidhålla kravet på särskild förordnad föreståndare hos sjukvårdshuvudmannen. Hälso- och sjukvårdslagen har fastställt landstingskommunens ansvar för sjukvården och utmönstringen av det särskilda kravet i detta avseende är en naturlig konsekvens.

11.18 Studsvik Energiteknik AB: — — — I utredningen om ny lag föreslås att begreppet radiologisk föreståndare med tillhörande ansvar utgår. För vårt företag med omfattande radiologisk verksamhet har funktionen radiologisk föreståndare varit ändamålsenlig på så sätt att man där centralt samlat information om radiologiska frågor, rapportering och kontakter med Strålskyddsinstitutet och att därvid enhetliga åtgärder och bedömningar kunnat ske.

För företag som bedriver omfattande radiologisk verksamhet anser vi det således betydelsefullt att såväl extern som intern kommunikation sker på ett organisatoriskt och funktionsmässigt väldefinierat sätt samt att ansvaret för dessa frågor är helt entydigt.

12 Naturlig strålning

12.1 Socialstyrelsen: — — — I fråga om radonproblemet i bostäder finner socialstyrelsen att utredningen borde i sin beskrivning ha lagt större tyngd vid orsakerna till problemen och därmed också möjligheterna till åtgärder.

Radonproblemet beror på främst tre faktorer: — Felaktigt byggnadssätt som medför inläckage av radonhaltig jordluft

— Mark med mer eller mindre hög radonhalt i jordluften och markens genomsläpplighet för och innehåll av jordluft

— Bristfällig ventilation med låg luftomsättning och olämplig tilluft.

Socialstyrelsen vill uttrycka sin tillfredsställelse med att frågan om den naturliga strålningen behandlas i lagförslaget. Styrelsen vill också erinra om att styrelsen med regeringsbeslut 1985-12-19 fått i uppdrag att efter samråd med SSI och berörda forskningsorgan och inom ramarna för befintliga resurser undersöka förutsättningarna för att genomföra cancerkommitténs förslag om en epidemiologisk undersökning för att närmare klarlägga cancerrisikernas storlek med hänsyn till förekomsten av radon i bostäder.

12.2 Statens planverk: — — — Planverket har i SBN 1980 föreskrivit att bostäder skall anordnas så att radondotterhalten i inomhusluften i utrymmen där personer stadigvarande vistas får uppgå till högst 70 Bq/m³ vid nybyggnad och högst 200 Bq/m³ vid ombyggnad.

Problem kring radon i bostäder och praktiska åtgärdsfrågor har närmare utretts av radonutredningen. Denna ansåg det klarlagt att marken är den huvudsakliga källan till radonförekomst i bostäder. Radoninströmningen från mark anses bero på inte bara markens uran- och radiumhalt utan även på markens genomsläpplighet och vattenhalt.

I direktiven till utredningen om översyn av strålskyddslagstiftningen angavs som en tänkbar åtgärd att förbättra skyddet mot naturlig strålning i t. ex. byggnader att införa tillståndsplikt för tillverkning eller användning av byggmaterial som kan avge sådan strålning. Från planverkets sida har i SBN 1980 föreskrivits beträffande radioaktivitet vid nybyggnad bl. a. att byggnadsmaterial med gammaindex eller radiumindex större än 1,0 inte får användas. Med hänsyn till att de största problemen härrör från markförhållanden och till regleringen genom byggnadslagstiftningen föreligger enligt utredningen inte skäl att utöka materialkontrollen genom särskilda krav på

tillstånd enligt strålskyddslagen. Det torde i denna fråga vara fullt tillräckligt att SSI på grundval av vetenskapliga riskuppskattningar tillsammans med planverket anger de gränsvärden från strålskyddssynpunkt och det mätbehov av aktivitetssinnehållet i använda byggnadsmaterial som bör gälla.

Efter det att utredningen lämnat sitt betänkande har jordbruksdepartementet i regeringsbeslut 1985-12-19 lämnat detaljerade direktiv om åtgärder mot strålrisker i byggnader.

Regeringen har således bl. a. uppdragit

- åt socialstyrelsen att undersöka förutsättningarna för genomförande av cancerkommitténs förslag om en epidemiologisk undersökning för att närmare klargöra cancerriskernas storlek med hänsyn till förekomsten av radon i bostäder,
- åt planverket att utarbeta förslag till föreskrifter som ger kommunerna möjligheter att i samband med bygglovsprövningen ställa krav på åtgärder som a) är ägnade att begränsa den genomsnittliga kollektiva expositionen av radondöttrar och gammastrålning i bebyggelsen så långt som är praktiskt och ekonomiskt rimligt, b) medför att radondotterhalten i en bostad inte överstiger det gränsvärde eller motsvarande som de ansvariga myndigheterna fastställer.
- åt strålskyddsinstitutet att utreda förutsättningarna för att införa ett auktorisationssystem för radonmätningar i bostäder samt att i avvaktan på detta system godkänna metodbeskrivningar för de mätmetoder som används för att bestämma radondotterhalten i bostäder och att i samråd med socialstyrelsen, planverket och statens mät- och provråd utarbeta en lägesrapport om arbetet med att minska riskerna med radon i bostäder. Detta uppdrag skall redovisas till regeringen före den 1 juni 1987.

Med anledning av vad utredningen framför om åtgärdsnivåer och kostnader vill planverket påpeka att det statliga stödet i form av lån m. m. försämrats, vilket minskar förutsättningarna för att radonskyddande åtgärder vidtas i befintliga byggnader.

Vad gäller krav på byggnader vid ny- eller ombyggnad vill planverket framhålla det angelägna i att i största möjliga utsträckning samla byggnadsreglerande bestämmelser i Svensk byggnorm (SBN). Oaktat vad som sägs i utredningen förutsätter planverket därför att i enlighet med regeringsbeslutet 1985-12-19 de krav som bör ställas avseende joniserande strålning vid ny- och ombyggnad liksom hittills utfärdas av planverket och att detta sker i samråd med SSI och socialstyrelsen.

Vad gäller frågan om typgodkännande vill planverket framhålla att detta är frivilligt på byggområdet. Krav på obligatorisk kontroll av radioaktiviteten i byggnadsmaterial är inte aktuellt. Ett skäl härtill är de problem och kostnader som är förknippade med att genomföra en effektiv sådan kontroll. Ett annat skäl är att de primära kraven på en högsta radondotterhalt och gammastrålningsnivå inomhus är tillfyllest för att material med hög radioaktivitet inte kan användas. Vid pågående revision av byggbestämmelserna avser planverket att föreslå att primära krav på en högsta radondotterhalt och gammastrålningsnivå bibehålls. Vidare är avsikten att ange att byggnader med bl. a. material med radium- och gammaindex högst 1,0 får anses uppfylla de primära kraven.

Planverket vill även framhålla vikten av att resurser ställs till SSI:s förfogande för att ta fram provningsmetoder med bättre noggrannhet än de som för närvarande finns tillgängliga.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

12.3 Landstingsförbundet: — — — Utredningen föreslår, att den nya strålskyddslagen utvidgas till att omfatta också den naturliga strålningen (joniserande och icke-joniserande) och att lagen får en sådan utformning, att de skyddsåtgärder som erfordras mot skador från naturlig strålning alltid kan vidtas med stöd av lagen.

Ansvaret för de faktiska åtgärder som krävs till skydd mot den naturliga strålningen från radon i bostäder åvilar främst socialstyrelsen och planverket. För skyddet mot radon i arbetsmiljön svarar arbetarskyddsstyrelsen. Enligt utredningen bör likväl huvudansvaret för strålskyddet vara samlat hos den centrala strålskyddsmyndigheten (SSI). Landstingsförbundets styrelse finner detta rimligt.

13 Samordning med annan lagstiftning

13.1 Miljöskyddslagen

13.1.1 Uppsala universitet: — — — Det huvudsakliga syftet med strålskyddslagen i dag är att reglera skydd mot joniserande strålning i den inre miljön (arbetsplatser, sjukhusvård o. d.) Både gällande lag och utredningens förslag till ny strålskyddslag har emellertid tillämpningsområden som täcker även verksamheter med risker för yttre miljö. Hit hör exempelvis deponering av radioaktivt avfall från sjukhus och industrier samt verksamheter inom kärnenergiområdet.

Det svenska regelsystemet om skydd för yttre miljö är komplext. För att undvika dubbelprovningar har lagstiftaren inte sällan infört undantag i vissa författningar. Således undantas i dag joniserande strålning från både miljöskyddslagen och lagen om kemiska produkter med tillhörande förordning om miljöfarligt avfall.

Väsentligt är att verksamheter som regleras i strålskyddslagen, lagen om kärnteknisk verksamhet (nedan kärntekniklagen) och atomansvarighetslagen resp. i miljöskyddslagen, har stora praktiska likheter. Risker för läckage till omgivningen av radioaktivt resp. annat miljöfarligt material (tungmetaller m. m.) finns vid avfallsdeponering, brytning av både uran och annan mineral, och från olika anläggningar.

De praktiska likheterna medför att samma juridiskt relevanta frågor uppkommer vid joniserande strålning som vid andra störningsrisker för yttre miljö. Hit hör bedömning av verksamhetens lokalisering och tillåtlighet i övrigt, möjlighet till beslutspåverkan för sakägare och medborgare och rätten till skadestånd.

En utgångspunkt för det nedan anförda, är antagandet att verksamheter som är likartade från miljösynpunkt inte bör bedömas efter olika rättsliga kriterier enbart av det skälet att verksamheten faller under den ena eller den andra författningen. Om olika kriterier tillämpas bör dessa kunna förklaras av lagstiftaren. En andra utgångspunkt är direktivuttalandena om

samordning med miljöskyddslagen och annan lagstiftning som reglerar skyddet för omgivningen (sid. 41 i betänkandet). Det kan också nämnas att de synpunkter som framförs nedan helt eller delvis har redovisats i olika arbeten tidigare. (Westerlund, Staffan: Att utvärdera svensk miljölagstiftning, Förvaltningsrättslig tidskrift 1984, nr 3, sid. 163–178 och Vitbok, Beslut om Forsmarkslagret för låg- och medelaktivt avfall, Stockholm 1983 samt Michanek, Gabriel: Den svenska miljörättens uppbyggnad, Uppsala 1985, sid. 101–104 och Pm med synpunkter och förslag rörande atomlagstiftningskommitténs betänkande (SOU 1983:9) "Lagstiftningen på kärnenergiområdet", Svenska Naturskyddsföreningen, dnr 108/83 (GM/MJ), Stockholm 1983).

I ett viktigt avseende har en anpassning skett till den centrala skyddslagstiftningen. Genom markeringen i 1 § att strålskyddslagen skyddar både hälsa och miljö kommer det ekologiska skyddet som sådant att rymmas inom tillämpningsområdet. Denna förändring i förhållande till dagens strålskyddslag är nödvändig om joniserande strålning även fortsättningsvis skall undantas från miljöskyddslagen och lagen om kemiska produkter.

I andra avseenden finns dock, liksom i dag, betydande olikheter mellan främst miljöskyddslagen och strålskyddslagen. Skillnaderna får betydelse även för verksamheter inom kärnenergiområdet, eftersom strålskyddslagen – vid sidan av de rena säkerhetsaspekterna, som faller under kärntekniklagen – reglerar strålskyddet för yttre miljö vid både normal drift och vid effekter av en eventuell olycka (jfr betänkandet, sid. 176).

Utredningsförslagets *tillåtlighetsregler* ("allmänna skyldigheter") i 6–12 §§ har utvecklats jämfört med gällande lag. Likheter finns med både arbetsmiljölagstiftning och med lagen om kemiska produkter. Jämfört med miljöskyddslagen är emellertid skillnaderna stora. Således saknas en motsvarighet till det lokaliseringskrav i 4 § miljöskyddslagen som innebär att den plats skall väljas där ändamålet kan vinnas med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad. Genom att miljöskyddslagen lägger bevisbördan på den som utövar miljöfarlig verksamhet blir det denne som i väsentlig utsträckning måste visa att det inte finns alternativa lokaliseringar som är bättre utan att oskälig kostnad uppkommer. Även i övrigt finns olikheter jämfört med tillåtlighetsreglerna i miljöskyddslagen. Viktigast är att avvägningen i 4 och 5 §§ miljöskyddslagen sker efter en objektiv måttstock, dvs. med bortseende från företagarens personliga omständigheter. Motsvarande direktiv saknas i strålskyddslagen.

Reglerna om *information* till och *beslutspåverkan* för enskilda är utvecklade i miljöskyddslagen. Sakägarbegreppet i lagen är vitt och därmed även kretsen av besvärberättigade. Därtill kommer det allmänna medborgarinflytandet. Detta tillgodoses främst genom krav på koncessionsförhandling, där enskilda och organisationer har närvarorätt, möjlighet att ställa frågor till sökanden och myndigheter och att framställa egna yrkanden. Möjligheterna innebär en trygghet för medborgarna. Inte minst viktigt är också att beslutsunderlaget för koncessionsnämnden förbättras. Yrkanden från sakägare och organisationer har i ett flertal fall direkt påverkat det materiella innehållet i koncessionsnämndens beslut.

Motsvarande regler saknas i både kärntekniklagen och strålskyddslagen.

Sakägarbegreppets omfattning är oklar. Någon koncessionsförhandling krävs inte och de lokala säkerhetsnämnderna i kärntekniklagen innebär ingen ersättning när det gäller bedömning av icke etablerade verksamheter. Visserligen provas många av verksamheterna i miljöskyddslagen på grund av andra störningsrisker. Koncessionsnämnden medger då att frågor om joniserande strålning behandlas. Men i beslutet bortser nämnden, på grund av undantaget i 1 § miljöskyddslagen, helt och hållet från frågorna, utom vad gäller så kallade "psykiska immissioner". Samma är förhållandet när koncessionsnämnden är remissinstans i prövningar enligt 136 a § byggnadslagen.

När det gäller *skadestånd* har miljöskyddslagen regler om strikt ansvar utan beloppsbegränsning (30 §). I atomansvarighetslagen finns regler om strikt ansvar upp till ett belopp av 500 milj. kr. per olycka. Vid skada som uppkommer utanför kärnenergiområdet – och för uranbrytning, som inte alls faller under atomansvarighetslagen – finns inga lagregler alls om strikt ansvar. Oaktsamhet torde därför vara en förutsättning för ansvar i många, kanske de flesta fall (strikt ansvar kan möjligen ibland följa av principer utvecklade i praxis).

Generellt sett finns således väsentliga skillnader mellan regelområdet för joniserande strålning och regler för andra miljöstörningar, främst då kraven i miljöskyddslagen. I ett särskilt hänseende kan dessutom resultatet bli märkligt om utredningens förslag vinner bifall. Miljöskyddslagen föreslås att gälla icke-joniserande strålning bara om verksamheten inte är tillståndspliktig enligt strålskyddslagen (1 § miljöskyddslagen, jfr sid. 18 och 87). För dessa men inte för de i strålskyddslagen tillståndspliktiga ska således gälla miljöskyddslagens krav på tillåtlighet, beslutspåverkan och strikt skadeståndsansvar.

Det torde krävas ett visst lagtekniskt arbete för att anpassa strålskyddslagens – och även kärntekniklagens – regler så att joniserande strålning, vad gäller frågor som rör yttre miljö, bedöms efter likartade kriterier som andra miljöstörningar. Enklare är att utvidga miljöskyddslagens tillämpningsområde till att omfatta även joniserande (och icke-joniserande) strålning. En avgränsning sker i så fall automatiskt gentemot frågor som rör inre miljö, eftersom miljöskyddslagen enligt 1 § första stycket är begränsad till störningar som kan nå vattenområden (1 och 2) och omgivningen (3).

13.1.2 Statens naturvårdsverk: – – – När det gäller förhållandet mellan strålskyddslagstiftningen och miljöskyddslagstiftningen föreslår utredningen emellertid att från miljöskyddslagens tillämpningsområde enbart skall undantas joniserande strålning (som hittills) och "sådan icke-joniserande strålning som enligt strålskyddslagen kräver tillstånd". I övrigt kommer därmed både strålskyddslagen och miljöskyddslagen att vara tillämplig på icke-joniserande strålning.

Naturvårdsverket finner denna gränsdragning mindre lämplig. Den centrala kompetensen beträffande icke-joniserande strålning kommer att finnas samlad hos SSI. I fråga om strålning har miljöskyddslagen hittills främst behövt utnyttjas i fråga om buller och därmed besläktad strålning (vibrationer, infraljud o. d.). En kompetensfördelning som görs beroende

av i vilken utsträckning strålskyddsinstitutet funnit skäl att föreskriva tillståndsplikt leder till en oklar ansvarsfördelning mellan de ansvariga myndigheterna, samtidigt som naturvårdsverket kommer att sakna kompetens och resurser på området. Naturvårdsverket anser att man från miljöskyddslagens område bör undanta all icke-joniserande strålning med undantag för buller och därmed likartad strålning (vibrationer, infraljud o. d.).

13.1.3 Koncessionsnämnden för miljöskydd: — — — Enligt nämndens mening är det föreslagna tillägget till 1 § andra stycket miljöskyddslagen inte lämpligt. Dels bryter man systematiken för sådan verksamhet som lagen inte är tillämplig på genom anknytningen till tillståndsplikt enligt den föreslagna nya strålskyddslagen. Dels kan man anta att handläggningen av tillståndsärenden enligt miljöskyddslagen försenas och kompliceras beträffande särskilt sådan icke-joniserande verksamhet som kommer att bli föremål för överväganden att underkastas tillståndsplikt enligt strålskyddslagen. Koncessionsnämnden ifrågasätter därför om skäl ej finns att från miljöskyddslagens område undanta — förutom joniserande strålning — även all icke-joniserande strålning med undantag för buller och därmed liknande strålning.

13.1.4 Länsstyrelsen i Hallands län: — — — Vad gäller förhållandet mellan strålskyddslag och annan lagstiftning sägs förslaget syfta till bl. a. att undvika dubbel tillståndsprovning. Beträffande miljöskyddslagen föreslås därför att denna lag inte skall gälla joniserande strålning eller sådan icke-joniserande strålning, som enligt strålskyddslagen kräver tillstånd. Detta innebär en inskränkning av miljöskyddslagens nuvarande tillämpningsområde från vilket, såvitt nu är i fråga, endast joniserande strålning undantagits.

Avsikten med den föreslagna ändringen i miljöskyddslagen torde vara att just strålningsverkan skall undantas från miljöskyddslagens tillämpningsområde. Utformningen av undantagsbestämmelsen och utredningens kommentarer till denna kan emellertid uppfattas så att även andra omgivningsstörningar, som kan uppstå vid verksamheter prövade enligt strålskyddslagstiftningen, skulle falla utanför miljöskyddslagens tillämpningsområde. I så fall skulle skyddet mot sådana andra störningar kunna falla bort. Detta kan knappast stämma med grundtanken att miljöskyddslagen skall gälla vid sidan av "speciallagstiftning" i fråga om störningsverkan i andra avseenden än vad "speciallagstiftningen" avser att täcka (jfr prop 1969:28 s. 187). Ett förtydligande vore därför önskvärt.

Förslaget i nu berörd del skulle vidare innebära att miljöskyddslagens tillämpningsområde vad gäller ickejoniserande strålning görs beroende av förvaltningsmyndighets beslut. Det kan ifrågasättas om en sådan ordning är förenlig med bestämmelsen i 8 kap. 17 § RF. (Enligt 20 § i förslaget till strålskyddslag skall SSI kunna bemyndigas att besluta om tillståndsplikt för icke joniserande strålning).

Länsstyrelsen menar mot bakgrund av det anförda att lämpligheten av den föreslagna ändringen av miljöskyddslagen kan ifrågasättas. Härtill

kommer att det i praktiken inte torde finnas någon risk för onödig dubbelprövning om miljöskyddslagen gäller vid sidan av strålskyddslagen i fråga om icke-joniserande strålning. Av nuvarande tillståndspliktiga verksamheter enligt ML finns ingen verksamhet som gjorts tillståndspliktig på grund av strålningsrisker.

För det fall en verksamhet som är tillståndspliktig enligt ML även omfattas av strålskyddslagen i något avseende kan vidare förutsättas, att man vid tillståndsprövningen följer den bedömning som gjorts av strålskyddsmyndigheten vad gäller inverkan av strålning.

13.1.5 Stockholms kommun: — — Den föreslagna strålskyddslagen skall i förhållande till miljöskyddslagen, liksom hittills, tillämpas exklusivt vad gäller joniserande strålning. Med hänsyn till att en ny strålskyddslagstiftning görs generellt tillämplig på icke-joniserande strålning föreslås viss ändring i miljöskyddslagen. För att undvika ett system med dubbel tillståndsgivning föreslås att miljöskyddslagens undantagsbestämmelse i fråga om strålning utvidgas så att den omfattar såväl joniserande som sådan icke-joniserande strålning som är tillståndspliktig enligt strålskyddslagen. Med en sådan reglering kommer skyddet mot den farligaste strålningen — dvs. joniserande och tillståndspliktig icke-joniserande strålning — att behandlas av en ansvarig myndighet med specialistkompetens inom detta område, enligt de skyddskrav som anges i strålskyddslagen. Förvaltningen anser detta vara en förbättring jämfört med nuvarande ansvar.

13.2 Lagen om semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete

13.2.1 Stockholms universitet (radiofysiska institutionen): — — En fråga där utredningens förslag tycks inkonsekvent är lagen om förlängd semester. I lagen sägs att om "arbetstagare utsätts för joniserande strålning i sådan utsträckning att menlig inverkan därav kan befaras" har han rätt till förlängd semester. Om ICRP:s rekommendationer följs finns endast risk för sena skador. Det betyder att alla som arbetar med joniserande strålning utsätts för en "menlig inverkan" och därmed bör ha förlängd semester enligt lagen. Hur denna risk reduceras genom förlängd semester motiveras ej. Det framgår också av ICRP:s rekommendationer att några speciella åtgärder med avseende på semesterns längd ej behövs. Vi anser det därför lämpligt att lagen om förlängd semester utgår i samband med att strålskyddslagstiftningen ses över.

13.2.2 Göteborgs universitet (medicinska fakulteten) och Göteborgs kommun (sjukvårdsförvaltningen): — — Om strålskyddsarbetet bedrivs enligt föreliggande förslag till ny strålskyddslag och med iakttagandet av internationellt accepterade dosgränser finns inga strålningsbiologiska motiv för förlängd semester. För de grupper som i dag åtnjuter förlängd semester är det enbart att betrakta som en löneförmån. Denna behöver ej regleras i lag.

13.2.3 Chalmers tekniska högskola (institutionen för kärnteknik): — — —

Det kan ifrågasättas på vilka grunder lagen (1963:115) skall kvarstå.

Lagen har i vissa delar en vag formulering och ger ett osäkert intryck. Rekommendationer för kompensation mot menlig inverkan av joniserande strålning bör i speciella fall kunna utverkas av SSI.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

13.2.4 Statens strålskyddsinstitut: — — —

Den föreslagna ändringen är föranledd av att begreppet "radiologiskt arbete" har utmönstrats ur förslaget till ny strålskyddslag. Som ändringen är utformad ser den emellertid ut som en utvidgning av den krets som kan komma i fråga för förlängd semester. Arbetstagaren behöver inte längre vara sysselsatt i tillståndspliktigt radiologiskt arbete; det räcker med att han i sitt arbete utsätts för joniserande strålning i viss omfattning.

Definitionsmässigt skulle lagen genom en sådan ändring kunna komma att omfatta även vissa gruvarbetare. Detta är naturligtvis inte meningen. I propositionen bör därför understrykas att ändringen uteslutande är betingad av formella skäl och inte på något sätt innebär en ändring i sak.

13.2.5 Statens vattenfallsverk: — — —

Enligt Vattenfalls mening bör ovanstående lag avskaffas i samband med den nya strålskyddslagen. Förlängd semester medges enligt § 1 för arbetstagare som "utsätts för joniserande strålning i sådan utsträckning att menlig inverkan därav kan befaras,". Nya lagförslagets § 1 lyder som följer:

"Denna lag gäller skydd av människor och miljö mot skadlig verkan av strålning". Lagen skall således leda till att ingen skadlig/menlig verkan av strålning sker eller befaras. Alltså finns ingen grund för "semesterlagens" berättigande.

13.2.6 Landsorganisationen i Sverige: — — —

I lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete föreslås konsekvensändring så att lagen blir tillämplig på arbete vari arbetstagaren utsätts för joniserande strålning. Till skillnad mot utredningen anser LO att det förändrade synsättet på radiologiskt arbete även bör innebära materiell förändring av denna lag. LO tillstyrker således det remissvar som avgetts av Svenska Gruvindustriarbetareförbundet.

13.2.7 Svenska gruvindustriarbetareförbundet: — — —

Det är med stor tillfredsställelse som GRUV konstaterar att strålskyddslagens tillämpningsområde föreslås bli utvidgat till att omfatta även naturliga joniserande strålningskällor. Att denna ändring i strålskyddslagen föreslås slå igenom i "Lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete" och därigenom äntligen formellt omfatta också gruvarbetare är följdriktigt. Det är i själva verket egendomligt enligt GRUV, att det har dröjt så länge innan förslag lagts fram angående de ovannämnda lagändringarna. Redan 1972 har Statens strålskyddsinstitut (SSI) och Arbetarskyddsstyrelsen (ASS) ansett sig kunna konstatera att strålskyddslagens tillämpningsområde inte innefattar joniserande strålning från naturliga strålkällor. Ej heller har det ansetts vara fallet med den förlängda semes-

terlagen för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete, eftersom dess tillämpningsområde i sin tur bygger på strålskyddslagen. I anledning därav har ASS på sin tid beslutat och gjort en framställning till regeringskansliet att föranstalta om en ändring av i varje fall den förlängda semesterlagen för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete till att omfatta också arbete i gruva, så länge denna lag består (1972-06-27). Beslutet och framställningen har tillkommit sedan ASS har funnit att gruvarbetarnas situation från miljösynpunkt är jämförbar med de grupper anställda som redan idag omfattas av den förlängda semesterlagen för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete. I sak anser ASS 1972 mot bakgrund av vad SSI uppgivit, att gruvarbetare utsätts för "joniserande strålning i sådan utstäckning att menlig inverkan därav kan befaras".

I yttranden till 1974 års semesterkommitté anger ASS, SSI och Socialstyrelsen liknande skäl. SSI uttalar att frågan om en semesterförlängning för gruvarbetarna är komplicerad, "dels genom att icke försumbara stråldoser ännu kan tänkas förekomma innan skyddsåtgärder hunnit vidtagas, dels genom att riskens karaktär ännu icke är klarlagd. SSI pekar på uppkomsten av radondöttrar, vilka har synergistiska verkningar och som bidrar till skador. Därför säger SSI att det för gruvarbetarnas del inte är lika lätt att "frånskriva en semesterförlängning en riskminskande verkan". (1974-09-23)

ASS finner i likhet med SSI att situationen för underjordsarbetare som utsätts för radon och radondöttrar är mer komplicerad än för personal med traditionellt radiologiskt arbete. Den radioaktiva strålningen utgör för gruvarbetarna "en miljöfaktor som föreligger i varierande utsträckning oberoende av vilket slag av arbete som utförs". ASS pekar på den strålning andningsorganen utsätts för, när denna frigörs från radondöttrarna. Denna strålning är s. k. alfastrålning och är ovanlig i traditionellt radiologiskt arbete. Också skelettet utsätts för strålning genom i kroppen upptaget radioaktivt material, med den långa biologiska halveringstid som karaktäriserar en del av radonets sönderfallsprodukter.

I sitt yttrande visar ASS också på den riskökning, som kan föreligga vid underjordsarbete vid samverkan mellan radioaktivt material och samtidigt exposition för andra miljöfaktorer som diesclavgaser, damm, spränggaser och tobaksrök. ASS upprepar SSI:s åsikt att det inte är lika lätt att frånskriva en semesterförlängning för gruvarbetarna en riskminskande verkan. Därför uttalar ASS att om den förlängda semesterlagen bibehålls skall denna även omfatta underjordsarbetare som utsätts för joniserande strålning (1975-03-20). Socialstyrelsen har inför ett yttrande över 1974 års semesterkommittés betänkande låtit två medlemmar i sitt vetenskapliga råd särskilt behandla vilka hälsoeffekter förekomsten av ädelgasen radon i gruvor kan innebära. Deras slutsats är att man inte kan frånkänna en semesterförlängning riskminskande verkan. Socialstyrelsen instämmer i denna uppfattning och vill därför inte slopa den särskilda semesterlagen för radiologiskt arbete (prop. 1976/77:90, sid. 278).

GRUV hävdar att det råder särskilda förhållanden i gruva som medför svåra problem. Den naturliga joniserande strålningens verkningar är speciella genom att andningsorganen utsätts för en ovanlig strålning, som inte

förekommer i traditionellt radiologiskt arbete. Uppkomsten av radondöttrar i tobaksrök, spränggaser, damm och dieselavgaser försvårar verkningarna av den naturliga joniserande strålningen. Verkningarna på hälsan är synergistiska till sin karaktär. Därtill kommer samtidig exposition för andra miljöfaktorer som dieselavgaser, damm, rök av varierande ursprung etc. En svårighet i sig utgör gruvarbetets icke stationära natur. Ständigt förändras arbetsförhållandena med drivningar genom berget. Även strålningshalten varierar mellan olika årstider beroende på gruvans vattentillförsel. Beroende på låg- och högttryck samt förändringar i luftströmmarna, när nya brytningsrum öppnas, förändras ventilationen.

Mätningar i gruva av den joniserande strålningen är enstaka och sker i många fall med några års intervaller och visar enbart halterna vid måttillfället och på mätpunkten. Fortfarande finns det gruvor och delar av gruvor som ligger nära eller t. o. m. överstiger de rekommenderade gränsvärdena. Problemen består i den mycket långa varaktigheten av strålningsexpositionen. Långtidseffekterna är utomordentligt komplicerade. Till detta kan förekomma att underjordsarbetarna dels utsätts för strålning på sin arbetsplats under hela skift år ut och år in, dels utsätts för radonstrålning merparten av den övriga delen av dygnet i sin bostad.

Tillsammans innebär de nämnda omständigheterna att gruvarbetare under jord är den sämst ställda gruppen av de yrkeskategorier som i sin sysselsättning arbetar med radiologiskt arbete eller eljest utsätts för joniserande strålning, vilket också har framgått av den överdödighet i lungcancer som finns bland gruvarbetare och som också dokumenterats genom flera epidemiologiska studier.

FN:s tillsynsorgan för joniserande strålning gör numera inte någon skillnad mellan dem som direkt arbetar med joniserande strålning och de som genom sitt arbete indirekt utsätts för strålning i sitt arbete. Det är följdaktligen på en mycket stabil grund som utredningen står när den utvidgar strålskyddslagen och den förlängda semesterlagens tillämpningsområden.

Avslutningsvis vill GRUV tillstyrka de föreslagna utvidgningarna av de ovan behandlade lagarnas tillämpningsområden. Det är vidare enligt GRUV:s uppfattning viktigt att denna fråga snarast möjligt föreläggs riksdagen för beslut varigenom lagändringen kan träda i kraft den 1 juli 1987.

13.2.8 OKG Aktiebolag: — — — Med förvåning finner vi att "Lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete" skall fortsätta att gälla.

Allt skyddsarbete inom radiologisk verksamhet går ut på att hålla doserna till personalen på så låg nivå som är praktiskt möjligt. Förlängd semester i dosreducerande syfte skall med andra ord inte behöva tillämpas. I den mån det fortfarande finns verksamhetsområden där så höga stråldoser erhålles så att förlängd semester erfordras för att hålla totaldosen på rimlig nivå bör detta enligt OKG:s uppfattning inte regleras genom lag. Speciella föreskrifter från Statens strålskyddsinstitut som givetvis noga följer sådan verksamhet borde snarast vara ett krav. Förfaringssättet undanröjer missförstånd. Missförstånd har bl. a. inneburit onödiga diskussioner vid kärnkraftverk.

13.2.9 Malmö kommun: — — — Beträffande föreslagen följdändring i lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete, anser sjukvårdsstyrelsen att den förlängda radiologsemesteren bör finnas kvar.

13.2.10 Studsvik Energiteknik AB: — — — Enligt bolagets mening föreligger inga skäl att behålla förlängd semester för vissa personalgrupper.

13.3 Förordningen om kärnteknisk verksamhet m. m.

13.3.1 Statens kärnkraftinspektion: — — — När det gäller den föreslagna ändringen i förordningen 1984:14 om kärnteknisk verksamhet vill kärnkraftinspektionen anföra följande.

§ 11

Syftet med tillägget, som motiveras på sid 186 och 236, har fog för sig, men resonemanget på sid 186, sista stycket, är alltför ensidigt strålskyddsorienterat. Uranhaltigt material är av intresse också från icke-spridningssynpunkt. Den föreslagna ändringen av 11 § skulle innebära att uranhaltigt material enligt 12 § skulle kunna fritt föras ut ur riket. Visserligen föreskrivs i 3 § samma förordning att tillstånd krävs även enligt strålskyddslagen för vad som omfattas av tillstånd enligt bl. a. 12 § i förordningen, men i den föreslagna strålskyddslagen finns ingen särskild tillståndsplikt för *utförsel* av radioaktivt ämne inskriven. — Det finns anledning att här påpeka att kärnteknikförordningen i detta avseende inte är kongruent heller med nu gällande strålskyddslag. Kärnteknikförordningens 3 § första stycket bör därför förse med en reservation förslagsvis sålunda: "... också tillstånd enligt strålskyddslagen i den mån den lagen uppställer krav på sådant tillstånd."

Att uranhaltigt ämne eller material får fritt föras ut ur riket utan begränsning till mängd eller halt är inte tillfredsställande från icke-spridningssynpunkt. Problemen är följande.

- Tillägget är obegränsat vad avser mängd och halt.
- Uttrycket "... ej avsett att bearbetas i syfte att öka halten av ..." är för vagt. Tolkningen skulle i första hand tillkomma exportören. Hans syfte med exporten skulle vara svårt att verifiera och kontrollera. När ämnet eller materialet väl förts ut ur riket, har tillsynsmyndigheterna liten eller ingen kontrollmöjlighet.
- Kärnkraftinspektionen har inte något bestämt alternativt förslag men vill här peka på två möjligheter.
- Komplettera bilagan till kärnteknikförordningen med förteckning över utrustning eller material m. m. som inte får föras ut ur riket utan tillstånd av regeringen.
- Behandla "över 200 g/ton-fallen" som särskilda tillståndsärenden men förenkla handläggningen hos kärnkraftinspektionen.

19 § mom 3:

Syftet med detta ändringsförslag är också befogat, men begreppet "kärnämne" så som det definieras i kärntekniklagen är alltför omfångsrikt för att

passa i detta sammanhang. Tillägget kunde göras mer inskränkt, förslagsvis: "... eller kärnämne i form av utarmat uran, naturligt eller låganrikat uran eller av torium." — Därigenom kunde, åtminstone i fråga om markdeponering, karaktären av egentligt avfall tydligare framträda. Formuleringsproblemet bottnar i kärntekniklagens vida definition av "kärnämne" och "kärnavfall".

Det föreslagna tillägget i 19 § innebär att strålskyddsinstitutet i angivna fall prövar frågor om tillstånd efter hörande av kärnkraftinspektionen. Kärnkraftinspektionen förutsätter att beslut av strålskyddsinstitutet inte fattas mot kärnkraftinspektionens avstyrkande. — Måhända kunde en lagfäst besvärsrätt för den ena myndigheten mot den andra myndighetens beslut vara på sin plats, såvida inte en sådan besvärsrätt kan anses uppenbar.

13.3.2 Chalmers tekniska högskola (institutionen för kärnteknik): — — — Förslag till Förordning om ändring i förordningen om kärnteknisk verksamhet, 11 §. Lydelsen i 11 § är i vissa delar svår att klart tyda. I den nuvarande lydelsen som även ingår i den föreslagna lydelsen framgår klart vad som avses, men med tillägg som gjorts kan misstolkningar eventuellt uppstå. Om haltangivelsen utelämnas fås en lydelse enligt nedan, som ger texten en tolkning som vi uppfattat den.

11 §

Var och en får förvärva, inneha, överlåta, hantera, bearbeta, transportera eller på annat sätt ta befattning med eller till riket införa ämnen innehållande naturligt eller utarmat uran eller torium som ej avses att bearbetas i syfte att öka halten av uran eller av torium eller att användas för att åstadkomma en självunderhållande kärnreaktion.

13.4 Viss annan lagstiftning

13.4.1 Uppsala universitet: — — — Slutligen ett påpekande som gäller strålskyddslagens förhållande till 1902 års lag innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen). Den senare är tillämplig på inverkan av elektrisk ström. Enligt utredningen kan visserligen elektriska och elektromagnetiska fält, t. ex. vid elektriska ledningar, "knappast sägas utgöra strålning i gängse mening" (betänkandet sid 60). Om lagstiftaren önskar en otvetydig uppdelning mellan lagarna bör kanske ändå ett undantag införas i strålskyddslagen för sådana effekter som faller under ellagen.

13.4.2 Stockholms kommun: — — — I lag om kemiska produkter finns bestämmelser om undantag för produkter (ämnen och beredningar) som omfattas av strålskyddslagen på grund av att de avger joniserande strålning. Dessa produkter kan dock ha andra egenskaper som gör dem hälso- eller miljöskadliga t. ex. vara starkt frätande eller innehålla miljöfarliga tungmetaller. Tillsynen av dessa kemiska produkters hantering utövas av yrkesinspektionen, kemikalieinspektionen och lokalt av miljö- och hälsoskyddsnämnderna.

I de fall miljö- och hälsoskyddsnämnderna utövar tillsynen beaktas

skyddet för miljön vid hantering av produkten t. ex. valet av produkt som råvara, reagensämne etc. Finns en mer miljövänlig produkt på marknaden som är lika effektiv skall utbyte av den mer miljöfarliga varan ske enligt lagen om kemiska produkter.

Om en kemisk produkt samtidigt är radioaktiv t. ex. i samband med analysarbete, omfattas den av strålskyddslagen och bestämmelser för hantering ges i tillstånd av SSI. Det ingår inte i SSI:s uppgifter att beakta hälso- och miljörisker hos en produkt om inte dessa är betingade av strålningsegenskaperna.

Tillsyn av import, tillverkning och övrig hantering av radioaktiva kemiska produkter borde samordnas med övrig tillsyn av kemiska produkter till skydd för miljön. Centralt borde det ske en samordning mellan SSI och kemikalieinspektionen. Miljö- och hälsoskyddsnämndernas tillsyn i hanteringsledet för kemiska produkter borde samordnas med SSI på det sätt som föreslagits för yrkesinspektionens tillsyn över arbetsmiljön.

13.4.3 Medicinska forskningsrådet: — — — Av kommentarerna till lagförslaget framgår bl. a. att effekter på växter och djurlivet bör inrymmas i lagen. Utredningen hänvisar till samtidigt gällande djurskyddslag (1944:219), enligt vilken särskilda bestämmelser gäller för användning av djur för vetenskapligt ändamål. Det förefaller oklart, om lagförslaget innebär en förändring av nuvarande tillämpning av djurskyddslagen.

13.4.4 Statens energiverk: se avsnitt 4.9.

13.4.5 Statens livsmedelsverk: — — — I utredningsdirektiven sägs bl. a. att en modern lagstiftning till skydd mot strålning bör vara inriktad på att skydda inte bara arbetstagare utan även befolkningen i övrigt samt den yttre miljön. Vidare skulle tas upp frågan om samordning av strålskyddslagstiftningen med annan lagstiftning i vars tillämpning strålskyddsfrågor kan aktualiseras.

Ansvar för fastställande av normer för radioaktiva ämnen i livsmedel inklusive dricksvatten åvilar livsmedelsverket i likhet med vad som gäller för andra främmande ämnen i livsmedel.

Livsmedelsverket konstaterar att frågan om exponering för strålning från livsmedel samt samordning mellan strålskydds- och livsmedelslagstiftning knappast har berörts.

Att livsmedel i Sverige kan förorenas med radioaktiva ämnen t. ex. jod-131 och cesium-137, har varit känt sedan tiden för 1960-talets kärnvapenprov. Erfarenheter efter Tjernobylyolyckan visar att stråldosen via livsmedel kan utgöra en betydande del av den totala stråldos som allmänheten i Sverige utsätts för. För att förhindra att befolkningen i Sverige och särskilt i de värst drabbade områdena utsätts för höga stråldoser via livsmedel har livsmedelsverket och andra myndigheter vidtagit åtgärder som har stora ekonomiska konsekvenser för vissa livsmedelsproducenter.

Mot ovanstående bakgrund anser livsmedelsverket att frågan om samordning mellan den föreslagna strålskyddslagstiftningen och livsmedelslagstiftningen, däri inbegripet fördelningen av myndighetsansvaret, bör övervägas ytterligare.

14.1 Socialstyrelsen: — — — I lagförslaget användes — i motsats till i strålskyddsförordningen och lagen om radioaktiva läkemedel — begreppet "import" i stället för "införsel". Ett enhetligt begrepp bör enligt socialstyrelsens mening användas, nämligen "införsel".

I 4 § och 19 § kan finnas skäl att ta in en erinran om de bestämmelser om tillverkning, införsel, handel och användning av radioaktiva läkemedel som finns i lagen /1981:289/ om radioaktiva läkemedel. En sådan erinran finns i 7 §.

I 21 § angivna "tillstånd" som får meddelas "också för hälso- och sjukvårdshuvudmän, viss yrkesgrupp eller vissa vårdinrättningar, institutioner eller företag" bör preciseras med en närmare angivelse av vilka tillstånd som avses.

Frågan om användning av radioaktiva isotoper regleras alltfört av Kgl medicinalstyrelsens cirkulär i ämnet MF 1961:106. Socialstyrelsen avser att i samråd med SSI se över dessa bestämmelser. Cirkuläret avses övergångsvis bibehållas till dess det kan upphävas i samband med att nya föreskrifter för användning av radioaktiva läkemedel utfärdas med stöd av ovannämnda lag härom. Styrelsen förutsätter också att SSI verkar för att de bestämmelser i cirkuläret som har stöd i den föreslagna nya strålskyddslagen överföres till nya föreskrifter.

14.2 Universitetet i Linköping (centrala skyddskommittén): — — — I 7 § står: Vid bestrålning av en människa eller ett djur i undersöknings- eller behandlingssyfte skall stråldosen vara anpassad till undersökningens eller behandlingens syfte och avsedda resultat Kommentrar: Eftersom den absorberade dosen har ett värde i varje punkt i patientens kropp föreslås att *stråldosen utbyts mot fördelningen av den absorberade dosen i kroppen.*

14.3 Universitetet i Linköping (medicinska fakulteten): — — — Vid bestrålning av en människa eller ett djur i undersöknings- eller behandlingssyfte skall stråldosen vara avpassad till undersökningens eller behandlingens syfte och avsedda resultat. — — —

Kommentar 1.

Eftersom den absorberade dosen har ett värde i varje punkt i patientens kropp föreslår vi att *stråldosen* byts mot *fördelningen av den absorberade dosen i kroppen.*

Kommentar 2.

Att även djur som patienter omfattas av strålskyddslagen kan göra det svårt att göra experiment på djur för att fastställa biologiska effekter av strålning (joniserande och icke joniserande).

14.4 Lunds universitet (medicinska fakulteten) och Göteborgs kommun (sjukvårdsförvaltningen): I förhållande till gällande lag föreslås ett utvidgat strålskyddsansvar för dem som bedriver verksamhet med strålning. För att undvika missförstånd är det nödvändigt att man i lagtexten, 6–9 §, bättre

förklarar vad som avses med personer som "bedriver verksamhet" och som är "sysselsatta i verksamheten".

I 7 § första meningen måste "... avsedda resultat" utbytas mot "... förväntad nytta" eller annan formulering som garanterar att resultatet är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet.

17 § bör förtydligas så, att det klart framgår, att här även avses strålkällor, t. ex. för gammaradiografi. Detta är mycket viktigt med tanke på de dödsolyckor som, i andra delar av världen, redan inträffat genom missbruk av skrotade strålkällor, samt den oförsvarligt dåliga märkning som fortfarande förekommer på kommersiellt tillgängliga preparat för gammaradiografi. Formuleringen föreslås ändrad till "... slutförvara i verksamheten uppkommet radioaktivt avfall och begagnade strålkällor".

14.5 Göteborgs universitet (medicinska fakulteten): — — — I förhållande till gällande lag föreslås ett utvidgat strålskyddsansvar för dem som bedriver verksamhet med strålning, för att undvika missförstånd är det nödvändigt att man i lagtexten (6–9 §) bättre förklarar vad som avses med personer som "bedriver verksamhet" och som är "sysselsatta i verksamheten".

14.6 Statens strålskyddsinstitut: — — — 4 § För undvikande av oklarhet bör det i propositionen klart utsägas att paragrafen möjliggör att meddela förbud för vissa konsumentartiklar trots att dessa var för sig är relativt ofarliga (jfr utredningen s. 198).

Det skulle vidare vara till gagn om paragrafen gav möjlighet att föreskriva förbud mot verksamhet eller att vistas inom område där strålning förekommer, t. ex. att använda lokaler med hög radonhalt, att vistas på torvavfallslager eller att vistas för länge inom vissa områden efter en strålningsolycka.

Strålskyddsinstitutet föreslår därför att paragrafen tilläggs en ytterligare punkt enligt nedan.

"3. bedriva verksamhet eller vistas i vissa lokaler eller områden om detta är motiverat från strålskyddssynpunkt."

5 § För att harmonisera med 4 § 1. föreslås 5 § 1. omformuleras enligt nedan:

"1. radioaktivt ämne eller material som innehåller sådant ämne, eller" etc.

6 § Det bör av propositionen klart framgå att paragrafen även omfattar naturligt förekommande joniserande strålning som t. ex. radon i gruvor.

13 § Enligt strålskyddsinstitutets uppfattning passar denna paragraf bättre att stå i strålskyddsförordningen (jfr Förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet 3 § andra stycket.)

15 § Här avses enligt utredningen såväl läkarundersökning vid anställningens början som periodisk läkarundersökning under anställningen. Detta framgår ej med tillräcklig tydlighet och bör därför klart anges i propositionen.

Passusen i paragrafens första stycke "Den som vid läkarundersökning visat sig vara särskilt mottaglig för skada på grund av joniserande strålning" bör av språkskäl bytas ut mot "Den som vid läkarundersökning

bedöms löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning".

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

17 § Första raden. "radioaktivt ämne" bör även följas av "eller med anordning i vilken radioaktivt ämne ingår" i analogi med 4 § 1. och 5 § 1.

19 § Strålskyddsinstitutet finner det inadekvat att i samma punkt sammanföra dels tekniska anordningar som är avsedda att alstra joniserande strålning, dels tekniska anordningar i vilka den ingår radioaktiva ämnen. Institutet föreslår bl. a. därför att paragrafen får följande lydelse.

"Tillstånd krävs för att

1. tillverka, till riket införa, förvärva, inneha, använda, överlåta, transportera, idka handel eller ta annan befattning med radioaktivt ämne eller material som innehåller sådant ämne,

2. tillverka, till riket införa, förvärva, inneha, använda, överlåta, transportera, installera, underhålla, idka handel eller ta annan befattning med teknisk utrustning, i vilken radioaktivt ämne ingår,

3. tillverka, till riket införa, förvärva, inneha, använda, överlåta, underhålla eller idka handel med teknisk anordning, som är avsedd att alstra joniserande strålning, eller delar av anordningen, som är av väsentlig betydelse från strålskyddssynpunkt,

4. till riket införa, inneha, använda, installera, underhålla eller idka handel med annan teknisk anordning än som avses i 3. och som kan alstra joniserande strålning om regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut föreskriver detta."

21 § Paragrafen är språkligt felformulerad, då tillstånd för ett företag inte är ekvivalent med tillstånd för en vårdinrättning. I förra fallet utsågs vem som kan vara innehavare av ett tillstånd, i andra fallet vad som kan vara föremål för tillståndet.

Paragrafen kunde t. ex. formuleras:

"Generellt tillstånd får meddelas för hälso- och sjukvårdshuvudmän, vissa yrkesgrupper eller företag eller avseende arbete vid vissa institutioner och vårdinrättningar".

28 § För undvikande av svårigheter av formell art bör paragrafen tilläggas en 3. enligt nedan:

"3. om verksamheten har upphört."

30 § Paragrafen är språkligt felformulerad. Det tänkta subjektet i satsförkortningen, som inleder paragrafen skall vara detsamma som subjektet i den följande satsen. Den som åtar sig är inte institutet utan en annan myndighet eller kommun.

Följande skrivning föreslås:

"Statens strålskyddsinstitut får överlåta åt annan myndighet eller åt kommun att efter åtagande besluta å strålskyddsinstitutets vägnar i visst slag av ärenden eller utöva tillsynen i vissa avseenden. Sker sådan överlåtelse ska vad som sägs i denna lag om tillsynsmyndighet gälla även den som åtagit sig uppgiften i fråga."

31 § Paragrafen blev måhända mer lättläst om sista stycket erhöll följande lydelse:

"Det ankommer på regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut att föreskriva om skyldighet att ersätta en till-

synsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov”.

33 § Strålskyddsinstitutet föreslår som en förbättring att andra stycket ges följande lydelse:

”Tillsynsmyndigheten får också till förebyggande av att en teknisk anordning eller anläggning olovligen brukas, genom polismyndighetens försorg låta försegla anordningen eller anläggningen”.

40 § Andra stycket är otympligt och föreslås få följande lydelse:

”Första stycket gäller även i fråga om teknisk anordning som är avsedd att alstra strålning om den innehåller utan tillstånd”.

Strålskyddsinstitutet har vid sin granskning strävat efter att konsekvent byta ut ordet ”importera” mot uttrycket ”till riket införa”, då det senare enligt institutets uppfattning bättre även täcker den situationen att en utländsk entreprenör tillfälligt medför radiologisk utrustning till Sverige.

Institutet har vidare velat byta ut uttrycket ”utrustning avsedd att sända ut joniserande strålning” mot ”utrustning avsett att alstra joniserande strålning”, detta emedan det finns röntgenutrustningar, där hela strålningsverksamheten pågår inom ett slutet, helt strålningsavskärmande hölje.

Förslaget till ny strålskyddsförordning

3 § I konsekvens med tidigare föreslagna ändringar föreslås att ”radioaktivt ämne” åtföljs av, ”material som innehåller sådant ämne”.

5 § Paragrafen föreslås få följande utseende:

”Ansökan hos statens strålskyddsinstitut om tillstånd enligt 19 eller 20 §§ strålskyddslagen (0000:000) skall vara skriftlig och innehålla uppgifter om

1. den anordning eller det radioaktiva ämne som avses med tillståndet,
2. den verksamhet som avses bedrivas,
3. den lokal som avses användas,
4. hur strålskyddsverksamheten avses organiseras,
5. hur eventuellt radioaktivt avfall avses hanteras samt
6. vad i övrigt behövs för ärendets handläggning.”

Strålskyddsinstitutet anser det praktiskt att man poängterar att sökanden redan i ansökningshandlingen anger hur han avser att organisera strålskyddet och eventuella avfallsfrågor.

6 § Lagen (1974:896) om riksprövningsplatser m. m. är upphävd genom lagen (1985:1105) om obligatorisk kontroll genom teknisk provning m. m. I följd härav skall ”officiell provning” bytas mot ”obligatorisk kontroll” och den nya lagen anges i stället för den upphävda.

14.7 Statens planverk: — — — I avsnitt 5.2.1 diskuteras uttrycket ”radiologiskt arbete” och föreslås ändrat till ”verksamhet i vilken strålning förekommer”. Detta uttryck är klumpigt i vardagstal, varför exempelvis uttrycket ”strålningsarbete” föreslås. ”Strålningsarbete” kan sedan definieras som verksamhet i vilken strålning, joniserande eller icke-joniserande, förekommer.

Om lagens systematik och terminologi

Liksom lagen om kärnteknisk verksamhet bygger förslaget till ny strålskyddslag på ett system med

1. allmänna skyldigheter för "verksamhetshavare" m. fl.,
2. tillstånd för vissa verksamheter samt för befattning med vissa ämnen,
3. föreskrifter och villkor för tillstånd,
4. tillsyn av särskild myndighet,
5. sanktioner i form av återkallelse av tillstånd, viten och vanliga påföljder för förseelser samt förverkande,
6. möjligheter till besvär mot myndighetsbeslut.

Kommentarer till enskilda stadganden i förslaget efter ovanstående punkter

1. När det gäller *allmänna skyldigheter* går förslaget till strålskyddslag längre än lagen om kärnteknisk verksamhet på så sätt att det i 9 § även ålägger annan än "verksamhetshavaren" eller tillståndshavaren vissa skyldigheter, som genom föreskrifter kan bli direkt straffsanktionerade. Motsvarighet finns i 4 § arbetsmiljölagen (1977:1160). Kärnkraftinspektionen vill här endast notera denna skillnad mot kärntekniklagen. Någon motivering till skillnaden finns inte i vare sig detta betänkande eller i förarbetena till kärntekniklagen.

För radioaktivt avfall föreslås särskilda bestämmelser i 17 §. Enligt andra stycket i denna § kan regeringen eller efter regeringens bemyndigande strålskyddsinstitutet föreskriva att den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med radioaktivt ämne, skall svara för att i verksamheten uppkommet radioaktivt avfall hanteras eller slutförvaras i särskilt angiven ordning. Enligt motiven, avsnitt 5.2.5, syftar denna bestämmelse till att nå en samordning med vad som gäller i fråga om avfall enligt kärntekniklagen. Även för "icke-kärnenergianknuten" avfall skall strålskyddsinstitutet enligt utredningen kunna föreskriva omhändertagande och behandling vid en bestämd avfallsanläggning "i avvaktan på den slutliga förvaringen". Genom orden inom citationstecken görs en reservation beträffande strålskyddsmyndighetens möjlighet att föreskriva om slutförvaring, som emellertid inte finns i själva lagtexten. Kärnkraftinspektionen vill här framhålla vikten av samråd med inspektionen när det gäller föreskrifter om förvaring i anläggning som står under inspektionens tillsyn, t. ex. SFR. I sådant fall krävs tillstånd enligt kärntekniklagen för innehavaren av anläggningen att ta emot avfallet samt givetvis ett affärsavtal med denne angående omhändertagandet.

2. *Tillstånd* skall enligt 19 § i förslaget krävas för i princip all slags befattning med radioaktivt ämne. Detta måste innebära att befattning med sådant ämne utan tillstånd är förbjudet. Det är därför från rent logisk synpunkt svårt att förstå att det behövs en möjlighet, såsom föreslås i 4 §, att föreskriva förbud mot sådan befattning. Motiveringen härför på s. 105, sista stycket, är enligt kärnkraftinspektionens mening inte hållbar utan är tvärtom ägnad att förvilla begreppen. Det rör sig ju, enligt vad som där sägs, om inskränkning i ett givet generellt tillstånd eller, om man så vill

kalla det, en partiell återkallelse av ett generellt tillstånd. En återkallelse skall enligt 28 § p. 2 kunna ske om det föreligger "synnerliga skäl från strålskyddssynpunkt". Ett förbud skall kunna utfärdas enligt 4 § om det är "av särskild betydelse från strålskyddssynpunkt". I den mån någon nyansskillnad mellan rekvisiten i 4 § och 28 § är avsedd kan rekvisitet i 4 § överföras till 28 §. De generella tillstånd som avses kan lämpligen förseas med reservation för att inskränkningar kan komma att göras.

Däremot kan inspektionen förstå den motivering som anförs på sid 168 i betänkandet för en möjlighet att förbjuda visst byggnadsmaterial i avsikt att komma till rätta med problemet med radon i bostäder. Inspektionen föreslår alltså en ändring i 4 § i förslaget efter vad som här anförts.

Enligt 21 § i förslaget får tillstånd meddelas "också för hälso- och sjukvårdshuvudmän, viss yrkesgrupp eller vissa vårdinrättningar, institutioner eller företag. Ordet "också" syftar tydligen på vad som anförs i motiven därom att tillstånd normalt skall utfärdas på angiven person. Men detta uttrycks inte i lagtexten i 19 §. Ordet "också" hänger därför i luften och bör utgå.

Det är tillstånd enligt 21 § som i motiven kallas för "generella" tillstånd. Vid sidan härav kan enligt 5 § i förslaget undantag från lagen eller delar därav medges, t. ex. så att tillstånd över huvud inte behövs för befattning med radioaktivt ämne (specialmotiveringen sid 199). Det finns i motiven ingen närmare förklaring till att man inte även i dessa fall vill tillämpa systemet med generella tillstånd för "envar" såsom sker med stöd av 5 § andra stycket kärntekniklagen. Inspektionen har här ingen bestämd åsikt utan vill endast väcka frågan.

Med utgångspunkt från de berörda generella tillstånden enligt förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet har inspektionen emellertid följande synpunkt på 5 § p. 1 i lagförslaget. I 3 § nämnda förordning stadgas att för vad som omfattas av tillstånd enligt förordningen fordras för radioaktiva ämnen också tillstånd enligt strålskyddslagen. När regeringen sålunda föreskrivit att det fordras tillstånd i dessa fall skulle det vara förvirrande om regeringen eller strålskyddsinstitutet med stöd av 5 § p. 1 skulle medge undantag från denna tillståndsplikt. 5 § p. 1 bör kanske därför lyda "radioaktivt ämne, dock icke kärnämne eller kärnavfall" ... eller Men om man i stället för undantag från tillståndsplikt inför systemet med generella tillstånd för "envar" jfr ovan, förfaller den här gjorda anmärkningen.

3. När det gäller paragraferna om *föreskrifter och villkor*, som nära överensstämmer med motsvarande paragrafer i kärntekniklagen, har inspektionen inga andra kommentarer än *dels* en fråga varför inte 26 § kan formuleras i passiv form: "... får uppställas ...", jfr 8 § kärntekniklagen samt 24 och 28 §§ i lagförslaget, *dels* en fråga om en nyansskillnad är avsedd mellan uttrycket "som behövs med hänsyn till strålskyddet" i 26 § (villkor) och "är av betydelse från strålskyddssynpunkt" i 3 § (föreskrifter). Om inte, bör måhända samma uttryck väljas i båda fallen.

4. När det gäller *tillsyn* föreligger en bristande överensstämmelse mellan lagtexten i 30 § och specialmotiveringen på sid 219. Enligt lagtexten får strålskyddsinstitutet överlåta åt annan myndighet eller åt kommun att i visst avseende utöva tillsynen "efter åtagande" (av den myndigheten,

väl?). I motiven står: "Av den föreslagna paragrafen följer att SSI – *efter bemyndigande* – även i fortsättningen skall kunna delegera tillsynsverksamheten". Bemyndigandet ges ju direkt i lagtexten! Är detta inte avsett?

5. När det gäller *sanktioner* har inspektionen noterat att angivelse från tillsynsmyndighet inte skall behövas för att åtal skall kunna väckas. Motivering för denna skillnad mot nu gällande strålskyddslag (28 §) och mot kärntekniklagen (29 §) saknas.

6. Enligt 41 § i förslaget skall *besvär* över beslut om villkor för tillstånd kunna anföras hos kammarrätten men besvär över beslut om föreskrifter till regeringen. Enligt 23 § kärntekniklagen anføres besvär hos regeringen i båda motsvarande fallen. Motivering till denna skillnad saknas.

14.9 Statens vattenfallsverk: – – – Av specialmotiveringen på sid 201 framgår att 6 § punkt 1 innehåller även "att den för verksamheten ansvarige skall organisera allt arbete så att exponeringen från strålning blir så låg som det är rimligt möjligt", dvs. den s. k. ALARA-principen skall tillämpas på allt strålskyddsarbete.

Kommentar:

ALARA-principen är strålskyddsfilosofins grundsten, varför den borde klart framgå även av lagtexten.

14.10 Göta hovrätt: Betänkandet avser ett tekniskt mycket kvalificerat område, vilket kräver ingående specialkunskaper för att närmare kunna analyseras. Hovrätten begränsar därför sitt yttrande till att avse förslagets lagtekniska utformning.

Den föreslagna lagen innehåller vissa inledande bestämmelser bl. a. om lagens tillämpningsområde. I detta sammanhang har givits långtgående generella fullmakter för regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut, att meddela föreskrifter, föreskriva förbud eller medge undantag från lagen (3–5 §§). Härfter följer ett antal bestämmelser under olika rubriker. Också dessa bestämmelser innehåller fullmakter för regeringen eller statens strålskyddsinstitut att meddela föreskrifter och förbud (se 15, 16, 17, 18, 19 och 20 §§) eller uppställa villkor för tillstånd (26 eller 27 §§).

Den som åsidosätter föreskrifter eller villkor som meddelats med stöd av lagen dömes till böter eller fängelse i högst två år (36 § p 2).

I och för sig torde det vara nödvändigt att i en lag på förevarande område överlåta detaljregleringen till regeringen och strålskyddsinstitutet. Straffrättsliga sanktioner av den art som anges i 36 § kräver emellertid att de föreskrifter och förbud som avses med sanktionerna är klart angivna så att det straffbara området är tydligt definierat. Enligt 3 § får regeringen eller strålskyddsinstitutet meddela föreskrifter om provning, kontroll, besiktning, dosgränser eller andra åtgärder till skydd mot eller kontroll av strålning. Föreskrifter får också meddelas i fråga om mät- eller skyddsutrustning. De föreskrifter som utfärdas med stöd av denna bestämmelse är mycket obestämt angivna i lagen och torde komma att innefatta även rena ordningsföreskrifter, som inte rimligen bör föranleda straffpåföljd som

anges i 36 §. Av 3 § andra stycket och 36 § p. 2 följer vidare att t. o. m. föreskrifter om avgifter är sanktionerade med fängelsestraff. En sådan ordning är givetvis oacceptabel. En straffsanktion av den art som anges i 36 § bör förbehållas för att säkerställa det grundläggande kravet på tillstånd att ta befattning med förbjudna ämnen eller tekniska anordningar. Genom att kombinera sådana tillstånd med villkor kan också nödvändiga åtgärder till skydd mot eller kontroll av strålning upprätthållas med stöd av straffsanktionen i 36 §.

En annan följd av den valda lagstiftningstekniken är att den, som anställer någon som är under 16 år i arbete i vilket förekommer joniserande strålning, dömes till böter enligt 37 §. I samband med att åldersgränsen föreslås sänkt från 18 till 16 år uttalar utredningen att föreskrifter till skydd för kategorin mellan 16 och 18 år om bl. a. dosgränser kan meddelas med stöd av 3 §. Den som bryter mot en sådan föreskrift som meddelats med stöd av 3 § döms enligt 36 § p 2 till böter eller fängelse högst två år. Följden av lagförslaget blir således att den som anställer en person som är under 16 år i arbete där det förekommer joniserande strålning endast kan dömas till böter medan den som i strid mot föreskrift enligt 3 § utsätter någon mellan 16 och 18 år för otillåten stråldos kan dömas till fängelse två år.

Beträffande föreskrifterna enligt bemyndigandet i 4 § lagförslaget är det svårt att inse vilken betydelse dessa har vid sidan av tillståndskravet enligt 19 och 20 §§. De åtgärder, ämnen och tekniska anordningar som omfattas av tillståndskravet bör anges uttömmande i lagen och eventuella föreskrifter får inte gå utöver den ram som lagen ställer upp.

Hovrätten ifrågasätter om bemyndigandena i 3 och 4 §§ behövs och anser att de föreskrifter som grundas på dessa vittgående och obestämda bemyndiganden i vart fall inte får sanktioneras med de straffsatser som anges i 36 §. Generella skydds- och kontrollföreskrifter och förbud torde få tas upp i en förordning och kan där sanktioneras med böter.

I 36 § p 3 sanktioneras skyldighet enligt 31 § att lämna tillsynsmyndigheten upplysningar, tillhandahålla handlingar och ge myndigheten tillträde till anläggning m. m. De angivna skyldigheterna synes inte böra sanktioneras genom straffbestämmelsen i 36 §. Den lämpligaste sanktionen i dessa fall synes vara vite.

Bestämmelsen i 32 § ger tillsynsmyndigheten befogenhet att meddela förelägganden eller förbud som behövs för att lagen skall kunna efterlevas. Om någon utövar tillståndspliktig verksamhet utan tillstånd eller åsidosätter ett villkor som uppställts i samband med ett tillstånd är förfarandet straffbart enligt 36 § p 1 eller 2. Om andra bestämmelser i lagen, t. ex. de allmänna aktsamhetsreglerna i 6–13 §§ skall straffsanktioneras, bör detta ske direkt i lagen och inte via ett förbud eller föreläggande i enskilda fall av tillsynsmyndigheten. Även i dessa fall synes emellertid den lämpligaste sanktionen vara vite.

Vad slutligen gäller övergångsbestämmelserna anges i p 5 att en ansökan om tillstånd enligt strålskyddslagen (1958:110) som getts in men inte ännu behandlats vid tiden för den föreslagna lagens ikraftträdande skall behandlas enligt den nya lagen. Hovrätten förordar att sådan ansökan som inkommit före lagens ikraftträdande också behandlas enligt den äldre lagen.

14.11 Kammarrätten i Jönköping: — — — I 39 § uttrycks den allmänna principen att för samma gärning inte kan utdömas både straff och vite. Om således ett föreläggande eller förbud kombineras med vite kan böter eller fängelse inte följa för gärningen. Kammarrätten vill därför endast erinra om att, när det gäller förfarande som täcks av en direkt straffsanktionerad föreskrift, vitesföreläggande torde utsättas endast när utdömande av vite framstår som det mest effektiva sättet för ingripande.

I 13 § erinras om att bestämmelser om transport finns i lagen om transport av farligt gods. Tidigare i lagtexten (10 §) anges vissa allmänna skyldigheter för bl. a. transportörer. De skyldigheter som där anges torde i allt väsentligt stämma överens med vad som stadgas i lagen om transport av farligt gods. Kammarrätten vill därför ifrågasätta om inte hänvisningen till denna lag bör göras i 10 § och transportör ej särskilt anges i uppräkningslistan i första stycket. 13 § skulle då kunna utgå.

15 Synpunkter på de enskilda paragraferna i förslaget till strålskyddslag

2 §

Länsstyrelsen i Uppsala län: — — — Det kan vidare ifrågasättas om inte lagen bör uppdelas i två avsnitt, ett för joniserande strålning och ett för icke joniserande strålning. Reglerna för den förstnämnda strålningstypen är avsevärt mer ingripande och lagen skulle vinna i överskådlighet om den icke-joniserande strålningen behandlades i ett särskilt avsnitt. Antalsmässigt torde denna strålningstyp överväga och det torde vara här som delegation till kommun kan komma i fråga.

3 §

Göta hovrätt: — — — Hovrätten ifrågasätter om bemyndigandena i 3 och 4 §§ behövs och anser att de föreskrifter som grundas på dess vittgående och obestämda bemyndiganden i vart fall inte får sanktioneras med de straffsatser som anges i 36 §. Generella skydds- och kontrollföreskrifter och förbud torde få tas upp i en förordning och kan där sanktioneras med böter.

4 §

Socialstyrelsen: — — — I 4 § och 19 § kan finnas skäl att ta in en erinran om de bestämmelser om tillverkning, införsel, handel och användning av radioaktiva läkemedel som finns i lagen /1981:289/ om radioaktiva läkemedel. En sådan erinran finns i 7 §. I lagförslaget användes — i motsats till i strålskyddsförordningen och lagen om radioaktiva läkemedel — begreppet "import" i stället för "införsel". Ett enhetligt begrepp bör enligt socialstyrelsens mening användas, nämligen "införsel".

Statens strålskyddsinstitut: — — — För undvikande av oklarhet bör det i propositionen klart utsägas att paragrafen möjliggör att meddela förbud för vissa konsumentartiklar trots att dessa var för sig är relativt ofarliga (jfr utredningen s. 198).

Det skulle vidare vara till gagn om paragrafen gav möjlighet att föreskriva förbud mot verksamhet eller att vistas inom område där strålning förekommer, t. ex. att använda lokaler med hög radonhalt, att vistas på torvavfallslager eller att vistas för länge inom vissa områden efter en strålningsolycka.

Strålskyddsinstitutet föreslår därför att paragrafen tilläggs en ytterligare punkt enligt nedan.

”3. bedriva verksamhet eller vistas i vissa lokaler eller områden om detta är motiverat från strålskyddssynpunkt.”

Göta hovrätt: — — — Beträffande föreskrifterna enligt bemyndigandet i 4 § lagförslaget är det svårt att inse vilken betydelse dessa har vid sidan av tillståndskravet enligt 19 och 20 §§. De åtgärder, ämnen och tekniska anordningar som omfattas av tillståndskravet bör anges uttömmande i lagen och eventuella föreskrifter får inte gå utöver den ram som lagen ställer upp.

5 §

Statens strålskyddsinstitut: — — — För att harmonisera med 4 § 1. föreslås 5 § 1. omformuleras enligt nedan:

”1. radioaktivt ämne eller material som innehåller sådant ämne, eller”
etc.

Statens kärnkraftinspektion: — — — *Tillstånd* skall enligt 19 § i förslaget krävas för i princip all slags befattning med radioaktivt ämne. Detta måste innebära att befattning med sådant ämne utan tillstånd är förbjudet. Det är därför från rent logisk synpunkt svårt att förstå att det behövs en möjlighet, såsom föreslås i 4 §, att föreskriva förbud mot sådan befattning. Motiveringen härför på s. 105, sista stycket, är enligt kärnkraftinspektionens mening inte hållbar utan är tvärtom ägnad att förvilla begreppen. Det rör sig ju, enligt vad som där sägs, om inskränkning i ett givet generellt tillstånd eller, om man så vill kalla det, en partiell återkallelse av ett generellt tillstånd. En återkallelse skall enligt 28 § p. 2 kunna ske om det föreligger ”synnerliga skäl från strålskyddssynpunkt”. Ett förbud skall kunna utfärdas enligt 4 § om det är ”av särskild betydelse från strålskyddssynpunkt”. I den mån någon nyansskillnad mellan rekvisiten i 4 § och 28 § är avsedd kan rekvisitet i 4 § överföras till 28 §. De generella tillstånd som avses kan lämpligen förres med reservation för att inskränkningar kan komma att göras.

Däremot kan inspektionen förstå den motivering som anförs på sid 168 i betänkandet för en möjlighet att förbjuda visst byggnadsmaterial i avsikt att komma till rätta med problemet med radon i bostäder. Inspektionen föreslår alltså en ändring i 4 § i förslaget efter vad som här anförts.

Statens vattenfallsverk: — — — Av specialmotiveringen på sid 201 framgår att denna punkt innehåller även ”att den för verksamheten ansvarige skall organisera allt arbete så att exponeringen från strålning blir så låg som det är rimligt möjligt”, dvs. den s. k. ALARA-principen skall tillämpas på allt strålskyddsarbete.

ALARA-principen är strålskyddsfilosofins grundsten, varför den borde klart framgå även av lagtexten.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

6 §

Lunds universitet (medicinska fakulteten) och Göteborgs kommun (sjukvårdsförvaltningen): — — — I förhållande till gällande lag föreslås ett utvidgat strålskyddsansvar för dem som bedriver verksamhet med strålning. För att undvika missförstånd är det nödvändigt att man i lagtexten, 6–9 §, bättre förklarar vad som avses med personer som "bedriver verksamhet" och som är "sysselsatta i verksamheten".

Göteborgs universitet (medicinska fakulteten): — — — I förhållande till gällande lag föreslås ett utvidgat strålskyddsansvar för dem som bedriver verksamhet med strålning. För att undvika missförstånd är det nödvändigt att man i lagtexten (6–9 §) bättre förklarar vad som avses med personer som "bedriver verksamhet" och som är "sysselsatta i verksamheten".

Statens strålskyddsinstitut: — — — Det bör av propositionen klart framgå att paragrafen även omfattar naturligt förekommande joniserande strålning som t. ex. radon i gruvor.

Statens planverk: — — — I avsnitt 3.2.1 diskuteras uttrycket "radiologiskt arbete" och föreslås ändrat till "verksamhet i vilken strålning förekommer". Detta uttryck är klumpigt i vardagstal, varför exempelvis uttrycket "strålningsarbete" föreslås. "Strålningsarbete" kan sedan definieras som "verksamhet i vilken strålning, joniserande eller icke-joniserande", förekommer.

7 §

Universitetet i Linköping (centrala skyddskommittén): — — — I 7 § står: Vid bestrålning av en människa eller ett djur i undersöknings- eller behandlingssyfte skall stråldosen vara anpassad till undersökningens eller behandlingens syfte och avsedda resultat Kommentar: Eftersom den absorberande dosen har ett värde i varje punkt i patientens kropp föreslås att *stråldosen* utbyts mot *fördelningen av den absorberade dosen i kroppen*.

Universitetet i Linköping (medicinska fakulteten): — — — Vid bestrålning av en människa eller ett djur i undersöknings- eller behandlingssyfte skall stråldosen vara avpassad till undersökningens eller behandlingens syfte och avsedda resultat. — — —

Kommentar 1. Eftersom den absorberade dosen har ett värde i varje punkt i patientens kropp föreslår vi att *stråldosen* byts mot *fördelningen av den absorberade dosen i kroppen*.

Kommentar 2. Att även djur som patienter omfattas av strålskyddslagen kan göra det svårt att göra experiment på djur för att fastställa biologiska effekter av strålning (joniserande och icke joniserande).

Lunds universitet (medicinska fakulteten) och Göteborgs kommun (sjukvårdsförvaltningen): — — — I 7 § första meningen måste "... avsedda resultat" utbytas mot "... förväntad nytta" eller annan formulering som garanterar att resultatet är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

9 §

Statens kärnkraftinspektion: — — — När det gäller *allmänna skyldigheter* går förslaget till strålskyddslag längre än lagen om kärnteknisk verksamhet på så sätt att det i 9 § även ålägger annan än "verksamhetshavaren" eller tillståndshavaren vissa skyldigheter, som genom föreskrifter kan bli direkt straffsanktionerade. Motsvarighet finns i 4 § arbetsmiljölagen (1977:1160). Kärnkraftinspektionen vill här endast notera denna skillnad mot kärntekniklagen. Någon motivering till skillnaden finns inte i vare sig detta betänkande eller i förarbetena till kärntekniklagen.

13 §

Statens strålskyddsinstitut: — — — Enligt strålskyddsinstitutets uppfattning passar denna paragraf bättre att stå i strålskyddsförordningen (jfr Förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet 3 § andra stycket.)

Kammarrätten i Jönköping: — — — I 13 § erinras om att bestämmelser om transport finns i lagen om transport av farligt gods. Tidigare i lagtexten (10 §) anges vissa allmänna skyldigheter för bl. a. transportörer. De skyldigheter som där anges torde i allt väsentligt stämma överens med vad som stadgas i lagen om transport av farligt gods. Kammarrätten vill därför ifrågasätta om inte hänvisningen till denna lag bör göras i 10 § och transportör ej särskilt anges i uppräknigen i första stycket. 13 § skulle då kunna utgå.

15 §

Statens strålskyddsinstitut: — — — Här avses enligt utredningen såväl läkarundersökning vid anställningens början som periodisk läkarundersökning under anställningen. Detta framgår ej med tillräcklig tydlighet och bör därför klart anges i propositionen.

Passusen i paragrafens första stycke "Den som vid läkarundersökning visat sig vara särskilt mottaglig för skada på grund av joniserande strålning" bör av språkskäl bytas ut mot "Den som vid läkarundersökning bedöms löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning".

Chalmers tekniska högskola: — — — Förslag till Strålskyddslag, 15 §. Läkarundersökning m. m. Man kan ifrågasätta den medicinskt vetenskapliga grunden till att i en lagparagraf införa bestämmelser om läkarundersökning för personal sysselsatt i arbete med joniserande strålning. Frågan bör kunna handhas av SSI, som vid behov kan utfärda kompletteringar till de bestämmelser som redan finns enligt arbetsmiljölagen.

Lunds universitet (medicinska fakulteten) och Göteborgs kommun (sjukvårdsförvaltningen): — — — 17 § bör förtydligas så, att det klart framgår, att här även avses strålkällor, t. ex. för gammaradiografi. Detta är mycket viktigt med tanke på de dödsolycker som, i andra delar av världen, redan inträffat genom missbruk av skrotade strålkällor, samt den oförsvarligt dåliga märkning som fortfarande förekommer på kommersiellt tillgängliga preparat för gammaradiografi. Formuleringen föreslås ändrad till "... slutförvara i verksamheten uppkommet radioaktivt avfall och begagnade strålkällor."

Statens strålskyddsinstitut: — — — 17 § Första raden. "radioaktivt ämne" bör även följas av "eller med anordning i vilken radioaktivt ämne ingår" i analogi med 4 § 1. och 5 § 1.

Statens kärnkraftinspektion: — — — För radioaktivt avfall föreslås särskilda bestämmelser i 17 §. Enligt andra stycket i denna § kan regeringen eller efter regeringens bemyndigande strålskyddsinstitutet föreskriva att den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med radioaktivt ämne, skall svara för att i verksamheten uppkommet radioaktivt avfall hanteras eller slutförvaras i särskilt angiven ordning. Enligt motiven, avsnitt 5.2.5, syftar denna bestämmelse till att nå en samordning med vad som gäller i fråga om avfall enligt kärntekniklagen. Även för "icke- kärnenergiäknutet" avfall skall strålskyddsinstitutet enligt utredningen kunna föreskriva omhändertagande och behandling vid en bestämd avfallsanläggning "i avvaktan på den slutliga förvaringen". Genom orden inom citationstecken görs en reservation beträffande strålskyddsmyndighetens möjlighet att föreskriva om slutförvaring, som emellertid inte finns i själva lagtexten. Kärnkraftinspektionen vill här framhålla vikten av samråd med inspektionen när det gäller föreskrifter om förvaring i anläggning som står under inspektionens tillsyn, t. ex. SFR. I sådant fall krävas tillstånd enligt kärntekniklagen för innehavaren av anläggningen att ta emot avfallet samt givetvis ett affärsavtal med denne angående omhändertagandet.

19 §

Statens strålskyddsinstitut: — — — Strålskyddsinstitutet finner det inadekvat att i samma punkt sammanföra dels tekniska anordningar som är avsedda att alstra joniserande strålning dels tekniska anordningar i vilka den ingår radioaktiva ämnen. Institutet föreslår bl. a. därför att paragrafen får följande lydelse.

"Tillstånd krävs för att

1. tillverka, till riket införa, förvärva, inneha, använda, överlåta, transportera, idka handel eller ta annan befattning med radioaktivt ämne eller material som innehåller sådant ämne,

2. tillverka, till riket införa, förvärva, inneha, använda, överlåta, transportera, installera, underhålla, idka handel eller ta annan befattning med teknisk utrustning, i vilken radioaktivt ämne ingår,

3. tillverka, till riket införa, förvärva, inneha, använda, överlåta, under-

hålla eller idka handel med teknisk anordning, som är avsedd att alstra joniserande strålning, eller delar av anordningen, som är av väsentlig betydelse från strålskyddssynpunkt,

4. till riket införa, inneha, använda, installera, underhålla eller idka handel med annan teknisk anordning än som avses i 3. och som kan alstra joniserande strålning om regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut föreskriver detta.

— — —

Strålskyddsinstitutet har vid sin granskning strävat efter att konsekvent byta ut ordet "importera" mot uttrycket "till riket införa", då det senare enligt institutets uppfattning bättre även täcker den situationen att en utländsk entreprenör tillfälligt medför radiologisk utrustning till Sverige.

Institutet har vidare velat byta ut uttrycket "utrustning avsedd att sända ut joniserande strålning", mot "utrustning avsett att alstra joniserande strålning, detta emedan det finns röntgenutrustningar, där hela strålningsverksamheten pågår inom ett slutet, helt strålningsavskärmande hölje."

Generaltullstyrelsen: — — — Beträffande förslaget till strålskyddslag berörs tullverket först och främst i avsnittet om tillståndsplikt m. m.

I 19 § anges de tillståndskrav som gäller joniserande strålning. Av intresse för tullverket är främst de krav som gäller import. Under punkt 1 anges att tillstånd krävs för att importera radioaktivt ämne. Detta överensstämmer med vad som sägs i 2 § första stycket strålskyddslagen förutom att verbet införa bytts ut mot importera. Punkten 2 första delen gäller "teknisk anordning som är avsedd att sända ut joniserande strålning". Denna benämning återfinns också i 2 § första stycket samma lag förutom att röntgenutrustning ej nämns särskilt i förslaget. Vad som dock är nytt och av betydelse för tullverket är att tillståndskravet för teknisk anordning är utvidgat till att gälla även import. För att komma till rätta med eventuella gränsdragningsproblem har dessutom del som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt inordnats under tillståndskravet.

Förutom dessa två beskrivna tillståndspliktiga varor tas i 19 § punkten 2 andra delen ytterligare en vara upp nämligen "teknisk anordning i vilken radioaktivt ämne ingår". Vad detta är berörs ej i utredningens specialmotivering till lagförslaget. Skenbart kan det ses som en utvidgning av vad som sägs i 2 § första stycket strålskyddslagen. Men med hänvisning till tidigare nämnd förteckning som SSI lämnar till generaltullstyrelsen får det anses klarlagt att dessa tekniska anordningar ryms inom begreppet "radioaktivt ämne" enligt 2 § första stycket strålskyddslagen.

Om det tidigare inte var självklart att benämningen "radioaktivt ämne" även omfattade apparater etc. där sådant ämne ingår så får förslaget ses som ett klagörande beträffande tillståndsplikten.

Beträffande 19 § punkt 3 kan det även bli aktuellt med tillståndsplikt för bl. a. import av anordning som kan alstra joniserande strålning men som ej är avsedd att sända ut strålning (s. k. parasitär strålning). Detta är en nyhet jämfört med strålskyddslagen men lär inte behöva innebära några problem för tullverket.

Socialstyrelsen: — — — I 21 § angivna "tillstånd" som får meddelas "också för hälso- och sjukvårdshuvudmän, viss yrkesgrupp eller vissa vårdinrättningar, institutioner eller företag" bör preciseras med en närmare angivelse av vilka tillstånd som avses.

Frågan om användning av radioaktiva isotoper regleras alltför av Kgl. medicinalstyrelsens cirkulär i ämnet MF 1961:106. Socialstyrelsen avser att i samråd med SSI se över dessa bestämmelser. Cirkuläret avses övergångsvis bibehållas till dess det kan upphävas i samband med att nya föreskrifter för användning av radioaktiva läkemedel utfärdas med stöd av ovannämnda lag härom. Styrelsen förutsätter också att SSI verkar för att de bestämmelser i cirkuläret som har stöd i den föreslagna nya strålskyddslagen överföres till nya föreskrifter.

Statens strålskyddsinstitut: — — — Paragrafen är språkligt felformulerad, då tillstånd för ett företag inte är ekvivalent med tillstånd för en vårdinrättning. I förra fallet utsågs vem som kan vara innehavare av ett tillstånd, i andra fallet vad som kan vara föremål för tillståndet.

Paragrafen kunde t. ex. formuleras:

"Generellt tillstånd får meddelas för hälso- och sjukvårdshuvudmän, vissa yrkesgrupper eller företag eller avseende arbete vid vissa institutioner och vårdinrättningar".

Statens kärnkraftinspektion: — — — Enligt 21 § i förslaget får tillstånd meddelas "också för hälso- och sjukvårdshuvudmän, viss yrkesgrupp eller vissa vårdinrättningar, institutioner eller företag". Ordet "också" syftar tydligen på vad som anförs i motiven därom att tillstånd normalt skall utfärdas på angiven person. Men detta uttrycks inte i lagtexten i 19 §. Ordet "också" hänger därför i luften och bör utgå.

Det är tillstånd enligt 21 § som i motiven kallas för "generella" tillstånd. Vid sidan härav kan enligt 5 § i förslaget undantag från lagen eller delar därav medges, t. ex. så att tillstånd över huvud inte behövs för befattning med radioaktivt ämne (specialmotiveringen sid. 199). Det finns i motiven ingen närmare förklaring till att man inte även i dessa fall vill tillämpa systemet med generella tillstånd för "envar" såsom sker med stöd av 5 § andra stycket kärntekniklagen. Inspektionen har här ingen bestämd åsikt utan vill endast väcka frågan.

Med utgångspunkt från de berörda generella tillstånden enligt förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet har inspektionen emellertid följande synpunkt på 5 § p. 1 i lagförslaget. I 3 § nämnda förordning stadgas att för vad som omfattas av tillstånd enligt förordningen fordras för radioaktiva ämnen också tillstånd enligt strålskyddslagen. När regeringen sålunda föreskrivit att det fordras tillstånd i dessa fall skulle det vara förvirrande om regeringen eller strålskyddsinstitutet med stöd av 5 § p. 1 skulle medge undantag från denna tillståndsplikt. 5 § p. bör kanske därför lyda "radioaktivt ämne, dock icke kärnämne eller kärnavfall" ... eller..... Men om man i stället för undantag från tillståndsplikt inför systemet med generella tillstånd för "envar" jfr ovan, förfaller här gjorda anmärkningen.

General tullstyrelsen: — — — I 25 § behandlas tullklarering av oförtullad vara då tillstånd enligt 19 § saknas. Den enda inskränkningen är att oförtullat radioaktivt ämne inte får tas hem utan medgivande av SSI. I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införsel-reglerade varor m. m.

Utredarens enda kommentar är att paragrafen överensstämmer med 2 § andra stycket strålskyddslagen. Tar man i beaktande vad som ovan sagts om begreppet "radioaktivt ämne" torde det vara nödvändigt att även ta med "teknisk anordning i vilken radioaktivt ämne ingår" i 25 § första meningen. Dessutom bör väl även övriga varor för vilka tillstånd krävs omfattas av "hemtagningsförbudet." Först då blir 25 § liktydig med 2 § andra stycket strålskyddslagen.

26 §

Statens kärnkraftinspektion: — — — När det gäller paragraferna om *föreskrifter och villkor*, som nära överensstämmer med motsvarande paragrafer i kärntekniklagen, har inspektionen inga andra kommentarer än *dels* en fråga varför inte 26 § kan formuleras i passiv form: "... får uppställas ...", jfr 8 § kärntekniklagen samt 24 och 28 §§ i lagförslaget, *dels* en fråga om en nyansskillnad är avsedd mellan uttrycket "som behövs med hänsyn till strålskyddet" i 26 § (villkor) och "är av betydelse från strålskyddssynpunkt" i 3 § (föreskrifter). Om inte, bör måhända samma uttryck väljas i båda fallen.

28 §

Statens strålskyddsinstitut: — — — För undvikande av svårigheter av formell art bör paragrafen tilläggas en 3. enligt nedan:

"3. om verksamheten har upphört."

30 §

Statens strålskyddsinstitut: — — — Paragrafen är språkligt felformulerad. Det tänkta subjektet i satsförkortningen, som inleder paragrafen skall vara detsamma som subjektet i den följande satsen. Den som åtar sig är inte institutet utan en annan myndighet eller kommun.

Följande skrivning föreslås:

"Statens strålskyddsinstitut får överlåta åt annan myndighet eller åt kommun att efter åtagande besluta å strålskyddsinstitutets vägnar i visst slag av ärenden eller utöva tillsynen i vissa avseende. Sker sådan överlåtelse ska vad som sägs i denna lag om tillsynsmyndighet gälla även den som åtagit sig uppgiften i fråga."

Statens kärnkraftinspektion: — — — När det gäller *tillsyn* föreligger en bristande överensstämmelse mellan lagtexten i 30 § och specialmotiveringen på sid. 210. Enligt lagtexten får strålskyddsinstitutet överlåta åt annan myndighet eller åt kommun att i visst avseende utöva tillsynen "efter åtagande" (av den myndigheten, väl?). I motiven står: "Av den föreslagna paragrafen följer att SSI — *efter bemyndigande* — även i fortsättningen

skall kunna delegera tillsynsverksamheten". Bemyndigandet ges ju direkt i lagtexten! Är detta inte *avsett*?

Prop. 1987/88:88
Bilaga 3

31 §

Statens strålskyddsinstitut: — — — Paragrafen blev måhända mer lättläst om sista stycket erhöill följande lydelse:

"Det ankommer på regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens strålskyddsinstitut att föreskriva om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov".

33 §

Statens strålskyddsinstitut: — — — Strålskyddsinstitutet föreslår som en förbättring att andra stycket ges följande lydelse:

"Tillsynsmyndigheten får också till förebyggande av att en teknisk anordning eller anläggning olovligen brukas, genom polismyndighetens försorg låta försegla anordningen eller anläggningen".

36–39 §§

Statens kärnkraftinspektion: — — — När det gäller *sanktioner* har inspektionen noterat att angivelse från tillsynsmyndighet inte skall behövas för att åtal skall kunna väckas. Motivering för denna skillnad mot nu gällande strålskyddslag (28 §) och mot kärntekniklagen (29 §) saknas.

Göta hovrätt: — — — I och för sig torde det vara nödvändigt att i en lag på förevarande område överlåta detaljregleringen till regeringen och strålskyddsinstitutet. Straffrättsliga sanktioner av den art som anges i 36 § kräver emellertid att de föreskrifter och förbud som avses med sanktionerna är klart angivna så att det staffbara området är tydligt definierat. Enligt 3 § får regeringen eller strålskyddsinstitutet meddela föreskrifter om provning, kontroll, besiktning, dosgränser eller andra åtgärder till skydd mot eller kontroll av strålning. Föreskrifter får också meddelas i fråga om mät- eller skyddsutrustning. De föreskrifter som utfärdas med stöd av denna bestämmelse är mycket obestämt angivna i lagen och torde komma att innefatta även rena ordningsföreskrifter, som inte rimligen bör föranleda straffpåföljd som anges i 36 §. Av 3 § andra stycket och 36 § p. 2 följer vidare att t. o. m. föreskrifter om avgifter är sanktionerade med fängelsestraff. En sådan ordning är givetvis oacceptabel. En straffsanktion av den art som anges i 36 § bör förbehållas för att säkerställa det grundläggande kravet på tillstånd att ta befattning med förbjudna ämnen eller tekniska anordningar. Genom att kombinera sådana tillstånd med villkor kan också nödvändiga åtgärder till skydd mot eller kontroll av strålning upprätthållas med stöd av straffsanktionen i 36 §.

En annan följd av den valda lagstiftningstekniken är att den, som anställer någon som är under 16 år i arbete i vilket förekommer joniserande strålning, dömes till böter enligt 37 §. I samband med att åldersgränsen föreslås sänkt från 18 till 16 år uttalar utredningen att föreskrifter till skydd för kategorin mellan 16 och 18 år om bl. a. dosgränser kan meddelas med stöd av 3 §. Den som bryter mot en sådan föreskrift som meddelats med

stöd av 3 § döms enligt 36 § p. 2 till böter eller fängelse högst två år. Följden av lagförslaget blir således att den som anställer en person som är under 16 år i arbete där det förekommer joniserande strålning endast kan dömas till böter medan den som i strid mot föreskrift enligt 3 § utsätter någon mellan 16 och 18 år för otillåten stråldos kan dömas till fängelse två år.

I 36 § p. 3 sanktioneras skyldighet enligt 31 § att lämna tillsynsmyndigheten upplysningar, tillhandahålla handlingar och ge myndigheten tillträde till anläggning m. m. De angivna skyldigheterna synes inte böra sanktioneras genom straffbestämmelsen i 36 §. Den lämpligaste sanktionen i dessa fall synes vara vite.

Bestämmelsen i 32 § ger tillsynsmyndigheten befogenhet att meddela förelägganden eller förbud som behövs för att lagen skall kunna efterlevas. Om någon utövar tillståndspliktig verksamhet utan tillstånd eller åsidosätter ett villkor som uppställts i samband med ett tillstånd är förfarandet straffbart enligt 36 § p. 1 eller 2.

Om andra bestämmelser i lagen, t. ex. de allmänna aktsamhetsreglerna i 6–13 §§ skall straffsanktioneras, bör detta ske direkt i lagen och inte via ett förbud eller föreläggande i enskilda fall av tillsynsmyndigheten. Även i dessa fall synes emellertid den lämpligaste sanktionen vara vite.

Kammarrätten i Jönköping: — — i 39 § uttrycks den allmänna principen att för samma gärning inte kan utdömas både straff och vite. Om således ett föreläggande eller förbud kombineras med vite kan böter eller fängelse inte följa för gärningen. Kammarrätten vill därför endast erinra om att, när det gäller förfarande som täcks av en direkt straffsanktionerad föreskrift, vitesföreläggande torde utsättas endast när utdömande av vite framstår som det mest effektiva sättet för ingripande.

40 §

Statens strålskyddsinstitut: — — Andra stycket är otympligt och föreslås få följande lydelse:

”Första stycket gäller även i fråga om teknisk anordning som är avsedda att alstra strålning om den innehas utan tillstånd”.

41 §

Statens kärnkraftinspektion: — — Enligt 41 § i förslaget skall *besvär* över beslut om villkor för tillstånd kunna anföras hos kammarrätten men besvär över beslut om föreskrifter till regeringen. Enligt 23 § kärntekniklagen anföras besvär hos regeringen i båda motsvarande fallen. Motivering till denna skillnad saknas.

Länsstyrelsen i Uppsala län: — — Förvaltningsbesvär över miljö- och hälsoskyddsnämndens beslut överklagas regelmässigt till länsstyrelsen. Enligt förslaget är kammarrätten besvärinstans. Det kan ifrågasättas om det föreligger några skäl att göra ett sådant avsteg från eljest gällande besvärsoordning.

Statens strålskyddsinstitut: — — — Utredningen uttalar vidare (s. 169) att i och med att den nya lagen träder i kraft kommer kravet för äldre tillståndshavare att ha särskilt godkänd föreståndare för verksamheten att upphöra. Någon övergångsbestämmelse rörande godkända föreståndare enligt den gamla lagen föreslås inte.

Strålskyddsinstitutet menar dock att eftersom institutets villkor och föreskrifter för närvarande ofta är upphängda på att det finns en godkänd föreståndare för verksamheten, så måste den nya strålskyddslagen innehålla den övergångsbestämmelsen att samtliga i anslutning till tidigare meddelade tillstånd lämnade villkor och föreskrifter tills vidare skall gälla.

Göta hovrätt: — — — Vad slutligen gäller övergångsbestämmelserna anges i p. 5 att en ansökan om tillstånd enligt strålskyddslagen (1958:110) som getts in men inte ännu behandlats vid tiden för den föreslagna lagens ikraftträdande skall behandlas enligt den nya lagen. Hovrätten förordar att sådan ansökan som inkommit före lagens ikraftträdande också behandlas enligt den äldre lagen.

1 Förslag till Strålskyddslag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Syftet med denna lag är att människor, djur och miljö skall skyddas mot skadlig verkan av strålning.

2 § Lagen gäller såväl joniserande som icke-joniserande strålning.

Med *joniserande* strålning avses gammastrålning, röntgenstrålning, partikelstrålning eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning.

Med *icke-joniserande* strålning avses optisk strålning, radiofrekvent strålning, lågfrekventa elektriska och magnetiska fält och ultraljud eller annan till sin biologiska verkan likartad strålning.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, i den utsträckning det kan ske utan fara för strålskyddet, föreskrivna undantag från denna lag eller vissa bestämmelser i lagen i fråga om radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan eller är avsedda att alstra strålning.

4 § Regeringen får, i den utsträckning det på grund av rådande särskilda förhållanden är nödvändigt för att stärka försvarsberedskapen, meddela särskilda föreskrifter för totalförsvaret som avviker från denna lag.

5 § Med verksamhet med strålning avses i denna lag

1. tillverkning, införsel, transport, saluförande, överlåtelse, upplåtelse, förvärv, innehav och användning av eller annan därmed jämförlig befattning med radioaktiva ämnen.

2. användning av eller annan därmed jämförlig befattning med tekniska anordningar som kan eller är avsedda att alstra strålning.

Allmänna skyldigheter

6 § Den som bedriver verksamhet med strålning skall med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs

1. vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka skada på människor, djur och miljö,

2. kontrollera och upprätthålla strålskyddet på den plats och i den lokal och övriga utrymmen där strålning förekommer,

3. väl underhålla tekniska anordningar samt mät- och strålskyddsutrustning som används i verksamheten.

Bestämmelser om transport av radioaktiva ämnen finns i lagen (1982:821) om transport av farligt gods.

I fråga om radioaktiva läkemedel finns även bestämmelser i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

7 § Den som bedriver verksamhet med strålning skall svara för att den som är sysselsatt i verksamheten har god kännedom om de förhållanden, villkor och föreskrifter under vilka verksamheten bedrivs samt blir upplyst om de risker som kan vara förenade med verksamheten. Den som bedriver verksamheten skall förvissa sig om att den som är sysselsatt i verksamheten har den utbildning som behövs och vet vad han skall iaktta för att strålskyddet skall fungera tillfredsställande.

8 § Den som är sysselsatt i verksamhet med strålning skall använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som behövs för att strålskyddet skall fungera tillfredsställande.

9 § Den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter ett radioaktivt ämne skall genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna uppgifter som är av betydelse från strålskyddssynpunkt.

10 § Den som tillverkar, till landet inför, överlåter eller upplåter en teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra strålning eller som innehåller ett radioaktivt ämne, skall svara för anordningen, när den avlämnas för att tas i bruk eller förevisas i marknadsföringssyfte, uppfyller meddelade strålskyddsföreskrifter och är försedd med nödvändig strålskyddsutrustning samt även i övrigt erbjuder en betryggande säkerhet mot skada på människor, djur och miljö. Han skall genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna uppgifter som är av betydelse från strålskyddssynpunkt.

11 § Den som installerar eller utför underhållsarbete på en anordning som avses i 10 § skall svara för att den strålskyddsutrustning som hör till anordningen sätts på plats och att i övrigt de åtgärder vidtas som behövs från strålskyddssynpunkt.

12 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela de ytterligare föreskrifter som krävs till skydd mot eller för kontroll av strålning i fråga om

1. verksamhet med strålning.
2. radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan eller är avsedda att alstra strålning,
3. mät- och skyddsutrustningar.

Radioaktivt avfall m. m.

13 § Den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med ett radioaktivt ämne skall svara för att det i verksamheten uppkomna radioaktiva avfallet hanteras och, när det behövs, slutförvaras på ett från strålskyddssynpunkt tillfredsställande sätt. Detsamma gäller kasserade strålkällor som använts i verksamheten.

Om det är särskilt påkallat från strålskyddssynpunkt får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med ett radioaktivt ämne skall svara för att det i verksamheten uppkomna radioaktiva avfallet hanteras eller slutförvaras på särskilt angivet sätt.

14 § Den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med en teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra strålning skall, i den utsträck-

ning som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, svara för att anordningen oskadliggörs, när den inte längre skall användas i verksamheten.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 4

Förbud och provning m. m.

15 § Om det är särskilt påkallat från strålskyddssynpunkt får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva förbud mot att

1. tillverka, till landet införa, transportera, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda eller ta annan därmed jämförlig befattning med material som innehåller radioaktivt ämne,

2. tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera, underhålla eller ta annan därmed jämförlig befattning med en teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra strålning och som inte omfattas av tillståndsplikt enligt denna lag.

16 § Den som är under 16 år får inte anlitas till arbete med joniserande strålning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela särskilda föreskrifter i fråga om arbetstagare under 18 år som utför sådant arbete.

17 § Om ett arbete av visst slag medför särskild risk från strålskyddssynpunkt för vissa arbetstagare, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att särskilda villkor skall gälla för arbetets utförande eller förbjuda att arbetet utförs av sådana arbetstagare.

18 § Den som arbetar eller skall arbete med joniserande strålning är, i den utsträckning det föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, skyldig att underkasta sig läkarundersökning. Endast den som genomgått sådan läkarundersökning får anlitas till arbete med joniserande strålning.

Den som vid läkarundersökning enligt första stycket bedöms löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning får inte utan medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anlitas till arbete med joniserande strålning.

Om någon som arbetar med joniserande strålning eller på grund av sin sysselsättning kan ha utsatts för joniserande strålning, visar tecken på skada som kan misstänkas vara föranledd av sådan strålning, skall han genom arbetsgivarens försorg ges tillfälle att snarast genomgå läkarundersökning.

19 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, om det är av betydelse från strålskyddssynpunkt, meddela föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att särskilda avgifter skall tas ut för sådan provning, kontroll eller besiktning som avses i första stycket.

Tillståndsplikt m. m.

20 § Tillstånd krävs för att

1. tillverka, till landet införa, transportera, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha eller använda ett radioaktivt ämne,

2. tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla en teknisk anordning som är avsedd att alstra joniserande strålning eller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt,

3. tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla andra tekniska anordningar än sådana som avses i 2. och som kan alstra joniserande strålning och för vilka regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskrivit ett krav på tillstånd.

21 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om krav på tillstånd för att tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla en teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra icke-joniserande strålning eller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt.

22 § Frågor om tillstånd enligt denna lag prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får genom föreskrifter meddela tillstånd enligt denna lag för sjukvårdshuvudmän, vissa yrkesgrupper eller vissa vårdinrättningar, institutioner eller företag.

23 § Tillstånd enligt denna lag behövs inte för verksamhet enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, om inte annat föreskrivits i tillstånd som meddelats enligt den lagen.

I fråga om tillstånd att tillverka, till landet införa eller saluföra radioaktiva läkemedel finns även bestämmelser i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

24 § Ett tillstånd får begränsas till att avse en viss tid.

25 § Den som inte har tillstånd enligt 20 eller 21 § får endast efter medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ta hand om ett oförtullat radioaktivt ämne eller en oförtullad teknisk anordning på det sätt som avses i 3 § andra stycket tullagen (1973:670). I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor m. m.

Tillståndsvillkor m. m.

26 § I samband med att ett tillstånd meddelas eller under tillståndets giltighetstid får tillståndsmyndigheten meddela sådana villkor för tillståndet som behövs med hänsyn till strålskyddet.

27 § Om ett tillstånd har meddelats enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet eller under tillståndets giltighetstid får enligt denna lag regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela de ytterligare villkor som behövs med hänsyn till strålskyddet. Om tillståndet avser en kärnteknisk anläggning, skall dock villkor som i avsevärd mån kan påverka utformningen av anläggningen eller driften vid denna alltid underställas regeringens prövning.

Återkallelse av tillstånd

28 § Ett tillstånd enligt denna lag får återkallas om

1. föreskrifter eller villkor som uppställts med stöd av 12 §, 13 § andra

stycket, 14 §, 15 §, 16 § andra stycket, 17 §, 19 § första stycket eller 26 § i något väsentligt avseende inte iakttas.

2. det i annat fall finns synnerliga skäl.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 4

Tillsyn m. m.

29 § Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av den eller de myndigheter som regeringen bestämmer.

30 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får överlåta åt en kommun att efter åtagande i ett visst avseende utöva tillsynen. Om en sådan överlåtelse sker, skall vad som sägs i lagen om tillsynsmyndighet gälla även en sådan kommun.

31 § Den som bedriver verksamhet enligt denna lag skall på begäran av tillsynsmyndigheten

1. lämna myndigheten de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för tillsynen,

2. ge myndigheten tillträde till den anläggning eller plats där verksamheten bedrivs för undersökningar och prover i den omfattning som behövs för tillsynen. För uttaget prov betalas inte ersättning.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för tillsynen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov.

32 § Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen skall kunna efterlevas.

Om någon inte vidtar en åtgärd som åligger honom enligt denna lag eller enligt föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen eller enligt tillsynsmyndighetens föreläggande, får myndigheten låta vidta åtgärden på hans bekostnad.

33 § I avvaktan på att en förelagd strålskyddsåtgärd vidtas eller för att säkerställa att ett meddelat förbud iakttas, får tillsynsmyndigheten omhänderta radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som kan eller är avsedda att alstra strålning eller som innehåller ett radioaktivt ämne.

Tillsynsmyndigheten får också försegla en teknisk anordning eller anläggning för att förebygga att den olovligen brukas.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för åtgärder enligt första och andra styckena.

34 § Beslut om föreläggande eller förbud enligt denna lag får förenas med vite.

Ansvarsbestämmelser m. m.

35 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot vad som föreskrivs i 6 § första stycket, 7 §, 9–11 §§, 13 § första stycket, 16 § första stycket eller 20 §,

2. bryter mot föreskrift som meddelats med stöd av 12 §, 13 § andra

stycket, 14 §, 15 §, 16 § andra stycket, 17 §, 19 § första stycket eller 21 §,
3. bryter mot villkor som meddelats med stöd av 26 eller 27 §,
4. bryter mot föreläggande eller förbud som meddelats med stöd av 32 § första stycket.

Prop. 1987/88:88
Bilaga 4

36 § Till böter döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot vad som föreskrivs i 18 § första stycket andra meningen eller 18 § andra och tredje styckena,

2. underlåter att iaktta vad tillsynsmyndigheten begär enligt 31 § första stycket,

3. lämnar oriktiga uppgifter om förhållanden av betydelse i en ansökan eller annan handling som avges enligt denna lag eller föreskrift som meddelats med stöd av lagen.

37 § Till ansvar enligt denna lag döms inte i ringa fall eller om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken eller lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

38 § Den som har åsidosatt ett vitesföreläggande eller vitesförbud döms inte till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

39 § Radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt utbyte av sådant brott skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Första stycket gäller även behållare eller andra strålskyddsanordningar som hör till radioaktiva ämnen eller tekniska anordningar.

40 § Den som tagit befattning med ett ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han därvid har fått veta om affärs- eller driftsförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

41 § Beslut i särskilda fall enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten genom besvär. Beslut i frågor som avses i 27 § överklagas dock hos regeringen.

Föreskrifter om överklagande av en myndighets beslut enligt denna lag med stöd av ett bemyndigande enligt lagen meddelas av regeringen.

Beslut som meddelats enligt denna lag skall gälla omedelbart om inte annat bestäms.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

2. Genom denna lag upphävs strålskyddslagen (1958:110).

3. Bestämmelserna i 13 och 14 §§ skall ej tillämpas beträffande den som har upphört att bedriva verksamhet före ikraftträdandet.

4. Föreskrifter och beslut i särskilda fall som har meddelats med stöd av strålskyddslagen (1958:110) skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelser i denna lag.

5. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrifter som har ersatts genom bestämmelser i denna lag tillämpas i stället de nya bestämmelserna.

Lag om ändring i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel

Härigenom föreskrivs att 1 och 7 §§ lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

I denna lag ges bestämmelser om radioaktiva läkemedel vad avser medlens medicinska, biologiska och farmaceutiska egenskaper.

I strålskyddslagen (1958:110) ges bestämmelser om dessa läkemedel från strålskyddssynpunkt.

I strålskyddslagen (1988:000) ges bestämmelser om dessa läkemedel från strålskyddssynpunkt.

7 §

Innan statens strålskyddsinstitut med stöd av strålskyddslagen (1958:110) beslutar i frågor om tillstånd till radiologiskt arbete, som avser tillverkning av radioaktiva läkemedel, skall institutet inhämta yttrande från socialstyrelsen. Detsamma skall gälla i frågor om tillstånd till införsel eller handel med sådana läkemedel. Av yttrandet skall framgå huruvida hinder mot tillstånd föreligger enligt denna lag eller med stöd av lagen beslutade föreskrifter. Har socialstyrelsen förklarat att hinder föreligger, får tillstånd inte lämnas.

Innan beslut fattas med stöd av strålskyddslagen (1988:000) i fråga om tillstånd att tillverka, till landet införa eller saluföra radioaktiva läkemedel, skall yttrande inhämtas från socialstyrelsen. Av yttrandet skall det framgå om det finns hinder mot ett sådant tillstånd enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Om socialstyrelsen har förklarat att det finns hinder, får tillstånd inte lämnas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

Lagrådet

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1987-12-07

Närvarande: f. d. regeringsrådet Nordlund, justitierådet Freyschuss, regeringsrådet Bouvin.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 10 september 1987 har regeringen på hemställan av statsrådet Dahl beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. strålskyddslag.
2. lag om ändring i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Mats Jender.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Strålskyddslag

3, 5, 10, 14, 15 och 33 §§

I dessa paragrafer anges de av regleringen omfattade tekniska anordningar som "tekniska anordningar som kan eller är avsedda att alstra strålning". Avsikten med denna bestämning är att markera att alla anordningar som kan alstra strålning omfattas av lagen, inte bara de som är avsedda att sända ut strålning utan också de som såsom bieffekt kan alstra s.k. parasitär strålning. Ordsammanställningen "kan eller är avsedda att alstra strålning" ger emellertid intrycket att anordningar som inte kan alstra strålning men som påstås kunna det faller under regleringen. Exempelvis skulle en apparat som förespeglas sända ut nyttig strålning men som överhuvudtaget inte kan alstra någon strålning komma att omfattas av tillståndsplikten. Eftersom apparaten inte kan åstadkomma någon strålskada, skulle tillstånd få lov att beviljas. Det är att märka, att i läkemedelsförordningen (1962:701) definieras läkemedel såsom sådan vara som är avsedd att förebygga, påvisa, lindra eller bota sjukdom. Syftet därmed är att även sådana medel som utges för att bota sjukdom men som helt saknar sådan effekt skall omfattas av regleringen. Därigenom blir det nämligen möjligt att förhindra att överksamma medel kommer ut på marknaden. Något motsvarande syfte har inte den föreslagna strålskyddslagen.

Mot bakgrund av det anförda förordar lagrådet att de anordningar som skall omfattas av bestämmelserna i de rubricerade paragraferna betecknas som "tekniska anordningar som kan alstra strålning".

I 10 § första meningen anges vissa allmänt hållna åligganden för en tillverkare, importör, överlåtare eller upplåtare av en teknisk anordning som kan alstra strålning. Han skall sålunda svara för att anordningen är försedd med nödvändig strålskyddsutrustning och även i övrigt erbjuder en betryggande säkerhet mot skada. Samma mening innehåller emellertid

också det preciserade åliggandet att svara för att anordningen uppfyller meddelade strålskyddsföreskrifter. Som lagrådet anför beträffande 35 § bör för straffbarhet vid eftersättande av de allmänt avfattade skyldigheterna i subjektivt hänseende krävas uppsåt eller grov oaktsamhet medan brott mot preciserade föreskrifter skall kunna bestraffas även vid oaktsamhet som inte är grov. Det får förutsättas att föreskrifter om strålskydd för nämnda tekniska anordningar meddelas med stöd av 12 § och att däri även anges vilka som har att svara för att dessa föreskrifter iakttas. Åliggandet av samma innebörd i 10 § kan då utgå, vilket skulle underlätta en ändamålsenlig reglering av straffbestämmelserna. Lagrådet förordar att 10 § första meningen ändras i enlighet härmed.

13 §

Enligt paragrafen skall den som bedriver eller har bedrivit verksamhet med ett radioaktivt ämne svara för att radioaktivt avfall som uppkommit i verksamheten och kasserade strålkällor som använts i verksamheten hanteras och slutförvaras på ett från strålskyddssynpunkt tillfredsställande sätt. Vad som avses med att bedriva verksamhet med radioaktivt ämne framgår inte med erforderlig tydlighet av lagen. Inte heller står det klart om exempelvis radioaktiva läkemedel som kasseras efter att endast ha hållits i lager omfattas av bestämmelserna. Samma tveksamhet gäller material som blivit radioaktivt på grund av bestrålning. Det synes vara möjligt att undgå tveksamheterna genom att i paragrafens båda stycken ändra "verksamhet med ett radioaktivt ämne" till "verksamhet med strålning", vilket begrepp definieras i 5 §. Lagrådet förordar en sådan ändring.

18 §

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Därmed avses bl. a. läkarundersökning. Det angivna skyddet får enligt 2 kap. 12 § regeringsformen begränsas endast genom lag och begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den.

Som framgår av remissprotokollet är det grundläggande syftet med den föreskrivna läkarundersökningen att förhindra skador på dem som är säsatta med strålningsarbete. För att tillgodose detta syfte är avsikten att den som arbetar eller skall arbeta med joniserande strålning skall vara skyldig att underkasta sig sådan läkarundersökning som behövs för att utröna om han löper risk att skadas av strålning. Den föreslagna lagtexten innehåller emellertid inte en sådan precisering utan stadgar skyldighet att underkasta sig läkarundersökning i den utsträckning som det föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. För att bestämmelsen inte skall gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det avsedda ändamålet bör skyldigheten att underkasta sig läkarundersökning preciseras till sådan läkarundersökning som behövs för att bedöma risken för skada vid exponering för joniserande strålning. Bemyndigandet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör avse att

inskränka skyldigheten att underkasta sig läkarundersökning och att meddela närmare föreskrifter om sådan läkarundersökning som här avses. Ett bemyndigande så utformat ger möjlighet för regeringen eller myndigheten att – såsom nu är fallet – inskränka skyldigheten att undergå läkarundersökning för personer som är sysselsatta i arbete där sannolikheten är mycket liten för att de utsätts för farlig strålningsdos.

På grund av det anförda förordar lagrådet att paragrafens två första stycken får följande lydelse.

”Den som är sysselsatt eller skall sysselsättas i arbete med joniserande strålning är skyldig att underkasta sig sådan läkarundersökning som behövs för att bedöma om han skulle löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får inskränka denna skyldighet och i övrigt meddela närmare föreskrifter om läkarundersökningen.

Endast den som genomgått läkarundersökning enligt första stycket får sysselsättas i arbete med joniserande strålning. Den som vid läkarundersökningen bedömts löpa särskild risk för skada vid exponering för joniserande strålning får inte utan medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer sysselsättas i arbete med joniserande strålning.”

20 och 21 §§

Tillståndsplikten för tekniska anordningar regleras olika i de båda paragraferna. Enligt 20 § 2. följer tillståndsplikten direkt av lagen i fråga om en teknisk anordning som är avsedd att alstra joniserande strålning. När det gäller andra tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning är tillståndsplikten enligt 20 § 3. beroende av föreskrift av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Detsamma gäller tillståndsplikten enligt 21 § beträffande en teknisk anordning som kan eller är avsedd att alstra icke-joniserande strålning.

Mot bakgrund av vad lagrådet anförat rörande 3, 5, 10, 14, 15 och 33 §§ vill lagrådet förorda, att anordningen i 20 § 2. beskrivs som ”en teknisk anordning som kan och är avsedd att sända ut joniserande strålning”, att anordningarna i 20 § 3. anges på sätt som skett och att anordningen enligt 21 § beskrivs som ”en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning”.

28 §

I utredningsförslaget föreslogs att tillstånd enligt lagen fick återkallas – förutom under i punkt 1 angivna förhållanden – om synnerliga skäl förelåg från strålskyddssynpunkt. I remissförslaget har emellertid orden från strålskyddssynpunkt borttagits. Av specialmotiveringen till denna bestämmelse framgår, att vid återkallelse av ett tillstånd enligt lagen även andra omständigheter än strålskyddssynpunkter skall kunna beaktas. Som exempel på sådan omständighet nämns härvid behovet från allmän synpunkt av den verksamhet tillståndet avser. Vidare framhålls att avsikten är att

återkallelse med stöd av punkt 2 skall ske endast i undantagsfall. Det är inte närmare preciserat vilka allmänna synpunkter som man skall kunna fästa avseende vid när behovsprövningen sker.

Syftet med lagen anges i 1 § vara att skydda människor, djur och miljö mot skadlig verkan av strålning. De synnerliga skäl som kan föranleda återkallelse av ett tillstånd, trots att alla föreskrifter och villkor iakttagits, måste botten i detta syfte. Oavsett om det sägs ut i paragrafen eller inte, är det således endast strålskyddssynpunkter som kan åberopas för återkallelse av tillståndet. Om det av andra skäl anses angeläget att bringa en verksamhet med strålning att upphöra i förtid torde det få åstadkommas genom en uppgörelse med tillståndshavaren. Rättssäkerheten kräver att han i sådant fall hålls skadeslös. Skadeersättningen kan reduceras genom att tillståndet med stöd av 24 § tidsbegränsas i sådana fall som åsyftas med bestämmelsen i punkt 2.

35 §

Ansvarsbestämmelserna i punkt 1 har utformats så att den bestraffas som med

uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot vad som föreskrivs i 6 §, 7 §, 9–11 §§, 13 § första stycket, 16 § första stycket eller 20 §. De skyldigheter som föreskrivs i 6 §, 7 §, 9–11 §§ (efter den ändring i 10 § som lagrådet förordat) och 13 § första stycket är så allmänt hållna att för straffbarhet bör i subjektivt hänseende krävas uppsåt eller grov oaktsamhet vid åsidosättande av dessa bestämmelser. Beträffande övriga ansvarsbestämmelser enligt punkterna 1–4 är inte någon erinran mot att straff kan utdömas även vid oaktsamhet som inte är grov. Lagrådet föreslår att paragrafen delas upp i två paragrafer av följande lydelse:

”35 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 6 §, 7 §, 9 §, 10 §, 11 § eller 13 § första stycket.

36 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot 16 § första stycket eller 20 § 1. eller 2.,

2. bryter mot föreskrift som meddelats med stöd av 12 § första stycket, 13 § andra stycket, 14 §, 15 § 16 § andra stycket, 17 §, 19 § första stycket, 20 § 3. eller 21 §,

3. bryter mot villkor som meddelats med stöd av 26 eller 27 §,

4. bryter mot föreläggande eller förbud som meddelats med stöd av 32 § första stycket.”

Om lagrådets förslag i denna del följs får det konsekvenser för paragrafnumreringen i fortsättningen.

37 §

Om lagrådets förslag till ändring av 18 § följs bör hänvisningen i 36 § 1. ändras till 18 § andra och tredje styckena.

I punkt 4 stadgas att föreskrifter och beslut i särskilda fall som har meddelats med stöd av strålskyddslagen (1958:110) skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelser i den nya lagen. Bestämmelserna om strålskyddsföreståndare enligt gällande strålskyddslag har inte fått någon motsvarighet i den nya lagen. Det är emellertid angeläget att någon oklarhet inte råder om vem som efter den nya lagens ikraftträdande har att svara för strålskyddsföreståndarens uppgifter. Vidare synes de kompetenskrav som är föreskrivna för föreståndare med stöd av nuvarande strålskyddslagen i fortsättningen böra gälla annan som fullgör motsvarande uppgifter. Med hänsyn härtill bör övergångsbestämmelserna i denna punkt kompletteras med förslagsvis följande tillägg: "Den som vid ikraftträdandet är sådan föreståndare som avses i 4 § förstnämnda lag skall intill dess annat bestämts även därefter fullgöra de uppgifter som ankom på föreståndaren. Det som med stöd av samma lag föreskrivits om kompetenskrav för föreståndare skall gälla även annan som fullgör motsvarande uppgifter."

Enligt punkten 5 skall, om det i lag eller annan författning förekommer hänvisning till föreskrifter som har ersatts genom bestämmelser i den nya lagen, de nya bestämmelserna tillämpas istället. Lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete är tillämplig på "radiologiskt arbete" ett begrepp som definieras i 1 § i 1958 års strålskyddslag men som inte överförts till den nya lagen. Eftersom avsikten är att 1963 års lag i avbidan på särskild utredning tills vidare skall tillämpas på samma sätt som tidigare, bör punkten 5 kompletteras med en regel av innebörd att 1963 års lag skall även efter den nya strålskyddslagens ikraftträdande gälla arbetstagare i sådant arbete som avses i 1 § i 1958 års strålskyddslag.

Lag om ändring i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 februari 1988	14
1 Inledning	14
2 Allmän motivering	15
2.1 Nuvarande lagstiftnings tillkomst och uppbyggnad	15
2.2 Utnyttjande av strålning – en översiktlig beskrivning av utvecklingen	16
2.3 Behovet av en ny strålskyddslag	17
2.4 Den nya strålskyddslagens inriktning och tillämpningsområde	19
2.5 Grundläggande ansvar för strålskyddet	21
2.5.1 Allmänna skyldigheter för den som bedriver verksamhet med strålning m. m.	21
2.5.2 Patientstrålskydd m. m.	24
2.5.3 Särskilda skyldigheter för tillverkare m. fl.	26
2.5.4 Vissa bemyndiganden	28
2.5.5 Minderåriga	29
2.5.6 Läkarundersökning m. m.	30
2.5.7 Ansvar för radioaktivt avfall m. m.	31
2.6 Tillstånd och tillsyn	32
2.6.1 Grundläggande principer inom strålskyddskontrollen	32
2.6.2 Tillståndsplikt	34
2.6.3 Tillämpning av tillståndsbestämmelserna och tillsynens genomförande	37
2.7 Strålskyddsföreståndare	39
2.8 Naturlig strålning, inbegripet radon i bostäder	43
2.9 Förhållandet till viss annan lagstiftning	44
2.9.1 Arbetsmiljölagen (1977: 1160)	44
2.9.2 Lagen (1981: 289) om radioaktiva läkemedel	45
2.9.3 Lagen (1984: 3) om kärnteknisk verksamhet	46
2.9.4 Lagen (1985: 426) om kemiska produkter	47
2.9.5 Lagen (1963: 115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete (särskilda semesterlagen)	47
2.9.6 Lagen (1982: 821) om transport av farligt gods	49
2.9.7 Livsmedelslagen (1971: 511)	49
2.9.8 Lagen (1985: 295) om foder (foderlagen)	51
2.9.9 Lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen)	52
2.9.10 Miljöskyddslagen (1969: 387)	53
2.9.11 Regler om skadeståndsansvar	56
2.10 Strålskyddsmyndigheten	58
2.11 Ikraftträdande m. m.	62
2.12 Kostnadskonsekvenser	62
3 Följdändringar i viss annan lagstiftning	63
4 Upprättade lagförslag	63
5 Specialmotivering	63
5.1 Förslaget till strålskyddslag	63
5.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1981: 289) om radioaktiva läkemedel	95
5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1982: 821) om transport av farligt gods	96

5.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1984: 3) om kärnteknisk verksamhet	96	Prop. 1987/88:88
5.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1985: 426) om kemiska produkter	96	
6	Hemställan	96	
7	Beslut	96	

Bilagor

1	Sammanfattning intagen i betänkandet SOU 1985: 58	
	Ny strålskyddslag	97
2	Utredningens lagförslag	112
3	Remissammanställning över betänkandet SOU 1985: 58 Ny strålskyddslag	121
4	De remitterande lagförslagen	198
5	Lagrådets yttrande	206